

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЖУК МАРТА МИКОЛАЇВНА

УДК 330.341:634.8.07

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ
ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ АПК УКРАЇНИ

спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
Загорський Володимир Степанович,
Львівський регіональний інститут
державного управління Національної
академії державного управління при
Президентіві України, директор.

Кам'янець-Подільський – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК	10
1.1 Сутність організаційно-економічного механізму інноваційних процесів АПК	10
1.2 Інновації як фактор розвитку АПК	27
1.3 Методологія оцінки інноваційних процесів АПК	47
Висновки до розділу 1	56
РОЗДІЛ II СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОЦІНКА РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ	58
2.1 Агропромисловий комплекс як об'єкт в інноваційній економіці	58
2.2 Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності АПК	70
2.3 Зарубіжний досвід розвитку інноваційної діяльності в АПК	88
Висновки до розділу 2	105
РОЗДІЛ III ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АПК	107
3.1 Удосконалення системи організації інноваційної діяльності в АПК	107
3.2 Державне регулювання інноваційних процесів в АПК в конкурентному середовищі	116
3.3 Пріоритетні напрямки активізації інноваційних процесів в АПК	137
Висновки до розділу 3	167
ВИСНОВКИ	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	173
ДОДАТКИ	191

ВСТУП

Актуальність теми. Запорукою успішного економічного розвитку держави є прогрес агропромислового комплексу, стабільне функціонування сільського господарства на основі освоєння досягнень науки і техніки. Ефективний розвиток АПК в сучасних умовах потребує постійної появи і впровадження нових технологій, вдосконалення економічних відносин між виробниками і споживачами наукової продукції, формування такої політики його розвитку, в основі якої мають бути основні положення переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку.

В даний час у зв'язку зі складним економічним становищем сільського господарства спостерігається тенденція зниження інноваційної активності сільськогосподарських товаровиробників. У зв'язку з цим, необхідною стає розробка організаційних механізмів економічного стимулювання, як підготовки інноваційних проектів, так і їх освоєння у сільськогосподарському виробництві.

Узагальнення світового досвіду розвитку інноваційних процесів в аграрному виробництві підтверджує, що успішний розвиток інноваційної діяльності в більшості розвинених країн пов'язане з системою державної підтримки науково-інноваційної сфери сільського господарства. Державна інноваційна політика повинна бути спрямована на стимулювання створення сприятливого клімату для інноваційних процесів і служити сполучною ланкою між науково-інноваційною сферою і сільськогосподарським виробництвом.

Дослідження проблем інноваційного розвитку агропромислового комплексу України не нове для економічної науки. Теоретична база інноваційних процесів розглядалася в працях видатних іноземних учених: С.Валдайцева, Г.Ковальова, С.Румянцева, Б.Санто, Б.Твісса, А.Томпсона, Р.Фатхутдинова, Й.Шумпетера, Ю.Яковця; вітчизняних вчених: А.Амоша, Ю.Бажала, В.Геєць, М.Гладія, В.Захарченко, І.Лукинова, С.Покропивного,

П.Саблука, Л.Федулової, М.Чумаченко, А.Шестопаля та інші. Проблемам державного регулювання, матеріального, фінансового та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності в глобалізаційних умовах й розвитку інноваційних процесів в агропромисловому виробництві приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені: Возняк Г.В., Іванишин В. В., Могильна Л. М., Моргун А.В., Крисанов Д. Р., Кузнєцова А. Я., Лаврук А.В., Левін Л., Оніщенко С. В., Паєнко Т. В., Попов А. Ш., Смикалова Л. Д., Туровець Д. Г., Швабій К. І, Шмаглій О.Б. і багато ін.

Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, їхнє наукове та практичне значення, низка питань стосовно визначення механізму активізації інноваційних процесів, висвітлені недостатньо, і потребують подальших поглиблених наукових досліджень. Недостатнє розроблення окремих положень даної проблеми та необхідність подальшого розкриття теоретичних основ організаційно-економічного механізму інноваційних процесів АПК, розробка науково-методичних положень впровадження підходів до управління інноваційними процесами у галузі та визначення механізму їх активізації, зумовили актуальність теми дисертаційної роботи, визначили мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася відповідно до затвердженого плану науково-дослідної роботи за комплексним науковим проектом «Державне управління та місцеве самоврядування» Національної академії державного управління при Президентові України у виконанні науково-дослідної теми «Теоретико-методологічні засади економічних реформ в Україні» (номер державної реєстрації 0112U000920), де автором досліджено теоретичні та практичні аспекти економічних реформ у сфері активізації інноваційних процесів АПК України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних положень і розробка науково-практичних підходів щодо формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК.

Для досягнення визначеної мети поставлено та вирішено наступні завдання:

- розкрити теоретичні аспекти та економічну сутність організаційно-економічного механізму інноваційних процесів АПК;
- узагальнити існуючі науково-теоретичні аспекти та методичні підходи до управління інноваційними процесами в АПК;
- проаналізувати сучасний стан інноваційних процесів вітчизняного АПК і зарубіжних країн та виявити наявні конкурентні переваги їх діяльності;
- виявити домінантні фактори, їх значимість в критеріальному апараті та вплив на інноваційні процеси галузі в умовах трансформаційної економіки України;
- розробити науково-практичні рекомендації щодо формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК;
- обґрунтувати стратегічні напрями державного регулювання інноваційних процесів в АПК в конкурентному середовищі;
- визначити пріоритетні напрями розвитку інноваційних процесів в агропромисловому комплексі в контексті економічної глобалізації.

Об’єктом дослідження є процес формування організаційно-економічних механізмів активізації інноваційних процесів АПК.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і практичні засади формування та розвитку організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання соціально-економічних явищ, системний підхід, базові положення формування стратегічних напрямів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань визначення організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використано такі методи дослідження: системного та абстрактно-логічного аналізу (при аналізі наукових думок щодо питань трактування термінів «організаційно-економічний механізм», «інновації», «інноваційний розвиток», «інноваційний процес» і для розкриття основ понятійного апарату системи формування організаційно-економічних механізмів активізації інноваційних процесів); індукції і дедукції (для виявлення і аналізування проблем інноваційних процесів АПК); статистичного аналізу (для аналізування сучасних тенденцій інноваційного розвитку АПК); методи експертних оцінок – для побудови алгоритму ефективного механізму активізації інноваційних процесів АПК; графічний метод (для наочного зображення теоретичного й аналітичного матеріалу дисертаційної роботи).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти, статистичні дані Державного комітету статистики України, нормативно-правові акти України, Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, інформаційні дані мережі Інтернет, а також фактичний матеріал, який одержано під час аналізу наукової літератури, присвяченої формуванню організаційно-економічних механізмів активізації інноваційних процесів АПК.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні теоретичних положень і наданні методико-прикладних рекомендацій з удосконалення формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК України, зокрема:

вперше:

- на основі методу «форсайт» розроблена модель організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК, що дає змогу визначити найсприятливішу модель його інноваційного розвитку на довгострокову перспективу;

удосконалено:

- методичний підхід до узагальнюючої оцінки інноваційного розвитку АПК на основі чіткого критеріального підходу (економічного зростання, соціальної, екологічної результативності, технологічної безпеки, технологічної конкурентоспроможності, можливостей розвитку нових конкурентних переваг галузі та її суб'єктів) з урахуванням специфіки аграрного сектору;

- напрями активізації інноваційних процесів АПК, шляхом цілеспрямованого поєднання поточних цілей та механізмів стимулювання інноваційної діяльності на різних рівнях управління;

набули подальшого розвитку:

- методичний підхід щодо системи управління інноваційними процесами АПК не тільки за рахунок вдосконалення техніко – технологічних рішень, але і запровадження інноваційних управлінських технологій на науково – технічному і технологічному рівнях;

- розробка організаційного механізму економічного стимулювання, як підготовки інноваційних проектів, так і їх освоєння у сільськогосподарському виробництві із врахуванням новітніх економічних, науково-технічних і технологічних засад функціонування;

- визначення поняття «організаційно-економічний механізм» активізації інноваційних процесів, зокрема, як інтегрованої системи форм, методів та інструментів стимулювання на всіх ієрархічних рівнях в умовах поглиблення інтеграції та глобалізації;

- інноваційна модель економічного розвитку АПК в середньо- і довгостроковому періодах яка базується на інституційній складовій, покликаний інтегрувати організаційні структури усіх складових інноваційного процесу в ефективний механізм, здатний генерувати, успішно впроваджувати і поширювати інновації.

Практичне значення одержаних результатів. Обґрунтовані у дисертаційній роботі результати формують наукову основу для практичного вирішення проблеми формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК України.

Науково-методичні підходи розроблені в дисертаційному дослідженні і які зокрема стосуються розробки заходів стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів в АПК, що безумовно будуть позитивно впливати на поповнення бюджетної складової та розширення експортних можливостей області, було використано Департаментом економічного, регіонального розвитку та торгівлі Херсонської обласної державної адміністрації (довідка №490/07 від 18.05.2015р.).

Науково – методичні положення, висновки і рекомендації автора щодо підвищення фінансового забезпечення інноваційного розвитку АПК України та впровадження інноваційно – інвестиційної складової у виробництво, використані також в практичній діяльності господарств і знайшли застосування на підприємствах: Бериславського району Херсонської області ТОВ «Кам'янка Глобал Вайн» (довідка № 07-4/13 від 02.09.2015р.), Каховського району в ТОВ «Дніпрянське ХПП» довідка № 123-5/77 від 17.08.2015р.).

Теоретико-методичні та прикладні положення, які стосуються системного дослідження формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК України використовуються при викладанні економічних дисциплін: «Національна економіка», «Економіка підприємства», а також у навчально-методичній роботі викладачів, науково-дослідній роботі аспірантів, при виконанні курсових і дипломних робіт студентів Міжнародного університету бізнесу і права (довідка №114 від 28.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, отримані автором особисто. З наукових праць, які були опубліковані у співавторстві, в

дисертації використані лише ті ідеї та пропозиції, що є результатом особистої роботи здобувача, яка полягає в постановці та розробці основних наукових положень і напрямків досягнення результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, результати проведених досліджень, висновки та пропозиції, практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Україна в інтеграційних процесах: загальнодержавний, регіональний та місцевий виміри» (м.Херсон, 21 квітня 2014р.); «Інституційні механізми зближення законодавчих норм між Україною та ЄС в період економічної кризи» (м.Херсон, 01 червня 2015 р.); «Вища освіта: сучасні проблеми та європейські перспективи» (м.Херсон, 16 квітня 2015 р.); «Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та менеджменту» (Львів, 25-26 вересня 2015 року).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи відображені в 10 публікаціях загальним обсягом 3,8 ум. друк. арк., в тому числі 6 – у наукових фахових виданнях, 4 – у матеріалах наукових конференцій. З опублікованих праць 10 є одноосібними обсягом 3,8 ум. друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Повний обсяг дисертації складає 220 сторінок комп'ютерного тексту, в т.ч. 172 становить основний текст, який включає 20 таблиць і 29 рисунків; список використаних джерел з 164 найменувань викладено на 18 сторінках, 7 додатків – на 30 сторінках.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АПК

1.1 Сутність організаційно-економічного механізму інноваційних процесів АПК

Використовувані в сучасній науці і практиці методи управління фінансово-економічними процесами в АПК зумовлені формуванням і розвитком різноманітних суб'єктів господарювання, таких як холди, селянські (фермерські) господарства, кооперативи та інше. Все це вимагає застосування різноманіття інструментів управління, іноді – досить різноспрямованих, сукупний ефект від застосування яких, повинен забезпечувати зростання виробництва в галузях АПК, захист агропродовольчого ринку і підвищувати конкурентоспроможність вітчизняного сільгосптоваровиробника.

Крім того, глобалізація світових економічних процесів, в тому числі – на ринках продовольства та сільськогосподарської сировини йде по шляху інтеграції перманентного ускладнення організаційних, економічних, правових і технологічних систем. З цією метою економічна наука розробляє категорії, які здатні забезпечити на методичному і методологічному рівнях управління цими системами. При описі таких систем і розробці способів управління ними в якості базового поняття використовується категорія «організаційно-економічний механізм».

Необхідність прискорення науково-технічного прогресу в АПК, в основі якого лежать інноваційні процеси, і забезпечення ефективного ведення агропромислового виробництва, диктуються комплексом соціально-економічних завдань, які стоять перед галуззю, найважливішими з яких є збільшення ВВП і забезпечення продовольчої безпеки країни. Успішному

вирішенню цих завдань сприятиме формування науково-обґрунтованого організаційно-економічного механізму функціонування всієї науково-технічної сфери АПК і розвитку інноваційного процесу в галузі. Розробка даного механізму відноситься до однієї з найважливіших завдань аграрної економічної науки, так як є засобом наближення її до вирішення проблеми сталого і високорозвиненого агропромислового виробництва.

Такий механізм повинен забезпечувати окупність витрат суспільства на функціонування аграрного науково-технічного потенціалу, відповідати вимогам підвищення ефективності агропромислового виробництва на основі зростання сприйнятливості господарюючих суб'єктів АПК до нововведень і посилення їх попиту на науково-технічну продукцію.

Реальний шлях поступального розвитку України – інновації. Науково-технічний прогрес, визнаний у всьому світі як найважливіший фактор економічного розвитку, все частіше пов'язується з поняттям «інноваційний процес». Це єдиний у своєму роді процес, що поєднує науку, техніку і підприємництво. Він складається в одержанні нововведення і триває від зародження ідеї до її комерційної реалізації. Нинішній технологічний стан економіки України не може розраховувати на масштабний вихід своєї продукції на світові ринки, якщо враховувати, що розвинені країни не поспішають створювати нових конкурентів.

Тому, на основі аналізу та конкретизації процесів перетворення наукових знань на інновації, нами вивчено та систематизовано основні наукові підходи до визначення сутності організаційно-економічного механізму інноваційних процесів в АПК.

Так, С.Д.Щеглюк розглядає дію організаційно-економічного механізму інноваційних процесів як сукупність взаємопов'язаних елементів інноваційної системи [47].

С. Мочерний вказує, що формування господарського механізму являє собою систему основних форм, методів і важелів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного виробництва, реалізації форм

власності, а також всебічного розвиток людини та узгодження його інтересів з інтересами колективу, класу, суспільства. Господарський механізм, на думку цього автора, формується при взаємодії окремих ланок і сторін таких елементів економічної системи, як техніко-економічні (спеціалізація, кооперування, комбінування виробництва, тощо), організаційно-економічні (управління виробництвом, проведення маркетингових досліджень, обмін досвідом та ін), виробничі (відносини власності на засоби виробництва) відносини і продуктивні сили (форми і методи організації виробництва, функціональні риси робочої сили, знарядь праці тощо) [87].

Деякі автори зміст «господарський механізм» розуміють ширше, ніж «економічний механізм господарювання», який є складовою його частиною. Так, професор О.І.Амоша складовим елементом «господарського механізму» вважає «економічний механізм». Останній, на його думку, включає економічні інструменти та важелі. До інструментів економічного механізму, як відомо, відносяться ціни, заробітна плата, податки, орендна плата, тарифи та інші економічні категорії і важелі державного управління. Економічні важелі включають: планування, економічне стимулювання, розподіл прибутку, використання фондів, умови господарювання, ціни, нормативи власних оборотних коштів і іншого [7].

Як бачимо, в цілому зміст цього поняття не має єдиного тлумачення, але у світлі вищевикладеного слід відзначити головні і змістовні його характеристики.

По-перше, організаційно-економічний механізм є частиною системи господарювання в конкретний період розвитку національного господарства будь-якої країни.

По-друге, організаційно-економічний механізм являє сукупність двох різнорідних, але взаємопов'язаних складових – організаційної складової та економічної компоненти.

Тому дефініцію «організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності» можна сформулювати як взаємопов'язану сукупність

економічних відносин, принципів, методів і форм організації створення, промислового впровадження та комерціалізації нововведень [71, с.10].

Підтримуємо думку вчених, які вважають, що організаційно-економічний механізм необхідно сприймати як динамічну і відкриту систему, що враховує сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, тому що інноваційна діяльність може гальмуватися чи обмежуватися різними впливами і факторами [14]. Виходячи з цього, можна сформулювати його основні функції (рис.1.1).

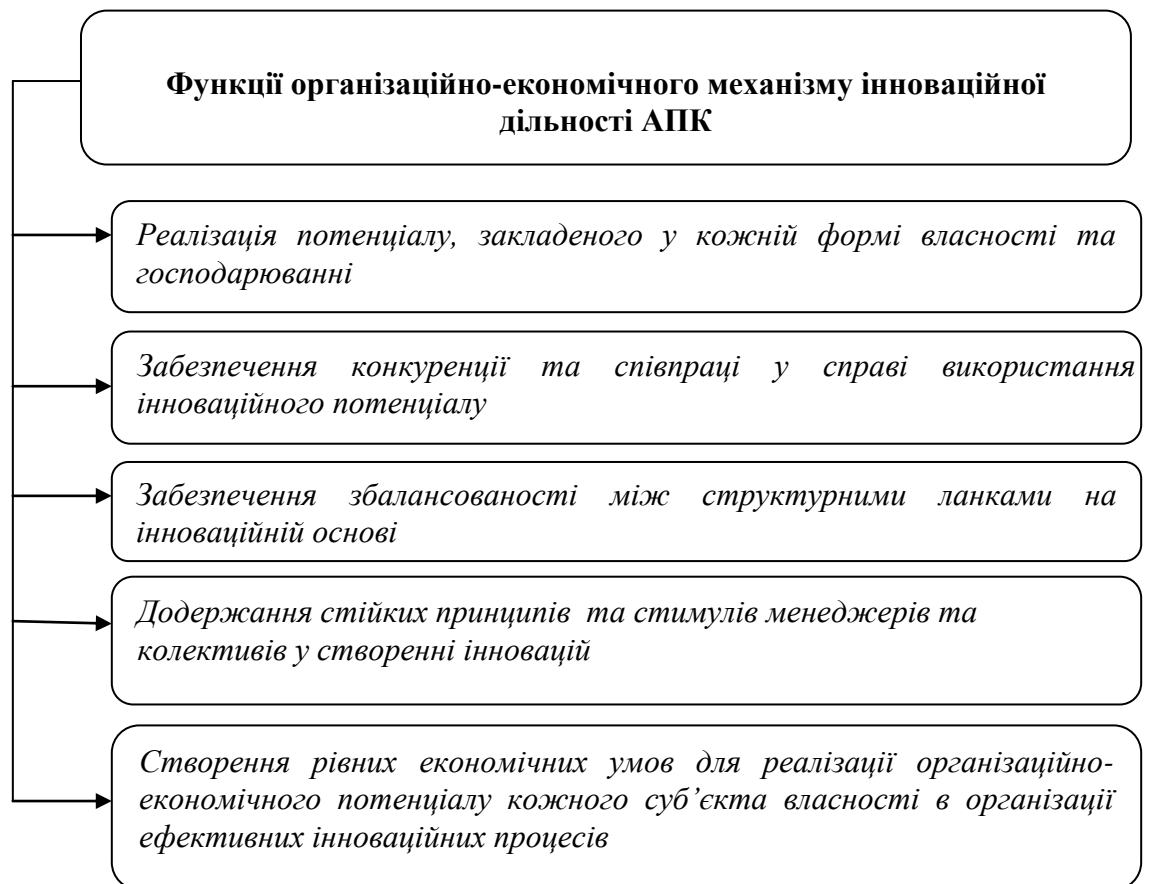

Рис.1.1. Функції організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності АПК. Розроблено автором на основі джерел [73]

На нашу думку, формування саме такого механізму, здатного значно активізувати інноваційну активність АПК в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних викликів і є одним з першочергових наукових завдань.

Крім того, під організаційно-економічним механізмом управління інноваціями АПК слід розуміти єдину систему забезпечення взаємозв'язаної діяльності функціональних підрозділів інноваційного проекту в рамках встановленої організаційної структури управління, ефективне планування інноваційної програми і оптимальний розподіл ресурсів відповідно до обраного критерію оптимальності.

Такий підхід до визначення поняття обумовлює вимоги, що пред'являються до організаційно-економічного механізму управління інноваціями:

- забезпечення високої міри сприйнятливості виробництва до новацій;
- створення конкурентоздатної продукції;
- досягнення високого для даної галузі рівня рентабельності;
- відповідність ринковій системі організації економіки.

Ефективне ведення інноваційної діяльності може бути здійснене лише при вирішенні проблеми організаційного забезпечення інноваційного розвитку. В основі такого організаційного забезпечення може бути покладена концепція організаційних платформ, що реалізують ідею самоорганізації окремих компонент підприємств АПК.

Вивчивши різні підходи вчених-економістів до визначення поняття категорії «організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності», можна зробити висновки, що організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності АПК є одним з основних елементів господарського механізму підприємств АПК, який включає [71, 73, 131]:

- стратегічне управління інноваціями, спрямоване на розробку заходів, програм, проектів досягнення намічених цілей, виходячи з потенціалу НДДКР, виробничого потенціалу підприємств АПК, зовнішніх і внутрішніх факторів, потреб споживачів у нововведеннях;
- планування інновацій, що включає сукупність інструментів, правил, інформації і процесів, спрямованих на досягнення кінцевої мети;
- підтримку і стимулювання інноваційної підприємницької діяльності;

- систему фінансування інноваційних процесів, яка включає різні джерела фінансових ресурсів, принципи вкладення коштів, які акумулюються, механізм контролю за використанням інвестицій, їх зворотність і оцінку ефективності інноваційних проектів;
- оподаткування організацій, що створюють і освоюють нововведення, страхування інноваційних ризиків;
- стратегічний і тактичний інноваційний маркетинг, спрямований на підтримку конкурентоспроможності підприємства та освоєння нових ринків збуту;
- ціноутворення на інноваційну продукцію та послуги.

Дослідивши різні підходи вчених-економістів у визначенні категорії «організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності», нами систематизовано та окреслено основні елементи такого механізму (рис.1.2).

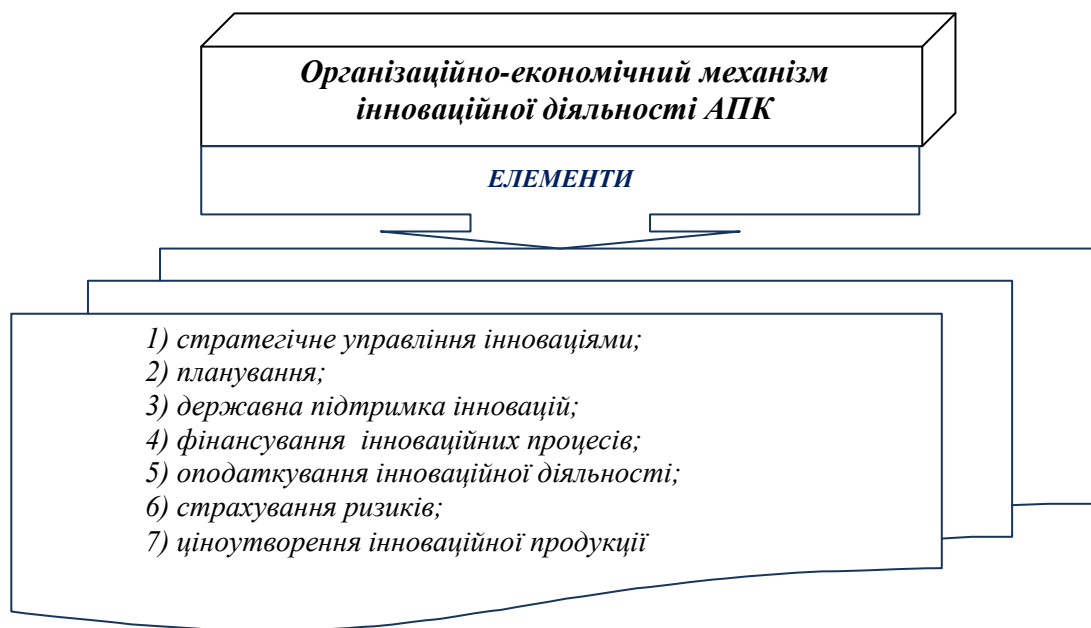

Рис.1.2. Елементи організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності АПК. Розроблено автором.

На думку провідних науковців, дуже важливим є досягти простоти підходу, яка забезпечила б спроможність застосування цих принципів у практичних цілях, адже керівникам вітчизняних підприємств АПК необхідні

спрощені підходи вирішення складних і багатоаспектних проблем. Такими принципами є: системність, цілісність, адаптованість, адаптивність, рівновага [131, с.93-94].

Розглянемо зазначені принципи детальніше. Так, системність – передбачає формування системи, яка забезпечує інноваційний пошук і впровадження інновацій. Концептуальна основа застосування принципу може бути розглянута у наведеному вище визначенні організаційно-економічного механізму. Доволі часто можна зустріти твердження про необхідність системного погляду керівників підприємств на їх інноваційний розвиток, проте слід розуміти, що системність є дуже широке поняття.

Під цілісністю, як принципу, можна розуміти орієнтацію механізму на забезпечення єдності множини елементів, кожен з яких відіграє свою часткову роль, невід’ємну для всього механізму. Цілісність, як інтегруюча здатність дуже важлива для вітчизняних промислових підприємств, оскільки в умовах несистемного інноваційного розвитку спостерігається розрізненість в комплексі заходів, які ведуть до однієї мети – інноваційного розвитку [114].

Під адаптованістю розуміють відповідність механізму інноваційного розвитку середовища, його сильним і слабким ознакам. Дуже важливо формувати такі механізми інноваційного розвитку, які враховували б нагальні проблеми підприємств [115].

Рівновага – компенсаторне поєднання протилежних одне одному компонентів механізму інноваційного розвитку між собою, а також відносно зовнішнього середовища підприємства.

На нашу думку, в цілому за структурою організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності АПК може бути поданий як ряд рівнів, що у своїй сукупності утворюють комплексну систему функціональних зв’язків між об’єктами, суб’єктами, засобами, методами та іншими складовими інноваційної діяльності і може використовуватися для досягнення широкого спектра стратегічних цілей підприємств АПК.

При побудові механізму слід також провести розмежування його на організаційну і економічну частини, враховуючи специфічні особливості інноваційних процесів в АПК та вплив на них інвестиційних процесів, які вимагають особливих вимог (визначені вище) до побудови організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності у даній сфері (рис.1.3).

Рис.1.3. Складові організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК. Розроблено автором.

Так, щодо організаційної частини розглянутого механізму слід зазначити, що стимулювання інноваційної активності має враховувати властиві АПК відносини, форми і методи взаємодії, складність і, як правило, тривалість виробничого процесу, стан виробників сільськогосподарської сировини, високий рівень необхідності державної підтримки, недостатньо розвинену виробничо-соціальну інфраструктуру, залежність від природно-

кліматичних факторів, що підвищує ризики неотримання або недоотримання урожаїв і робить галузі АПК малопривабливими інвесторів.

Як основне завдання розробки організаційно - економічного механізму, виступає забезпечення інноваційної активності у всіх сферах агропромислового виробництва і, в першу чергу, сільськогосподарських товаровиробників.

Грунтуючись на економічній сутності й етапах інноваційного процесу в АПК, є можливим побудувати принципову схему його організаційно-економічного механізму, який представляє собою сукупність форм (ланок) і методів здійснення інноваційної діяльності, взаємопов'язано і узгоджено функціонуючих і забезпечуючих вирішення основного завдання щодо забезпечення науково технічного прогресу в галузі (рис.1.4). Організаційно-економічний механізм характеризується комплексною структурою і складається з двох основних блоків - організаційного та економічного.

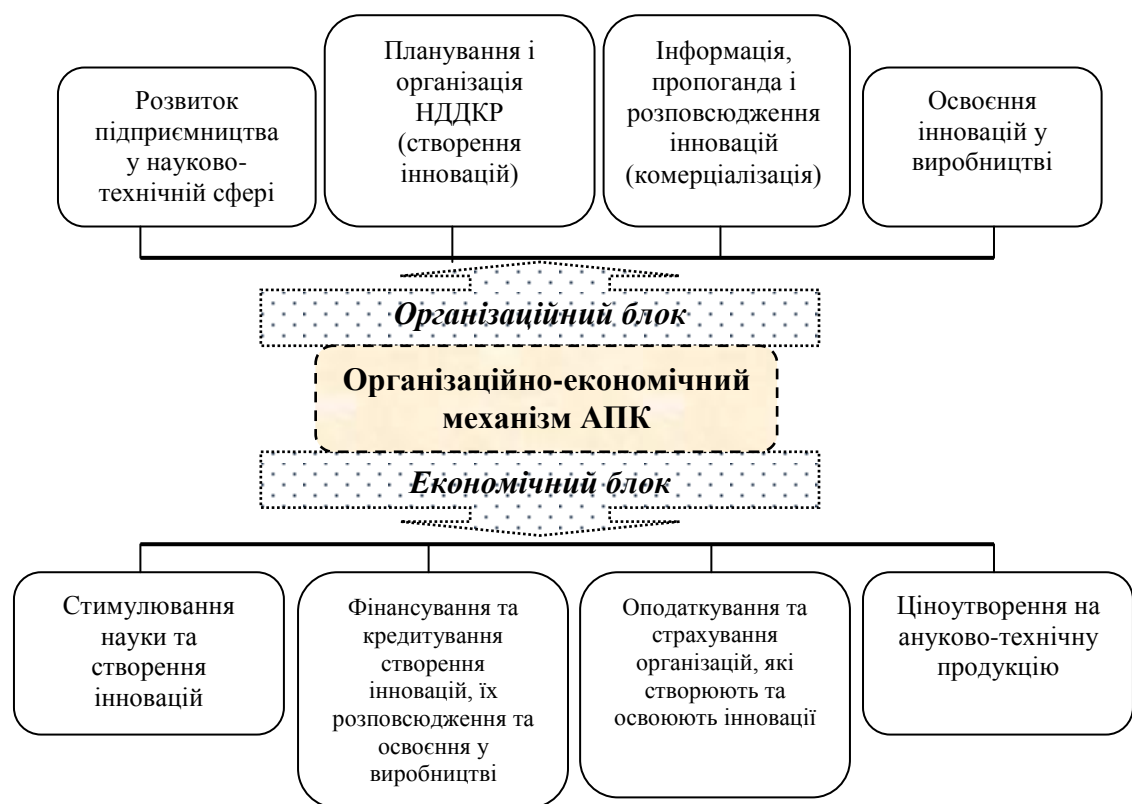

Рис.1.4. Схема організаційно-економічного механізму інноваційного процесу АПК. Розроблено автором.

Організаційний блок включає планування та організацію науково-дослідницької діяльності (організація створення інновацій), розвиток підприємництва в науково-технічній сфері, організацію пропаганди поширення інновацій, організацію передачі інновацій у виробництво.

Економічний блок включає: фінансування і кредитування організацій, що беруть участь в інноваційному процесі на всіх його етапах, - створення, поширення інновацій та освоєння їх у виробництві; оподаткування і страхування організацій, що створюють і освоюють інновації; стимулювання розвитку інноваційного процесу; ціноутворення (на науково-технічну продукцію - завершення НДДКР, інновації та інноваційні проекти).

Всі складові організаційно-економічного механізму як по організаційному, так і економічному блоку повинні бути чітко позначені як сукупність форм (ланок) і методів ефективного здійснення інноваційної діяльності на всіх етапах інноваційного процесу, що сприятиме залученню всього науково-технічного блоку АПК у вирішення стратегічних завдань щодо прискорення науково технічного прогресу в галузі і підвищенню ефективності агропромислового виробництва.

З урахуванням цього в складі механізму активізації інноваційної діяльності в АПК слід виділити конкретні важелі управління.

Основу економічної складової організаційно-економічного механізму активізації інноваційно - інвестиційної діяльності в АПК складають економічні важелі, кожен з яких відрізняється різноманіттям, деякі з них мають здатність комплексного застосування, що підсилить їх синергетичний ефект, а це, в свою чергу забезпечить зростання інвестицій в галузь та підвищення їх віддачі, що позитивно позначиться на стані інноваційних процесів та на всій сукупності виробничих, економічних і соціальних відносин в АПК.

Важливе значення в структурі організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності займають фінансові ресурси і раціональна система фінансування. Пошук та формування відповідних організаційних

структур щодо розробок, впровадження та забезпечення фінансовими ресурсами інноваційних процесів на всіх рівнях господарювання є актуальними.

На сучасному рівні розвитку національної економіки до основних проблем інноваційного розвитку галузей можна віднести загальноприйняті:

- недосконалий механізм фінансового забезпечення інноваційних програм;
- високий ступінь зносу основних виробничих фондів;
- важкий фінансовий стан підприємств і відсутність ефективного менеджменту;
- недостатній ступінь залучення середнього та малого бізнесу до інноваційної діяльності;
- нерозвиненість регіональної інфраструктури інвестиційно-інноваційного процесу, включаючи системи інформаційного забезпечення, техніко-економічної експертизи, сертифікації і просування розробок, підготовки та перепідготовки кадрів та виробничо-технологічної підтримки;
- недосконалість законодавчо-правового забезпечення і інноваційної діяльності необхідними інвестиціями, механізму стимулювання та забезпечення захисту інтелектуальної власності;
- недостатній розвиток теоретичних досліджень в цій сфері тощо.

Аналіз наукових праць показав, що серед науковців немає єдиного підходу до визначення змісту ресурсного забезпечення інноваційного розвитку. Найпоширенішою є думка, що інноваційна діяльність вимагає залучення лише фінансових ресурсів, тобто фінансування інноваційної діяльності – це лише грошові відносини з іншими суб'єктами господарювання та банками з оплати науково-технічної продукції, контрагентських робіт, поставок спецобладнання, матеріалів і комплектуючих, розрахунків із замовниками, трудовими колективами та державними органами управління [58]. Інші вчені слушно зазначають, що

здійснення інноваційної діяльності вимагає залучення не лише коштів у безпосередньо грошовому вимірі, а й інших – у вигляді основних та оборотних засобів, майнових прав і нематеріальних активів, кредитів, позик та застав (боргових зобов'язань), прав на землеволодіння й землекористування тощо [123].

Докорінні причини виникнення окреслених проблем, які характерні для розвитку аграрної сфери України на сучасному етапі, можна по різному пов'язати із загальними економічними процесами, що протікають у господарській системі. Так, теоретичні засади управління інвестиційно-інноваційними процесами пов'язані, насамперед, з роботами М.Туган-Барановського (Україна), Н.Кондратьєва (Росія), Й.Шумпетера (Австрія, США), які ще в дев'ятнадцятому столітті завдяки економічним науковим дослідженням започаткували формування парадигми інноваційного розвитку. [56]

Елементами системи фінансування інноваційної діяльності АПК є різноманітні джерела. Вважаємо, що основними джерелами інвестицій в АПК можуть виступати (рис.1.5):

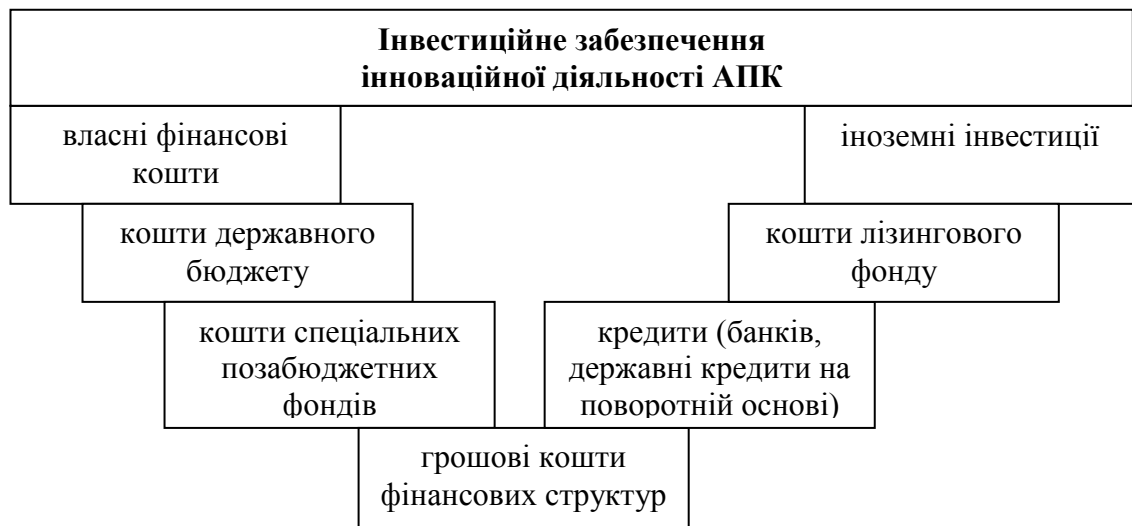

Рис.1.5. Джерела інвестиційного забезпечення інноваційних процесів в АПК. Розроблено автором

- власні фінансові кошти підприємств (інвестиції з прибутку й з витрат виробництва);
- кошти державного бюджету, бюджетів муніципальних утворень;
- кошти спеціальних позабюджетних фондів;
- кредити (банків, державні кредити на поворотній основі);
- кошти лізингового фонду;
- грошові кошти фінансових структур (інвестиційних і страхових компаній тощо), вільні грошові кошти населення;
- іноземні інвестиції.

Вирішальну роль для інвестування в інновації відіграє ринок реальних інвестицій, враховуючи той факт, що реальні інвестиції повністю спрямовуються на збільшення виробничого капіталу, тобто в основний капітал. Такі вчені як В.Гриньов, І.Підкамінний, М.Чорна як форму інвестицій, які входять до складу реальних інвестицій виділяють інноваційні інвестиції [25,98,140]. На їх думку, інноваційні інвестиції - це вкладення в нововведення та об'єкти інтелектуальної власності. Зауважимо, що взагалі, при стабільній економіці всі інвестиції, теоретично, повинні бути водночас інноваційними.

Враховуючи вищезазначене, класифікацію інвестицій за формою інноваційності, на нашу думку, можна представити так (рис.1.6).

Узагальнюючи погляди вітчизняних вчених-економістів [56,66], можемо констатувати, що система інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку являє собою органічну єдність внутрішніх і зовнішніх джерел інвестування: власних коштів суб'єктів господарської діяльності, державних бюджетних асигнувань, позикових і залучених ресурсів.

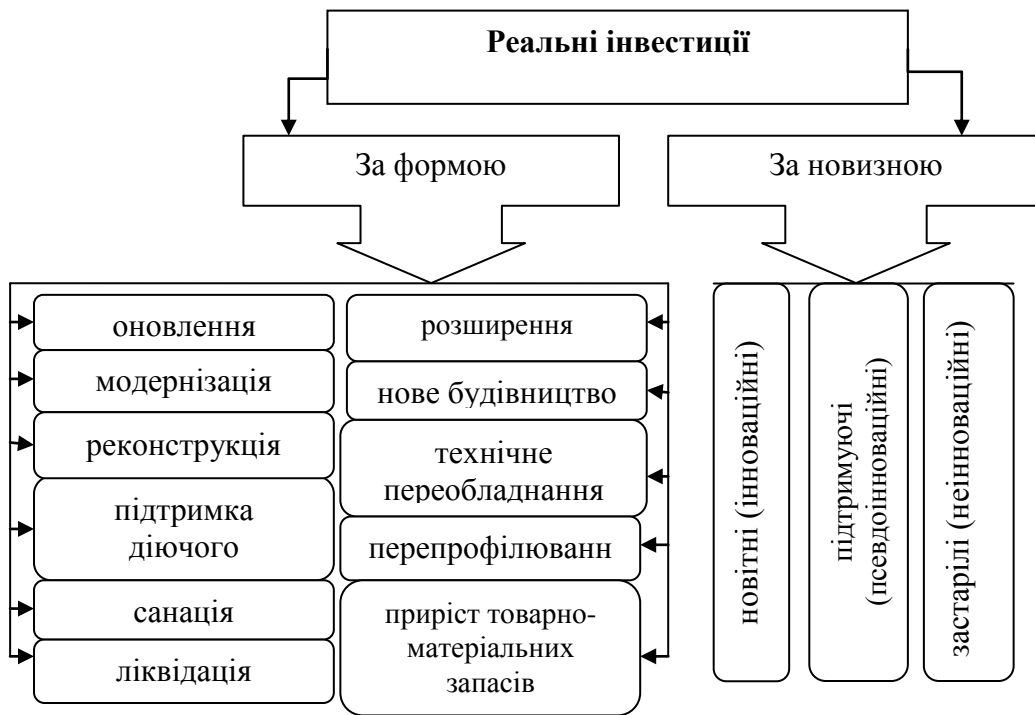

Рис.1.6. Класифікація інвестицій за формою інноваційності.

Розроблено автором на основі [56]

Інвестиції в інновації виконують в економіці декілька основних функцій (рис.1.7).

Рис.1.7. Основні функції інвестицій в інновації.

Розроблено автором на основі [66]

Нами визначено основні завдання системи фінансування інноваційної діяльності підприємств АПК [79]:

- створення необхідних передумов для швидкого та ефективного впровадження інноваційних новинок у виробництво;
- збереження і розвиток стратегічного науково-технічного та інноваційного потенціалу підприємств;
- створення необхідних умов для збереження кадрового потенціалу.

В той же час, механізм інвестиційного забезпечення розвитку підприємств галузі на основі інновацій повинен містити наступні складові:

- вибір пріоритетних напрямів інвестиційного забезпечення;
- визначення джерел інвестування;
- вибір інвестора;
- визначення інструментів інвестиційного забезпечення;
- прогнозування обсягів інвестування на новий період з аналізом ефективності попереднього.

Отже, враховуючи вище вказане, можна зробити висновок, що головним напрямом інноваційної політики є вдосконалення механізмів програмно-цільового фінансування, у тому числі визначення нових пріоритетів і критичних технологій та інструментів стимулювання інноваційної діяльності (венчурні фонди, технопарки, непрямі механізми регулювання), увага до кадрових проблем науки [56].

Питаннями пошуку ефективного організаційно-економічного механізму управління та активізації інноваційної діяльності займалися такі провідні вітчизняні вчені як О.Амоша, П.Борщевський, К.Волощук, В.Геєць, Б.Данилишин, Е.Зінь, С.Ілляшенко, Л.Федулова та інші [5, 18, 20, 46, 55, 134].

На думку Е.Зіня та А.Валюха, одним з першочергових завдань побудови механізму розвитку інноваційної діяльності АПК має стати створення на державному рівні правового й економічного механізмів розробки і впровадження новітніх технологій та інновацій в практичну діяльність [46]. Завданнями економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності вони вважають:

1. Формування економічної політики щодо використання новітніх технологій, напрямів і пріоритетів, а також їх підтримки.

2. Визначення реальних і перспективних джерел фінансових ресурсів, необхідних для реалізації передбачених напрямків розробки та використання новітніх технологій: – централізоване фінансування, державна підтримка; – зовнішні та внутрішні інвестиції; – кошти сектора домашніх господарств (населення); – кошти банківської та фінансової системи (кредити, вільні кошти); – інші джерела фінансових ресурсів.

3. Стимулювання і розвиток «венчурного підприємництва» як особливої форми фінансового капіталу.

4. Розробка конкретних відповідних етапам інноваційного процесу – економічних і правових підойм для стимулювання використання вже наявних, а також створення та впровадження перспективних технологій (через податки, кредити, відсотки, бюджет, ціни, мита, субсидії тощо).

5. З огляду на важливе місце матеріальних і трудових ресурсів у ресурсному забезпеченні створення новітніх технологій пропонується передбачати:

– прогностичний обсяг вітчизняних матеріальних ресурсів, що дозволить визначити внутрішні та зовнішні матеріальні ресурси, на які слід розраховувати в майбутньому при розробці та використанні новітніх технологій;

– підготовку та перепідготовку необхідних кадрів, які б відповідали потребам створення теоретичних основ розробки новітніх технологій, їх впровадження і практичного використання для виробництва нових товарів і надання послуг.

Як бачимо, у вітчизняній практиці реалізації інноваційної політики є достатньо напрацювань, які б могли лягти в основу формування та реалізації дієвого організаційно - економічного механізму стимулювання інноваційного розвитку АПК та розробки пріоритетних напрямів. Однак, їх неспроможність гальмується низкою факторів, серед яких є недостатнє фінансове

забезпечення, відсутність державних замовлень, що в умовах економічної кризи унеможлиблює завершення існуючих та запровадження нових інноваційних проектів. Тому, в основу ефективного механізму стимулювання інноваційної сфери АПК мають бути закладені нові принципи, які б дозволили зосередитися на пріоритетних напрямках для збереження коштів та людських ресурсів (у вигляді кваліфікованих кадрів, перспективних інноваторів та винахідників тощо).

Організація наукових досліджень в даному напрямку вимагає чіткого розуміння сутності і значення інноваційних процесів і організаційно-економічної діяльності їх здійснення в агропромисловому виробництві. При цьому слід, передусім, виділити основні напрямки формування методичних підходів до дослідження інноваційної діяльності в АПК, до яких відносяться: уточнення і подальший розвиток теорії інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки; розвиток організаційних та економічних основ інноваційної діяльності; розробка методології оцінки інноваційної діяльності; питання прогнозування інноваційної діяльності; формування ринку інноваційної продукції [116].

В межах зазначених напрямків певне значення має чітке окреслення конкретних проблем і питань щодо їх практичного вирішення у процесі інноваційної діяльності. Зокрема, розробка теоретичних основ інноваційної діяльності передбачає уточнення сутності інноваційного процесу, поняття інноваційної діяльності, їх цілей і завдань стосовно до агропромислового виробництва, виявлення видів інноваційної діяльності в галузях АПК в ринкових умовах, уточнення сутності та класифікації інновацій, як економічної категорії стосовно до різних галузей і сфер агропромислового виробництва.

1.2 Інновації як фактор розвитку АПК

Агропромисловий комплекс являє собою органічну частину національної економіки, де діють загальні закономірності економічного розвитку. Однак АПК володіє цілим рядом специфічних особливостей, які, в свою чергу, обумовлюють особливості протікання інноваційних процесів у галузях комплексу, а тому потребують детального розгляду.

Підтримуємо думку вчених, які вважають, що стратегічний розвиток аграрного сектору економіки – інноваційний розвиток, а основною метою аграрних підприємств в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів — забезпечення продовольчої безпеки країни на основі інноваційного розвитку аграрного сектору [65].

Під інноваційною діяльністю розуміється сукупність дій по створенню інновацій на основі наукових досліджень і розробок і освоєння їх безпосередньо у виробництві. Термін «інновація» у світовій економічній літературі інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, що втілюється в нових продуктах і технологіях. В Україні застосування даного терміну протягом багатьох років використовувалося в рамках економічних досліджень науково-технічного прогресу. Термін «інновація» більш активно став використовуватися в перехідній економіці України як самостійно, так і для позначення ряду родинних понять: «інноваційна діяльність», «інноваційний процес» і т.д. [70].

Методологія системного опису інновацій в умовах ринкової економіки базується на міжнародних стандартах. Для координації робіт по збору, обробки та аналізу інформації про науку та інновації в рамках Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) була утворена Група національних експертів з питань науки і техніки, яка розробила «Керівництво Фраскаті». У ній містяться основні поняття про інновації. Так, відповідно до міжнародних стандартів інновація визначається як кінцевий результат

інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності [125].

Окремими дослідниками поняття «інновація» трактується по-різному. Наприклад, деякі вчені вважають, що інновація – це суспільно-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за властивостями виробів і технологій з отриманням вигоди і додаткового доходу.

Враховуючи наукові погляди вчених економічної літератури термін «інновація» можна розуміти як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, що втілюється в нових продуктах та технологіях і який став активно використовуватися в сучасній економіці України як самостійно, так і для визначення споріднених понять: «інноваційна діяльність», «інноваційний прогрес», «інноваційне рішення» тощо [86].

Для більш детального уточнення терміну «інновація» проаналізуємо різні погляди та підходи до його визначення.

Так, Б.Твісс визначає інновацію як процес, в якому винахід або ідея набуває економічного змісту, а Ф.Ніксон вважає, що інновація – це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, що приводять до появи на ринку нових, більш досконалих процесів та обладнання [126].

Слід також зазначити, що інвестування здійснюється саме за рахунок науково-технічного прогресу, що дає можливість зменшити вартість основного капіталу та витрати на одиницю продукції. На думку Б.Санто, «інновація» – це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів веде до створення кращих за своїми властивостями товарів та технологій. У випадку, якщо інновація орієнтована на економічну вигоду, прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід [112]. Й.Шумпетер розглядав інновацію як нову

науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, мотивовану підприємницьким духом. [146]

Формування парадигми інноваційного розвитку в теоретичному плані започатковано ще в минулому столітті завдяки економічними науковими дослідженнями таких видатних постатей у світовій науці, як австрійсько-американський вчений-економіст Й.Шумпетер (1883-1950), українсько-російський учений-економіст М.І.Туган-Барановський (1865-1919) та його учень, російський учений-економіст М.Д.Кондратьєв (1892-1938). [146]

Предметом досліджень Й.Шумпетера, який у своїй науковій праці «Теорія економічного розвитку» (1911р.) сформував цілісну теорію інноваційного розвитку, центральним місцем якої було введення економічної категорії інновації як необхідної виробничої функції, зумовленою змінами: факторів виробництва, ресурсів або їх комбінації, були внутрішні механізми впливу технологічних змін на економічний розвиток (рис.1.8).

Рис.1.8. Розкриття змісту інновації. Розроблено автором на основі [146]

Професор С.Ілляшенко, під інновацією розуміє результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення і поширення нових видів виробів, технологій, впровадження нових організаційних форм і т.д. [54]

Таким чином, у сучасному розумінні інновація за різних умов визначається як процес і як кінцевий результат діяльності (інноваційної), втілений у вигляді новітнього або удосконаленого продукту, нових послуг, що мають ринковий попит або соціально-економічну значимість для суспільства, новітнього або удосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності. Внаслідок інновації суттєво змінюються кількісні та якісні характеристики сфер виробництва та споживання, прискорюється економічний розвиток, забезпечується інтенсифікація суспільного виробництва.

Інноваціями є, будь-які технічні, організаційні, економічні та управлінські зміни, відмінні від існуючих в практиці. Вони можуть бути відомі і використовуватися на інших підприємствах, але для тих підприємств, де вони ще не освоєні, їх впровадження є новими. Інновація знаходиться, з одного боку, в суперечності з консервативним, спрямованим на збереження існуючого стану, з іншого боку, спрямована в межах стратегії змін на значне підвищення техніко-економічної діяльності підприємств [116].

Вищенаведені визначення інновації певною мірою відповідають змісту термінології, що застосовується в українському законодавстві, де інноваціям надається таке досить універсальне визначення: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Наведене в Законі України «Про інноваційну діяльність» визначення інновації не є єдиним та вичерпно повним, але при всіх багатоваріантних визначеннях інновації в усіх її дефініціях присутні (або впливають) такі її відмінні характеристики, як детермінанти прогресивних змін та

конкурентоспроможності, а також суспільна, споживча потреба в інновації для забезпечення економічного розвитку, інтенсифікації суспільного виробництва. [43]

Функціональні властивості категорії інновації включають оновлення, перетворення будь-яких видів діяльності суб'єктів, або виявляються у більш високому рівні їх організації, що приводить до заміщення одних їх елементів іншими, більш удосконаленими, або доповнення їх принципово новими елементами. При цьому спостерігається перехід до іншого стану діяльності суб'єктів, рівня їх організації, якості об'єктів, що є аргументацією для розширення визначення інновації виключно як економічної категорії та за сучасних умов прогресу визначати інновацію як ключову соціально-економічну категорію суспільних змін, детермінованих переважно технологічними чинниками.

Крім названих функцій, інновація виконує також відтворювальну, інвестиційну та стимулюючу функції. Відтворювальна функція означає, що інновація являє собою важливе джерело фінансування розширеного виробництва. Разом з тим прибуток, отриманий за рахунок продажу інноваційної продукції, може використовуватися за різними напрямками, включаючи інвестиції у нові інноваційно - інвестиційні проекти. Також цей прибуток стимулює підприємство постійно вивчати ринковий попит, удосконалювати маркетингову діяльність, впроваджувати нові прогресивні методи менеджменту (систему збалансованих показників, реінжиніринг, бенчмаркінг). [134]

Слід підкреслити, що така основна функція інновації, як привнесення прогресивних змін у сферу виробництва, забезпечує зміни в структурі господарського механізму шляхом його переходу від первісного до нового якісного стану, підвищення конкурентоспроможності виробництв, де вони запроваджені, а також підриєв монопольного стану на ринку споживання якогось товаровиробника.

За умов забезпечення відповідного масштабного поширення інновацій здійснюються технічне та технологічне переозброєння галузей виробництва, прогресивні міжгалузеві структурні зрушення, наслідком яких стає підвищення конкурентоспроможності галузі та національної економіки в цілому. В кінцевому результаті конкурентоспроможність національної економіки в глобальному економічному просторі стає визначальною передумовою національної економічної безпеки та визначає місце країни у світовому співтоваристві. [68]

Специфіка інновацій полягає в її ризиковому характері. Цей ризик може бути пов'язаний з невизначеністю при одержанні новацій, особливим характером фінансування, ризиком виробничого впровадження інновацій, а також невизначеністю попиту на інноваційну продукцію. Разом з тим інновації – це завжди нова вигода, суспільне благо. Споживачі інноваційного продукту здійснюють його оцінювання не стільки за новизною, скільки за новими вигодами, які вони отримують від його використання. [93]

Звісно, трактоване нами визначення сутності інновацій, уточнення їх функцій потребує більш детальної класифікації цього поняття, конкретизації, враховуючи різні наукові погляди вчених і дослідників.

Так, за своїми властивостями, ознаками та характеристиками інновації можуть бути класифіковані за тим, що вже зроблено різними дослідниками інноваційної парадигми. Класифікація інновацій має теоретико-методологічне значення як інструмент досліджень генезису інновацій, а також практичне значення для проведення експертизи, кваліфікування за інноваційними ознаками проектів, програм, продукції, підприємств, структур тощо як об'єктів чи суб'єктів інноваційної діяльності, організації їх моніторингу та статистичного спостереження або для обґрунтування різних видів державного регулювання та підтримки, яка може бути надана цим об'єктам, суб'єктам (табл.1.1). [58, 82, 134]

Таблиця 1.1

Класифікація інновацій за властивостями, ознаками та характеристиками

Класифікаційний критерій інновацій	Різновиди інновацій за критерієм
1	2
Рівень значимості залежно від ступеня спричинених якісних змін	1.Базисні або радикальні, що створюють: галузь, новий вид, нове покоління виробів, принципово нову організацію робіт в масштабах галузі, нові способи виробництва, принципово нову техніку, технології, матеріали, енергоносії тощо 2.Інкрементальні (які удосконалюють) існуючий продукт 3.Модифікація, модернізація, спрямовані на підвищення технічного рівня, якості та конкурентоспроможності продукції 4.Адаптація як пристосування виробу до певних умов
Предметна спрямованість	1. Технологічні (процес-інновації) 2.Продукційні (продукт-інновації), включають оновлення продукції, пропозиції нових видів послуг 3. Організаційно-управлінські 4. Логістичні 5.Створення, освоєння нових сегментів ринку 6. Соціальні 7. Інституціональні (або організаційні нововведення) 8.Системні або комбіновані (поєднують кілька різновидів)
Ефективність	1. Економічна 2. Соціальна 3. Екологічна 4. Інтегральна
За масштабом поширення	1. Глобальні 2.Загальнодержавні (макрорівень) 3. Міжгалузеві (макрорівень) 4. Галузеві (мезорівень) 5. Регіональні (мезорівень) 6. Локальні (мікрорівень)
Пріоритетність за перспективою діяльності	1.Стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності, встановлені законодавством 2.Середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності: - загальнодержавного рівня (встановлені законодавством; - галузевого рівня; - регіонального рівня
За об'єктом інноваційної діяльності (впровадження)	1.Результати фундаментальних та пошукових досліджень 2. Результати НДДКР 3. Проектна документація 4.Науково-технічна розробка, дослідний зразок 5.Організаційно-управлінське рішення
Ступінь новизни об'єкта інноваційної діяльності	1. Наукове відкриття 2. Винахід 3. Ноу-хау 4. Промисловий зразок, корисна модель 5. Об'єкти авторських прав

Продовження таблиці 1.1

1	2
Конкурентоспроможність	Фактори конкурентоспроможності 1. Якість інноваційного продукту 2. Ціна 3. Витрати на експлуатацію 4. Забезпечення після продажного супроводження продукту, його сервісного обслуговування, навчання персоналу експлуатації продукту. 5. Розширення інновації, що передбачає удосконалення інноваційного продукту за умови його після продажного супроводу
Характер задоволення потреб	1. Сформовані нові потреби 2. Задоволені існуючі потреби
Відношення до об'єкта впровадження	1. Що скасовують 2. Що заміщують 3. Що раціоналізують 4. Що розширюють
За часом появи на ринку	1. Лідери 2. Послідовники
Сфера діяльності, в якій створюються, спрямовуються та використовуються інновації	1. Науково-технічна сфера 2. Виробнича 3. Соціальна-культурна 4. Адміністративна 5. Сфера споживання
За причиною виникнення	1. Стратегічні 2. Ініційовані 3. Реактивні (тут як реакція)
За ступенем ризику запровадження	1. Малоризикові 2. Середньоризикові 3. Ризикові

Систематизовано автором за джерелами: [57].

Спираючись на визначення поняття «інновація» Згідно ЗУ «Про інноваційну діяльність», можна констатувати, що інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Таким чином, під категорію «інновація» в ЗУ «Про інноваційну діяльність» підпадають й інновації в сфері послуг. [43,44]

В сучасній економічній літературі поширені два підходи щодо визначення поняття «інновація»:

1) статичний, де інновація виступає як «інновація-продукт», коли вона представляється як результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку;

2) динамічний, де інновація виступає як «інновація-процес», коли в динаміці розглядається процес, що охоплює дослідження, проектування, розроблення, організацію виробництва, комерціалізацію і поширення нових виробів, технологій, принципів замість існуючих.

Ми поділяємо погляд на інновації як процес таких зарубіжних вчених: Д.Тідд, Д.Бессант, К.Павітт, Б.Твісс, Б.Санто та ін. [112, 126, 135].

Відповідно до міжнародних стандартів, з урахуванням особливостей національної статистики та відповідно до норм чинного законодавства, нами систематизовано поняття та пояснення щодо складових інноваційної діяльності.

Так, інноваційна діяльність – це всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою. До інноваційної діяльності також належать дослідження і розробки, безпосередньо не пов'язані з підготовкою конкретної інновації.

Види інноваційної діяльності можна визначити такими: здійснення внутрішніх науково-дослідних розробок; придбання зовнішніх науково-дослідних розробок; придбання машин, обладнання та програмного забезпечення; придбання зовнішніх знань; навчальна підготовка для інноваційної діяльності; ринкове впровадження інновацій; розробка дизайну; інші види інноваційної діяльності. [93]

Відповідно, інноваційна продукція – це впроваджена на ринку продукція (товари, роботи або послуги), що є новою або значно вдосконаленою в частині її властивостей або способів використання. Продукція (нова або удосконалена) може бути новою для певного підприємства, а не лише новою для певного сектору діяльності або ринку загалом. До обсягу інноваційної продукції відноситься вищезазначена

продукція, що впроваджувалась у виробництво протягом звітного періоду та була реалізована на вітчизняному ринку. [86]

Аналіз літературних джерел дав змогу виявити найважливіші, на нашу думку, класифікаційні ознаки інновацій та запропонувати свій варіант класифікації, наведений на рис.1.9.

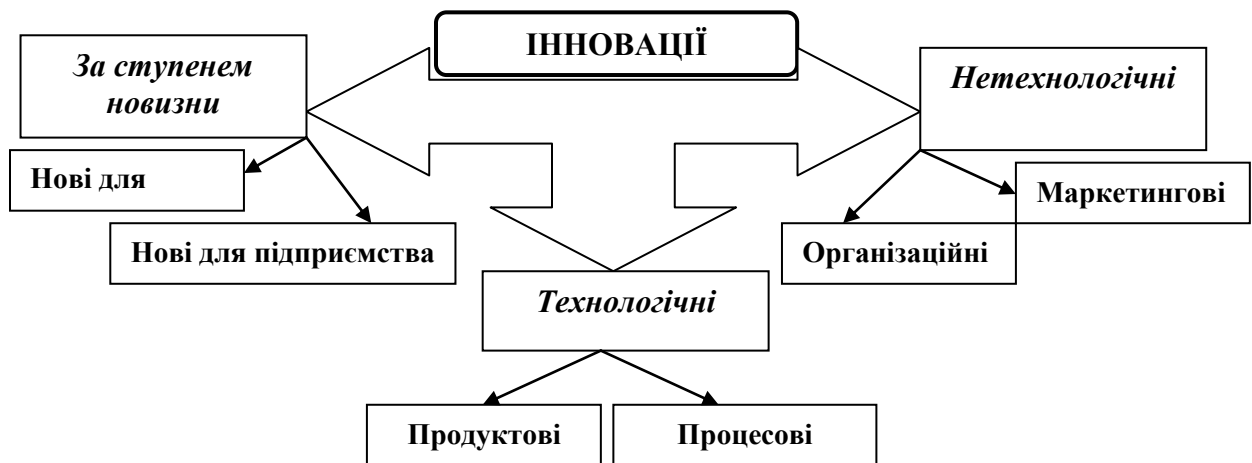

Рис.1.9. Класифікація інновацій. Розроблено автором

Так, за ступенем новизни для ринку інновації класифікують на нові для ринку та нові лише для підприємства (але не для ринку). Інновація вважається новою для ринку, коли підприємство, що впровадило інновацію першим, виводить її на свій ринок. Ураховуючи завдання обстеження інноваційної діяльності, під ринком розуміють безпосередньо підприємство, що обстежується, разом з його конкурентами з урахуванням географічного аспекту чи типової серії продуктів. Географічний аспект поняття «нове для ринку» визначається за уявленням власне підприємства про ринок, на якому воно функціонує, і може охоплювати як вітчизняні, так і міжнародні підприємства. Інновація вважається новою для підприємства, якщо вона є новою або істотно поліпшеною для певного підприємства, хоча може використовуватися (виготовлятися) на інших підприємствах. [54].

Технологічні інновації – розробка та впровадження як технологічно нових, так і значно технологічно вдосконалених продуктів (продуктові інновації) і процесів (процесові інновації).

Продуктова інновація – впровадження продукту (товару або послуги), що є новим чи значно поліпшеним за його властивостями або способами використання (значні вдосконалення технічних характеристик, компонентів і матеріалів, вбудованого програмного забезпечення, рівня сумісності з користувачем або інших функціональних характеристик). Якщо до вже існуючого продукту були внесені доповнення або модернізації, інноваційним вважається не весь продукт, а лише його змінена частина.

Під процесовою інновацією (інноваційним процесом) можна розуміти впровадження нового або значно поліпшеного методу виробництва чи методу доставки продукту, куди входять значні зміни в технології, виробничому устаткуванні і / або програмному забезпеченні. [82]

Методи виробництва охоплюють технологічні процеси, устаткування і програмне забезпечення, що застосовуються у виробництві товарів і послуг. Методи доставки стосуються логістики підприємства і поєднують устаткування, програмне забезпечення і технології, що використовуються для постачання вихідних матеріалів, постачання всередині підприємства та доставки кінцевої продукції.

Нетехнологічні інновації – розробка та впровадження нових або значно вдосконалених продуктів чи процесів, що не належать до технологічних інновацій. До цієї групи входять маркетингові та організаційні інновації.

Маркетингова інновація – впровадження нового методу маркетингу, включаючи значні зміни дизайну або упаковки продукту, його розміщення, у просуванні на ринок або в призначенні ціни продажу, що спрямована на більше задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій для продукції підприємства на ринку з метою збільшення обсягу продажу. [89]

Впровадження нового організаційного методу в діяльності підприємств, в організації робочих місць або зовнішніх зв'язків прийнято називати організаційною інновацією. Організаційні інновації спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємства за допомогою скорочення адміністративних витрат або оперативних витрат, підвищення задоволеності службовців станом своїх робочих місць (і тим самим продуктивності праці), розширення доступу до нетоварних активів (таких як некодифіковані знання із зовнішніх джерел) або зменшення витрат на постачання. [152]

Українськими та російськими вченими пропонуються підходи, в основі котрих лежить багатокритеріальна класифікація інновацій. До їх числа можуть бути віднесені наступні С.М. Ілляшенко, О.І. Дацій, П.Н.Завліна і А.В.Васильєва, С.Д. Ільєнкова [54,55].

В процесі аналізу класифікацій інновацій, що запропоновані різними вченими, ми переконались, що класифікацію інновацій можна проводити за різними схемами, використовуючи різні класифікаційні ознаки; це говорить про те, що в теперішній час не має загальноприйнятої класифікації. Проведений нами теоретичний аналіз виявив наявність різних ознак класифікації інновацій, однак не всі із них, на нашу думку, необхідні для здійснення ефективної інноваційної діяльності в АПК.

Слід відзначити, що у сільському господарстві розробка інновацій і їх впровадження пов'язано переважно з новими сортами рослин, виведенням нових порід тварин, нової техніки, новими ресурсозберігаючими технологіями, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводять до появи нових видів продукції.

Приступаючи до аналізу інноваційної діяльності у сільському господарстві, необхідно враховувати його специфіку, зупинитися на деяких визначеннях і термінах, і тлумаченні їх окремими дослідниками. Понятійна база потім буде широко застосовуватися при аналізі предметного змісту і напрямків інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

На сьогодні існує багато думок при визначені сутності інноваційної діяльності. В працях П.П. Микитюка, інноваційна діяльність визначається як процес або діяльність, у ході якої здійснюється стратегія прориву на базі реалізації ідеї, відкриття або технічного винаходу, доведених до комерційного використання і отримання ефекту [86].

Інноваційна діяльність – це складна динамічна система дії і взаємодії різноманітних методів, факторів і органів управління, які займаються науковими дослідженнями, створенням нових видів продукції, удосконаленням устаткування і засобів праці, технологічних процесів і форм організації виробництва на основі новітніх досягнень науки, техніки; плануванням, фінансуванням і координцією науково – технічного прогресу; удосконаленням економічних важелів і стимулів; розробкою системи мір по регулюванню комплексу взаємообумовлених заходів, спрямованих на прискорення інтенсивного розвитку науково – технічного прогресу і підвищення його соціально – економічної ефективності [98].

Визначають інноваційну діяльність як вид діяльності по доведенню науково – технічних ідей, винаходів, розробок до результату, придатного в практичному використанні. Вона включає всі види наукової діяльності, проектно – конструкторські, технологічні, досвідні розробки, діяльність по освоєнню нововведень у виробництві і у їх споживачів – реалізацію інновацій [93].

Узагальнюючи різні точки зору, ми дамо своє визначення інноваційної діяльності. Під інноваційною діяльністю слід розуміти діяльність з моменту народження наукової або науково – технічної ідеї і доведення її до впровадження. Її можна представити у вигляді наступних етапів: науковий розвиток ідеї, проведення теоретичних и експериментальних досліджень, експериментально – конструкторська розробка, виробництво, доведення до стадії впровадження відповідними службами. У повному обсязі інноваційна діяльність сільськогосподарського підприємства включає цілий комплекс

заходів, що спрямовані на ефективну реалізацію інноваційних ідей і подальше практичне використання отриманих результатів і розробок.

Для повного розуміння сутності інновації, необхідно також представляти і зміст інноваційного процесу. В різноманітній економічній літературі поняття «інноваційний процес» постійно уточнюється, розглядається з різних точок зору. На відміну від інноваційної діяльності, інноваційний процес необхідно розглядати як життєвий цикл інновації, тобто оцінювати етапи проходження ідеї від виникнення до її розробки і впровадження.

Інноваційний процес зв'язаний зі створенням, освоєнням і розповсюдженням інновацій. У рамках цього процесу розробники інновацій з метою отримання прибутку створюють і просувають інновації до їх споживача. Починається він з появи ідеї і закінчується її комерційною реалізацією.

Б.Санто, аналізуючі різні моделі інноваційного процесу стверджує, що це «постійний і безперервний потік перетворення конкретних технічних, технологічних, організаційно-управлінських, соціальних і інших ідей на основі наукових розробок в нові технології або окремі її складові частини і інші заходи, доведення їх до використання безпосередньо у виробництві з ціллю отримання якісної продукції» [112].

З нашої точки зору, інноваційний процес можна представити як цілеспрямовану діяльність для отримання нових продуктів, технологій та послуг, які забезпечують економічну, технологічну, екологічну або соціальну ефективність сільськогосподарських підприємств.

Інноваційний процес в АПК – це постійний, безперервний процес перетворення окремих технічних, технологічних та організаційно-економічних ідей і наукових варіантів вирішення певного практичного завдання з метою переходу галузей та підприємств АПК на якісно новий рівень виробничого процесу. На здатність підтримувати інноваційну діяльність в АПК впливає велика кількість факторів [98]:

- 1) значні відмінності регіонів країни за природно-кліматичними умовами і спеціалізації виробництва;
- 2) різноманітність видів виробляємої сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки, істотна різниця в технології обробки продукції, утримуванні и годівлі тварин;
- 3) велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки;
- 4) наявність великої різноманітності типів виробництва за різними організаційно-правовими формами та формами власності, розмірами, спеціалізації, підпорядкованості, кооперації тощо;
- 5) велика залежність технологій виробництва в сільському господарстві від природно-кліматичних умов, дорожно-транспортних мереж, віддаленості від постачальницьких центрів і ринків збуту продукції і інших факторів;
- 6) відособленість сільськогосподарських товаровиробників, віддаленість від інформаційно-консультаційних служб і організацій, які виробляють науково-технічну продукцію;
- 7) різний соціально- освітній рівень робітників сільського господарства;
- 8) відсутність чіткого і науково-обумовленого організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам і як наслідок, суттєве відставання галузі по освоєнню інновацій у виробництві.

Грунтуючись на висвітленому матеріалі, визначимо сутність інноваційного процесу, що в загальному розумінні представляє собою сукупність прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі і сприяють подальшому якісному розвитку суспільства, забезпечують вищий рівень життя суспільства; це послідовна система заходів, внаслідок яких інновація дозріває від ідеї до конкретної продукції, технології, структури чи послуги і розповсюджується в господарській практиці і суспільній діяльності. Кінцева мета цих процесів – формування

аграрної економіки інноваційного типу, при якій освоєння досягнень науки і передового досвіду буде йти великими темпами.

Визначальне значення для сталого розвитку АПК має інноваційна політика, основою якої стає підвищення ефективності використання науково-технічних досягнень. Стає очевидним, що без чіткої, науково обґрунтованої і збалансованої інноваційної політики, системного принципу її реалізації з науковим, ресурсним, організаційним, інформаційним та інвестиційним забезпеченням вирішити проблему підвищення рентабельності виробництва неможливо [80].

Досвід розвинених країн показує, що агровиробництво органічно вписується в інноваційний процес, оскільки саме підприємства АПК розробляють, впроваджують, реалізують і просувають такі нововведення, які затребувані споживчим ринком, задовольняють нові потреби суспільства, організовують нові ринки і індустрію своєї продукції. Підприємства галузі під тиском конкурентного середовища націлені на створення, освоєння та продаж комерційно привабливої нової продукції з наступним завоюванням певної частки ринку за рахунок її комерціалізації.

В умовах економічної кризи, темпи, з якими відбувається інвестування агропромислового комплексу, є недостатніми для швидкого технологічного переоснащення виробництва, з урахуванням останніх інноваційних досягнень, та випуску її конкурентоздатної продукції у відповідності до вимог міжнародних стандартів якості.

Для вирішення зазначених проблем необхідно якісна зміна і вдосконалення організаційно-економічного механізму активізації інноваційних процесів АПК України. І одним з головних є залучення інвестицій - інвестиційного забезпечення інноваційних процесів АПК [79].

У галузі відбувається процес кругообігу інвестицій за умови, коли інвестиційна діяльність стає основою інноваційної діяльності, в результаті чого відбувається безперервне розширене відтворення основного капіталу господарського комплексу, завдяки якому створюються можливості для

забезпечення зростаючих потреб регіону в інвестиціях. Отже, концептуальною передумовою інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі має стати формування інвестиційних ресурсів.

Аналіз економічних джерел та систематизація результатів порівняльної характеристики понять «інвестиційна діяльність» та «інноваційна діяльність», яка наведена в табл.1.2, поглиблює розуміння сутності цих трактувань, дає нам можливість виявити їх спільні та відмінні риси і встановити характерні особливості, тісний взаємозв'язок, що є особливо важливим для реалізації результатів теоретичних досліджень на практиці.

Загальною рисою, що характеризує ці сфери діяльності з точки зору наявності взаємозв'язків, є позитивний вплив на динаміку росту економіки галузі. При цьому інноваційна діяльність прямо чи опосередковано пов'язана з інвестиційною діяльністю і має спільну мету - одержання прибутку (доходу) при реалізації такої діяльності. [50,56].

На ефективність здійснення інноваційної діяльності підприємств АПК суттєво впливають інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість та інноваційна активність. Перераховані фактори мають безпосередній вплив і на інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі. Інноваційна активність та інвестиційний клімат також знаходяться у тісному взаємозв'язку: без формування сприятливого інвестиційного клімату не варто сподіватися на активні дії інвестора по вкладанню інвестицій в інноваційну діяльність АПК [66].

Значний вплив на рівень взаємозв'язків інвестиційно-інноваційної діяльності мають відмінні риси, що характеризують сутність цих понять. Так, інвестиційна діяльність, виходячи із своєї сутності, поширюється на високоефективні сегменти як регіональної економіки, так і галузі, що може створити асиметрію їх розвитку.

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика сутності понять «інвестиційна діяльність» та «інноваційна діяльність»

«Інвестиційна діяльність»	«Інноваційна діяльність»
Спільні риси	
1. Позитивний вплив на динаміку росту економіки регіону. 2. Мета діяльності – одержання прибутку (доходу), або іншого економічного ефекту. 3. Вимагає політичної, фінансової та демографічної стабільності. 4. Потребує залучення коштів та фінансових ресурсів. 5. Відтерміноване одержання доходу	
Відмінні риси	
1. Вкладення коштів тільки у високоєфективні сфери діяльності. 2. У кризові періоди діяльність обмежується. 3. Вкладення коштів не завжди пов'язане з нарощенням основного капіталу. 4. Генерує ризики асиметрії розвитку сфер діяльності регіону. 5. Найвища ефективність діяльності досягається при обмеженій сфері вкладення коштів. 6. Інвестиції без інновацій обмежені в часі та обсягах. 7. Термін вкладення коштів в проект характеризується різною тривалістю. 8. Здійснюється при мінімальних ризиках вкладення коштів. 9. Прибуток визначається відсотковою ставкою відповідно до кон'юктурних обставин.	1. Впровадження проектів у сфери діяльності регіону різні за рівнем розвитку. 2. Сприяє подоланню кризи в економіці. 3. Забезпечує оновлення та приріст основного капіталу. 4. Забезпечує конкурентоспроможність сфер діяльності регіону при позитивних результатах впровадження. 5. Дифузія інновацій сприяє розвитку сфер регіональної економіки. 6. Впровадження інновацій збільшує потреби в інвестиціях. 7. Термін вкладення коштів, як правило, характеризується значною тривалістю. 8. Генерує ризики неефективних проектних рішень. 9. Прибуток залежить від ефективності проектних рішень та рівня новизни інновацій.

Розроблено автором на основі джерел [58,66,76]

Тому інноваційна діяльність має виступати важелем, який би нівелював загрози формування асиметрій і збалансовував розвиток усіх сегментів економіки галузі. [98] Це завдання має бути в основі розробки регіональної програми інноваційної діяльності регіону.

Поєднання всіх аспектів інвестиційної та інноваційної діяльності в єдиний механізм розвитку АПК має ставити за мету забезпечити зростання інвестиційних ресурсів. Таким чином, інвестиційно-інноваційна діяльність розглядається не тільки як засіб досягнення високих результатів діяльності галузі, але і як інструмент трансформації суспільства.

В той же час, інноваційний розвиток галузі розглядається як якісно новий рівень збалансованого розвитку АПК за рахунок впровадження інноваційних програм, які забезпечують безперервно зростаюче відтворення основного капіталу і складають основу інноваційної діяльності підприємств галузі. Ключова роль у реалізації впровадження інноваційних програм відводиться забезпеченню інвестиційними ресурсами, що є одним із найважливіших складових інвестиційного процесу.

Аналіз теоретичних аспектів дав змогу чітко окреслити джерела інформації для здійснення інноваційної діяльності та її оцінки на підприємствах АПК (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Джерела інформації для здійснення інноваційної діяльності

Види джерел	Джерела інформації
Внутрішні	Фахівці підприємства або групи підприємств
Ринкові	Постачальники обладнання, матеріалів, компонентів чи програмного забезпечення
	Клієнти чи покупці
	Конкуренти чи інші підприємства галузі, до якої відноситься підприємство
	Консультанти, фахівці комерційних лабораторій або приватних науково-дослідних інститутів
Інституційні	Університети та інші вищі навчальні заклади
	Державні науково-дослідні інститути
Інші	Конференції, торгові ярмарки, виставки
	Наукові журнали та торгові / технічні публікації
	Професійні та промислові асоціації

Розроблено автором на основі джерел [56, 80, 125]

При проведенні оцінки інноваційної діяльності підприємств АПК необхідно звертати увагу на технологічні інновації та їх цілі, характерні для такого виробництва: розширення номенклатури товарів або послуг; заміна застарілих продуктів або процесів; вихід на нові ринки чи збільшення частки ринку; поліпшення якості товарів або послуг; скорочення часу, необхідного для виходу інновації на ринок; підвищення гнучкості при виробництві

товарів або послуг; збільшення потужності для виробництва товарів або послуг; зменшення витрат праці на одиницю продукції; зменшення витрат матеріалів та енергії на одиницю продукції; зменшення впливу на навколишнє середовище; поліпшення якості здоров'я та рівня безпеки [89].

Вважаємо, що важливим аспектом є визначення чинників, що перешкоджають інноваційній діяльності підприємств АПК, основні з яких нами визначено та охарактеризовано (табл.1.4).

Таблиця 1.4

Чинники, що перешкоджають інноваційній діяльності

Чинники	Характеристика
Цінові чинники	Відсутність коштів в межах підприємства або групи підприємств
	Відсутність фінансування з джерел за межами підприємства
	Занадто високі витрати на інноваційну діяльність
Інформаційні чинники	Відсутність кваліфікованого персоналу
	Відсутність інформації про технології
	Відсутність інформації про ринки
	Труднощі знаходження партнерів для інноваційної діяльності
Ринкові чинники	На ринку домінують певні підприємства
	Не визначений попит на інноваційні товари чи послуги
Причини інноваційної бездіяльності	Немає необхідності у зв'язку з попередньою інноваційною діяльністю підприємства
	Не потрібно у зв'язку з невизначеним попитом або відсутністю попиту на інновації

Розроблено автором на основі джерел [56, 80]

Також при проведенні оцінки інноваційного розвитку підприємств галузі визначити класифікаційні ознаки розрахункових показників, якими є: види інноваційної діяльності; джерела фінансування; територіальне призначення інновацій; інноваційна продукція за рівнем інноваційності; види інноваційних процесів; види технологічних процесів; форми придбання (передання) нових технологій. [61]

Враховуючи все вище викладене, можна стверджувати, постійно зростаюча роль інноваційного чинника і пов'язані з цим наміри отримати, в прийнятні терміни, очікуваний економічний ефект не дають змоги розраховувати на наявну ситуацію, що склалася в АПК із впровадженням в

практичне використання новітніх наукових розробок і їх масовим використанням. Для того щоб інноваційний розвиток АПК відповідав своєму призначенню і приносив очікувані результати, необхідне усестороннє та повноцінне забезпечення, що дозволить змінити наявний інертний і навіть регресійний характер даного процесу. І це повинно стосуватися всіх напрямів забезпечення активного та ефективного інноваційного розвитку АПК.

1.3 Методологія оцінки інноваційних процесів АПК

Актуальною проблемою в умовах зростання ролі інновацій для розвитку підприємств АПК є оцінювання ефективності їх впровадження. Ефективність впровадження нової продукції залежить від сукупності чинників, що впливають на інноваційну діяльність підприємств АПК. У зв'язку з цим, основним напрямом методологічних досліджень оцінки інноваційних процесів є створення системи реальної, практичної оцінки ефективності впровадження інновацій, яка б одержала загальне визначення як економічно правильний, логічно обґрунтований і водночас придатний для використання в практиці підприємств метод. При цьому, необхідно враховувати при оцінці інноваційної діяльності галузеві особливості підприємств-виробників АПК.

Систематизація та аналіз сучасних методик оцінки ефективності інноваційної діяльності та інноваційних процесів визначено таку їх принципову особливість як тотожність методичних засад оцінки ефективності інноваційної діяльності з інвестиційною.

Тому сучасні науковці А.І. Кібіткін та Л.Лігоненко підкреслюють необхідність урахування відмінностей між інноваційними та інвестиційними проектами, які нами представлено було вище [67, 77], що має відтворюватися на методах оцінки їх ефективності.

Так в роботі Л.Лігоненко [77] обґрунтовані відмінності інноваційних проектів від інвестиційних за такими ключовими ознаками: мета, перспективність результатів, інформаційна база, тривалість, наявність

аналогій, процес прийняття рішень, методи моделювання, статистична база. На основі цього доведено, що ототожнювати інноваційний та інвестиційні проекти не правильно, а отже й використовувати одні й ті ж методи оцінки ефективності неможливо.

В дослідженні О.В.Левківського [101] визначено принципові відмінності у використанні єдиних методів оцінки ефективності для інвестиційних та інноваційних проектів. В результаті чого доведено, що використання цих методів для оцінки ефективності інноваційної діяльності без урахування її особливостей неможливе.

З цієї позиції можна виділити окремий напрямок розвитку методології оцінки ефективності інноваційної діяльності, а саме - пошуку альтернативних методів оцінки [67, 77, 99, 101, 148].

В роботі Л.І. Федулової [134] методичною основою оцінки виступає життєвий цикл інновації. Головними компонентами оцінки є ступінь відповідності державним пріоритетам, оцінка життєвого циклу інновації та підприємства. Позитивним є те, що запропонований підхід передбачає здійснення оцінки на етапі прийняття рішення та передбачає здійснення оцінки на кожному з етапів. Проте використання даного методу не виявляється можливим, оскільки життєвий цикл інновації чітко визначений та співпадає з тривалістю будівельного процесу. Окрім цього здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності на етапі безпосереднього будівництва недоцільне.

В дослідженні С.М. Ілляшенко [53] основою оцінки ефективності інноваційної діяльності є факторний аналіз. На основі вагомості кожного з факторів, що стримують інноваційну діяльність, визначається коло домінуючих, які складають функцію успіху проекту. Оцінка полягає в поетапній оцінці та групуванні результатів кожного чинника, а саме – умов ймовірностей даних чинників. Позитивним аспектом даного підходу є комплексність оцінки з позиції сполучення якісної та кількісної оцінки.

Проведене дослідження методичних підходів до оцінки ефективності інноваційної діяльності дозволило здійснити їх систематизацію за двома основними напрямками: традиційні та альтернативні. Аналіз методів оцінки ефективності інноваційної діяльності довів, що кожен з них має як переваги так, і недоліки. Досліджувані методики орієнтовані на оцінку ефективності інноваційної діяльності з певної позиції: ефективності інвестицій, рівню прибутковості, ступеню задоволення потреб споживачів тощо. Відсутність комплексності показників та невідповідність висунутим вимогам не дозволяють використати жодну із представлених методик в повному обсязі.

Вважаємо, що основне завдання оцінювання інновацій і головна передумова контролю за їх ефективністю для сільськогосподарських підприємств полягає у визначенні критеріїв оцінки нововведень і економічного показника (групи показників, агрегатів), що дають змогу приймати рішення про доцільність даної інновації і за необхідності порівнювати між собою різні варіанти нововведень.

Склад і зміст системи показників економічної оцінки результатів впровадження інновацій може бути різноманітним, але підсумок про кінцевий варіант оцінки, як правило, залишається за керівником підприємства та економістами-менеджерами [67]

Підприємство, яке впровадило у виробничий процес будь-які інноваційні розробки, складає певну систему оцінкових показників, що характеризує ефективність виробництва за галузевою ознакою, а також сильні і слабкі сторони діяльності організації. Це дає змогу визначити перспективи, прогнозувати ріст витрат, необхідних для отримання прибутку. На думку вчених-економістів, узагальнюючим показником інноваційного розвитку є економічна ефективність, що являє собою систему відносних і абсолютних показників, а також співвідношення витрат і результатів на основі яких можна робити висновок про економічну ефективність виробництва продукції і доцільність впровадження нової технології. [77]

Методичний підхід до визначення економічної ефективності галузевих технологій виробництва продукції має забезпечувати можливість їх комплексної порівняльної оцінки з альтернативними варіантами і враховувати всі складники додаткових витрат (в тому числі й інвестиційні вкладення) і очікуваного ефекту. Кінцевим показником оцінки економічної ефективності технології є річний економічний ефект за рахунок зростання виробництва, підвищення якості і зниження собівартості продукції. [101]

На основі проведеної оцінки інноваційної діяльності підприємства АПК та з метою попередження такого негативного впливу інноваційних трансформацій світового агропромислового розвитку на вітчизняне сільгоспвиробництво і внутрішній продовольчий ринок, необхідне створення довгострокових перспективних проектів розвитку аграрного сектору країни. Як показує досвід індустріально-інноваційного розвитку ведучих країн світу, традиційні методи прогнозування вже не здатні розширити горизонти майбутнього та потребують відповідальних та погоджених дій при постановці задач і їх реалізації. За таких умов виникає потреба в новій методології прогнозування. Таким проектом, що дозволить виявити пріоритетні технології розвитку АПК, є форсайт-проекти. [85]

Форсайт являє собою процес загальнонаціонального відбору нових напрямків, в ході якого досягається консенсус думок різних суб'єктів національної інноваційної системи та встановлюються зв'язки між її елементами. Тому найбільшого поширення цей метод одержав у країнах з розвинутою культурою кооперації, співпраці всередині національної інноваційної системи, розвиток якої підтримує уряд. Під «форсайтом» розуміється процес систематичного визначення нових стратегічних наукових напрямів і технологічних досягнень, які в довгостроковій перспективі зможуть мати серйозний вплив на економічний і соціальний розвиток країни [85].

Таким чином, новий механізм містить 4 ключові елементи: форсайт є процесом систематичним; центральне місце в цьому процесі займають

науково-технічні напрями (а не конкретні технології); часовий горизонт передбачення повинен перевищувати горизонт ділового планування; пріоритети розглядаються з точки зору їх впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Протягом останніх 10-15 років передбачення стало обов'язковим інструментом усіх розвинутих країн світу й авторитетних міжнародних організацій: Європейського Союзу, UNIDO. Саме завдяки передбаченню спостерігається вирішення проблем короткострокового та довгострокового планування, прийняття стратегічних рішень щодо індустріального та економічного розвитку як окремих країн, так і деяких регіонів. Форсайт є одним з методів визначення перспективних напрямів інноваційного розвитку економіки країн.

Сьогодні відсутня єдина модель форсайту, кожна країна «підлаштовує» цей метод до своїх власних умов і цілей. У зв'язку з тим, що у форсайті найбільше значення має процес, а не результат, на сьогодні відсутні чіткі показники його ефективності. Кожна країна адаптує цей підхід до своїх умов з урахуванням національних інтересів, використовуючи різні методики прогнозування майбутнього.

Досвід країн Західної, Центральної та Східної Європи показує, що не існує універсальної методики форсайту, вона не є статичною процедурою, а перебуває в постійному розвитку. Найбільшого поширення цей метод набув у країнах з розвинутою культурою кооперації, розвиток якої підтримує уряд, у країнах з високою якістю державного управління та сформованою інноваційною системою (рис.1.10). [69]

Так, форсайт у принципі дає можливість зібрати необхідну для прийняття рішень інформацію, створити нову культуру взаємодії між науковцями, бізнесом і владою; визначити ресурси, необхідні для досягнення поставлених завдань, проте наші органи державної влади поки що не відчують у цьому потреби.

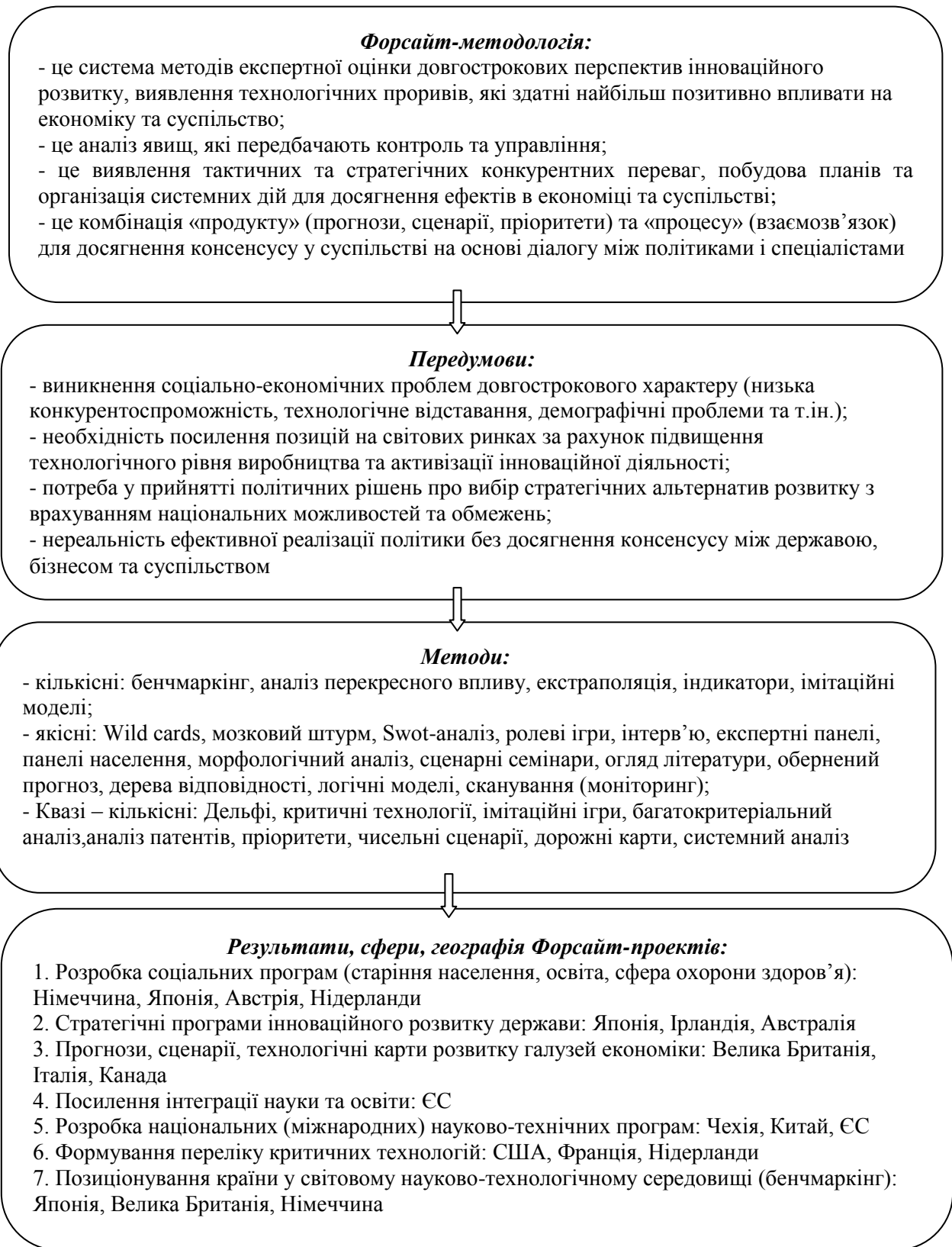

Рис.1.10. Методика застосування Форсайт-методології (закордонний досвід). Систематизовано автором на основі [85]

При використанні в Україні досвіду провідних європейських країн у сфері форсайту необхідно брати до уваги ряд протидіючих чинників, зокрема недостатнє узгодження ланцюжка «уряд – бізнес – суспільство», низьку ефективність державного апарату і слабку міжвідомчу і внутрішньовідомчу координацію. Тому, найбільш результативним шляхом застосування цього методу в Україні може бути проведення національного форсайту, а також окремих вузькогалузевих і локальних проектів, які б дали змогу відпрацювати методики, підготувати фахівців, розрахувати необхідні матеріально-кадрові ресурси тощо. [125]

Суть нового підходу в тому, що держава за допомогою компаній визначає: перспективні технології та ринки на найближчі 10-20 років; напрямки співпраці бізнес – держава в справі створення конкурентоспроможних інновацій; заходи, які дозволять використовувати нові можливості з метою підвищення якості життя, прискорення економічного зростання і збереження міжнародної конкурентоспроможності країни. «Форсайт» дає можливість зібрати необхідну для прийняття рішень інформацію про стан та напрямки фінансуються державою НДДКР; створити нову культуру взаємодії між вченими та бізнесом; визначити ресурси, необхідні для досягнення поставлених завдань.

Відмінна особливість нового підходу – визначення не конкретних технологій, а напрямків розвитку, багатоваріантність сценаріїв, безперервність етапів програми «Форсайт» за часом, а основними обов’язковими складовими є: мережеві зв’язки, планування роботи групи над проектом та отримання результатів на майбутнє (рис.1.11).

Світовий досвід доводить, що запровадження методології й механізмів здійснення науково-технологічного форсайту на певних принципах, в основу якого покладено метод Дельфі, а також такі інструменти, як експертні панелі, прогнозні сценарії, «дорожні карти», бенчмаркінг, бібліометричні дослідження, технологічні прогнози, конкурентні технологічні розвідки

тощо, дають змогу визначити й створити передумови реалізації довгострокових технологічних пріоритетів розвитку країни та її регіонів (рис.1.12).

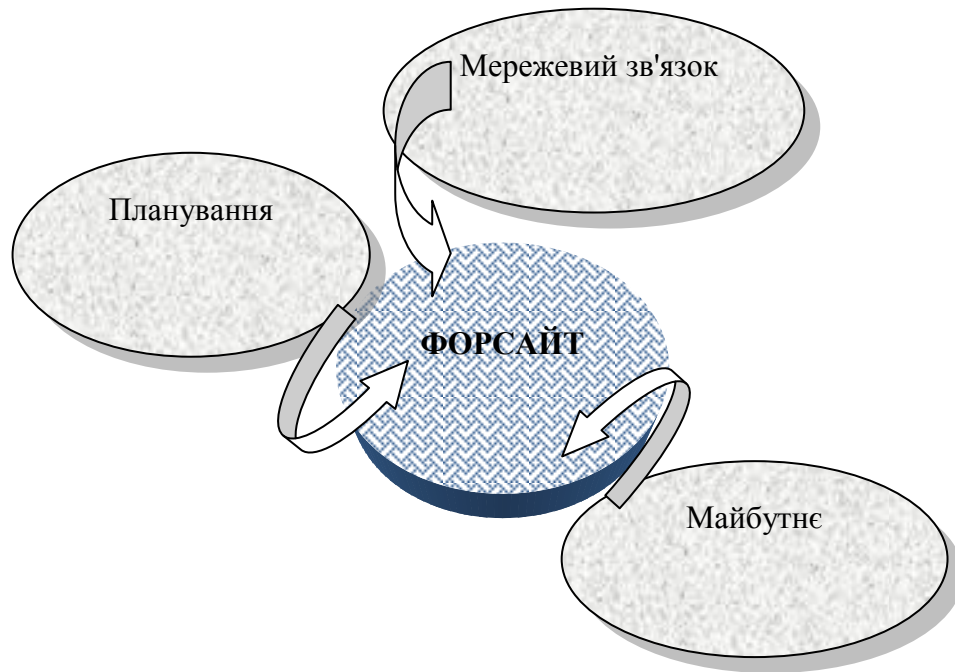

Рис.1.11. Ключові елементи Форсайту. *Розроблено автором*

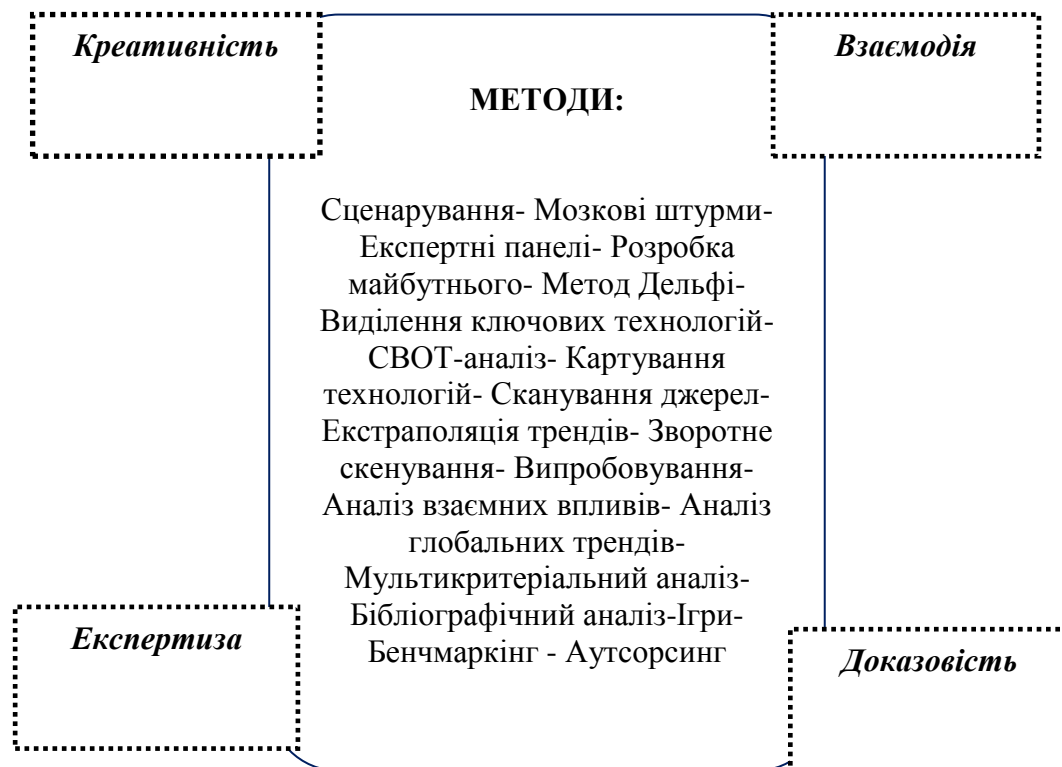

Рис.1.12. Принципи та методи методу Форсайт. (..... - Принципи) .
Розроблено автором.

Узагальнення існуючого світового досвіду застосування методології форсайту дає змогу визначити основний набір сучасних інструментів його реалізації та здійснити їх змістовну характеристику (цільове призначення, сутність, застосування, очікувані результати). [85]

Висновки до розділу 1

1. На підставі проведеного теоретико-методичного аналізу наукових джерел уточнено сутність організаційно-економічного механізму інноваційних процесів, підтверджено його складність та багатогранність, що характеризують сукупність форм, методів, елементів, способів взаємодії та важелів стимулювання, спрямованих на досягнення стратегічної мети інноваційного розвитку. Формування організаційно-економічного механізму з урахуванням його основних елементів, складових та функцій, дасть змогу значно активізувати інноваційну активність АПК в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних викликів і є одним з першочергових наукових завдань.

2. Розгляд проблемних аспектів інноваційного розвитку підприємств галузі показує, що з наукової точки зору необхідні поглиблення та уточнення таких дефініцій, як «організаційно-економічний механізм», «інновації», «інноваційний процес», «інноваційний розвиток», із визначенням їх сутності з економічної та соціальної точок зору, функцій та ролі.

3. Визначена та в науковому плані обґрунтована класифікація інновацій АПК дає змогу не тільки їх грамотно враховувати, а й аналізувати рівень їхнього використання і на цій основі отримувати об'єктивну інформацію щодо розробки та реалізації ефективної інноваційної політики.

4. Стратегічною умовою прискореного розвитку аграрних підприємств в умовах вступу до ЄС, безумовно, є формування ефективної інноваційної інфраструктури як системи організацій, які забезпечують реалізацію інноваційного потенціалу аграрних формувань й сприяють активізації інноваційної діяльності. Стратегічною метою розвитку сільського господарства є перетворення території на високотехнологічний експортоорієнтований сільськогосподарський регіон.

5. В умовах глобалізації розвиток агропромислового виробництва на сучасному етапі обумовлюється значною мірою широким впровадженням у практику вітчизняних і світових досягнень науково-технічного прогресу, у

якому стратегічна роль належить інноваційній діяльності, застосуванню нових матеріалізованих наукових знань. Проте, незважаючи на важливість виняткове значення інноваційного процесу і його істотний вплив на прискорення розвитку суспільного виробництва в умовах глобалізації, дослідженню цього соціально-економічного явища в агропромисловій сфері України науковими установами приділяється явно недостатньо уваги, що обумовлює високу актуальність теми наукової роботи, необхідність обґрунтування теоретико-методологічних основ переходу агропромислового комплексу країни на інноваційну модель розвитку.

6. Враховуючи значення ролі інноваційного розвитку підприємств АПК, пропонуються різні шляхи формування ефективної інвестиційно-інноваційної політики, створення відповідного економічно-фінансового середовища. Запровадження системи інноваційних заходів та проведення оцінки їх ефективності дасть можливість підприємствам галузі бути конкурентоздатними на ринку.

Основні результати розділу викладено в наукових працях автора [37, 38, 158].

РОЗДІЛ II

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОЦІНКА РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ

2.1 Агропромисловий комплекс як об'єкт в інноваційній економіці

Світова фінансова криза застала економіку АПК в момент її трансформації до постіндустріальної економіки, що в свою чергу може позначитися на його подальшому розвитку. Оскільки достеменно невідомо, яким чином розгортатимуться події, а також момент виходу з кризової ситуації. Розпочаті та недофінансовані проекти модернізації та реструктуризації промислового виробництва АПК можуть бути згорнуті, що в свою чергу викличе зміни траєкторії трансформації. Відомо, що лише інновації є потужним чинником трансформації структури економіки, оскільки змушують шукати нові можливості розвитку, стимулюють появу нових видів економічної діяльності, впливають на процеси модернізації, тим самим сприяють інтенсифікації соціально-економічного розвитку галузей економіки регіонів. Таким чином, динаміка структурних змін економічного розвитку визначається ефективністю інноваційних процесів у ньому, які виступають домінантним чинником підвищення конкурентоспроможності та економічної безпеки.

В цілому, агропромисловий комплекс (АПК) – другий після індустріального виробництва структурний підрозділ господарства України. На галузі, що входять в АПК України (включаючи забезпечення його засобами виробництва), припадає майже 40% валового суспільного продукту, майже чверть основних виробничих фондів і чисельності зайнятих працівників [1].

До складу АПК входять три взаємопов'язаних сфери:

- сільське господарство, яке формує сировинну базу АПК;
- галузі, що виробляють засоби виробництва та обслуговування АПК;

— галузі зі збереження, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції (рис. 2.1).

Рис.2.1. Структура агропромислового комплексу
Розроблено автором на основі джерела [56]

Головною ланкою АПК є сільське господарство, яке охоплює рослинництво і тваринництво та створює сировинну базу для переробної промисловості. Другою ланкою є галузі, що виробляють засоби виробництва та обслуговують АПК – сільськогосподарське машинобудування (комбайни, трактори, сівалки, зрошувальні системи, обладнання для сховищ, харчової та легкої промисловостей тощо), хімічна промисловість (виробництво засобів захисту рослин, мінеральних добрив, фарбників і консервантів), комбікормова та мікробіологічна промисловість, виробництво тари, спеціального устаткування та приладів для АПК, наукове обслуговування, сільськогосподарське та меліоративне будівництво. Третьою ланкою АПК є галузі, що займаються зберіганням, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції. В АПК входять підприємства і організації, пов'язані з випуском і переробкою сільськогосподарської продукції, її зберіганням, перевезенням і реалізацією, випуском основних виробничих

фондів і ремонтом машин та устаткування, проведенням дослідницької роботи і втіленням результатів у практику землеробства і тваринництва тощо [80].

Впродовж останнього десятиліття структура української економіки дуже змінилася. Успадковані з радянського минулого енергомісткі, відірвані від потреб внутрішнього ринку та неконкурентоспроможні на світовому металургія, більшість підприємств машинобудування та хімічної промисловості переживають занепад і скорочення виробництва й зайнятості. Натомість сільське господарство й пов'язані з ним галузі (насамперед харчова промисловість) вийшли на провідні позиції у виробничій сфері. Наголосимо, що саме у виробничій, адже загалом по економіці відбувалося характерне й для більшості інших країн світу зростання невиробничої сфери (торгівля, різноманітні послуги тощо).

Якщо у 2007 році, перед світовою економічною кризою, частка сільського господарства у ВВП України становила лише 6,6%, а обробної промисловості – 19,9%, то у 2014-му – відповідно 10,3% та 11,4%. У 2007 році валова додана вартість в обробній промисловості дорівнювала \$27,4 млрд, а в сільському господарстві – \$9,3 млрд, то у 2014-му – відповідно \$13,5 млрд і \$15 млрд. А коли окремо розглянути результати другого півріччя 2014-го, які повніше відображають зміни в економіці внаслідок окупації частини Донбасу, то тенденція до зростання питомої ваги сільського господарства ще більш виражена: 15% проти 12,6% у відповідний період 2014 року, а переробної промисловості – 10,8% проти 10,5%. У 2014 році частка харчової промисловості в загальному випуску обробної перевищила 26%, внаслідок чого вона стала найбільшою галуззю, вперше обійшовши металургійну (трохи менше ніж 25,8%). Ця тенденція ще помітніша, якщо взяти дані за IV квартал 2014-го та перші чотири місяці 2015-го (відповідно 27,8% і 25,3%), коли Держстат уже не враховував тимчасово окупованих територій Донбасу. Динаміка виробництва продукції

сільського господарства, харчової, металургійної та переробної промисловості (у % до 2003 року) представлено на рис.А1, додатка А. [49]

Якщо припустити, що частка доданої вартості в продукції харчової промисловості має середній для переробної промисловості рівень, то сектор, який виробляє продовольчі товари (сільське господарство та харчова промисловість), уже зараз продукує в Україні принаймні в півтора раза більше валової доданої вартості, ніж решта галузей обробної промисловості разом узяті.

Аналогічна ситуація і з зайнятістю. У травні 2015 року в сільському господарстві було зайнято 432,1 тис. найманих працівників (крім мікропідприємств та ФОП; по них останні дані є лише за 2013-й – 92,3 тис., ще з Кримом та ОРДІЛО), харчовій промисловості ще 290,5 тис. Разом це 722,1 тис. Натомість у решті обробної промисловості (без харчової) – 1045,2 тис. (знову ж таки без зайнятих у мікропідприємствах та ФОП, де 2013-го працювало 195,5 тис. включно з харчовою промисловістю). Зокрема, у металургійній промисловості 237,7 тис., у машинобудуванні 348,6 тис. Але в сільському господарстві налічується ще близько 40 тис. фермерських господарств і понад 320 тис. особистих селянських господарств (ОСГ), які використовують сільськогосподарську техніку. Не кажучи вже про решту 3,8 млн ОСГ, які у більшості своїй ведуть напівнатуральне господарство. [91]

Україна, попри географічне положення в Європі, за своїм аграрним потенціалом на одного жителя має значно більше спільного саме з Аргентиною, Канадою чи Австралією, аніж із країнами Старого світу. Наразі в українських сільгосппідприємствах та фермерських господарствах працює приблизно стільки ж осіб, як у високомеханізованому сільському господарстві Великої Британії (535 тис.), при тому, що наша країна має значно ширші площі аграрних земель: у 2,5 раза більше агроугідь та в 5,5 – орних земель. Інше порівняння: в Україні майже стільки орних земель, як у Франції та Німеччині разом узятих, але в 3,6 раза менше жителів і принаймні

у 4,5 – осіб, зайнятих у сільськогосподарському виробництві (якщо не рахувати підсобні господарства селян). [49]

Впродовж останнього десятиліття саме сільське господарство (здебільшого товарний сектор) і меншою мірою харчова промисловість демонстрували найуспішнішу динаміку як за обсягами виробництва, так і за продуктивністю праці зайнятих. Наприклад, із 2003 по 2014 рік сільськогосподарське виробництво збільшилося на 75,6%, зокрема на сільськогосподарських підприємствах – на 181,4%. Це сталося завдяки насамперед вибуховому зростанню продуктивності праці в товарному сільськогосподарському виробництві – у 5,3 раза з 2003-го по 2013-й. Для порівняння: за аналогічний період обсяг виробництва в переробній промисловості зменшився на 1,8%. Причому в харчовій промисловості спостерігався значний, хоч і скромніший, ніж у сільському господарстві, приріст виробництва (на 45,1%), а в металургії, навпаки, спад (на 19,7%). Результати аналізу продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах України (на одного зайнятого в порівняльних цінах 2010 року, тис.грн.) подано на рис.А2, додатка А. [118]

Відповідні зміни в структурі української економіки не лише впливали на місце нашої країни у світовому розподілі праці, а й визначалися актуальним попитом там на різні види продукції, які могла запропонувати українська економіка відповідно до своїх природних конкурентних переваг. Якщо у 2008 році експорт продовольчих товарів з України становив \$10,82 млрд із \$66,95 млрд усього (або 16,2%), то у 2014-му сягнув \$16,67 млрд із \$53,9 млрд (або 30,9%).

У 2015 році, коли повною мірою позначилася втрата контролю над ОРДІЛО, ця динаміка ще помітніша. Так, експорт продовольчих товарів з України у I кварталі 2015-го становив \$3,44 млрд із \$9,424 млрд усього (або 36,5%), тоді як у I кварталі 2008-го – лише \$1,795 млрд із \$13,79 млрд (або 13%). У результаті експорт продовольчої продукції з України в I кварталі

2015-го перевищив сукупний експорт продукції чорної металургії та машинобудування, тоді як у I кварталі 2008-го був меншим за нього в 4,5 раза. [49]

Крім того, якщо частка власне сільського господарства у ВВП та зайнятості більшості розвинених країн справді зазвичай становить 2–5%, то в агропромисловому комплексі (АПК) – 20–25% і більше. В останньому традиційно вирізняють три основні складові (подано вище на рис.2.1). Наразі в Україні реалізується потенціал насамперед першої складової АПК.

Сільське господарство України є однією з найважливіших галузей економіки. За розрахунками, у 2014р. порівняно з 2013р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва становив 102,8%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 104,1%, господарствах населення – 101,2%. Динаміка обсягу сільськогосподарського виробництва представлена на рис.2.2. У січні – квітні 2015р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з відповідним періодом 2014р. становив 95,2%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 95,6%, у господарствах населення – 94,8%.

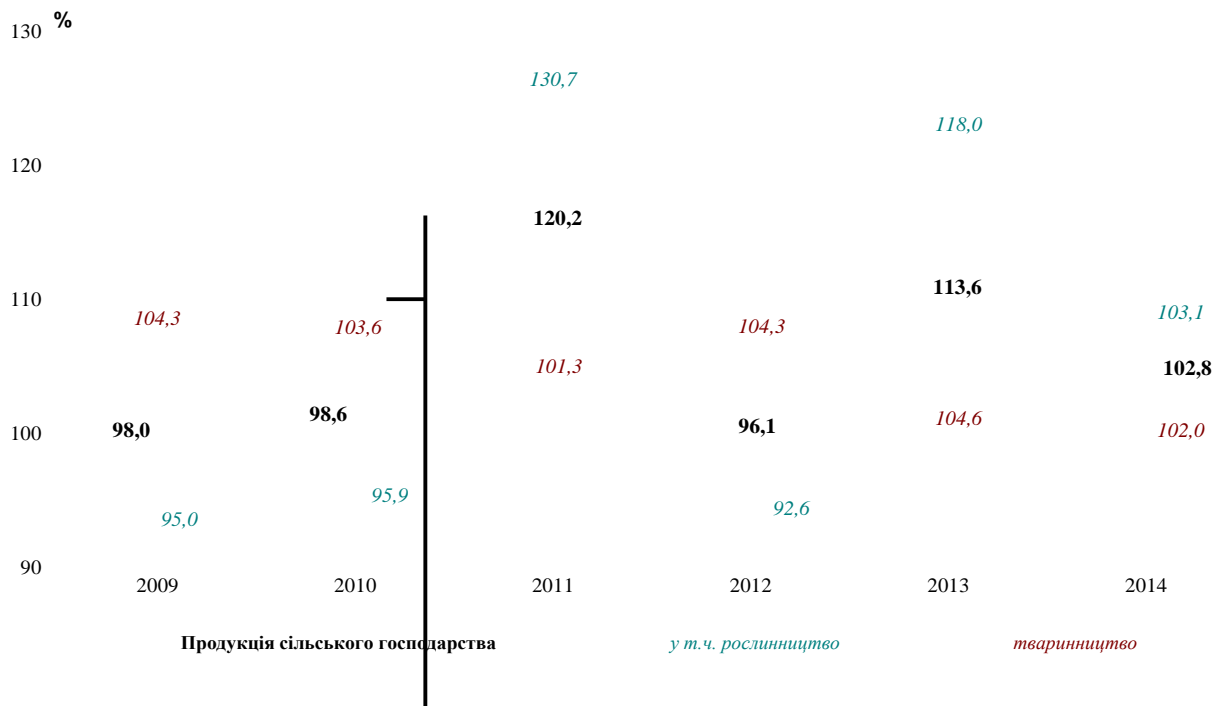

Рис.2.2. Динаміка обсягу сільськогосподарського виробництва (у % до попереднього року). Розроблено автором на основі джерела [118,144]

Спочатку на світовому ринку заявило про себе вітчизняне рослинництво. Вирощування й постачання на зовнішні ринки зерна, олійних культур та продуктів їх переробки вивели країну на чільні місця за низкою товарних позицій. У 2014 році урожай зернових становив рекордні 63,9 млн т проти 41,8 млн т у 2004-му. А експорт у 2014/15 маркетинговому році (триває від липня до червня) – 34,8 млн т проти 11,4 млн т у 2004/05. Насправді зростання було ще більшим, адже дані за 2004/05 рік враховують Крим і ОРДІЛО, а за 2014/15 – ні.

Українські виробники постійно адаптувалися до змін попиту та цін на різну продукцію на світовому ринку. Так впродовж останнього десятиріччя майже увесь приріст як виробництва, так і експорту зерна було забезпечено за рахунок кукурудзи, яка вийшла на перше місце, посунувши традиційну для України пшеницю (збір у 2014 році 28,5 проти 24,1 млн тон, тоді як в 2004 році було 8,8 проти 17,5 млн тон відповідно). Останнім же часом кукурудза, дохідність якої знизилася, почала поступатися місцем на полях сої (3,9 млн тон у 2014 році). Лише від експорту цієї культури 2015 року українські виробники мають отримати принаймні 20-25 млрд грн. [90,91]

І потенціал українського рослинництва усе ще значний порівняно з рештою провідних світових гравців. Посівні площі під зерновими культурами в Україні (14,9 млн га), що зіставні з канадськими чи австралійськими, більш як у 1,5 раза перевищують аргентинські та французькі. Хоча, крім Австралії (де в півтора з лишком раза менше жителів), названі країни мають зіставне (Канада, Аргентина) або й суттєво численніше з Україною населення (Франція – в 1,6 раза). При цьому за фактичною і особливо потенційною врожайністю, зумовленою об'єктивними факторами (клімат, родючість ґрунтів), Україна значно перевершує їх усіх, за винятком хіба що Франції.

Крім того, зростання врожайності основних культур в Україні повторює світові тенденції лише із 10-, а то і 15-річним лагом. Це дає підстави розраховувати на дальше значне зростання виробництва, а в умовах

зменшення населення – на ще більший експорт основних сільськогосподарських культур. Наприклад, якщо за виробництва 63,9 млн т зерна експортний потенціал становить 34–35 млн т, то за нарощення виробництва в 1,5 рази, до 96–97 млн т, він зростає вдвічі – до 66–68 млн т. На нашу думку, це дасть підстави країні боротися за цим показником за перше місце у світі зі США.

Індекс виробництва продукції рослинництва у 2014р. порівняно з 2013р. становив 103,1%, у т.ч. в аграрних підприємствах – 103,9%, у господарствах населення – 101,9%.

За даними держстату України, виробництво основних сільськогосподарських культур у 2014р. характеризується такими даними (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Виробництво основних сільськогосподарських культур у 2014р.

Найменування	Валовий збір			Зібрана площа			Урожайність	
	тис.т	2014р. до 2013р.		тис.га	2014р. до 2013р.		ц з 1 га	(+, –) до 2013р.
		+,–	у %		+,–	у %		
<i>Зернові та зернобобові культури – всього¹</i>	63798,0	1512,7	102,4	14616,6	–710,7	95,4	43,6	3,0
у тому числі								
пшениця	24101,9	2174,1	109,9	6007,6	–315,8	95,0	40,1	5,4
ячмінь	9043,4	1691,5	123,0	3002,4	–59,3	98,1	30,1	6,1
кукурудза на зерно	28452,2	–2409,8	92,2	4621,1	–196,0	95,9	61,6	–2,5
Цукрові буряки (фабричні)	15553,0	4763,6	144,2	329,6	59,1	121,8	471,9	73,0
Соняшник на зерно	10102,0	–839,2	92,3	5209,0	202,7	104,0	19,4	–2,5
Соя	3871,4	1130,7	141,3	1792,3	455,1	134,0	21,6	1,1
Ріпак	2199,2	–136,1	94,2	865,2	–122,5	87,6	25,4	1,8
Картопля	23692,8	1841,3	108,4	1342,7	–27,3	98,0	176,5	17,0
Овочі	9639,5	243,3	102,6	463,7	–7,0	98,5	207,9	8,2
Плоди та ягоди	1998,9	–169,4	92,2	209,2	–0,6	99,7	95,8	–7,5
Виноград	435,5	–20,6	95,5	44,0	–1,8	96,1	98,7	–0,9

Без урахування тимчасово окупованої території АРК.

Рораховано автором на основі джерела [118,119].

Під урожай 2014р. сільськогосподарські культури було посіяно на площі 27,2 млн га, у т.ч. сільськогосподарськими підприємствами – 18,8 млн га

(69,1%), господарствами населення – 8,4 млн га (30,9%). Порівняно з 2013р. загальна посівна площа зменшилася на 1,3%.

У 2014р. валовий збір зернових і зернобобових культур становив 63,8 млн т (у вазі після доробки), а їхня середня врожайність – 43,6 ц з 1 га. Порівняно з 2013р. виробництво зерна зросло на 2,4% (на 1,5 млн т), що зумовлено зростанням середньої врожайності з 1 га (на 7,4%).

Валовий збір соняшнику на зерно (10,1 млн.т у вазі після доробки) порівняно з 2013р. зменшився на 7,7% виключно за рахунок скорочення його врожайності на 11,4%, яка в середньому склала 19,4 ц з 1 га.

Виробництво цукрових буряків для промислової переробки (15,6 млн т) збільшилося на 44,2% за рахунок як розширення площі збирання на 21,8%, так і зростання їхньої врожайності на 18,3% (зібрано по 471,9 ц з 1 га).

Урожай ріпаку (2,2 млн.т) порівняно із 2013р. скоротився на 5,8%, що зумовлено зменшенням площі його збирання на 12,4%, водночас його середня врожайність зросла на 7,6% (зібрано по 25,4 ц з 1 га). Виробництво сої (3,9 млн т) зросло на 41,3% як за рахунок збільшення площі збирання на 34,0%, так і зростання врожайності на 5,4% (зібрано по 21,6 ц з 1 га).

Господарствами всіх категорій зібрано 23,7 млн т картоплі (на 8,4% більше, ніж у 2013р.), 9,6 млн т овочів (на 2,6% більше), 2,0 млн т плодоягідної продукції (на 7,8% менше), 435,5 тис. т винограду (на 4,5% менше).

За розрахунками, станом на 1 травня 2015 року площа посіву ярих культур (з урахуванням пересіву по загиблих озимих і багаторічних травах) становила 9,8 млн га, що на 19,9% менше порівняно з 1 травня 2014 року. (табл.2.2).

У сільськогосподарських підприємствах збереглось 6,7 млн га озимих на зерно та зелений корм (включаючи ріпак), посіяних восени 2014р., у т.ч. 6,0 млн га озимих на зерно. Загибель озимини у зимово-весняний період становила 3,5% до площі посіву, у т.ч. озимих на зерно – 1,7% (торік відповідно 3,2% та 2,7%).

Таблиця 2.2

Площі посіву основних сільськогосподарських культур, тис. га

Види сільськогосподарських культур	Усі категорії господарств		У тому числі			
			сільськогосподарські підприємства		господарства населення	
	2015р.	2015р. у % до 2014р.	2015р.	2015р. у % до 2014р.	2015р.	2015р. у % до 2014р.
Ярі культури – всього	9819,5	80,1	6276,8	77,2	3542,7	85,6
з них: по ярому клину	9713,0	79,9	6171,5	76,9	3541,5	85,7
по загиблих озимих і багаторічних травах	106,5	104,0	105,3	109,0	1,2	20,7
Із загальної площі ярого клину						
зернові та зернобобові культури (без кукурудзи)	2164,1	86,7	1157,3	82,6	1006,8	92,0
з них ячмінь	1539,0	85,6	750,0	79,7	789,0	92,1
кукурудза на зерно	2407,3	75,8	1853,9	73,7	553,4	83,9
цукрові буряки (фабричні)	232,0	69,9	208,7	71,7	23,3	57,2
соняшник на зерно	2305,5	73,6	1930,1	74,7	375,4	68,4
кольза – ріпак ярий	17,9	73,1	17,0	70,8	0,9	180,0
соя	650,3	84,4	612,0	83,4	38,3	105,8
картопля	1087,2	90,3	15,0	58,4	1072,2	91,0
овочі відкритого ґрунту	226,9	82,3	13,5	80,8	213,4	82,4

Рораховано автором на основі джерела [118, 144].

Однак, попри поширені стереотипи, останнє десятиліття супроводжувалося стрімким зростанням не лише збору зернових чи олійних культур, а й виробництва тваринницької продукції. Зокрема, впродовж 2004-2014 р.р. виробництво м'яса зросло у 1,5 раза (від 1,6 до 2,4 млн т), яєць – більш як у 1,6 раза (від 11,96 до 19,59 млрд шт.), а насправді й ще дужче, адже у 2004 році знову-таки враховувалися Крим та Донбас. Відбувалося це насамперед завдяки товарним підприємствам. Динаміка виробництва основних продуктів тваринництва в Україні за 2004-2014 р.р. представлена на рис.А3, додаток А. [118,119].

У 2014р. індекс виробництва продукції тваринництва порівняно з 2013р. становив 102,0%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 104,6%, у господарствах населення – 100,0%. Результати проведеного аналізу по виробництву основних видів продукції тваринництва в розрізі: категорії

господарств, сільськогосподарські підприємства, господарства населення, подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Виробництво основних видів продукції тваринництва

Види продукції тваринництва	Усі категорії господарств		Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення		Частка населення, %	
	2014р.	у % до 2013р.	2014р.	у % до 2013р.	2014р.	у % до 2013р.	2014р.	2013р.
М'ясо ¹ , тис.т	3342,0	104,3	1975,1	106,4	1366,9	101,5	40,9	42,0
Молоко, тис.т	11230,5	100,4	2663,4	104,1	8567,1	99,3	76,3	77,1
Яйця, млн шт.	19909,0	104,3	12794,1	105,8	7114,9	101,6	35,7	36,7

¹ Реалізація худоби та птиці на забій (у живій вазі).
Рораховано автором на основі джерела [118,119].

Значні перспективи має Україна й у виробництві та експорті молочної продукції. Якщо після втрати російського ринку експорт сирів усе ще переживає кризу, то постачання за кордон масла, згущеного й незгущеного молока та вершків знову зростає, але вже завдяки новим ринкам Середземномор'я та Близького Сходу. Наприклад, основними імпортерами українського масла стали Єгипет, Марокко та Азербайджан. [49].

У виробництві тваринницької продукції частка напівнатуральних підсобних господарств населення все ще значна, і це стримує розвиток українського АПК. Вони забезпечують виживання більшої частини сільського населення й виробництво чималих обсягів сільськогосподарської продукції, але значно поступаються за ефективністю і продуктивністю товарному сектору. І, що ще важливіше, контролювати якість та безпечність вироблених із їхньої сировини продуктів складно, а відтак утруднюється їх

доступ на ринки країн із високими стандартами безпеки продовольства. Проте останнім часом спостерігається доволі динамічний процес витіснення підсобних господарств із переробки, що наближає збільшення поставок українських готових харчопродуктів на зовнішні ринки. Наприклад, попри те що ОСГ досі утримують 76,8% корів і мають 72,9% надоїв, у I кварталі 2015 року на них припало лише 27,8% молока, яке надходить до переробних підприємств. І лише за останній рік (від I кварталу 2014-го) його закупівлі в ОСГ зменшилися на 15,6%, тоді як у товарних виробників, навпаки, суттєво зросли. [49].

Аналіз економічних джерел показав, що від першої складової АПК (сільського господарства) з її успішною динамікою розвитку помітно відстають друга й особливо третя. Через дефіцит потужностей для якісного зберігання, переробки та транспортування українське сільське господарство щороку зазнає значних збитків, стримується його зростання, доводиться імпортувати в міжсезоння значну частину фруктів, ягід та овочів замість експортувати їх. І зовсім критична ситуація із третьою складовою: вітчизняний АПК дуже залежний від імпорту більшості потрібної йому сільськогосподарської техніки, обладнання для тваринництва й харчової промисловості, комплектуючих до них, а також насіння, засобів захисту рослин, значної частини добрив тощо.

Це, з одного боку, свідчить про проблеми галузі, а з другого про значний потенціал збільшення виробництва й зайнятості за рахунок імпортозаміщення в разі створення у відповідних секторах сучасних високоефективних робочих місць. А питома вага сільського господарства й пов'язаних із ним галузей у ВВП та зайнятості, навіть за його високої механізації та ефективності, може бути в кілька разів більшою, ніж у європейських країнах. Необхідним складником успіху при цьому є орієнтація від початку на бездотаційну конкурентоспроможність українських виробників на світовому ринку. Для цього в Україні є всі передумови [80].

В цілому, інноваційний розвиток АПК означає його якісне реформування, що базується на зростанні виробничих показників із одночасним удосконаленням соціально-економічного механізму сільського господарства, а також взаємопов'язаних з ним галузей. Даний процес повинен забезпечуватися постійним використанням більш досконалих технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, нових сортів культур рослин та порід тварин, прогресивних моделей соціально-економічного розвитку, сучасних моделей інформаційних технологій.

2.2 Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності АПК

Сучасні реалії української економіки характеризуються безперервним збільшенням ролі інновацій як ключового чиннику успіху у конкурентній боротьбі, а інноваційний шлях розвитку економіки є невід'ємною частиною загальносвітового науково-технічного прогресу в умовах глобалізації.

Забезпечення високих темпів економічного зростання – одне з ключових завдань, яке стоїть перед будь-якою країною світу. Як свідчить досвід останніх десятиліть, основним фактором економічного зростання провідних країн світу є більшою мірою не фінансовий капітал і засоби виробництва, а знання та нові ідеї, що забезпечують створення інтелектуальної, конкурентоспроможної, затребуваної на ринку продукції. На рубежі ХХІ ст. почали розвиватися процеси, які надалі істотно змінили основний вектор світового економічного розвитку і сформували економіку нового типу (інноваційну економіку), в якій вирішальну роль стали відігравати знання, а «виробництво знань» перетворилося на джерело нових форм організації бізнесу та економічного зростання. Результати науково-технічної діяльності є одним із головних ресурсів, що визначає темпи економічного зростання країни. [88].

Результати проведеного аналізу вітчизняної наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в динаміці свідчать про наступне.

У 2014р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1609 підприємств, або 16,1% обстежених промислових підприємств.

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Херсонській, Запорізькій, Івано-Франківській, Харківській, Миколаївській, Сумській, Кіровоградській, Одеській, Львівській областях, а також у м.Києві (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Інноваційна діяльність промислових підприємств за регіонами

	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн.грн.	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	
	усього, од	у % до загальної кількості промислових підприємств		усього, млн.грн.	у % до загального обсягу промислової продукції
Україна	1609	16,1	7695,9	25669,0	2,5
Вінницька	46	14,2	796,5	664,1	2,3
Волинська	30	10,8	192,5	316,6	2,5
Дніпропетровська	109	13,4	825,2	1563,1	0,7
Донецька ²	45	14,6	516,1	1018,0	1,7
Житомирська	48	12,5	60,6	255,2	1,4
Закарпатська	16	6,0	16,6	837,6	8,4
Запорізька	108	22,9	339,9	1530,0	1,7
Івано-Франківська	99	22,8	95,8	883,2	3,8
Київська	66	11,6	122,1	897,4	2,2
Кіровоградська	49	17,3	93,0	504,4	2,9
Луганська ²	16	12,2	35,1	38,0	0,2
Львівська	129	16,4	219,7	731,9	2,1
Миколаївська	67	19,9	606,8	363,8	1,5
Одеська	67	16,8	323,9	698,7	2,4
Полтавська	33	8,0	348,5	6519,5	8,9
Рівненська	45	14,9	11,4	134,6	0,8
Сумська	46	17,6	587,7	2610,7	10,4
Тернопільська	36	14,9	57,4	133,4	1,7
Харківська	191	22,4	711,1	2609,8	3,8
Херсонська	54	24,2	90,5	657,8	5,4
Хмельницька	38	11,0	133,1	162,8	0,9
Черкаська	37	10,6	30,4	556,3	1,6
Чернівецька	34	15,6	68,8	81,7	2,0
Чернігівська	32	13,1	106,4	151,7	1,0
м.Київ	168	21,7	1306,8	1748,6	2,0

Без урахування тимчасово окупованої території АРК та частини зони проведення АТО.

² Дані можуть бути уточнені.

Розраховано автором на основі джерела [118,119].

У 2014р. для здійснення інновацій 1206 підприємств витратили 7,7 млрд грн, понад дві третини яких – на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 15,9% – на здійснення науково-дослідних розробок (далі – НДР) власними силами, 6,9% – на придбання результатів НДР у інших підприємств (організацій), 0,6% – на придбання інших зовнішніх знань (нових технологій) та 10,1% – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов’язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати).

Найбільше коштів витрачено підприємствами м.Києва, Дніпропетровської, Вінницької та Харківської областей; серед видів економічної діяльності – підприємствами машинобудування (29,5% загального обсягу витрат), майже половину яких – підприємствами з виробництва машин і устаткування, не віднесених до іншого устаткування, і понад третину – з виробництва інших транспортних засобів; підприємствами з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (28,2%); хімічної промисловості (15,7%), більше двох третин яких – підприємствами з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів.

Для порівняння нами представлено динаміку кількості інноваційно-активних підприємств у відсотках від загальної кількості промислових підприємств за 2006 рік в додатку Б, рис.Б1; за 2011 рік на рис.Б2. Зіставлення по кількості інноваційно-активних підприємств та фінансування інноваційних витрат у 2011 році подано на рис.Б3 додатка Б.

Аналізуючи період 2006-2011 р.р. можна відмітити, що характерним було поглиблення диспропорцій для інноваційної діяльності, зокрема за такими показниками, як патенти на винаходи та їх упровадження. Стійкий занепад у регіонах інноваційної діяльності був тісно пов’язаний з

чисельністю працівників у цьому секторі. Територіальні диспропорції щодо чисельності осіб, які працюють у науково-дослідній сфері і зайняті конструкторською роботою, були вражаючі: у державному секторі майже половина загальної їх кількості зосереджена у м.Києві, а розмах варіації між мінімальним (Хмельницька область – 80 осіб) і максимальним значенням без урахування столиці країни (Харківська область – 11 043 особи) становив 138 разів. Низький рівень інноваційної активності в країні пояснювався насамперед обмеженістю джерел її фінансування, що пов'язано з відсутністю у підприємств власних коштів, високими кредитними ставками та неспроможністю отримання довготермінових кредитів. При цьому найгірша ситуація була у 2009 році, коли вперше за останні роки скоротилося фінансування інноваційної діяльності (у цілому по Україні на 33,7 % і відповідна динаміка мала місце у 15 регіонах). За підсумками 2010 та 2011 років негативну динаміку вдалося подолати і фінансування інноваційних робіт в цілому по Україні зросло відповідно на 1,2 % та 78,2 %. На регіональному рівні ситуація гірша, адже у 2010 році фінансування інноваційних витрат скоротилося у 17 регіонах (від 1,5 % у Донецькій до у 7,1 раза у Чернігівській області), а у 2011 році – у 6 (від 22,4 % у Миколаївській до у 13,7 раза в Івано-Франківській області). Найгірша ситуація була зафіксована у Вінницькій області, у якій обсяги фінансування скорочувалися два роки поспіль (у 2010 році у 3,7 раза, у 2011 році у 2 рази), як результат, у 2011 році обсяги фінансування інноваційної діяльності були значно менші, ніж у 2006 та 2007 роках. Відповідна ситуація спостерігалася ще в Івано-Франківській, Чернігівській областях та м. Києві. [118,119].

Аналіз рівня інноваційної активності в країні за декілька років свідчить про незначне покращення ситуації. Так, упродовж 2014р. наукові та науково-технічні роботи в Україні виконували 999 організацій, 42,2% з яких відносяться до підприємницького сектору економіки, 42,0% – до державного, 15,8% – вищої освіти. Розподіл по кількості організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи за галузями наук подано на рис.2.3.

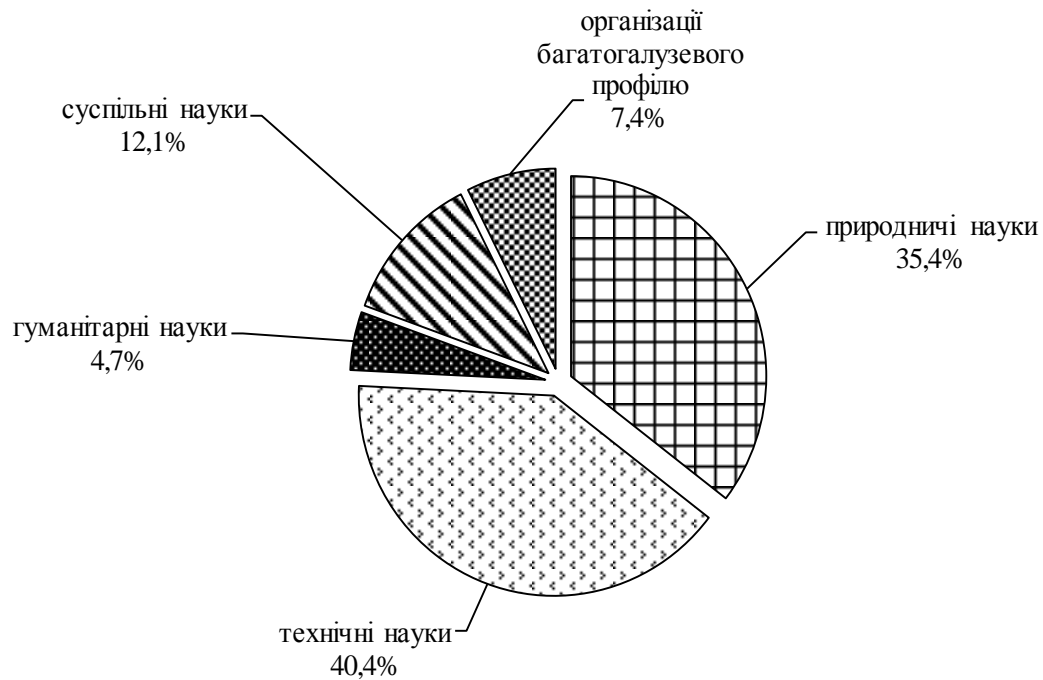

Рис.2.3. Розподіл кількості організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, за галузями наук, %.

Розраховано автором на основі джерела [118,119].

Загальна кількість працівників організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, на кінець 2014р. становила 109,6 тис. осіб, у тому числі дослідників – 58,7 тис. осіб, техніків – 10,7 тис. осіб, допоміжного персоналу та інших працівників по 20,1 тис. осіб (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Кількість працівників наукових організацій за категоріями персоналу

	Кількість працівників, осіб	У % до загальної кількості	Із загальної кількості працівників – жінки	У % до загальної кількості жінок
Усього	109636	100,0	53516	100,0
дослідники	58695	53,5	26890	50,2
техніки	10709	9,8	х	х
допоміжний персонал	20128	18,4	х	х
інші	20104	18,3	х	х
Мають науковий ступінь				
доктора наук	4260	3,9	1068	2,0
кандидата наук	14804	13,5	6561	12,3

У 2014р. частка виконавців наукових досліджень і розробок (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,50%, у тому числі дослідників – 0,32%. За даними Євростату, найвищою ця частка була у Фінляндії (3,20% і 2,28%), Данії (3,20% і 2,18%), Швейцарії (2,66% і 1,37%), Норвегії (2,56% і 1,81%) та Словенії (2,27% і 1,34%); найнижчою – у Румунії (0,46% та 0,30%), Кіпру (0,71% та 0,50%), Болгарії (0,74% та 0,52%) та Туреччині (0,74% та 0,63%) [49].

У 2014р. загальний обсяг витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт власними силами організацій становив 10320,3 млн грн, у тому числі витрати на оплату праці – 5010,6 млн.грн., матеріальні витрати – 2375,6 млн грн, капітальні витрати – 236,7 млн грн, з них витрати на придбання устаткування – 187,9 млн грн. Середньомісячна заробітна плата виконавців досліджень і розробок становила 3565 грн, що майже відповідає середньому рівню заробітної плати в економіці України (3480 грн) і значно вище, ніж в установах охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (2441 грн) і закладах освіти (2745 грн), але нижче рівня оплати праці у сфері інформації та телекомунікацій (5176 грн), фінансової та страхової діяльності (7020 грн). [119, 162].

У 2014р. майже чверть загального обсягу витрат була спрямована на виконання фундаментальних досліджень, які на 96% профінансовано за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів. Частка витрат на виконання прикладних досліджень становила 16,5%, понад дві третини яких асигнувалися за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, та 20,5% – за рахунок коштів підприємницького сектору. На виконання науково-технічних розробок спрямовано 47,8% загального обсягу витрат, які на 31,7% профінансовані за рахунок власних коштів, 36,4% – іноземними фірмами, 20,2% – організаціями підприємницького сектору. Частка витрат на виконання науково-технічних послуг становила 11,1% загального обсягу

витрат. Більше половини загального обсягу витрат спрямовано на дослідження і розробки зі створення нових або вдосконалення існуючих видів виробів, технологій та матеріалів, 13% яких – на замовлення промислових підприємств (рис.2.4).

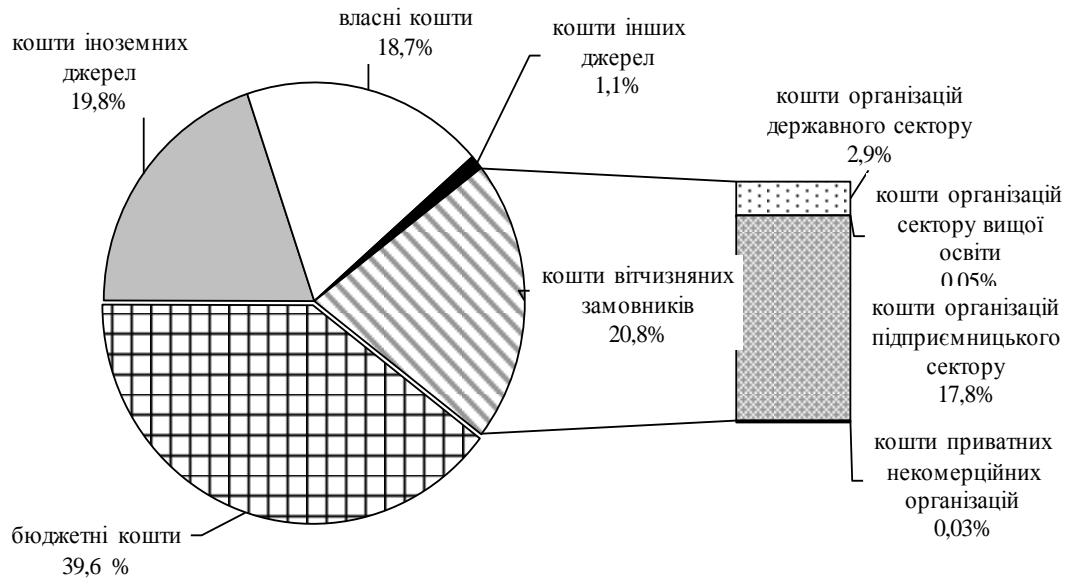

Рис.2.4. Розподіл загального обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні за джерелами. *Розраховано автором [118,144]*

За попередніми розрахунками, питома вага загального обсягу витрат у ВВП становила 0,66%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,26%. За даними Євростату, частка обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС-28 у ВВП становила 2,01%. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії – 3,31%, Швеції – 3,3%, Данії – 3,06%, Німеччині – 2,85%, Австрії – 2,81%, Словенії – 2,59%, Франції – 2,23%, Бельгії – 2,28%; меншою – у Чорногорії, Румунії, Кіпрі, Латвії та Болгарії (від 0,38% до 0,65%). [162]

Загальний обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових організацій у 2014р., становив 10950,7 млн.грн., у тому числі обсяг науково-дослідних робіт – 4385,4 млн.грн., обсяг науково-технічних розробок – 5341,5 млн.грн., обсяг науково-технічних послуг – 1223,8 млн.грн., а його питома вага у ВВП становила 0,70%.

Основними виконавцями фундаментальних і прикладних досліджень були організації державного сектору (відповідно 90,4% і 62,5% обсягу цих робіт), науково-технічних розробок і науково-технічних послуг – організації підприємницького сектору (відповідно 93,1% і 77,9%).

Кількість робіт, що виконувались науковими організаціями України протягом 2014р., становила 43,0 тис., з яких більше двох третин впроваджено у виробництво або мали інші форми широкого застосування. Із загальної кількості робіт 10,8% спрямовано на створення нових видів виробів, 38,8% яких – нові види техніки; 7,5% – на створення нових технологій, 44,6% яких – ресурсозберігаючі; 2,5% – на створення нових видів матеріалів; 5,0% – нових сортів рослин, порід тварин, а також 17,3% – зі створення нових методів і теорій, більше половини яких були використані у подальшій роботі. У розрахунку на 1000 працівників середньооблікової кількості виконавців наукових досліджень і розробок загальна кількість виконуваних протягом звітного року наукових робіт становила 450 од.

Упродовж 2014р. в результаті діяльності наукових організацій до вітчизняного патентного відомства було подано 8029 заявок на видачу охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності (далі – ОПВ), у тому числі 29,1% – на винаходи і 2,8% – на сорти рослин. До патентних відомств інших країн було подано 51 заявку, у тому числі 54,9% – на винаходи і 21,6% – на сорти рослин. У цей же період ними отримано 7864 охоронні документи України, в інших країнах – 62. Серед отриманих охоронних документів на ОПВ 28,5% – патенти на винаходи і 5,0% – на сорти рослин. (табл.2.6).

Результати проведеного аналізу сучасного стану інноваційної діяльності в Україні за останні роки свідчать, що основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 6540,3 млн грн (або 85,0% загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримали 9 підприємств, місцевих бюджетів – 12, загальний обсяг яких становив 349,8 млн грн (4,6%); кошти вітчизняних

інвесторів отримали 6 підприємств, іноземних – 11, загалом їхній обсяг становив 146,9 млн грн (1,9%); кредитами скористалося 39 підприємств, обсяг яких становив 561,1 млн грн. (7,3%).

Таблиця 2.6

Винахідницька діяльність наукових організацій, (од)

Найменування	В Україні	В інших країнах світу
Кількість поданих заявок на видачу охоронних документів	8029	51
з них		
на винаходи	2338	28
на сорти рослин	226	11
Кількість отриманих охоронних документів	7864	62
з них		
на винаходи	2244	26
на сорти рослин	397	—

Розраховано автором на основі джерела [119, 162].

Нами проведено аналіз кількості підприємств, що займалися інноваційною діяльністю в 2014 році в розрізі видів діяльності (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, од.

Найменування	Усього підприємств
Усього	1609
з них	
мали витрати на інноваційну діяльність	1206
впроваджували інновації	1208
з них	
впроваджували інноваційні види продукції	600
впроваджували нові процеси	614
реалізовували інноваційну продукцію, що заново впроваджена або зазнала суттєвих технологічних змін протягом останніх трьох років	905

Розраховано автором на основі джерела [119, 162].

У 2014р. три чверті інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 12,1% обстежених промислових). Результати оцінки кількості підприємств, що впроваджували інновації, за типами

інновацій та регіонами представлено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Кількість підприємств, що впроваджували інновації, за типами інновацій та регіонами, од.

Регіон	Усього	У т.ч. впроваджували			
		інноваційну продукцію	інноваційні процеси	організаційні інновації	маркетингові інновації
1	2	3	4	5	6
Україна	1208	600	614	125	157
Вінницька	38	19	17	4	4
Волинська	25	5	16	—	4
Дніпропетровська	65	38	33	2	2
Донецька ¹	28	18	7	4	5
Житомирська	33	13	18	6	9
Закарпатська	12	5	4	1	1
Запорізька	75	46	37	11	12
Івано-Франківська	69	36	17	6	12
Київська	50	36	21	2	3
Кіровоградська	33	16	9	12	2
Луганська	10	7	3	1	1
Львівська	99	42	49	7	12
Миколаївська	34	18	13	5	7
Одеська	39	23	13	3	7
Полтавська	28	19	13	3	3
Рівненська	44	4	27	3	4
Сумська	32	23	9	5	5
Тернопільська	23	16	13	3	4
Харківська	179	68	137	15	25
Херсонська	24	17	9	—	2
Хмельницька	34	9	11	1	—
Черкаська	35	22	11	3	4
Чернівецька	20	9	10	3	5
Чернігівська	19	17	7	4	3
м.Київ	160	74	110	21	21

Розраховано автором на основі джерела [119, 162].

Так, інноваційні види продукції впроваджували 600 підприємств, кількість таких видів становила 3661 найменування, з них 1314 – нові види машин, устаткування, прилади, апарати тощо. Нову виключно для ринку продукцію впровадили 137 підприємств із кількістю найменувань 540 одиниць. Інноваційні процеси у звітному періоді впровадили 614 підприємств, з яких 459 – нові або вдосконалені методи обробки та

виробництва продукції (технологічні процеси), кількість яких становила 1743, у т.ч. маловідходних, ресурсозберігаючих – 447.

В той же час, 123 підприємства – нові або вдосконалені методи логістики, доставки чи розповсюдження продукції, 190 – нову або вдосконалену діяльність із підтримки процесів матеріально-технічного обслуговування або операцій щодо закупівель, обліку або розрахунків. Організаційні інновації здійснювало 125 підприємств, маркетингові – 157.

У 2014р. 905 підприємств реалізувало інноваційну продукцію на 25,7 млрд.грн., або 2,5% загального обсягу реалізованої промислової продукції. Вищою за середню по Україні частка реалізованої інноваційної продукції серед регіонів була в Сумській, Полтавській, Закарпатській, Херсонській, Івано-Франківській, Харківській та Кіровоградській областях.
[162]

Реалізацію продукції за межі України здійснювало 295 підприємств, обсяг якої становив 29,2% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції. Майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку. Обсяг такої продукції становив 7,1 млрд грн, 38,6% якої 85 підприємств поставили на експорт. Значна кількість підприємств (787) реалізовувала продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Її обсяг становив 18,6 млрд грн, чверть якої (25,6%) 238 підприємств реалізували за межі України. Подібна тенденція існує загалом по всій Україні.

При оцінці сучасного стану інноваційного розвитку галузей національної економіки важливим є визначення кількості підприємств, які займалися створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, використанням раціоналізаторських пропозицій. Дані результату такого аналізу нами представлено в розрізі регіонів в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Кількість підприємств, які займалися створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, використанням раціоналізаторських пропозицій, од.

Регіон	Усього	Кількість підприємств, які створювали передові технології	Кількість підприємств, які використовували передові технології	Кількість підприємств, у яких використані ОПІВ	Кількість підприємств, у яких використані раціоналізаторські пропозиції
1	2	3	4	5	6
Україна	1757	106	1636	333	100
Вінницька	28	2	24	9	2
Волинська	28	1	26	2	–
Дніпропетровська	83	8	65	36	18
Донецька	57	6	48	15	5
Житомирська	96	3	92	9	7
Закарпатська	84	–	83	8	–
Запорізька	97	4	89	12	5
Івано-Франківська	34	8	25	11	5
Київська	60	3	56	14	4
Кіровоградська	19	1	17	3	1
Луганська	13	2	12	3	–
Львівська	72	4	65	14	4
Миколаївська	29	3	29	9	2
Одеська	125	–	123	11	4
Полтавська	47	4	39	22	6
Рівненська	52	–	52	4	1
Сумська	18	1	13	7	4
Тернопільська	15	4	11	6	3
Харківська	419	17	417	73	13
Херсонська	13	2	12	7	–
Хмельницька	25	–	25	–	–
Черкаська	101	–	101	4	1
Чернівецька	19	–	18	2	1
Чернігівська	24	3	24	4	2
м.Київ	199	30	170	48	12

Розраховано автором на основі джерела [119, 162].

Результати аналізу щодо кількості використаних передових технологій за видами технологій та терміном упровадження подано в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Кількість використаних передових технологій за видами технологій та терміном упровадження, од.

	Усього	у т.ч. за терміном упровадження				
		до 1 року	від 1 до 3 років	від 4 до 5 років	від 6 до 9 років	10 і більше років
Усього	17442	3566	4019	2585	2664	4608
Проектування та інжиніринг	1911	127	462	368	460	494
Виробництво, обробка та складання	7097	2854	1742	763	735	1003
Автоматизоване транспортування матеріалів і деталей тощо	151	20	54	25	27	25
Апаратура автоматизованого спостереження і/чи контролю	781	115	257	162	138	109
Зв'язок та управління	4514	287	1060	943	1046	1178
Виробнича інформаційна система	383	28	112	57	99	87
Інтегроване управління та контроль	220	32	78	52	34	24
Нанотехнології	51	2	17	2	11	19
Охорона здоров'я	526	73	139	176	90	48
Інші	1808	28	98	37	24	1621

Розраховано автором на основі джерела [119, 162].

Упродовж 2012-2014 р.р. кожне п'яте підприємство з технологічними інноваціями (22,6%) співпрацювало з іншими підприємствами та організаціями (університетами, державними науково-дослідними інститутами тощо) (рис.2.5).

Дані рисунка 2.5 свідчать про те, що хоча найважливішими партнерами інноваційних підприємств по співробітництву залишаються, перш за все, постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення (17,8%), а також клієнти або споживачі (10,7%), порівняно з даними обстеження 2010-2012р.р., частка підприємств, які співпрацювали з державними НДІ, університетами та іншими ВНЗ зросла до 6,2% і 4,2% відповідно (за даними обстеження 2010-2012 р.р. відповідно 4,7% та 3,4%), а зв'язки з іншими науковими організаціями (консультантами, комерційними лабораторіями або приватними НДІ) залишились на рівні 6%.

Нами систематизовано і дані та представлено на рис.2.6 розподіл підприємств з будь-яким типом інноваційного співробітництва за розташуванням партнерів.

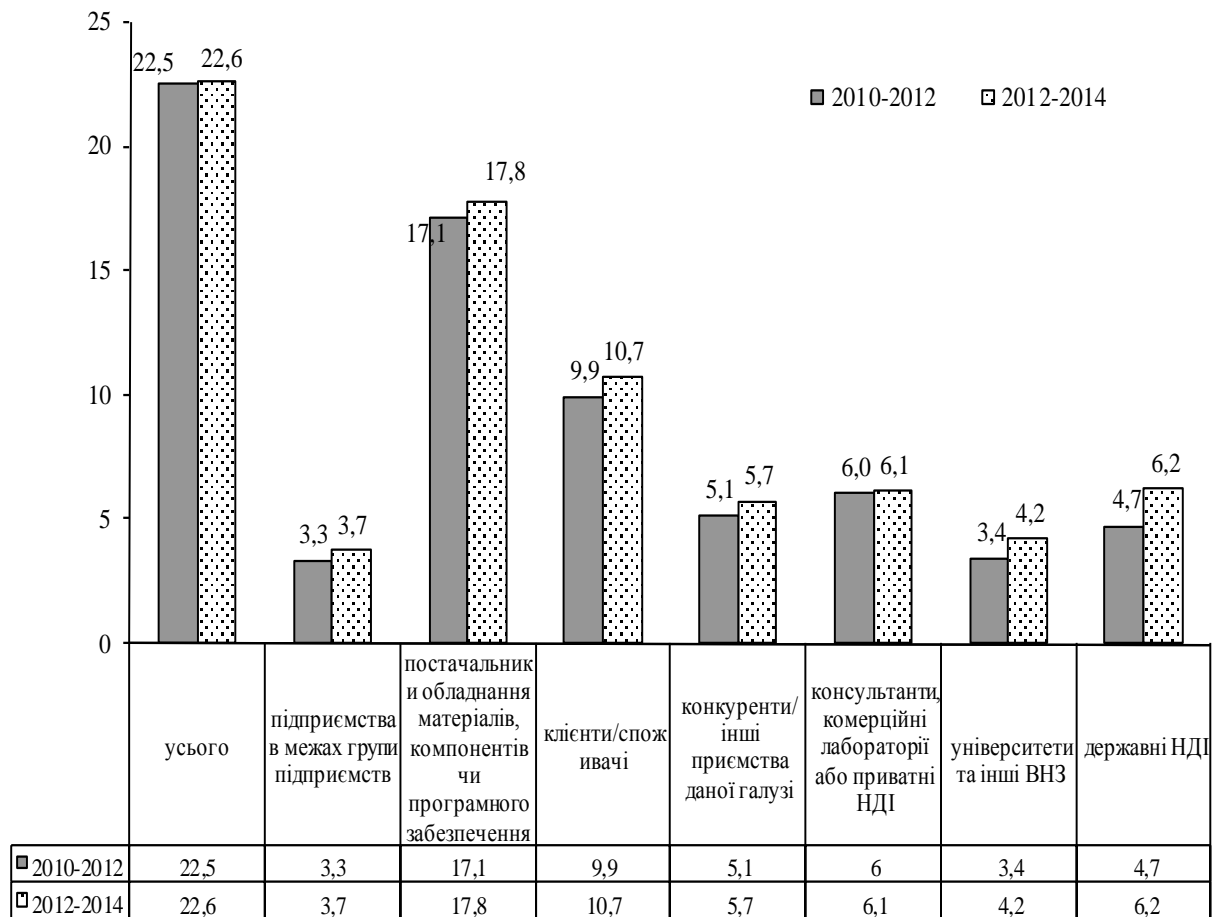

Рис.2.5. Розподіл підприємств з технологічними інноваціями, які здійснювали інноваційне співробітництво за типами співробітництва
Розраховано автором за матеріалами джерела [162].

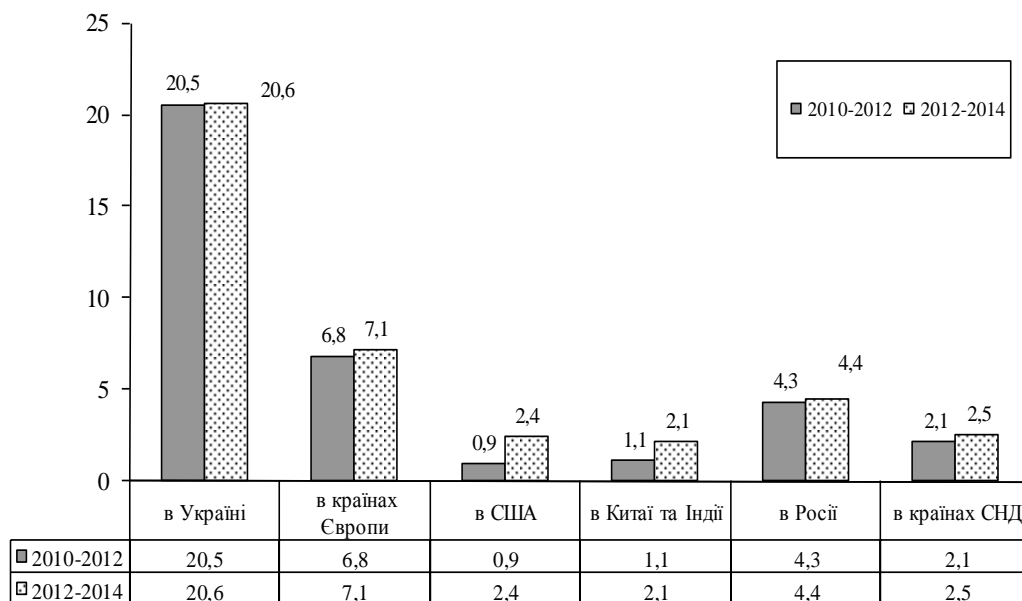

Рис.2.6. Частка підприємств з будь-яким типом інноваційного співробітництва за розташуванням партнерів, %
Розраховано автором за матеріалами джерела [162].

У 2014р. основну частину коштів (майже 70% загального обсягу витрат на інновації) підприємства спрямовували на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, майже 20% – на виконання внутрішніх НДР, 8,0% – на придбання інших зовнішніх знань і лише 3,2% коштів було використано для придбання результатів зовнішніх НДР (рис.2.7).

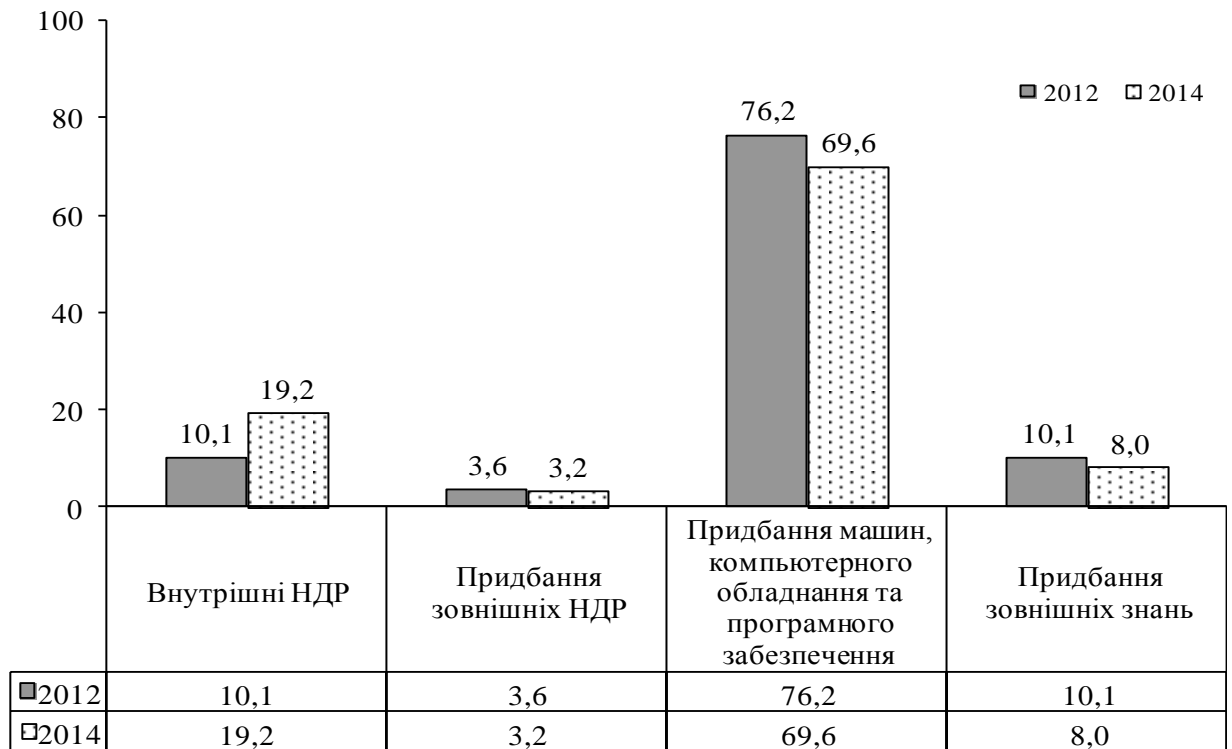

Рис. 2.7. Розподіл витрат підприємств з технологічними інноваціями за видами витрат (у % до усіх інноваційних витрат)

Розраховано автором за матеріалами джерела [162].

Однією з умов створення і впровадження інновацій є проведення досліджень і розробок на підприємстві або придбання їх результатів у сторонніх організацій. Суттєво на активність у цьому типі інновацій впливає розмір підприємств АПК: значна частина технічних продуктів вимагає довгих років досліджень і необхідність тримати в своєму штаті працівників, які б займалися лише виконанням НДР і працювали б неповний робочий день (рис.2.8).

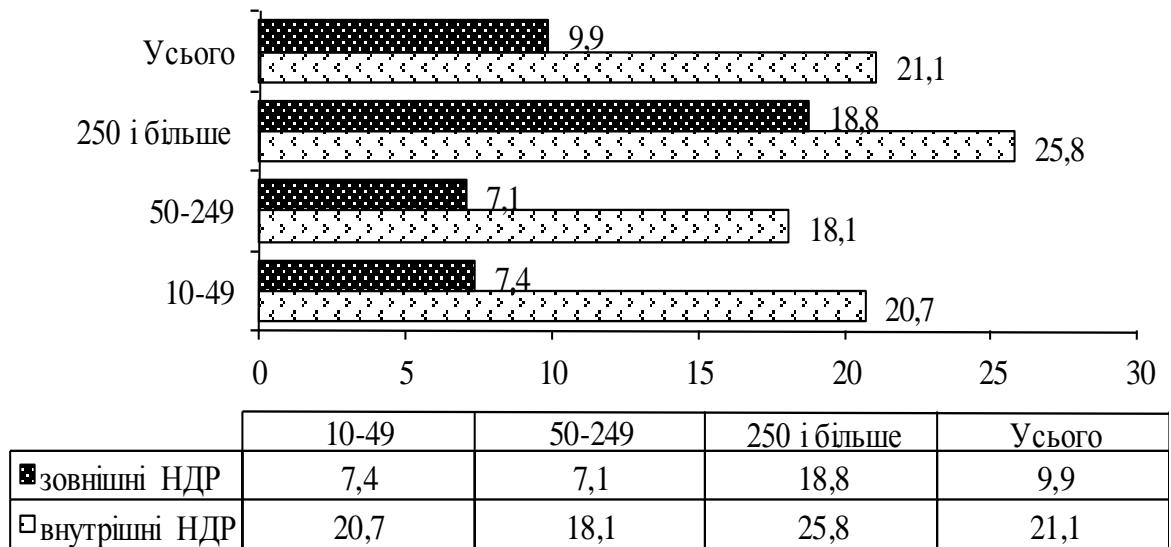

Рис.2.8. Частка інноваційних підприємств, задіяних у виконанні внутрішніх та придбанні результатів зовнішніх НДР у 2012-2014рр.

Розраховано автором за матеріалами джерела [162].

Слід зазначити, що здійснювати інновації підприємствам перешкождали численні фактори. Було визначено чотири групи чинників для оцінки їх впливу. На діаграмі представлено частку підприємств, які вважали, що зазначені фактори суттєво впливали на їхнє рішення розвивати інноваційні проекти або стримували здійснення інноваційної діяльності упродовж 2012-2014рр. (рис.2.8).

Щодо джерел фінансування інноваційної діяльності, то основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були власні кошти підприємств – 63,9% загального обсягу витрат (проти 52,9% у 2012р.). Частка кредитів склала 21,0% (38,3%), фінансова підтримка держави – 2,2% (3,7%), кошти іноземних та вітчизняних інвесторів – 8,7% і 1,3% відповідно (0,4% і 0,3%) (рис.2.9).

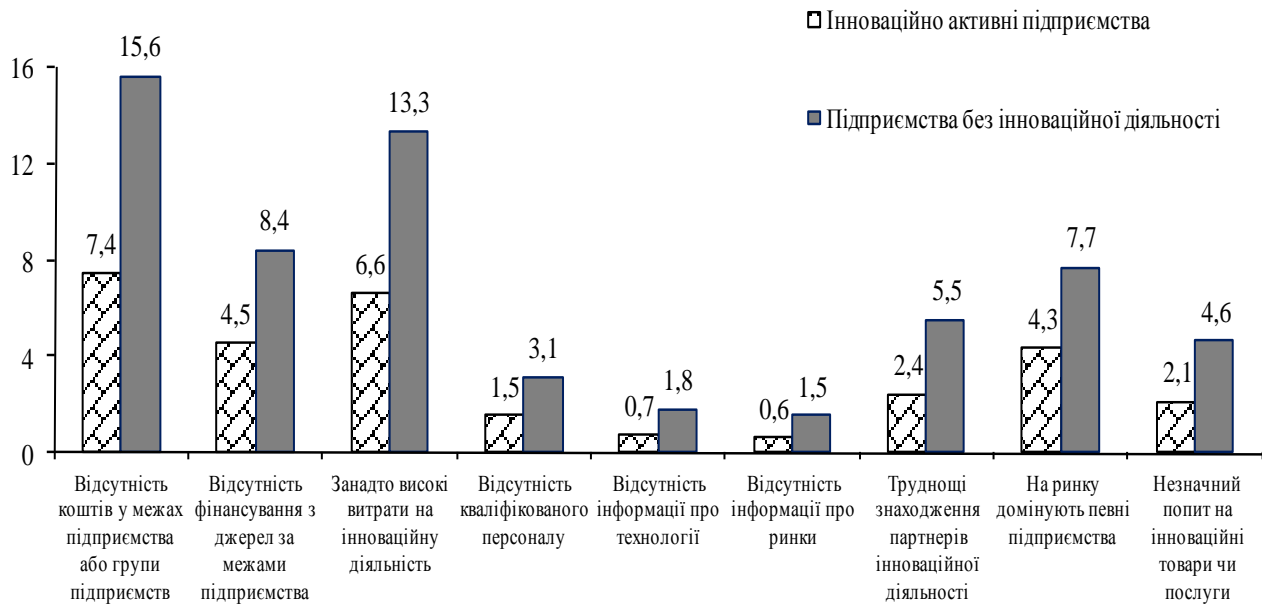

Рис.2.9. Розподіл підприємств за найбільш суттєвими чинниками, що перешкоджали здійсненню інновацій протягом 2012-2014рр. (у % до загальної кількості обстежених підприємств). Розраховано автором [119, 162].

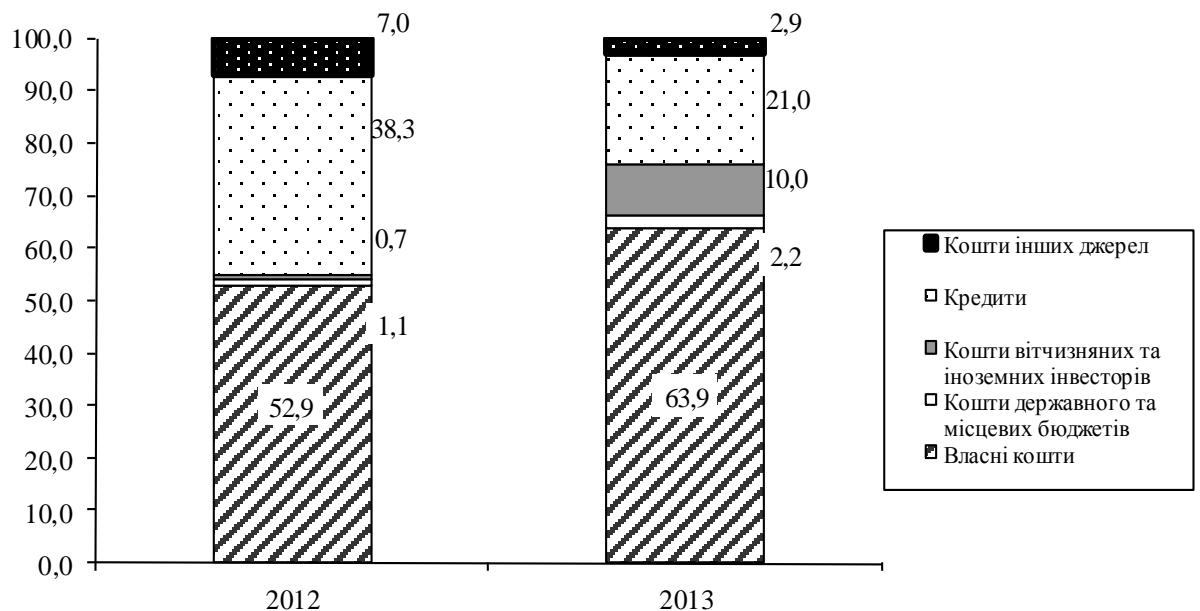

Рис.2.10. Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами, %.

Розраховано автором за матеріалами джерела [119, 162].

Таким чином, провівши аналіз сучасного стану інноваційної діяльності АПК, можна зробити висновок, що територіальні диспропорції щодо чисельності осіб, які працюють у науково-дослідній сфері і зайняті конструкторською роботою залишаються впродовж багатьох років. Низький рівень інноваційної активності в країні пояснюється насамперед обмеженістю джерел її фінансування, що пов'язано з відсутністю у підприємств власних коштів, високими кредитними ставками та неспроможністю отримання довготермінових кредитів.

У більшості аграрних підприємств і господарств переважають примітивні методи і технології. Відхід від інноваційного розвитку пов'язаний, насамперед, з різким зниженням платоспроможного попиту на науково-технічну та наукомістку продукцію у зв'язку з важким фінансовим станом організацій, різким зниженням бюджетних джерел фінансування, неможливістю отримати кредити.

За останні три роки частка збиткових сільськогосподарських товаровиробників коливалася від 39 до 59%, більшість інших організацій мали низький рівень рентабельності, що в значній мірі обумовлено сформованим диспаритетом цін на сільськогосподарську і промислову продукцію [144].

Результати аналізу свідчать, що розвиток та підвищення конкурентоспроможності сучасних агропромислових підприємств без активізації інвестування в інноваційну діяльність неможливі для підприємств АПК України. Типовим наслідком кризових явищ сучасної української економіки для багатьох підприємств виступає гостра нестача інвестиційних ресурсів для здійснення інноваційної діяльності. За цих умов потенційна ефективність інновацій буде вкрай низькою, інвестиції можуть навіть не окупитися. Підтримання паритетності сільськогосподарських товаровиробників має досягатися за рахунок компенсаційних виплат з бюджету.

На нашу думку, для визначення напрямків активізації інноваційних процесів АПК України, цікавим було б вивчення досвіду зарубіжних країн.

2.3 Зарубіжний досвід розвитку інноваційної діяльності АПК

Сучасний стан АПК України характеризується глибокою кризою, зумовленою як факторами загальноекономічного характеру, так і недоліками аграрної політики. Тому для виявлення причин виникнення та поглиблення кризи АПК нашої країни пропонується розглянути досвід інших країн, які ефективно використовують інновації у сільськогосподарському виробництві [116].

Проблемі забезпечення всебічного і об'єктивного оцінювання стану науково-технічної діяльності та її результатів приділяється особлива увага у всьому світі. Моніторинг виконання завдань і оцінювання отриманих результатів за допомогою системи показників і індикаторів розглядається у провідних країнах світу як важлива складова ефективної науково-технологічної політики. У всіх розвинених країнах, де є потужний державний сектор науки, існує практика оцінювання діяльності відповідних організацій, яка регулюється на урядовому рівні. За підсумками такої оцінки, зокрема приймаються рішення про фінансування наукових товариств у Німеччині, дослідницьких центрів в Італії, Франції, Норвегії.

Аграрні реформи протягом періоду незалежності України ще не достатньо консолідували розвиток сільського господарства та сільських громад. Об'єктивна оцінка розвитку стану кожної з галузей аграрного сектору на регіональному рівні свідчить про проблеми, розв'язання яких можливе лише за умови системного підходу та впровадження європейського досвіду для розвитку сільських територій та сільськогосподарського виробництва на локальному рівні. Цього, як свідчить практика, неможливо досягнути, не використавши досягнення і напрацювання національної аграрної науки. Ефективна інтеграція українських виробників у міжнародну

систему виробництва якісної продукції згідно з міжнародними стандартами вимагатиме не лише значних фінансових витрат, але й, насамперед, зміни мислення виробника в умовах посилення конкуренції на світових ринках аграрної та промислової продукції [74].

Одну з таких ефективних форм розвитку пропонує Європейський Союз, який дозволяє консолідувати ресурси відповідно до сучасних концептуальних положень щодо вектора європейської інтеграції. Водночас, позитивні сторони аграрного сектору ЄС тісно корелюють зі значними державними видатками на розвиток АПК та інвестиції в соціальну інфраструктуру сільських територій протягом останнього півстоліття. Успіх у розвитку аграрного сектору дозволить стимулювати підприємницьку активність, що природно притаманна українській економіці.

Сьогодні Європа являє собою один з найбільш платоспроможних інноваційних ринків світу, освоїти який намагалися не лише Україна, а й багато успішних країн (табл.2.11). Це пов'язане з тим, що інноваційність виробництва в ЄС перевищує 75 %, що свідчить про високотехнологічну інноваційну економіку [52].

Враховуючи це, можна передбачити, що майбутній шлях у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки буде тісно пов'язаний з моделлю забезпечення інноваційного розвитку Європейського Союзу, яка передбачає не тільки тісне співробітництво у сфері НДДКР, а й інтегрування економік європейських країн [92]. Це неминуче приведе до гармонізації вітчизняного законодавства в інноваційній сфері з міжнародними угодами і конвенціями щодо договірно-правового поля міжнародної науково-технологічної кооперації зі стратегічно важливими партнерами.

На сучасному етапі забезпечення інноваційного розвитку Європейського Союзу відбувається в межах стратегії розвитку «Європа 2020», узгодженої у березні 2010 р.

Таблиця 2.11

Країни за рейтингами Глобального індексу інновацій по групах країн за рівнем доходу

Країни з високим рівнем доходу (45 країн)		Країни з рівнем доходу вище середнього (40 країн)		Країни з рівнем доходу нижче середнього (36 країн)		Країни з низьким рівнем доходу (21 країна)	
Рейтинг	Країна	Рейтинг	Країна	Рейтинг	Країна	Рейтинг	Країна
1	Швейцарія	32	Малайзія	45	Молдова	89	Уганда
2	Швеція	33	Латвія	59	Вірменія	99	Кенія
3	Великобританія	35	Китай	66	Індія	101	Таджикистан
4	Нідерланди	39	Коста-Рика	71	Україна	106	Малі
5	США	40	Литва	72	Монголія	110	Камбоджа
6	Фінляндія	41	Болгарія	73	Грузія	112	Руанда
7	Гонконг	44	Чорногорія	76	В'єтнам	116	Буркіна-Фасо
8	Сінгапур	46	Чилі	78	Генуя	117	Киргизстан
9	Данія	48	Румунія	85	Індонезія	119	Малаві
10	Ірландія	51	Македонія	87	Гватемала	121	Мозамбік

Джерело: [113]

Пріоритетами якої є: інтелектуальне зростання – розвиток економіки, що ґрунтується на знаннях; стале зростання – просування вперед до більш ресурсоефективної, екологічно чистої та конкурентоспроможної економіки; соціально інтегроване зростання – сприяння економіці з високим рівнем зайнятості, що забезпечує соціальну і територіальну згуртованість [94].

Для вирішення цих завдань у межах стратегії «Європа 2020» висунуто сім головних ініціатив. Ініціативою, яка відповідає за наукову-технічну сферу Європейського Союзу до 2020 р., є Інноваційний союз, покликаний на переорієнтацію політики досліджень та інновацій на основні виклики (зміна клімату, енергоефективність і ресурсна ефективність, охорона здоров'я, а також демографічні зміни); посилення всіх сполучних ланок в інноваційному

ланцюжку; поліпшення рамкових умов і доступу до фінансування для НДДКР з метою перетворення новаторських ідей у вироби і послуги, які забезпечують зростання та зайнятість [143].

З 1 січня 2014 р. почалася реалізація нової програми «Горизонт 2020», яка має об'єднати у собі всі рамкові програми Європейського Союзу, присвячені науковим дослідженням та розробленням, конкурентоспроможності та інноваціям, а також функціонує Європейський інститут інновацій і технологій. В Інформаційному огляді нової рамкової програми Європейського Союзу з науково-технологічного та інноваційного розвитку «Горизонт 2020» [62] відзначено, що пріоритет буде віддано високоефективним технологіям: еко-, нано-, біо- та інфотехнологіям, які зосереджено на вирішенні як соціальних, так і глобальних проблем. Також передбачається подолати перешкоди співпраці між країнами за допомогою створення багатонаціональних консорціумів із залученням дослідників з усіх країн світу; різноманітними типами організацій, а саме університетами, науковими центрами, комерційними та приватними підприємствами, в тому числі малими та середніми, а також великими компаніями; різними дослідницькими дисциплінами; національними фінансовими фондами, що сприятиме розвитку циркуляції вчених, інформації, знань та технологій.

Також незважаючи на оновлення цілей та завдань, інноваційна політика Європейського Союзу все ще передбачає, що витрати на дослідження та розроблення будуть досягати рівня 3 % від ВВП. При цьому 2/3 коштів має надходити з підприємницького сектору. Нині, частка витрат на дослідження і розроблення перевищила встановлену межу в 3 % ВВП лише у двох країнах – Швеції (3,7 %) і Фінляндії (3,5 %); у трьох країнах вона наближається до цього рівня (Німеччина і Данія – 2,6 %, Австрія – 2,5 %), а в дев'яти державах (Болгарія, Греція, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Румунія, Словаччина) є критично низькою – менше 1 % ВВП» [106].

Обираючи шлях до інтеграції з Європейським Союзом, для українського суспільства актуальним є дослідження не лише його

стратегічних ініціатив як перспектив забезпечення розвитку економіки України, а й досвіду окремих країн. Адже кожен із членів Євросоюзу має свою власну історію забезпечення інноваційного розвитку, тобто різні вихідні позиції (умови), різноманітні програми та інструменти стимулювання і, як наслідок, різні результати.

Аналіз національних програм забезпечення інноваційного розвитку в окремих країнах Євросоюзу показав, що, здебільшого, такі програми спрямовані на сприяння створенню науково-дослідних та інноваційних проектів в окремих галузях економіки з можливістю використання державних інструментів фінансової підтримки [125]. У цілому можна виділити такі три типи державних програм забезпечення інноваційного розвитку:

- державні технологічні або науково-дослідні програми;
- програми, спрямовані на комерціалізацію результатів;
- національні кластерні програми.

Найбільш поширеними є державні технологічні або науково-дослідні програми. Вони «враховують життєвий цикл інновацій, розподіляючи час та ресурси між фундаментальними дослідженнями, навчанням науковців, прикладними науками, технологічним розвитком та стадіями комерціалізації» [143].

Окремі з таких програм спрямовані на залучення державних коштів у спеціалізовані технологічні сфери, такі як нанотехнології, біоматеріали тощо, що обумовлено пріоритетами соціально-економічного розвитку держави. Як правило, різноманітні програми країн Європейського Союзу, які сприяють комерціалізації результатів інноваційної діяльності, спрямовані на підтримку створення нових малих інноваційних підприємств при науково-дослідних установах, а також створення нових бізнес-напрямів або інших засобів для комерційного застосування результатів науково-дослідної діяльності [113]. Так само, як і з державними технологічними або науково-дослідними програмами, спрямованість програм з комерціалізації інновацій залежить від

пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, до яких, зокрема, можуть бути віднесені відродження певних галузей національної промисловості, охорона здоров'я, безпека, зміни клімату тощо.

Щодо національних кластерних програм, то вони мають значне поширення у країнах Європейського Союзу, та у більшості країн одна чи дві програми фінансуються державою [113].

Отже, кожна країна обирає свій власний шлях забезпечення інноваційного розвитку, виходячи зі слабких та сильних сторін національної економіки та пріоритетів її соціально-економічного розвитку.

Розглядаючи зарубіжний досвід, найбільш цінним, на наш погляд, є інноваційне забезпечення аграрного сектора в США. Незважаючи на те, що у світі чимало країн з більш сприятливими для ведення сільського господарства кліматичними умовами, саме США були і залишаються провідною аграрною державою світу. Пояснюється це особливостями державної політики США, спрямованої на всебічне сприяння формуванню розвитку АПК, в тому числі інноваційної підтримки. Зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції в США і країнах Західної Європи забезпечується за рахунок реалізації досягнень науково-технічного прогресу. Сукупні витрати на наукові дослідження, пов'язані з розвитком сільського господарства, складають у США близько 4 млрд. дол. В Україні для забезпечення розвитку аграрної науки необхідно щорічно виділяти з державного бюджету кошти у сумі не менше 1,7 %, а в перспективі – 2,3-2,5% вартості продукції, виробленої в агропромисловому комплексі. В даний час цей показник не перевищує 0,4 % [94].

Сільське господарство Ізраїлю на сьогоднішній день є одним з продуктивних і передових у світі майже за всіма показниками. Цього ізраїльтяни добилися за допомогою сучасної агротехніки, якою з ефективністю застосовують місцеві фермери, і за допомогою великої кількості інноваційних рішень, які впроваджуються в галузі щорічно. Тому

потрібно взяти до уваги методик, яку застосовують. Застосовувати такий багатий досвід попросту необхідно [60].

Бережливе витрачання води - ось ядро благополучного ведення сільськогосподарської діяльності в Ізраїлі. Усюди використовується крапельне зрошення для відкритого ґрунту і аерозольне зрошування в теплицях. Процес зрошення здійснюється комп'ютеризованим способом, це дозволяє подати воду як раз в той момент, коли вона необхідна, недолив або перелив в Ізраїлі нездійсненний технологічно.

Політика розвинених країн (наприклад, Англії, Німеччини, Фінляндії) спрямована на створення сприятливого середовища для науково-технологічного розвитку та важлива роль у такому процесі надається державі. Роль держави полягає у генеруванні системи правил функціонування суб'єктів науково-технологічного ринку та контролі дотримання їх виконання через формування сприятливого інституційного середовища та інноваційної інфраструктури [106].

Важливим елементом європейської інноваційної системи є інфраструктура, яка налічує понад 1,5 тисячі різноманітних інноваційних центрів, у тому числі більше 260 науково-технологічних парків. Вагоме місце в інноваційній політиці ЄС надається створенню мережі інноваційних регіонів, метою якої є розробка та обмін досвідом щодо інноваційної стратегії та локальної мережі центрів з поширення інновацій.

Вивчення європейського досвіду дозволяє виокремити серед різноманітних сучасних форм інноваційних структур в країнах ЄС Інноваційні координаційні центри (центри трансферу технологій) – Innovation Relay Centre (IRC), які забезпечують ефективну комунікацію у сфері трансферу нових знань та технологій не лише між національними суб'єктами ринку інновацій, але й поза межами країни, формуючи мережеву структуру наднаціонального характеру. Останнє має важливе значення як для налагоджування міжрегіональних зв'язків у сфері науково-технологічного та інноваційного співробітництва, так і у контексті поглиблення інтеграції у

Європейський дослідницький простір. Інноваційний координаційний центр (ІКЦ) в Англії створений з метою координації діяльності регіональних центрів (IRC North of England і Nord Manche), використовуючи результати їхніх досліджень, надаючи їм безпосередню допомогу у трансфері технологій. ІКЦ в Англії виконують дві головні функції: прощтовхування інноваційних технологій і процесів виробництва, створених регіональними центрами; розміщення технологій, експортованих з Європи, у регіональних інноваційних центрах [154].

У Німеччині Інноваційний координаційний центр (IRC South Germany Deutsch) є незалежним підприємством, яке займається промоцією програм технічної допомоги та підтримкою трансферу технологій. Основна діяльність центру спрямована на допомогу промисловим підприємствам в участі у європейських НДДКР, допомогу в обробці результатів досліджень і здійсненні трансферу технологій за кордон, стимулювання інноваційних процесів у промислових підприємствах та їх підтримку в управлінні транскордонними процесами. [135]

Інноваційний координаційний центр Португалії (IRC Portugal (ISQ)) керує одним з двох інформаційних центрів Португалії та здійснює підтримку інновацій в рамках транснаціональної співпраці по передачі технологій у Європу. Послуги ІКЦ першочергово направлені на технологічно-орієнтовані малі підприємства, але також є доступними для великих підприємств, науково-дослідних інститутів, університетів, технологічних центрів та інноваційних агенцій.

Інноваційний координаційний центр надає національним підприємствам широкий спектр послуг: підтримка місцевих галузей промисловості; пошук надійних партнерів, використовуючи європейську мережу інноваційних центрів; розповсюдження інноваційних ідей по Європі; допомога у налагодженні трансферу технологій між місцевими суб'єктами господарювання.

Інноваційний координаційний центр у Греції (IRC HELP FORWARD) запровадив інноваційну політику з надання послуг щодо трансферу технологій, що забезпечило налагодження професійних зв'язків у відносинах між клієнтом та надавачем послуг. В процесі діяльності дохід отримувався завдяки презентації подій у світі технологій, здійсненні аудиту технологій, наданні послуг по використанню результатів НДДКР тощо [125].

Французький інноваційний координаційний центр (IRC France Centr'EST) діє в регіональному середовищі, де місцеві органи влади активно співпрацюють у розповсюдженні інновацій між малими та середніми підприємствами. Як основу маркетингової стратегії, ІКЦ Франції розробив власну сервіс-пропозицію під назвою "Пропозиція глобальних часових технологій", що складається з чотирьох основних складових: пакет технологічних пропозицій; пакет технологічних запитів; коротко-, середньо- та довготермінові послуги; дослідження ринку технологій. [92]

Виходячи з досвіду розвинених країн можна зробити висновок, що в Україні установи з підтримки інноваційного підприємництва, незалежно від їх назви та організаційної форми, повинні виконувати наступні функції: забезпечення науково-технічної співпраці вітчизняних МСП з європейськими партнерами; проведення технологічного аудиту; налагодження трансферу технологій від науково-дослідницьких установ до МСП; співпраця з місцевими органами влади у сфері розповсюдження інновацій; організація навчання підприємців, дослідження інноваційного потенціалу регіону, надання інформаційних, консультаційних, фінансових і освітніх послуг, співпраця з організаціями підтримки бізнесу та експертами у сфері інновацій.

Для України з огляду на перспективи інтеграції у ЄС та участі у європейському дослідницькому просторі доцільним є вивчення та адаптація досвіду європейських країн, зокрема тих, де розвиток інноваційного підприємництва відбувається в умовах обмежених фінансових ресурсів та наявності істотного науково-технічного потенціалу. Зокрема, у Польщі інфраструктура підтримки інноваційного підприємництва є розгалуженою і

різноманітною, що дозволяє вирішувати актуальні проблеми науково-технічної діяльності та узгоджувати інтереси сторін у розвитку МСП [94].

З метою посилення співпраці між науковим сектором і сектором МСП реалізується проект “Загальнопольська мережа трансферу технологій та підтримки інноваційності малого та середнього підприємництва”, що передбачає створення мережі інформації про фірми та інституції, які пропонують або потребують нові технологічні рішення. Така мережа має стати платформою обміну інформації і забезпечити трансфер технологій в країні. Всі послуги надаються на безоплатній основі (за рахунок співфінансування з Європейського фонду регіонального розвитку) [94].

Ще з 2005 р. Польська агенція розвитку підприємництва (ПАРП) запровадила інтерактивне навчання у сфері підприємництва (створення приватного бізнесу, розробка бізнес-плану, дослідження ринку, залучення коштів структурних фондів ЄС для підприємців, безпека праці у секторі МСП). ПАРП реалізує програму підтримки охорони промислової власності і виділяє кошти на оплату заявки на отримання охоронного документа на об’єкти інтелектуальної власності (квота підтримки на одну заявку – не менше 4 тис. злотих). ПАРП надає позики для фінансування інновацій (до 2 млн. злотих у розмірі 75 % необхідних коштів) терміном до 10 років [60].

З огляду на недостатнє фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету в Україні, низьку активність вітчизняних підприємців у поданні заявок на залучення коштів з програм технічної допомоги ЄС, корисним є досвід Польщі у розв’язанні фінансових проблем інноваційних підприємств. Наприклад, Любельський фонд розвитку було засновано за ініціативи інституцій, що зацікавлені у економічному зростанні регіону, серед яких варто виділити таких співзасновників: органи місцевого самоврядування, банківські установи, торгово-промислова палата. Така організаційна форма Фонду дала можливість об’єднати зусилля місцевої влади, фінансового сектора та підприємців у активізації інноваційної діяльності воєводства. У Любельському воєводстві Фонд регіонального

розвитку функцію регіональної фінансової інституції для підприємств малого й середнього бізнесу. Місія Фонду полягає у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону, зокрема підтримці сектора МСП через фінансування інвестиційних та інноваційних проектів цих підприємств [52].

В різних країнах світу використовують різноманітні фактори впливу на інноваційну діяльність. Так лідерами у виробництві високо конкурентної наукової продукції є такі країни, як США і Японія. На думку експертів приблизно 80 % усіх інноваційних продуктів світі створюється саме в США. Це пояснюється тим, що витрати на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи є дуже значними і становлять понад половину витрат на НДДКР розвинених країн. Така увага до НДДКР привела до того, що в США продається 90 % нових товарів і тільки 10 % старих, що надійшли на ринок більше як 5 років тому [92]. Німеччина, Англія і Франція разом із США і Японією складають технологічне ядро світового розвитку. Ці країни займають відповідно місця лідерів у світі з абсолютного розміру витрат на НДДКР. З федерального бюджету НДДКР фінансується на 35—45 %. Частка продукції, що спрямовується на експорт, становить 20—25 % ВВП.

Проте слід зауважити, що для того, щоб мета та завдання, заявлені в будь-якій програмі, були ефективно досягнуті, уряд будь-якої країни має застосовувати спеціальні інструменти, спрямовані на забезпечення інноваційного розвитку країни. Однак доцільно розглянути досвід забезпечення інноваційного розвитку окремих країн Європейського Союзу в контексті інструментів інноваційної політики з метою їх подальшої адаптації для потреб економіки України. У ролі аналізованих інструментів акцент буде зроблено на фінансових інструментах, адже саме вони найбільш відповідальні щодо наміру Європейського Союзу досягти витрат на НДДКР у розмірі 3 % ВВП [125].

Вагомими фінансовими інструментами стимулювання інноваційної активності підприємств, які сьогодні активно застосовуються у провідних країнах Європейського Союзу, є податкові інструменти. Пільги з податку на

прибуток підприємств є найбільш поширеними серед податкових пільг у країнах з розвиненою економікою, до яких, зокрема, відносяться країни Євросоюзу. У зарубіжних країнах податкові пільги орієнтовані на сприяння реалізації досягнень науково – технічного прогресу. У зарубіжній практиці накопичений достатньо великий досвід із застосування податкових стимулів [83].

Так у США, Німеччині, Італії, Японії, Бразилії здійснювалось пільгове оподаткування. В США для виходу з кризи було скасовано оподаткування юридичної форми ризикового капіталу. У Бразилії також проводилось пільгове оподаткування підприємств, що займались інноваційною діяльністю: скорочення до 50% податку на прибуток при покритті витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи в галузі електроніки та звільнялось від сплати податку в розмірі 15 % продукції цієї галузі [157].

Аналіз податкового законодавства європейських країн свідчить, що лише Німеччина та Швеція не мають інноваційного податкового кредиту. При цьому в інших країнах передбачено різноманітні механізми податкового кредиту, які варіюють як за базою (обсяг або приріст), так і за ставкою, а інколи і за розміром підприємства (табл.2.12).

Таблиця 2.12

Правила нарахування податкового інноваційного кредиту в окремих країнах Європейського Союзу за даними 2009–2010 рр.

Країна	Податковий інноваційний кредит
1	2
Австрія	25 % від обсягу та 35 % від приросту. База для приросту – середні витрати на інновації за останні 3 роки
Бельгія	13,5–20,5 % від обсягу
Велико-британія	50 % від обсягу для малих підприємств; 50 % – для середніх; 30 % – для великих компаній. Для збиткових малих та середніх підприємств податковий інноваційний кредит, який вони сплачують, дозволяє відповідним підприємствам зменшити їх витрати на дослідницькі роботи на 24 %. Вони отримують від Міністерства фінансів виплату у розмірі 24 ф.ст. на кожні 100 ф.ст., які витрачені на відповідні інновації. Метою такого інноваційного податкового кредиту є стимулювання збиткових дослідницьких компаній, у яких (за визначенням) немає податкового зобов'язання

Продовження таблиці 2.12

1	2
Ірландія	20 % від приросту
Іспанія	З податку на прибуток можна вирахувати 30 % усіх витрат на дослідницькі роботи (у тому числі програмне забезпечення) та 50 % приросту витрат на дослідницькі роботи щодо середніх витрат на дослідницькі роботи за попередні 2 роки. Додатковий податковий інноваційний кредит – 10 % витрат на дослідницькі роботи спільно з університетами; 10 % інших витрат (сертифікати якості, придбання ноу-хау). Освіта – 5 % витрат. Граничним максимальним значенням за податковим інноваційним кредитом є 35 % податкового зобов'язання (45 % – якщо витрати на дослідницькі роботи перевищують 10 % податкового зобов'язання). Податковий інноваційний кредит може використовуватися протягом 10 років
Італія	10 % від обсягу для великих компаній на поточні витрати; 30 % від об'єму для малих і середніх підприємств на поточні витрати; додатково 10 % від обсягу за капіталізованими витратами на інновації; додатково 30 % від приросту від витрат на інновації за останні 3 роки, але не більше 20 % середнього доходу за ці роки
Німеччина	Податковий кредит було скасовано у середині 90-х з причини зловживань
Норвегія	З 2002 р. введено повний обсяг податкового інвестиційного кредиту: 20 % для малих підприємств та 18 % – для великих. Максимальний обсяг витрат на дослідницькі роботи: 4 млн нкр. (0,5 млн євро) для внутріфірмових дослідницьких робіт; 8 млн нкр. – для дослідницьких робіт спільно з університетами. Податковий інноваційний кредит надається через рік після початку проекту, який має бути затверджений вченою радою Норвегії до надання заяви на податковий інноваційний кредит. Для безприбуткових підприємств передбачено відшкодування податкового інноваційного кредиту
Португалія	20 % від обороту та 50 % від приросту середнього обсягу витрат за останні 2 роки. Застосовуються порогові обмеження (в абсолютному виразі) по максимальній сумі вирахування
Франція	З податку на прибуток можна вирахувати 40 % приросту витрат на дослідницькі роботи щодо середніх витрат на дослідницькі роботи за два попередні роки та 10 % усіх витрат на дослідницькі роботи у поточному році. З 2009 р. – лише повний обсяг податкового інноваційного кредиту за ставкою 30% на перші 100 млн євро витрат на НДДКР та 5 % на витрати понад 100 млн євро. Для підприємств, які починають дослідницьку діяльність, ставка податкового кредиту становить 50 % у перший рік
Швеція	немає

Джерело: [83].

Щодо спеціальних правил нарахування амортизації на обладнання та будівлі, які використовуються в інноваційній діяльності, то вони не діють лише в Норвегії. Як і у ситуації з податковим кредитом, правила нарахування амортизації також відрізняються в аналізованих країнах як за строками, нормами, так і за методами нарахування. До найбільш щедрих правил амортизації на активи, які використовуються в інноваційній діяльності,

можна віднести вільну амортизацію, яка передбачає можливість стовідсоткового списання витрат на придбання активів, які використовуються в інноваційній діяльності у перший рік. Вона передбачена податковим законодавством Великобританії, Ірландії та Іспанії. До найменш поширених, проте важливих, стимулюючих інновації податкових інструментів можна також віднести можливість перенесення збитків, що викликані витратами на НДДКР, а також можливість отримання сум заявленої пільги з бюджету у разі збитковості підприємства. Перші передбачені податковим законодавством Австрії, Ірландії, Іспанії, Німеччини, Португалії, Франції. А інші – Австрії, Великобританії, Норвегії, Франції [92, 83].

Із проведеного аналізу видно, що, незважаючи на існування негативних відгуків щодо ефективності використання податкових пільг, більшість країн Європейського Союзу все ж намагається використовувати цей інструмент для стимулювання інноваційної діяльності. Відповідно до якого досвід податкового реформування індустріально розвинених країн світу дозволяє зробити висновок про те, що на фоні скорочення податкових пільг під час проведення податкових реформ провідні промислово розвинені країни залишили механізми податкового стимулювання науково-технічного розвитку.

Ще одним не менш важливим фінансовим інструментом, який здатен забезпечити інноваційний розвиток національної економіки, є механізм фінансування інноваційних підприємств на ранніх стадіях їх розвитку.

До довгострокових цілей можна віднести прискорення економічного розвитку, впровадження інновацій та створення робочих місць.

До короткострокових цілей, у свою чергу, можна віднести: усунення дефіциту акціонерного капіталу для підприємств малого та середнього бізнесу; спрощення доступу підприємств малого та середнього бізнесу до фінансування (пайового фінансування і фінансування із залученням позикового капіталу); розвиток інновацій і підвищення

конкурентоспроможності країни завдяки застосуванню заходів, які заохочують створення і розвиток інноваційних підприємств, а також за допомогою надання фінансування та підтримки на ранніх стадіях розвитку підприємств.

Ситуація, яка склалася в Україні свідчить про те, що підприємства які займаються впровадженням інновацій несуть однакове податкове навантаження з тими підприємствами, які не займаються впровадженням інновацій. Тому перетворення у податковій системі, які сприятимуть зниженню податкового навантаження на інвесторів, будуть сприяти прискоренню оновлення техніки і технологій [4].

У Великобританії держава гарантує повернення 70% вартості позик, які надаються венчурним фірмам та відшкодовує до 50% всіх витрат на нововведення та проводить субсидування малих інноваційних фірм.

В Італії надається субсидія в розмірі 25% (32% для південних районів) від вартості електронно-обчислювальної техніки для малих та середніх підприємств, а також дозволяється прискорена амортизація на час технічного переоснащення по 15 відсотків на рік на 3 роки з моменту придбання основних засобів. У Великобританії дозволяється списання витрат на НДДКР на собівартість продукції. В Німеччині підприємствам, що займалися інноваційною діяльністю надавались дотації на підвищення кваліфікації науково – дослідного персоналу [92].

Досвід провідних європейських країн доводить, що розвиток наукового та технологічного потенціалу залежить від інституційних факторів. Інституційні системи розвинутих країн утворили розгалужені структури та механізми їх підтримки, які забезпечують відносно низькі трансакційні витрати у ринковому середовищі. Тому, розбудова розгалуженої та ефективної системи інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності в Україні сприятиме налагодженню цивілізованих відносин у цій сфері, розвитку ринку інноваційної продукції та забезпечить конкурентоспроможність країни на світовому ринку [94].

Таким чином, враховуючи вище викладене, можна стверджувати, що досвід розвинених країн світу в останні роки переконливо показує, що підвищення ефективності агропромислового виробництва досягається переважно за рахунок активізації інноваційної діяльності, тобто успішного функціонування науково-технічної сфери галузі. Кінцевим результатом інноваційної діяльності є створення інновацій та їх освоєння безпосередньо у виробництві, що сприятиме систематичному і все більш прогресуючого організаційно-економічному, технічному і технологічному оновленню агропромислового виробництва та підвищенню його ефективності.

На жаль, успішного розвитку даних процесів в АПК України поки не спостерігається. В аграрному секторі зберігається несприятлива макроекономічна ситуація, у тому числі і в науково-технічній сфері галузі, що в поєднанні з надзвичайно низькими інвестиційними можливостями сільськогосподарських товаровиробників істотно обмежує умови для активізації інноваційної діяльності в АПК. Передовий виробничий досвід і наукові дослідження свідчать про те, що подальший розвиток інноваційних процесів в АПК неможливо без глибокого і всебічного аналізу сучасного стану інноваційної діяльності в галузі, який би дозволив дати оцінку і розробити реальну інноваційну політику, активна реалізація якої дозволить забезпечити науково-технічний прогрес в агропромисловому виробництві.

Світовий досвід показує, що інвестиції є могутньою рушійною силою розвитку економіки. Причому, досвід і приклади високорозвинутих країн, таких як післявоєнні Японія, Німеччина і ін. свідчить, що при розумному управлінні процесом залучення іноземних інвестицій можна досягти позитивних результатів в забезпеченні економічного росту [92].

Та поки що в Україні немає ефективного механізму інвестування масштабних технологічних змін. Звичайно, ми володіємо унікальними технологіями, але загальний стан виробництва не дає можливості виготовляти продукцію, що відповідала б загальноєвропейським стандартам. Важливість проблем інноваційного розвитку потребує розробки комплексної

національної програми, що передбачала б узгоджене розв'язання проблем державного регулювання інноваційно-інвестиційного ринку.

Аналізуючи реальну ситуації на Україні стає зрозумілим, що для міжнародних інвесторів існує ризик втрати вкладеного капіталу, при таких негативних факторах як високі ставки відсотків, непрозорість законодавства, низька купівельна спроможність населення. З огляду на це, необхідно втілювати в життя програми сприяння міжнародним інвестиціям, державного страхування інвестиційних ризиків та інших засобів підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних інноваційних підприємств, що сприятиме безумовному розвитку національної економіки.

Враховуючи досвід іноземних країн у сфері активізації інноваційної діяльності Україна спроможна застосувати деякі з методів покращення інноваційної активності [4]. Це дозволить їй стати конкурентноспроможною на світовому ринку товарів та послуг, зокрема:

- зниження податкової ставки з податку на прибуток в розмірі встановленому державою на рівні певної відсоткової ставки в залежності від вартості придбаного інноваційного обладнання чи технології;
- зменшення податкової ставки для малих та середніх підприємств, які активно використовують та впроваджують інновації;
- пільгове оподаткування підприємств, що займались інноваційною діяльністю;
- пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліценцій, ноу-хау;
- покращення організаційної структури підприємства, швидка адаптація до змін у зовнішньому середовищі;
- мотивація працівників, що пропонують певні інноваційні розробки, можливі для використання в подальшій діяльності підприємства;
- забезпечення можливості самореалізації працівників на підприємстві.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз сучасного стану АПК показав, що через дефіцит потужностей для якісного зберігання, переробки та транспортування українське сільське господарство щороку зазнає значних збитків, стримується його зростання, доводиться імпортувати в міжсезоння значну частину фруктів, ягід та овочів замість експортувати їх.

2. Крім того, аналіз сучасного стану розвитку агропромислового виробництва в Україні свідчить про низьку ефективність основних його галузей, наявність ще значної частини збиткових господарських структур, низькі темпи відновлення матеріально-ресурсного потенціалу, недостатню економічну зацікавленість сільськогосподарських товаровиробників у розвитку суспільного виробництва, стримання процесу освоєння організаційно-економічного механізму ринкових відносин в аграрному секторі економіки, що зумовили погіршення постачання населенню продовольчих товарів, зниження калорійності добових раціонів харчування жителів країни.

3. Оцінка інноваційної діяльності АПК свідчить, що цей процес характеризується низьким рівнем інноваційної активності при значному науковому потенціалі. Відхід від інноваційного розвитку пов'язаний, насамперед, з різким зниженням платоспроможного попиту на науково-технічну та наукомістку продукцію у зв'язку з важким фінансовим станом підприємств АПК, різким зниженням бюджетних джерел фінансування, неможливістю отримати кредити.

4. Визначено, що слабкою ланкою в розвитку інноваційної діяльності є нерозвиненість ринку інноваційної продукції, відсутність ефективного організаційно-економічного механізму управління інноваційними процесами. Науково-технічні розробки далеко не завжди є продуктом, готовим для ефективної реалізації в агропромисловому виробництві. Відсутні структури, що займаються вивченням попиту на інновації. При відборі інноваційних

проектів не проводиться їх економічна експертиза, не розглядаються показники ефективності освоєння і не відпрацьовуються схеми просування отриманих результатів у виробництво.

5. Оцінка ситуації в АПК свідчить, що активізація інноваційної діяльності без реалізації цілої системи заходів, насамперед, фінансового оздоровлення і поетапного відновлення виробництва, є скрутною. Для розвитку інноваційних процесів належить вирішити цілий ряд завдань державної інноваційної політики.

6. Питання економічної ефективності наукових розробок хоча і є одним із показників доцільності інноваційної діяльності, проте не сприймається більшістю виконавців наукових робіт як суттєвий чинник у досягненні результату дослідницької діяльності. Питання комерціалізації наукових розробок на сьогодні не завжди є основним пріоритетом науковців. Можливість реального впровадження інновацій вони сприймають як віддалену та нереальну перспективу. Таке сприйняття інноваційної діяльності суттєво знижує практичне спрямування наукових і науково-технічних праць. Негативним чинником є також відчутний розрив між науковими колективами та ринковим середовищем.

7. Конкурентоспроможність країни в світовому співтоваристві забезпечується активною інноваційною політикою, котра має формуватися на всіх рівнях управління економікою і враховувати глобальний характер інновацій. Досвід зарубіжної системи інвестування в інноваційну діяльність свідчить про залежність результатів господарювання від ефективності інвестування саме в інноваційну діяльність, як один із основних напрямів діяльності будь-якого підприємства.

Основні результати розділу викладено в наукових працях автора [34, 39, 157].

РОЗДІЛ III

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АПК

3.1 Удосконалення системи організації інноваційної діяльності в АПК

Проблема розвитку інноваційної діяльності в даний час дуже актуальна. Україна може і повинна реалізувати свій потенціал, знайти гідне місце на світовому ринку.

Проведені дослідження і практичний досвід розвитку інноваційних процесів стосовно агропромислового виробництва дозволяє виділити їх основні етапи: створення інновацій, їх поширення та освоєння товаровиробниками.

Найбільш важливим і найтривалішим етапом інноваційного процесу є створення інновацій. На цьому етапі, в самому його початку, відбувається зародження ідеї (зачаття майбутньої інновації), що практично виражається в глибокому аналізі вивченості проблеми не тільки в умовах країни, а й за кордоном і особливо в найбільш розвинених країнах.

Підетап проведення фундаментальних і прикладних досліджень та розробок, незважаючи на те, що він пов'язаний з певним ризиком отримання незадовільних результатів, є важливим і необхідним в процесі створення науково-технічної продукції та практичної реалізації задуманої ідеї.

Розробка вважається закінченою, коли повністю виконано план проведення дослідження і отримано певний результат. При цьому вона повинна обов'язково проходити виробничу перевірку. Зокрема, стосовно до нових сортів сільськогосподарських культур цією стадією є державне сортовипробування, стосовно до нової техніки - апробація її на машиновипробувальних станціях, а до нових технологій або окремим технологічним прийомам - перевірка їх у спеціальних технологічних центрах або дослідно-виробничих господарствах [54].

Поряд з виробничою перевіркою проходить стадія оформлення закінчених розробок як об'єктів інтелектуальної власності, з видачею патентів і ліцензій, що збігається з трансформацією зазначених досягнень в конкретні інновації. При цьому наукова розробка стає інновацією, коли вона рекомендована до масового впровадження у виробництво.

І в цьому випадку вона повинна пройти стадію підготовки до освоєння, від якої, найчастіше, може залежати ефективність її використання.

Відповідальність за етап створення інновації повністю несе, як правило, наукова установа і про ефективність його функціонування зазвичай судять по кількості та якості інновацій та їх освоєння у виробництві [57].

На відміну від створення інновацій етап їх розповсюдження (дифузії) охоплює різні напрямки і конкретні канали проникнення їх у агропромислове виробництво, серед яких важливе місце займають: функціонування органів управління АПК, підготовка і перепідготовка кадрів керівників, фахівців і працівників масових професій, а також розвиток інформаційно-пропагандистської діяльності. На жаль, в сучасних умовах цього етапу не надають належної уваги.

Надалі, у міру розвитку і вдосконалення інформаційних технологій мають бути створені умови для того, щоб товаровиробники дізнавалися про інновації не тільки по виробничому досвіду передових підприємств, але і безпосередньо від науки ще на стадії їх створення. Так робиться у всіх розвинених країнах. Більш повна інформація не тільки про рекомендовані до освоєння інновації, але й про перспективи їх створення, як показує практика, значно розширює можливості для вибору і дозволяє підвищити інноваційну активність товаровиробників [61].

Успішний розвиток інноваційних процесів на стадії поширення інновацій значною мірою залежить від інформаційної забезпеченості галузі. Відповідальність за це повинні взяти на себе органи управління АПК і наукові організації - творці інновацій. Вони прямо і безпосередньо

зацікавлені в оперативному інформуванні товаровиробників про створених і створюваних інноваціях.

На заключному етапі освоєння інновацій успіх даного процесу значною мірою, і, насамперед, залежатиме від самих товаровиробників. У цьому плані дуже важливо мати достатньо чіткий організаційно-економічний механізм освоєння інновацій в виробництві, у якому основне місце має бути відведено договірним відносинам самих товаровиробників як з творцями інновацій, так і з інноваційними формуваннями, до яких в даний час можна віднести інформаційно-консультаційні служби (ІКС). Між інформаційно-консультаційною службою і безпосередньо самими товаровиробниками існує тісний взаємозв'язок, оскільки її діяльність в основному спрямована на їх обслуговування [104].

Освоєння інновацій товаровиробниками АПК поступово створює умови для прискорення науково-технічного прогресу в галузі. Зауважимо, що у виробництві створюється певний ефект від освоєння інновацій, виражається в додатковому виході продукції з одиниці площі, скороченні витрат на одиницю продукції та отриманні додаткового доходу. В ідеалі даний сукупний додатковий дохід повинен перевищувати витрати на створення і освоєння інновацій. При цьому необхідно враховувати, що сукупного додаткового ефекту, одержуваного безпосередньо у виробництві від науково-технічного прогресу, недостатньо для фінансування науково-технічної сфери галузі [5].

Тому у всіх країнах науково-технічна сфера фінансується переважно з державного бюджету. І чим більше виділяється коштів для розвитку науки, тим вищі темпи розвитку науково-технічного прогресу. Така закономірність протягом останнього століття стійко проглядається, особливо в державах з досить високим рівнем розвитку науково-технічного потенціалу.

Виділення етапів інноваційного процесу є умовним і відноситься до самого процесу, а не до його організації. Якщо ж розглянути даний процес з точки зору його організації, то крім етапів слід виділити організаційні блоки

інноваційної діяльності. У організаційному плані в інноваційній діяльності виділяється 4 основні блоки, взаємопов'язаних між собою (рис.3.1).

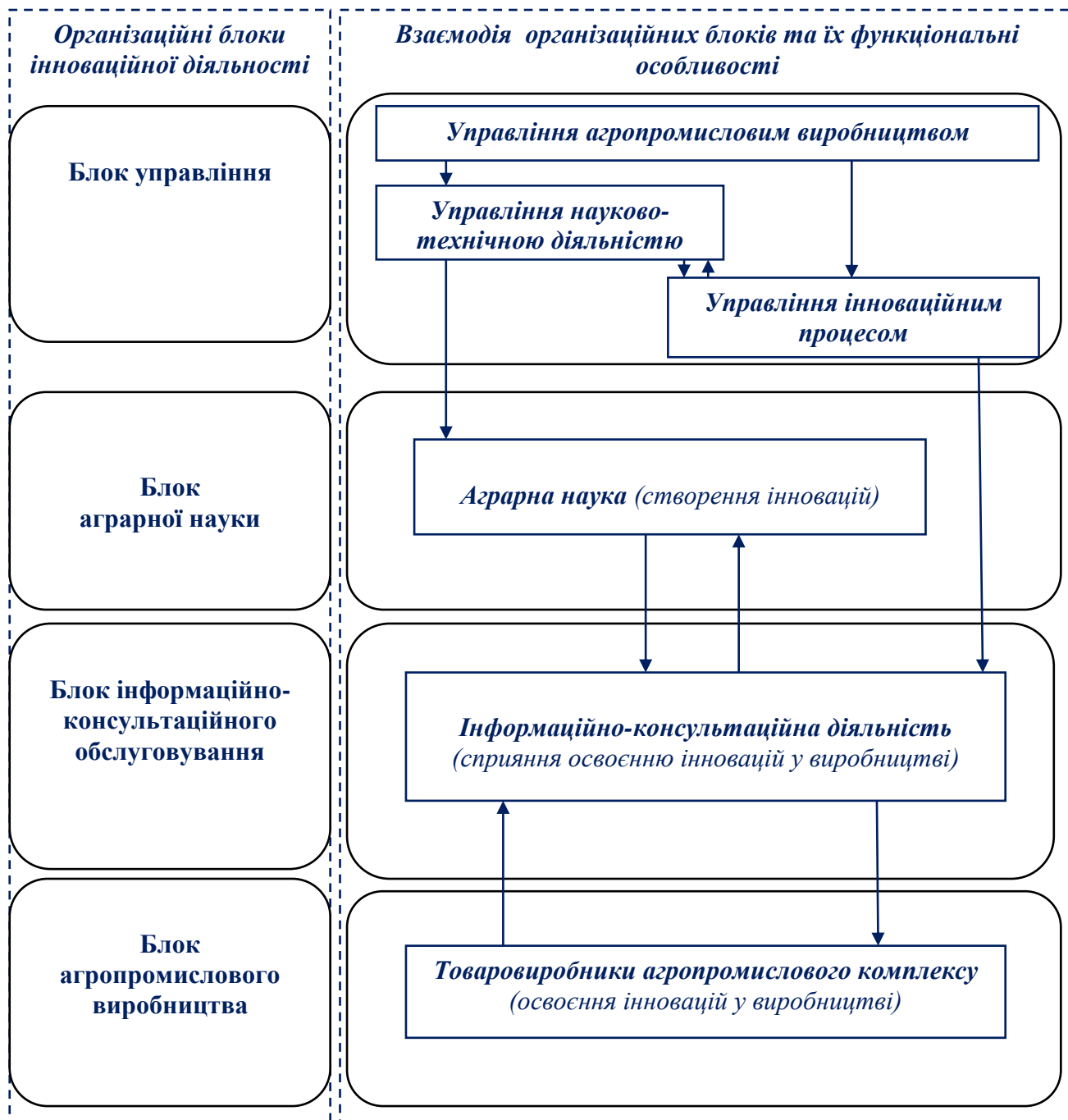

Рис.3.1. Принципова схема організації інноваційної діяльності АПК

Розроблено автором на основі джерел [5,7]

Представлений на принциповій схемі загальний блок керування інноваційною діяльністю в АПК містить блок управління агропромисловим виробництвом, блок управління науково-технічною діяльністю і блок

управління інноваційним процесом. Блок управління агропромисловим виробництвом представлений Міністерством аграрної політики та продовольства України. Як показує досвід, чітке виконання функції значною мірою зумовлює результативність інноваційної діяльності в галузі. При цьому основою управління інноваційним процесом є чітке розмежування функцій і повноважень як на державному, так і на регіональному рівні, головними з яких є своєчасне виділення коштів на аграрну науку і забезпечення постійного потоку якісних інновацій для їх освоєння у виробництві. Від чіткої діяльності керуючого блоку певною мірою буде залежати і ефективна діяльність аграрної науки зі створення інновацій, а також успішна діяльність інформаційно-консультаційної служби АПК по сприянню їх освоєння в агропромисловому виробництві [89].

Аграрна наука являє собою особливий замкнутий організаційний блок інноваційної діяльності, яка має мету постійно проводити фундаментальні та прикладні дослідження, на основі яких створювати інновації, виробляти комплекс знань і рекомендацій щодо їх адаптації до конкретних природних і економічних умов для забезпечення прискорення науково-технічного прогресу в агропромисловому виробництві. Вітчизняна аграрна наука, крім проведення постійних досліджень і створення інновацій, повинна здійснювати взаємозв'язок з аналогічними дослідженнями в інших країнах і цим самим підтримувати високий рівень технічних, технологічних, організаційно-економічних та інших знань.

Організаційний блок інформаційно-консультаційної діяльності несе відповідальність за поширення інновацій та сприяння освоєнню їх у виробництві. Центром даного блоку є інформаційно-консультаційна служба, функцією якої поряд з іншими освітніми організаціями є поширення інновацій та інформування товаровиробників про все нове в організації і технології агропромислового виробництва. До функцій даного блоку відносяться також підготовка і перепідготовка кадрів, пропаганда через органи управління АПК систематичного інформування товаровиробників з

усіх актуальних питань агропромислового виробництва і в тому числі по створюваним інноваціям. Інформаційно-консультаційна служба використовує всі форми роботи з товаровиробниками, підтримуючи найтісніший зв'язок з науковими та освітніми організаціями з метою сприяння прискоренню науково технічного прогресу в агропромисловому виробництві [5].

Безпосереднє освоєння інновацій у виробництві, як завершальний етап інноваційного процесу, відбувається в рамках організаційних форм самих товаровиробників і значною мірою в організаційному плані буде залежати, насамперед, від них.

Інноваційна активність товаровиробників значною мірою буде визначати успіх даного етапу інноваційної діяльності. В цьому організаційному блоці видно не тільки мета, а й результати інноваційного процесу, а його ефективність буде залежати від узгодженості дій як інформаційно-консультаційної служби, так і самих товаровиробників, які в даному випадку повинні бути зацікавлені в успіху освоєння інновації у виробництві [11].

Між інформаційно - консультаційною службою і сільськогосподарськими товаровиробниками існує тісний взаємозв'язок, так як її діяльність в основному спрямована на їх обслуговування.

Розглядаючи функціональні особливості організаційних блоків і їх взаємозв'язку, слід підкреслити нерозривність і єдність усього інноваційного процесу в АПК і здійснення інноваційної діяльності. Успішне функціонування всіх зазначених блоків під єдиним координуючим початком Міністерства аграрної політики та продовольства України може забезпечити планомірний розвиток інноваційної діяльності в галузі.

Особливе місце в організації інноваційної діяльності в сучасних умовах займає створення, розвиток і функціонування інформаційно-консультаційної служби (ІКС) агропромислового комплексу з надання допомоги

сільськогосподарським товаровиробникам в освоєнні інноваційних розробок і передового виробничого досвіду як вітчизняного, так і зарубіжного [143].

Підтримуємо думку тих вчених, які вважають, що основою інформаційного забезпечення являється інформація, яка є одним із найважливіших ресурсів поряд із матеріальними, трудовими і фінансовими. Інформація про технології й організацію виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, засоби механізації й автоматизації технологічних процесів, сорти рослин і породи тварин, нові форми організації управління, кон'юнктуру ринку продукції та матеріальних ресурсів слугує найважливішою складовою процесу управління стійким економічним розвитком аграрного сектору. Роль інформації в забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору підвищується з переходом галузі до наукомісткої спеціалізації [3].

Сучасне аграрне виробництво широко використовує біотехнологію і генну інженерію. Необхідність передачі сільськогосподарським товаровиробникам інформації про наукові розробки зумовлена і тим, що на відміну від великих промислових сільськогосподарські підприємства і фермерські господарства, зважаючи на нестачу фінансових ресурсів, не можуть вести наукові дослідження та самостійно організовувати науково - технічне обслуговування аграрної діяльності. До того ж за роки ринкових перетворень різко скоротилася кількість висококваліфікованих спеціалістів у сільськогосподарських підприємствах. У дореформений період на великих аграрних підприємствах фахівці фактично виконували роль консультантів як носіїв інформації про нововведення. Джерелами інформації є освітні установи, наукові організації, суб'єкти продовольчого ринку, органи законодавчої і виконавчої влади [10, 11].

В ході практичної діяльності сільськогосподарські товаровиробники отримують важливу інформацію від Міністерства аграрної політики та продовольства України, регіональних управлінь, від ІКС, індивідуальних консультантів. Джерелами інформації також є телебачення, періодичні

видання, Інтернет, науково-практичні семінари та конференції, спеціалізовані виставки - демонстрації.

Сільськогосподарські товаровиробники використовують різні види інформації: науково-технічну, виробничу, управлінську. Використання різних джерел інформації, її обробка та зберігання дають можливість приймати виважені рішення з питань сталого розвитку аграрних підприємств. Існує дуже багато засобів і методів передачі інформації від джерела до споживача. Процес поширення знань, передачі інформації сільськогосподарським товаровиробникам пройшов кілька стадій розвитку, починаючи від усної лекторської - консультаційної служби, видавничої діяльності та закінчуючи сучасною комп'ютеризованою системою зв'язку. Основними суб'єктами цієї служби є фахівці - консультанти, які добре знають законодавство, аграрне виробництво, володіють ринковими методами господарювання, навичками підготовки управлінських рішень, а також спілкування, навчання. Користувачі інформаційно-консультаційних послуг – це сільськогосподарські товаровиробники, органи державного управління АПК, населення. Кожний суб'єкт зацікавлений отримати від наданих послуг економічний, соціальний та екологічний ефект.

У літературних джерелах наводиться багато визначень служб сільськогосподарського консультування. Серед них Джон Рассел, який розглядає її як надання знань і навичок, необхідних фермерам для освоєння й застосування ефективніших методів у рослинництві та тваринництві з метою підвищення продуктивності й підвищення життєвих стандартів. Перегукується з ним і визначення К.М.Фішера, у трактуванні якого сільськогосподарська служба консультування та навчання фермерів ставить перед собою завдання передачу інформації і практичних навичок для ефективнішого використання наявних ресурсів [107].

На наш погляд, найбільш чітко розкрили сутність цієї служби А.В. Ван Ден Бан і Х.С. Хокінс: «Сільськогосподарська служба консультування – це свідомо передача інформації з метою допомогти людям формувати здорову

думку і приймати правильні рішення» [153, 161]. Служба сільськогосподарського консультування не тільки організовує передачу ідей, інформації, знань, порад, навичок, але й практично сприяє їх освоєнню у виробництві.

Таким чином, ІКС є сполучною ланкою між наукою, освітою та виробництвом. Основними напрямками роботи цієї служби є: інформаційний, консультаційний, інноваційний, освітній, виставковий, видавнича діяльність, а також участь у розробці та реалізації аграрної політики. Важливу роль у ІКС відіграють консультанти, діяльність яких спрямована на доведення нових знань до сільськогосподарських товаровиробників [156].

Отже, інформаційно-консультаційну службу можна визначити як єдину державну багаторівневу систему, що активно взаємодіє з наукою, освітою та агропромисловою сферою з метою доведення до господарюючих суб'єктів і органів управління інформації для практичного її застосування. ІКС функціонує переважно за рахунок фінансової підтримки держави. Велике значення при формуванні ІКС має наявність науково-освітнього потенціалу, здатного взаємодіяти з консультаційною службою, ступінь активізації інноваційної діяльності в АПК. Україна має в своєму розпорядженні потужний науково-освітній потенціал.

Вважаємо, що удосконалення системи організації інноваційної діяльності в АПК має носити комплексний характер, охоплювати весь спектр сторін цієї діяльності в галузях агропродовольчої сфери - від проведення наукових досліджень і розробок, експериментальної перевірки наукових результатів до впровадження у виробництво та оцінки ефективності. Підвищенню обґрунтованості та ефективності прийняття заходів державного впливу у сфері організації інноваційної діяльності в АПК могло б сприяти виділення даної проблеми в одну з пріоритетних галузей наукових досліджень з аграрних проблем. Це дасть певний імпульс для активізації інноваційної діяльності в галузі, що сприятиме прискоренню науково

технічного прогресу і підвищенню ефективності агропромислового виробництва.

3.2 Державне регулювання інноваційних процесів в АПК в конкурентному середовищі

Різкий спад виробництва в галузі, дефіцит фінансових коштів у виробників аграрної продукції, практично повна відсутність фінансової підтримки з боку держави і висока вартість нововведень не дозволяють розвивати інноваційну діяльність, і навіть наявний інноваційний потенціал агропромислового комплексу використовується в межах 4-5% (для порівняння: цей показник у США перевищує 50%).

За цих умов доводиться констатувати, що широкомасштабне розгортання інноваційних процесів в агропромисловому комплексі стає скрутним. Перехід АПК на шлях інноваційно-технологічного розвитку може здійснюватися тільки на основі врахування економічних можливостей і особливостей формування ринкової економіки. Основний сенс державної інноваційної політики в цей період повинен полягати в тому, щоб, з одного боку, зберегти максимальному ступені накопичений науково-технічний потенціал, а з другого, розвинути необхідну інфраструктуру і розробити механізми, стимулюючі не тільки розвиток інноваційних процесів, а й максимально можливу активізацію освоєння їх результатів [127].

На жаль, слабкою ланкою національної економіки залишається нездатність країни забезпечити істотний вплив науки і нових технологій на соціально-економічний розвиток. З цією метою держава повинна використовувати такий дієвий механізм впливу на забезпечення інноваційної перебудови структури економіки, як законодавче стимулювання інноваційної діяльності на її етапах і створення такої нормативно-правового середовища, яка сприяла б розвитку високотехнічних галузей виробництва, стабілізації діяльності окремих підкомплексів АПК та їх підприємств [128].

Результати аналізу економічних джерел свідчать про те, що інноваційна діяльність АПК обмежена в галузі створення і освоєння науково-технічних розробок ринковими методами. Високий ризик для інвестицій аграрної діяльності обумовлюють необхідність активної підтримки інноваційних процесів з боку держави.

Завдання державної інноваційної політики та діяльності в АПК полягає у використанні наукових знань і розробок, втілених у новий або удосконалений продукт, технологічний процес, в нові форми організації виробництва і управління, які використовуються в практичній діяльності та приносять різні види ефекту. Державна інноваційна політика формується на основі визначення стратегії розвитку АПК країни та її окремих регіонів, аналізу поточного стану інноваційної діяльності, прогнозів розвитку науково-виробничого потенціалу, розвитку інноваційної інфраструктури, державної підтримки інноваційної діяльності [129].

На нашу думку, необхідно розробити дієві механізми удосконалення напрямків державної політики інноваційної діяльності агропромислового комплексу України. Для цього необхідно визначити: цілі і засоби соціально-економічного розвитку АПК; дієвість нормативно-правових актів щодо інноваційних процесів; рівень взаємодії наукових організацій, вищих навчальних закладів та агропромислових підприємств і господарств в цілях просування наукових результатів і нових технологій у виробництво; створити інфраструктуру інноваційної системи в регіон; критерії пріоритетності відбору та надання підтримки інноваційних проектів; концепцію розвитку інноваційної діяльності в АПК на рівні країни та регіонів [138].

Зрозуміло, державне втручання не може і не повинно бути всебічним і заміщати ринкові відносини. Державну підтримку слід сконцентрувати на фінансуванні цільових інноваційних програм, в дослідно-виробничих господарствах, де проводиться перевірка практичного застосування науково-технічних розробок в конкретних умовах. Бюджетні кошти доцільно

надавати також тим підприємствам, які виробляють конкурентоспроможну продукцію, що користується стійким попитом [75]

Позитивно вплинуло на інноваційну сферу АПК пожвавлення інвестиційної та ділової активності в розрізі регіонів. Всі ці фактори помітно покращили інноваційне середовище і забезпечили ефективне стимулювання інноваційного розвитку. Зазначимо, що зарубіжний та вітчизняний досвід засвідчив, що саме державі належить виключна роль регулювання та стимулювання інноваційної діяльності. Оскільки вона володіє потужним впливом на інноваційний процес за допомогою економічних методів прямої та опосередкованої дії з метою підтримки конкурентоспроможності інноваційної продукції. Зазначимо, що основними методами стимулювання інноваційної діяльності на сьогодні в Україні є [64]:

- методи прямої дії (адміністративного регулювання, які орієнтовані здебільшого на результат інноваційної діяльності): субсидування, податкові пільги, страхування інноваційних ризиків, пільгове кредитування інноваційної діяльності, митні пільги тощо;

- методи непрямої дії (опосередкованого регулювання, спрямовані на формування сприятливого інноваційного середовища, визначаються дією інституційних факторів): підвищення кваліфікації, оплата навчання працівникам, премії, підтримка системи патентування, формування нових форм організації інноваційної діяльності: сприяння утворенню «центрів кристалізації інновацій», стимулювання попиту на інноваційний продукт тощо.

Досвід зарубіжних країн доводить успішність таких непрямих методів регулювання як: надання позик, зниження ставок податків на прибуток, податковий кредит на приріст обсягів досліджень та розробок, виключення з прибутку, що оподатковується, поточних видатків на НДДКР, пільговий режим оподаткування видатків на НДДКР при між фірмовій кооперації, звільнення від сплати податку на прибуток та капітал ризикових інноваційних фірм [88]. Реалізація державних цільових програм підтримки

інноваційного розвитку (відмінності між Україною та країнами Євросоюзу) представлена в таблиці В1, додатку В.

Як показали результати досліджень, вітчизняна практика підтримки інноваційної діяльності є недостатньо ефективною. Перевага надається виключно методам прямого адміністрування.

На нашу думку, удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності повинно відбуватися на основі моніторингу стану інноваційного розвитку економіки регіону, прогнозування тенденцій розвитку технологій тощо.

На відміну від більшості країн світу, вітчизняним законодавством не передбачено стимулювання залучення в інноваційну сферу позабюджетних коштів, не стимулюються витрати промисловості на наукові дослідження і розробки, а також інвестиції в інноваційну сферу з боку банків та інших інвесторів, які активно застосовують венчурний капітал.

Стратегічні напрями передбачають визначення кількісних та якісних параметрів розвитку сільського господарства до 2020 року, а також основні заходи, через здійснення яких ці параметри будуть досягнуті. Ці напрями сформовані за результатами наукових досліджень, аналізу й узагальнення практики, оцінки та моделювання суспільних і виробничих процесів та ін. [120].

Так, Постановою КМУ ще 29 квітня 2013 р. № 326 було затверджено утворення Координаційного центру з питань виконання Міждержавної програми інноваційного співробітництва держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав на період до 2020 року. Основними завданнями Координаційного центру було визначено [121]: 1) сприяння: забезпеченню взаємодії, координації та підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, відповідних інститутів громадянського суспільства з метою виконання Програми; координації розроблення національної частини комплексу заходів з виконання Програми на 2013 - 2014 та наступні роки, а також надання

рекомендацій щодо його виконання; проведенню моніторингу виконання національної частини комплексу заходів з виконання Програми на 2013 - 2014 та наступні роки; 2) підготовка пропозицій щодо проектів рішень Міждержавної ради із співпраці в науково-технічній та інноваційній сфері.

У липні 2015 року було засновано Координаційний центр з інноваційного розвитку вітчизняного сільськогосподарського та автотранспортного машинобудування. Координаційний центр утворений спільно Національною академією аграрних наук України, асоціаціями «Укравтопром», «Украгромаш» та Українською асоціацією аграрних інженерів. Метою створення Координаційного центру є сприяння підвищенню технічного рівня і конкурентоспроможності сільськогосподарської та колісної транспортної техніки вітчизняного виробництва та відродження галузі на основі поєднання зусиль наукових установ та підприємств-виробників такої техніки. До його складу нині входить 12 фахівців, які розробляють законодавчу базу для створення вільних економічних зон промислового типу аби зменшити залежність від поставок іноземних запчастин. Особливу увагу в центрі приділяють і розвитку науки, аби фахівці з Асоціації аграрних інженерів вражали ринок сучасними інноваціями розробками [163].

Стратегічні напрями можуть використовуватися для розробки нормативно-правових документів у сфері сільського господарства, програмних та поточних документів державних органів та органів місцевого самоврядування усіх рівнів щодо розвитку галузі у відповідному періоді. Також ці напрями доцільно враховувати при координації заходів щодо модернізації економіки країни та сільського господарства, розробці ефективних механізмів реалізації реформ.

Реалізація таких напрямків, як підвищення рівня державної підтримки реалізації інноваційних проектів в АПК та розвиток механізмів державно-приватного партнерства в АПК передбачає розробку відповідних методик вирішення завдань, тому надалі зупинимося на них докладніше.

КМ України у 2015 році було затверджено план заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки [103], який подано в додатку Г.

Всі вищевказані заходи повинні бути реалізовані в рамках концепції розвитку організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності в АПК (далі Концепції), реалізація якої може бути здійснена за наступним алгоритмом (рис.3.2).

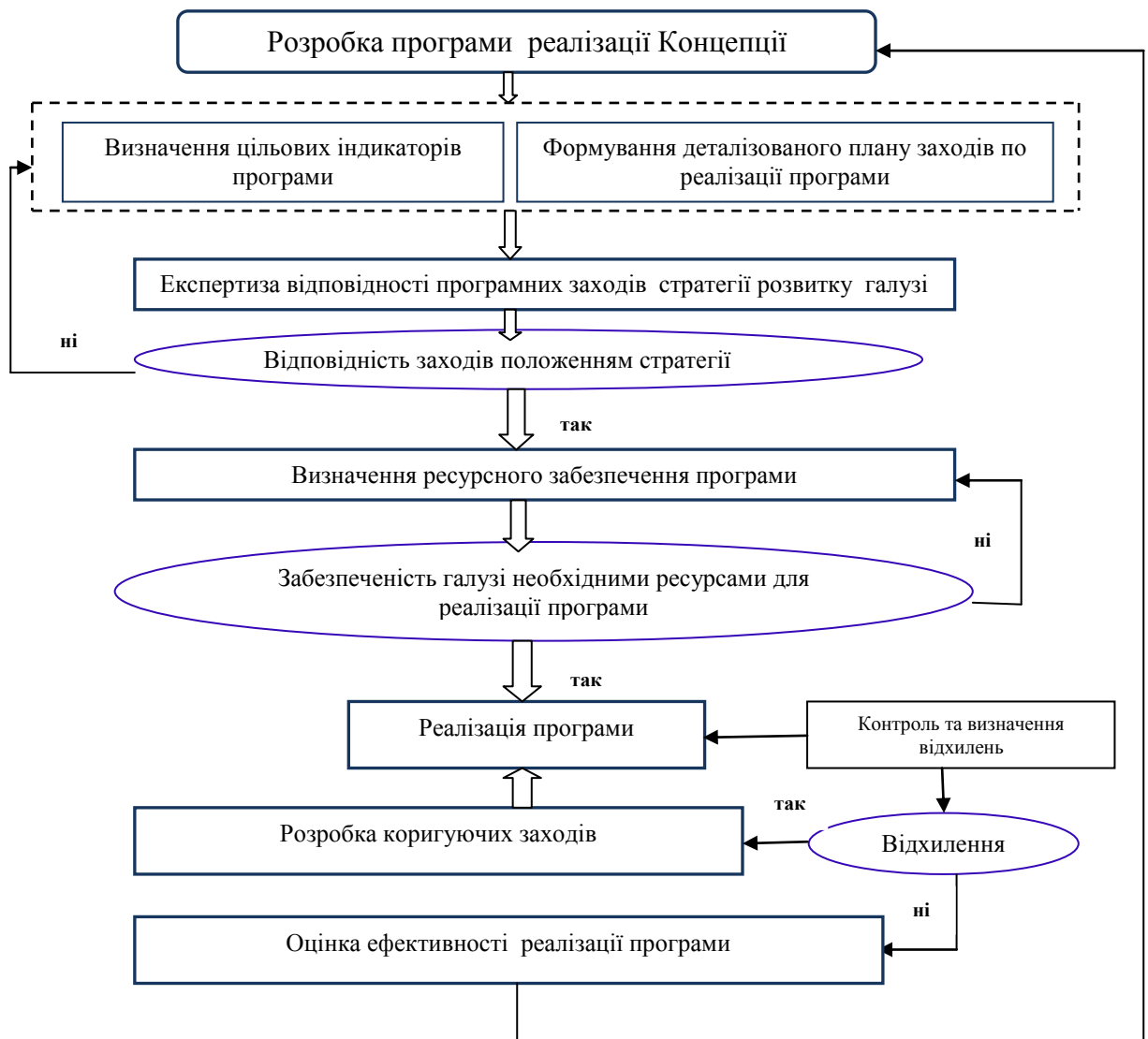

Рис.3.2. Алгоритм реалізації концепції розвитку організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності в АПК.

Розроблено автором.

З метою організації діяльності з реалізації Концепції, необхідно спочатку розробити програму реалізації Концепції. При цьому основоположними принципами організації системи управління реалізації програми мають бути: забезпечення нормативної, методичної та інформаційної єдності програми; участь у розробці програми представників органів влади, суб'єктів аграрного підприємництва і науки.

Найважливішою умовою розробки ефективної (життєздатної) програми є зв'язок планування, реалізації, моніторингу та оцінки ефективності її реалізації. У цьому зв'язку необхідно розробити деталізований план заходів щодо реалізації програми, а також систему цільових індикаторів. При цьому, на наш погляд, для забезпечення більшого ефекту як програмні заходи, так і цільові індикатори повинні бути розроблені відповідно до цільових індикаторів стратегії розвитку АПК на відповідному рівні (національному, регіональному). Виходячи з цільових орієнтирів, зазначених у «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки», пропонується наступна система цільових індикаторів: приріст виробництва продукції сільського господарства в господарствах усіх категорій (у порівнянних цінах); приріст виробництва харчових продуктів, включаючи напої; індекс фізичного обсягу інвестицій в основний капітал сільського господарства; рентабельність сільськогосподарських організацій (з урахуванням субсидій); питома вага витрат на придбання енергоресурсів у структурі затрат на основне виробництво продукції сільського господарства.

Невід'ємною складовою забезпечення відповідності програмних заходів стратегії на довгострокову перспективу повинно бути формування і використання системи експертизи, заснованої на принципах об'єктивності, компетентності та незалежності. За результатами експертизи, може бути проведено коригування програмних заходів і цільових індикаторів.

Після цього необхідно визначити потребу у фінансуванні програмних заходів. При цьому визначаються джерела (засоби бюджету), а також механізми та інструменти фінансування (договори, кредити, лізинг та ін.). На

цьому ж етапі повинні бути також визначені відповідальні виконавці та головні розпорядники фінансових коштів. Важливою умовою забезпечення реалізованості програми є оцінка відповідності необхідного обсягу фінансування програмних заходів фінансового потенціалу відповідного регіону. Крім того повинні бути проаналізовані можливі ризики недосягнення цілей програми, а також визначити найбільш державні методи управління ними.

Управління реалізацією програми має здійснювати Міністерство, яке має нести персональну відповідальність за її реалізацію, кінцеві результати, цільове та ефективне використання виділених на виконання програми фінансових коштів, а також визначати форми і методи управління реалізацією програми.

Метою Програми є створення організаційно-економічних умов для ефективного соціально спрямованого розвитку аграрного сектору, стабільного забезпечення населення якісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловості сільськогосподарською сировиною, виробництво продукції з високою доданою вартістю, нарощування обсягів на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства.

Основними напрямками на наступні 5 років у сфері агропромислового комплексу розробники вбачають розвиток земельних відносин, рослинництва, тваринництва, рибного господарства, переробної та харчової промисловості, малого та середньо бізнесу, забезпечення факторів виробництва та епізоотичної ситуації, розвиток аграрного ринку, фінансово-кредитної політики та соціального забезпечення.

Програма спрямована на зростання валової продукції сільського господарства, обсягів виробництва харчових продуктів, зокрема дитячого харчування. Також очікується зростання показників споживання основних харчових продуктів. Планується зростання експорту сільськогосподарської продукції щороку до 3-4%, харчової та переробної промисловості - на 5-7%.

Має бути забезпечено ефективне використання рибогосподарських водних об'єктів, зменшення енергоспоживання до 2020 року на 8-10%. Обсяги фінансування завдань та заходів Програми за попередніми розрахунками становлять близько 100 млрд грн та будуть уточнюватися на етапах її розроблення і погодження [120].

Визначено, що аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку.

Агропромисловий комплекс дає близько 9-13 відсотків валової доданої вартості країни, є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить в середньому 20 відсотків, а у товарній структурі експорту – понад чверть, забезпечуючи перше місце на світовому ринку олії соняшникової, друге місце – за експортом зернових (без рису). Проте майже половина валової продукції сільського господарства сьогодні виробляється в господарствах населення [162].

Як було зазначено раніше, з метою забезпечення ефективної координації дій усіх сторін, що беруть участь у реалізації програми, необхідно сформувати координаційну раду, до складу якої повинні входити представники науки, аграрного підприємництва та регіональних органів виконавчої влади. Організаційне та аналітичне забезпечення роботи ради може здійснювати Міністерство. При цьому координаційна рада, на нашу думку, буде реалізовувати функції: розробки пропозицій щодо активізації інноваційних процесів в агропромисловому комплексі в рамках реалізованої програми; розгляд матеріалів про хід реалізації програмних заходів; організація перевірок виконання програмних заходів, цільового та ефективного використання коштів, що виділяються на реалізацію програми; підготовка рекомендацій щодо коригування та ефективного виконання

програмних заходів з урахуванням ходу реалізації програми і тенденцій соціально-економічного розвитку відповідного регіону; оцінка результатів експертизи проектів і заходів, пропонованих для реалізації, в частині їх змісту та вартості.

Функції оперативного управління реалізацією програми може здійснювати постійнодіюча комісія: збір та систематизацію статистичної та аналітичної інформації про реалізацію програмних заходів; організація експертизи на всіх етапах реалізації програмних заходів; організація незалежної оцінки показників результативності та ефективності програмних заходів та їх відповідності цільовим індикаторам.

За результатами оцінки необхідно переглянути кількісний та якісний склад необхідних для реалізації програмних заходів, ресурсів і на цій основі розробити коригувальні заходи, що забезпечать досягнення цільових індикаторів. За умови наявності об'єктивних чинників, недосягнення цільових індикаторів, здійснюється перегляд програмних заходів. Даний процес повторюється до тих пір, поки не будуть реалізовані всі програмні заходи. На заключному етапі проводиться оцінка ефективності реалізації програми за допомогою всебічної оцінки, отриманих у процесі проміжних і кінцевих результатів, ступеня досягнення закладених програмою індикаторів і визначаються напрямки наступної програми реалізації Концепції.

На нашу думку, розвиток аграрного сектору економіки необхідно визначити як стратегічну мету державної політики, для досягнення якої затвердити перелік завдань на державному та місцевому рівнях.

Комплексне розв'язання проблем можливе шляхом розроблення, прийняття і виконання Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (далі – Програма) [120].

Метою Програми є створення організаційно-економічних умов для ефективного соціально спрямованого розвитку аграрного сектору, стабільного забезпечення населення якісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловістю сільськогосподарською

сировиною, виробництво продукції з високою доданою вартістю, нарощування обсягів на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Визначення оптимального варіанта розв'язання проблем на основі порівняльного аналізу можливих варіантів. Так, розвиток аграрного сектору економіки може відбуватись за двома варіантами.

Перший варіант характеризується недостатнім фінансуванням розвитку аграрного сектору, декларуванням соціальних, економічних і екологічних заходів, за відсутності реальних механізмів їх здійснення. За умови реалізації такого варіанту не забезпечується розв'язання основних проблем розвитку сільськогосподарського виробництва, зокрема його інтеграції у світовий економічний простір, формування ефективного, соціально спрямованого аграрного сектору економіки держави та продовжуються руйнівні процеси соціальної інфраструктури у сільській місцевості.

Другий варіант передбачає визначення, розробку та імплементацію напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, покращення якості і безпеки сільськогосподарської продукції, охорони довкілля та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення нових робочих місць [121].

Оптимальним є другий варіант, який дасть змогу аграрному сектору економіки задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі шляхом стабільного експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її глибокої переробки.

Підтримуємо повністю шляхи і способи розв'язання проблеми [163]. Програму передбачається виконати протягом 2016-2020 років. Під час першого етапу (2016 рік) передбачається розроблення та прийняття нових і внесення змін до чинних нормативно-правових актів щодо розвитку аграрного сектору економіки. Під час другого етапу (2017-2020 роки)

передбачається проведення аналізу виконання заходів першого етапу, їх коригування та подальше виконання заходів Програми.

Очікувані результати виконання Програми наступні. Так, виконання Програми дасть змогу забезпечити [163]:

- зростання обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції господарствами населення;
- припинення господарського використання екологічно небезпечних та економічно неефективних земельних ділянок на визначений термін та їх залуження або заліснення;
- створення національної системи насінництва та розсадництва з ефективним експортним потенціалом;
- забезпечення населення вітамінною продукцією та винопродукцією відповідно науковообґрунтованих норм споживання;
- поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин;
- створення державного реєстру сільськогосподарських тварин;
- збільшення обсягу споживання основних продуктів харчування на 3-7 відсотків;
- забезпечення ефективного використання рибогосподарських водних об'єктів для вирощування риби в умовах аквакультури та доведення загального обсягу добування риби та інших водних біоресурсів до 130 тис. тонн на рік;
- збільшення обсягів виробництва харчових продуктів на 6-8 відсотків, зокрема дитячого харчування на 9 відсотків;
- запобігання виникненню пріонних інфекцій та захист населення і територій у разі їх появи;
- зменшення споживання традиційних енергоресурсів галуззю на 8-10 відсотків;
- розширення бази формування власних фінансових ресурсів та покращення умов доступу до зовнішніх джерел, внаслідок чого доступні

обсяги фінансових ресурсів зростуть на 5-7 відсотків, а їх вартість знизиться на 2,5-3 відсоткових пункти;

- вдосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва, забезпечення її прозорості;
- збільшення частки сільських домогосподарств, залучених у функціонуючі ланцюги доданої вартості у корпоративному секторі;
- збільшення кількості господарств з річним обсягом реалізації сільськогосподарської продукції у сумі, еквівалентній 1 тис. дол. США;
- насичення внутрішнього ринку високоякісною сільськогосподарською продукцією за доступними цінами;
- створення ефективної інформаційно-маркетингової системи;
- підвищення розміру середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства до середнього рівня за галузями економіки;
- зростання щороку обсягів експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції до 3-4 відсотків;
- збільшення експортних можливостей харчової та переробної промисловості України за рахунок продукції глибокої переробки, виробленої із застосуванням новітніх інноваційних параметрів, зокрема, на ринку ЄС на 5-7 відсотків.

На думку вчених-економістів, для виконання Програми необхідно близько 101 млрд гривень, з них за рахунок коштів державного бюджету 71,6 млрд гривень. Конкретні обсяги фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів для розвитку аграрного сектору економіки визначаються під час розроблення завдань і заходів з виконання Програми. Фінансування Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, приватних інвестицій та інших джерел, не заборонених законодавством. Для виконання Програми також залучатиметься міжнародна технічна та фінансова допомога [123,128].

На нашу думку, державну підтримку слід зконцентрувати на фінансуванні цільових інноваційних програм, в дослідницько-виробничих господарствах, де проводиться перевірка практичного застосування науково-технічних розробок за конкретних умов.

В Україні назріла необхідність підвищення ролі галузевих і міжгалузевих організацій агропродовольчої сфери, а також законодавчого врегулювання їх участі у формуванні та реалізації державної аграрної політики. Так, подальше реформування вітчизняного аграрного сектору має відбуватися з урахуванням процесів децентралізації владних повноважень всередині країни, а також поглиблення інтеграції України до ЄС та світового економічного простору.

До речі, взаємодія держави та бізнес-спільноти при формуванні та реалізації державної аграрної політики та регулюванні ринків давно вже довела свою ефективність у країнах з розвиненою економікою.

Відповідаючи на виклики сьогодення та враховуючи кращий світовий досвід, Інститут аграрної економіки ініціював створення Агропродовольчої ради. На нашу думку, вона має стати вищим органом координації та представництва інтересів позиції бізнесу щодо заходів та стратегічного бачення аграрної політики, пояснив академік.

Агропродовольча рада об'єднає представників галузевих громадських об'єднань і забезпечить їх участь у регулюванні ринків сільськогосподарської продукції і продовольства, реалізації державної аграрної політики, а також передачу їм частини контрольних повноважень держави. Водночас створення Агропродовольчої ради сприятиме активізації розвитку громадянського суспільства, зокрема, шляхом створення саморегулювних організацій в аграрному секторі економіки [163].

Зауважимо, що в ЄС, де існує потужний аграрний рух, об'єднання сільгоспвиробників мають реальний вплив на формування аграрної політики. Саморегулювні громадські організації залучені до процесу прийняття рішень на різних етапах: від експертизи законопроектів – до формування

економічних умов в ланцюгу від виробництва сировини до реалізації готової продукції кінцевому споживачу, від стандартизації процесу виробництва та якості продукції – до контролю за дотриманням таких вимог, від ринкових досліджень – до просування продукції на ринок [143].

В країнах ЄС та на наднаціональному рівні діють об'єднання суб'єктів господарювання за територіальним, продуктовим принципом, належністю до певного виду економічної діяльності або організаційно-правової форми. Для консолідації та представництва інтересів цих об'єднань, як правило, функціонує парасолькова організація – сільськогосподарська рада, Аграрна палата тощо.

09 липня 2015 року Швейцарським бюро співробітництва в Україні було представлено нову Стратегію швейцарського співробітництва з Україною на 2015-2018 роки. За період Стратегії швейцарського співробітництва з Україною з 2011 по 2014 роки у сфері фінансової та економічної стійкості, завдяки швейцарській допомозі, значно покращився діловий клімат, був схвалений новий закон про платонеспроможність, який покращує нормативно-правову базу, проведено важливі реформи зі спрощення системи видачі дозволів і ліцензій у сільськогосподарському секторі. Результати, досягнуті в сільськогосподарському секторі, зазначаються як особливо перспективні, оскільки сільське господарство є одним із небагатьох секторів економіки, який неухильно зростає протягом останніх кількох років і має потенціал до залучення іноземних інвестицій. Завдяки комплексним заходам із розбудови потенціалу, українські виробники змогли вийти на нові ринки. Зокрема відмічається стрімке збільшення експортного ринку органічних продуктів, а в Карпатському регіоні успішне запровадження інноваційного підходу до створення регіональної торгової марки [143].

Серед стратегічних напрямків і пріоритетів на 2015-2018 роки, таких як врядування та відновлення миру, охорони здоров'я, сталого використання енергоресурсів та міського розвитку, у напрямку сталого економічного

розвитку відбуватиметься подальше зміцнення приватного сектора, зокрема, малих і середніх підприємств шляхом нарощування потенціалу, доступу до фінансування та розширення обсягів ринку [125].

Враховуючи все вище викладене, нами визначено організаційно-економічні важелі процесу активізації функціонування АПК та сформовано схему такого процесу (рис.3.3).

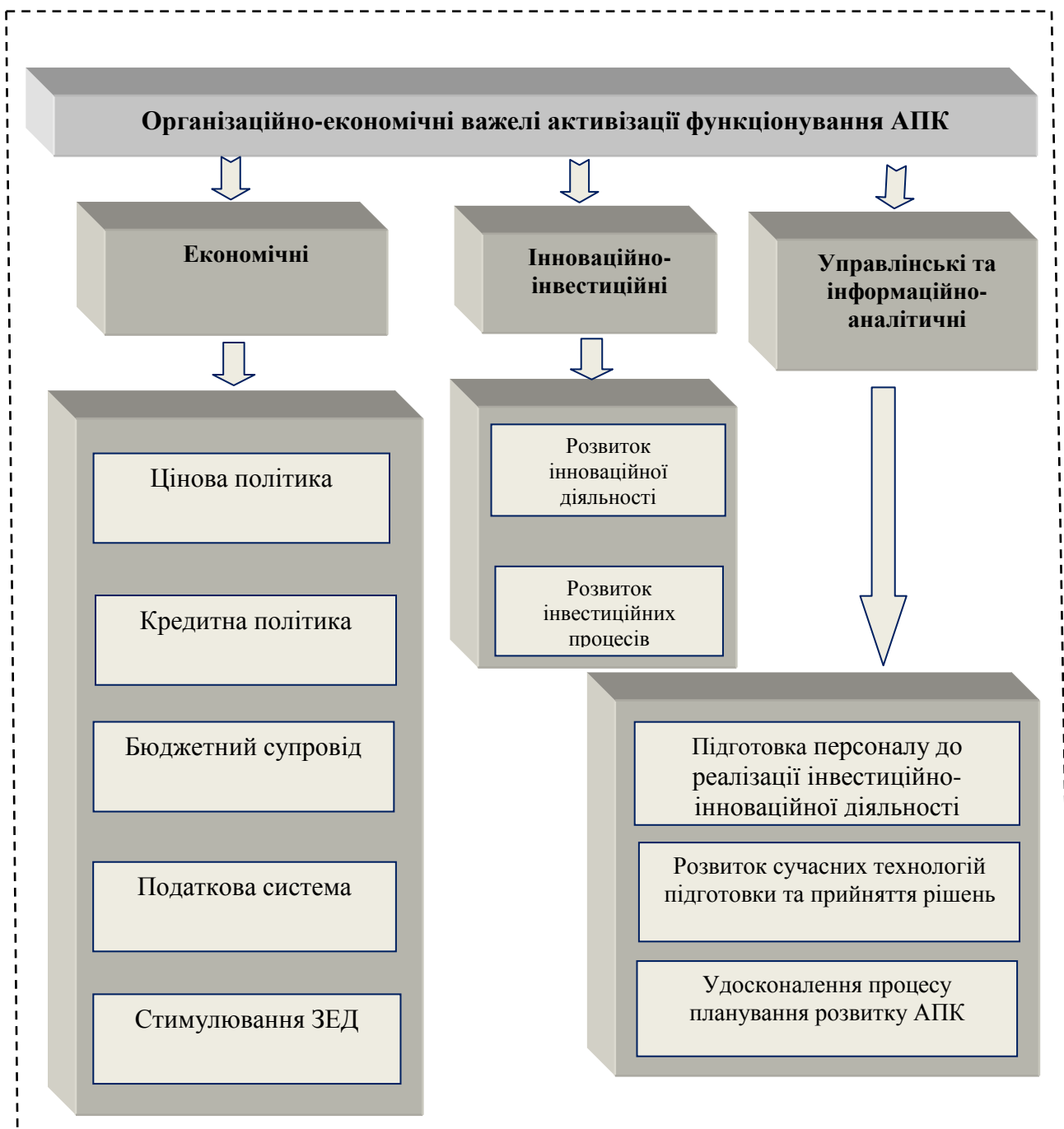

Рис.3.3. Організаційно-економічні важелі активізації функціонування АПК. Розроблено автором.

В умовах нестабільності та безсистемності макроекономічних перетворень особливого значення набуває оптимально обраний концептуальний підхід до обґрунтування напрямів розвитку регулювання - інноваційних процесів в АПК. В загальній структурі концепції визначаються цілі, завдання щодо їх досягнення, механізм виконання та проблеми активізації інноваційних процесів та їх фінансового забезпечення.

Таким чином, метою створення концепції державної інвестиційної політики розвитку аграрної сфери повинна стати розробка системних механізмів регулювання, які можуть швидко реагувати на можливі зміни ситуації у суспільстві [138]. Концепція інноваційного розвитку АПК повинна включати загальне уявлення про стратегічні цілі та пріоритети, економічну політику держави та її найважливіші напрями, засоби реалізації визначених цілей. Тому Концепція державної інноваційної політики в АПК повинна бути направлена на формування якісно нової структури економіки, яка б забезпечувала ефективні методи мобілізації загальнодержавної інноваційної політики. Це забезпечило б структурно-технологічну збалансованість сільгоспвиробництва та що допоможе подолати диспропорції у розвитку міжгалузевих і міжрегіональних господарських комплексів та окремих галузей.

Внаслідок кризових явищ, поглиблення деструктивних процесів у сільському господарстві країни відбулося зниження ефективності, що переконливо свідчить про необхідність розроблення стратегічних напрямів докорінної модернізації його галузей на основі застосування системи інноваційних проектів, раціонального використання земельних ресурсів, матеріально-технічної бази, робочої сили українського села. На думку П.Саблука, першочерговим завданням слід вважати законодавче забезпечення переведення виробництва галузі на дотаційну основу з бюджетних коштів держави, як це прийнято в світовій практиці. [111]

Дослідження різних теоретичних підходів розвитку інноваційних процесів, діагностика функціонування АПК, його сучасного стану та

проблем у галузі, дозволили обґрунтувати концептуальні основи формування економічного механізму регулювання інноваційних процесів у галузі, що дасть змогу відновити її інвестиційно-інноваційний потенціал (рис.3.4).

Рис. 3.4. Концептуальна схема формування економічного механізму регулювання інноваційних процесів АПК за умови інвестиційного забезпечення. Розроблено автором на основі систематизації результатів дослідження.

На основі дослідження різних форм і методів забезпечення інноваційної моделі економічного розвитку різних економічних систем можна зробити висновки, що: інноваційна модель економічного розвитку є ключовою метою будь-якої держави й найважливішим фактором успіху країни в середньо- і довгостроковому періодах її розвитку, а одним із

ключових факторів забезпечення цього процесу є венчурний капітал; необхідно розвивати партнерські відносини венчурного бізнесу, влади й соціуму в процесах регулювання, стимулювання й координації забезпечення інноваційної моделі економічного розвитку вітчизняної економіки на всіх її рівнях.

Ключова проблема в Україні – розрив між заявленими політичними цілями та реальною реалізацією політичних заходів. Офіційні заяви щодо потреб в інноваційному розвитку не підтримуються ретельно розробленими заходами і, зокрема, відповідними та ефективними механізмами, програмами та рамковими умовами. Існує необхідність поставити у центрі уваги українські технологічні та галузеві цілі, як затверджено в новій «Програмі розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні». Однак, для реалізації цього пріоритету необхідно розробити спеціальні програми державної допомоги та інструменти підтримки інновацій, одночасно з сильною координаційною структурою [124].

З урахуванням результатів проведених досліджень щодо фінансового забезпечення інноваційних процесів в АПК, пропонуємо наступне:

1. Розширити спектр зовнішніх джерел фінансування інноваційної діяльності сільгосппідприємств АПК задля розбудови (реформування) українських механізмів венчурного фінансування відповідно до європейського досвіду. Для цього необхідно визначити відповідну урядову установу, відповідальну за оцінку вітчизняного ринку венчурного капіталу, розробку законодавства щодо фондів венчурного капіталу, залучення іноземного венчурного капіталу та співпрацю з міжнародними установами (такими як ЄІФ – Європейський інвестиційний фонд). Такі фонди можуть включати: венчурні фонди раннього розвитку для підтримки інноваційних підприємств, зокрема, фонди інноваційного розвитку; венчурні фонди зростання, головна мета яких полягає в довгостроковому нарощенні капіталу, розвитку існуючих підприємств, залучення інвестиційних коштів для інноваційних проектів. Підтримувати діяльність венчурних фондів через:

реалізацію державних програм фінансової підтримки венчурного фінансування; компенсації частини їхніх витрат на виконання інноваційних програм та проектів; податкові пільги, або пряму участь у статутному капіталі фондів.

На підставі проведених досліджень українських бізнес-ангелів можна говорити про те, що в нашій країні розвиток приватних інвесторів є найбільш актуальним і перспективним, оскільки вирішує проблеми розвитку не тільки підприємницького сектору, але й активізує інвестиційну діяльність держави.

2. Створити фонд підтримки нових інноваційних підприємств для надання стартового капіталу у формі позик на конкурсній основі. Позики можуть використовуватись для інвестування в обладнання й устаткування, робочий капітал, в інші компанії start-up чи в розширення інноваційних проектів.

3. Розробити окремі галузеві або технологічні програми надання на конкурсній основі підприємствам виноградарства та виноробства державного фінансування за механізмом державно-приватного партнерства. Запровадити заходи стимулювання, збільшивши відсоток фінансування за умови співпраці підприємств галузі з науково-дослідними організаціями, виробництва ними інноваційної та високоякісної продукції та збільшення експорту.

4. Розробити програми сприяння інтернаціоналізації підприємств галузі, які можуть включати участь підприємств в міжнародних бізнес - мережах, міжнародних подіях і виставках з інноваційної тематики, а також пошук нових ринків за кордоном.

Вважаємо, що за умови введення в дію запропонованих заходів, національна економіка отримає наступні результати:

1. Кредитна підтримка інноваційної діяльності на підприємствах галузі забезпечить стимулювання для реалізації інноваційних проектів. В результаті цього зросте кількість інноваційних підприємств, обсяги загальних витрат на інновації, модернізацію обладнання, технологій та програмного забезпечення, які використовуються підприємствами.

2. Пільгове оподаткування доходів новостворених наукоємних компаній призведе до різкого збільшення кількості інноваційних підприємств, обсягів високотехнологічного виробництва, експорту високотехнологічної продукції, модернізації технологій та стимулювання вітчизняної винахідницької діяльності. Запровадження податкового стимулювання досліджень і розробок у формі зменшення податку на прибуток на суму, що дорівнює певній частини витрат на дослідження і розробки протягом фінансового року, збільшить фінансові ресурси підприємств та створить стимули для проведення досліджень інноваційними фірмами.

3. Приведення українських стандартів у відповідність з міжнародними сприятиме впровадженню нових продуктів та послуг, що у кінцевому рахунку вплине на кількість інновацій на підприємствах та сприятиме їх інноваційній діяльності. Міжнародні стандарти дозволять подолати існуючі бар'єри, що заважають експорту української сільгосппродукції, та допоможуть виходу підприємств на міжнародні ринки.

4. Державна підтримка ефективних фінансових схем венчурного капіталу розширить спектр зовнішніх ресурсів фінансування інноваційної діяльності підприємств галузі.

5. Державні програми конкурсного державно-приватного фінансування для підприємств у пріоритетних галузях допоможуть їм подолати пов'язані з розміром ресурсні обмеження у їхніх спробах зростати та ставати конкурентними не за рахунок нижчої ціни, а завдяки виробництву інноваційної продукції та послуг.

6. Державне фінансування спільної діяльності підприємств та науково-дослідних інститутів диверсифікує ресурси фінансування вітчизняних наукових досліджень і розробок.

7. Програми сприяння інтернаціоналізації підприємств вплинуть на загальну інноваційну та бізнес культуру в країні. Підприємці отримають користь від участі у міжнародних бізнес та інноваційних заходах,

переймаючи досвід своїх колег з країн з більш розвиненою економікою, налагоджуючи ділові контакти та рекламуючи свої продукти та послуги.

8. Державна підтримка бізнес та інноваційних навчальних програм матиме позитивний вплив на управлінські компетенції та навички підприємців, що підвищить якість управління компаніями.

9. Безсумнівно, існують особи, які мають великий капітал і бажають вкласти його частину в справу, що принесе більший прибуток. Але на даний час мало українських підприємців погоджується віддати 90% своєї частки, у свою чергу, бізнес-ангели обґрунтовують це дуже великими ризиками. Для взаємної співпраці необхідно створити гарантії з боку держави щодо мінімізації ризиків, інакше багато проектів залишатимуться нереалізованими, що і далі буде гальмувати розвиток інноваційної та підприємницької діяльності в Україні. Особливим моментом є підтримка основних макроекономічних факторів, соціального середовища політикою, темпи зростання виробництва, ВВП, створення робочих місць, зростання доходів населення, розроблення відповідної нормативної бази, програми підтримки інноваційних проектів, державного регулювання і заохочення діяльності приватних інвесторів, все це сприятиме зростанню обсягу інвестування в Україну.

Виходячи з вищевикладеного, стає абсолютно очевидним, що державі відведена роль організатора і координатора структурних зрушень у сфері активізації інноваційного розвитку АПК в сучасних умовах.

3.3 Пріоритетні напрямки розвитку інноваційних процесів в АПК

Інноваційний потенціал країни, його розвиток в останні роки все частіше пов'язується з проблемами науково-технічного підприємництва, комерціалізації результатів НДДКР.

Спрямованість підприємницької діяльності в науково - технічній сфері традиційно пов'язується насамперед з необхідністю отримання переваг

різного роду за рахунок освоєння нових технологій і інших інновацій, які отримані на основі результатів наукових досліджень і розробок. Для цілей підприємництва інновації повинні мати новизною, задовольняти наявному ринковому попиту і приносити соціально-економічний ефект їх виробникові і в цілому суспільству.

Розвиток форм підприємництва, комерціалізації результатів НДДКР необхідно розглядати і з точки зору вирішення основного питання для більшості вітчизняних наукових організацій, включаючи і аграрного профілю - питання виживання в сучасних умовах. Причому не з позиції виживання як такого, а з позиції активного пошуку свого місця у науковому забезпеченні соціально-економічного розвитку АПК і можливості впливати на інноваційний розвиток його галузей.

Підприємство, організоване з метою реалізації комерційного потенціалу результатів науково-технічної діяльності, може служити основою створення довгострокової фінансової бази наукової установи для підтримки його функціонування та розвитку, підвищення його конкурентоспроможності на ринку інновацій. В умовах формування ринкових відносин значення підприємства, в тому числі і в науково-технічній сфері, носить поліфункціональний характер і представлено різноманітними видами і формами, які не є чітко визначеними і однозначними, вони мають рухливий характер.

Оцінка розвитку науково-технічного підприємства в АПК вимагає глибокого аналізу поточної ситуації, в якій знаходяться аграрні наукові організації і малі інноваційні структури, виявлення ознак, форм та особливостей здійснення підприємницької діяльності в науково-технічній сфері, реальних проблем, пов'язаних з розвитком цього виду діяльності.

В умовах ринкової економіки науково-технічне підприємство стає активним чинником економічного розвитку країни, комерціалізації результатів НДДКР, трансферу технологій, стимулювання творчої діяльності творців і розробників нової науково-технічної продукції

(високотехнологічних продуктів і послуг), її реалізації, яке може здійснюватися в різних формах.

Науково-технічне підприємництво, як особливий вид комерційної діяльності, має на меті одержання прибутку шляхом створення та активного поширення новітніх НДДКР та інновацій на їх основі в усіх сферах народного господарства. Комерційна реалізація результатів НДДКР і завершених технологічних рішень насамперед залежить від їх готовності служити основою для угод, здатних принести результати науково-технічної діяльності та доходи.

Оцінки свідчать, що набагато більший внесок у можливі доходи власників технологій здатні зробити якраз ті форми їх реалізації, які пропонують більш готовий для споживання фінальний продукт, тобто більш матеріалізовані і виробничі, освоєння нововведення.

Підприємницька діяльність у науково-технічній сфері, як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід останніх десятиліть, приймає все більш диференційовані, орієнтовані на виробництво організаційні форми з передачі (трансферу) нових наукових результатів, отриманих у вузах і НДІ, які за принципом поділу праці беруть участь у конкретних стадіях і напрямках інноваційного процесу. Спектр підприємницької діяльності організаційних структур науково-технічної сфери може охоплювати трансфер знань і технологій у формі, наприклад, продажів простих, виняткових і повних ліцензій на винаходи та ноу-хау, у формі отримання замовлень на розробку нововведень з певними техніко - економічними характеристиками, шляхом здійснення спільних з НДІ і вузами науково-дослідних проектів, надання науково-технічних послуг аж до самостійного мало масштабного виробництва високотехнологічної продукції або застосування нових методів, розроблюваних ними. Подібні інноваційні організаційні структури в науково-технічній сфері не беруться за освоєння випуску промислового продукту, що реалізує створювані технології. Вони спеціалізуються тільки на розробці все нових технологій для різних галузей, закріпленні прав власності на ці

технології і подальшого продажу як цих прав, так і необхідного їх одержувачу ноу-хау (за допомогою продажу розробленої конструкторської та технологічної документації, надання освітньо-консультаційних послуг).

Підтримуємо думку науковців, які виділяють чотири основні моделі розвитку науково - технічного підприємництва і специфіку в них економічних відносин.

Модель 1. Організація нового бізнесу. Багатьох наукових організацій і вчених нині приваблює можливість організації власної корпоративної структури і отримання більш високих доходів.

Вони прагнуть до створення підприємств з довгостроковим потенціалом реалізації нових високотехнологічних товарів та здійснення контролю над впровадженням розроблених інновацій.

Поряд з певними перевагами, даний підхід має свої недоліки. Такий шлях комерціалізації нової технології вимагає значних початкових витрат капіталу, часу та енергії. Частими є випадки виникнення проблем у відносинах між основними учасниками підприємницької діяльності. Без участі зовнішнього інвестора реалізувати план створення нового бізнесу представляється вкрай скрутним, при цьому інвестор, як правило, вимагає отримання частини контролюючих функцій. У підсумку для вченого знижуються можливості в проведенні НДДКР. Дана модель комерціалізації технологій відноситься до числа найбільш ризикованих, відповідальність за негативні результати лягає повністю на підприємців. Проте в новій економіці, на відміну від періоду індустріалізації, цей шлях залучення нових технологій в господарський оборот отримує все більшу і більшу поширення, у тому числі і в Україні.

Модель 2. Ліцензування технологій. Ліцензування представляє одну з основних форм торгівлі технологіями. Ліцензія дає дозвіл окремим особам або організаціям використовувати захищені патентами винаходи, технічні знання, технологічні та конструкторські секрети виробництва, товарний знак і т.д.

Надання ліцензії становить комерційну операцію, є об'єктом договору про продаж (купівлю), згідно з яким власник патенту (ліцензіар) видає своєму контрагенту (ліцензіату) ліцензію на використання в певних межах своїх прав на патенти, ноу-хау, товарні знаки і т.д. На відміну від першої моделі тут не потрібно великих інвестицій і потенційно можливе отримання високих доходів. Ліцензіат, як правило, бере на себе витрати по виробництва та маркетингу інновації і несе повну відповідальність за її комерційний успіх. Тут у вченого немає ризику фінансових втрат. Зберігається можливість проведення НДДКР.

До недоліків даної стратегії комерціалізації інновації прийнято відносити, в першу чергу, труднощі і великі витрати часу при знаходженні відповідного ліцензіата. Вчений при цьому не має прямого контролю над менеджментом за проектом, і весь його дохід як розробника інновації залежить від успіхів ліцензіата, який і отримує більшу частину прибутку.

Модель 3. Продаж технологій. Продаж нової техніки, технологій, інвестиційне співробітництво здійснюється частіше на основі безпатентних ліцензій. Комерціалізація технологій припускає трьох роду операцій:

- продаж технологій, існуючих на рівні всього лише результатів в тій чи іншій мірі завершених досліджень, або виробничо освоєних розробок (операції на ринку технологій), продаж технологій як таких, але по суті складових лише частина більш комплексних трансакцій, що може виражатися, наприклад, в існуванні пакетів паралельно укладаються і виконуваних угод (контрактів);
- комерційну (оплатне, з прибутком) передачу технологій у рамках великих комплексних господарських договорів (контрактів), або при продажах на певних умовах матеріальних об'єктів, що втілюють відповідні технології із забезпеченням технічного обслуговування, консультування, наданням доповнюючих товарів і послуг.

Головна перевага цієї моделі - негайна віддача. Дохід винахідника не залежить від комерційної невдачі реалізації проекту. Він відразу ж може

зайнятися іншою науковою розробкою. Однак він повністю втрачає контроль і права на володіння технологією. Оскільки фінансові надходження носять разовий характер, то дуже важко знайти покупця технології, готового відразу заплатити значну суму коштів. Тому для продажу ідеї або готової технології необхідне проведення маркетингових досліджень.

Модель 4. Стратегічне партнерство. При такому підході і виробник, і покупець технології ділять між собою витрати, відповідальність і дохід від комерціалізації технології. Невдачі в чому залежать від здатності до знаходження компромісів у питаннях відданості справі, поділу контролюючих функцій, визначення частки прибутку [57].

Ряд авторів, зокрема Бузник В.М., при класифікації схем розвитку підприємництва в науково-технічній сфері, поряд з зазначенням продажів ліцензій і стратегічного партнерства, яке особливо поширене в наукових організаціях за кордоном, виділяє як самостійні напрямки: власне виробництво (коли ідея, народжена в науковій організації, там же доводиться до виробництва товарного продукту) і створення спільних підприємств [57].

Найбільш розгорнуту схему спрямованого розвитку комерційних форм реалізації результатів науково-технічної діяльності (нових технологій) приводить Валдайцев С.В. У комерційній реалізації нових технологій виділяється два основних напрямки: через операції з самими новими технологіями (фактичний продаж їх як таких); за допомогою освоєння цих технологій власними силами і продажів готової продукції [57].

До першого напрямку, якщо максимально широко розглядати прямі і непрямі форми продажу технологій як таких, то для організації-донора технологій (продає їх) можна виділити такі форми продажів [57]:

- продаж патентних ліцензій на винаходи та інші об'єкти інтелектуальної власності та безпатентних ліцензій на ноу-хау;
- продаж патентних прав;
- продаж або здача в оренду (лізинг) дослідних зразків виробів, або обладнання, що втілюють нову технологію;

- отримання підряду на подальшу розробку зачепила під нову технологію (існуючу на лабораторній стадії готовності), а також, можливо, на інжиніринг та консультування;
- спільна розробка з зацікавленим в отриманні науково технічного доробку партнером при його фінансовій участі в подальшій комерційній реалізації нововведення і спільному оформленні прав інтелектуальної промислової власності на нього;
- формування «інституціоналізованих» спільних з зацікавленим партнером колективів (організацій) розробників при участю в бюджеті (капіталі) цих колективів (організацій) у формі вкладу своїм науково-технічним доробком (за його договірної вартісної оцінці) або прав на використання запатентованих винаходів і / або ноу-хау;
- науково-виробнича кооперація з покупцем результатів досліджень і розробок;
- платне навчання (у формі надання як теоретичних знань, так і можливості для стажувань та інших практичних методів навчання) працівників контрагента, зацікавленого в отриманні технологій (науково-технічного доробку);
- продаж права найму носіїв комерційно привабливого ноу-хау (а також отриманої за кошти фірми кваліфікації цих працівників) до закінчення терміну їх трудових контрактів; інші форми.

За другим напрямком мова йде саме про те, щоб організувати підприємство під проект, що передбачає реалізацію попередньо розробленого нового інноваційного продукту або технології, права на які є у засновників підприємства. Відзначено закономірність: чим більш радикальні інноваційні продукти (нововведення) збираються освоювати, тим частіше для їх освоєння і ведення операцій з новими продуктами створюють нові однопродуктові підприємства.

Створення нового спеціалізованого підприємства під інвестиційний проект освоєння інноваційного продукту або нової технології характерно в наступних випадках:

- материнська наукова організація виділяє для освоєння нововведення і операцій з новим інноваційним продуктом спеціалізоване дочірнє підприємство, оскільки не хоче прямо відповідати за зобов'язаннями, виникають у зв'язку з освоєнням технічно і комерційно ризикованого нововведення;
- материнська наукова організація створює під інвестиційний проект освоєння нового продукту (комерційно ефективного, з коротким терміном окупності) дочірнє спеціалізоване на цьому проекті підприємство, оскільки залучення необхідного партнерського і позикового капіталу в материнську організацію неможливо;
- спеціалізоване на нововведенні підприємство засновується авторами (розробниками), потребуючими в залученні сторонніх інвесторів, які, тим не менш, воліють розділити ризики інновації з приватними засновниками-власниками відповідної інтелектуальної власності.

Економічний успіх малих науково-технічних компаній і виділялися з НДІ і вузів інноваційних підприємницьких структур, внесок їх у структурні зміни і технологічні перетворення галузей економіки дозволили розглядати їх як важливого складового компонента національних інноваційних систем.

Поняття науково-технічного або інноваційного підприємства не відображає будь-якої певної організаційно-правової форми науково технічної або інноваційної діяльності, регламентованої чинним в країні Цивільним кодексом [57].

До категорії науково-технічного та інноваційного підприємництва у вітчизняній і зарубіжній практиці звертаються найчастіше для того, щоб виділити у всіх сферах економіки специфічні суб'єкти господарської діяльності, що становлять постійно розвивається особливий сектор

економіки, який потребує спеціальних інструментів менеджменту і форм державної підтримки.

Мале науково-технічне підприємництво здійснюється в двох принципово різних організаційних формах [57]: у формі індивідуального підприємництва, без створення підприємства, як самостійної юридичної особи; шляхом створення самостійного підприємства як окремого юридичної особи з правом здійснення всієї господарської діяльності від його імені.

Належність підприємства до категорії науково-технічних або інноваційних організацій необхідно пов'язувати з характером здійснюваних послуг і робіт, складом реалізованої продукції, а також характером використовуваних матеріальних і трудових ресурсів. Для здійснюваних науково-виробничих процесів малими науково технічними підприємствами характерні:

- розробка і просування на ринки нових продуктів і передових технологій;
- висока частка НДДКР для створення нових конкурентоспроможних продуктів і послуг;
- масштабний вплив інновацій, нових виробів і передових технологій на прибуток і оборот малого підприємства;
- висока частка інвестицій у НДДКР і пов'язане з ними оновлення виробництва в загальній інвестиційній політиці підприємства;
- значна частка наукових та інженерно-технічних працівників у загальної чисельності персоналу підприємства;
- значна частка наукового, лабораторного і випробувального обладнання в основних фондах підприємства;
- високий рівень ризику, пов'язаного із здійсненням інноваційних проектів.

Узагальнення практичної діяльності науково-технічних підприємств дозволило виділити кілька підходів у напрямку переважної орієнтації їх діяльності [57]: орієнтація на потреби ринку; орієнтація на посередництво у

просуванні на ринок науково технічних нововведень; орієнтація на нові технології з повністю або значною мірою невідомим ринковим потенціалом.

У першому випадку успішному основи науково-технічних підприємств у формі спеціалізованих інституційних структур, прикладних лабораторій, спільних з промисловими підприємствами лабораторій сприяли такі інноваційні фактори як наявність технічної інфраструктури, технологій (інновацій), кадрових ресурсів і наявність потреб ринку. Недолік капіталу в початковій стадії діяльності був відносно швидко подолано наданням науково технічних послуг, орієнтованих на запити ринку.

У другому випадку науково-технічні компанії успішно виступають у як сполучна ланка між науковою організацією-виробником науково-технічної продукції та економічними господарюючими суб'єктами-споживачами науково-технічної продукції, надаючи певний імпульс процесу просування на ринок інноваційної продукції або технології (трансфер технологій у виробництво). Такі підприємства для захисту від ризиків потребують максимально можливої стабільності таких інноваційних факторів як капітал, технічна інфраструктура, кадрові ресурси і знання, а також вільний доступ до інформації про ринок і до самого ринку.

Третій підхід пов'язаний з виключно високими ризиками, коли інноваційний процес запускається для підприємства, орієнтованого на технології та розробки принципово нового науково-технічного результату, повністю або значною мірою невідомого ринкового потенціалу.

Практика показує, що навіть після ретельного попереднього відбору наукових розробок, які оцінюються як придатні до реалізації, фактично реалізованої може бути лише мала їх частка.

Крім того, безліч наявних науково-технічних результатів знаходиться в стадії розробки, коли часто не можна оцінити їх можливі технічні та економічні переваги. На цьому тлі вже сам вибір інноваційного проекту, придатного в якості об'єкта підприємницької діяльності, є досить важким завданням.

На основі вище викладеного нами визначено основні напрями досягнення стратегічних цілей інноваційного забезпечення розвитку АПК (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Основні стратегічні цілі інноваційного забезпечення розвитку сільського господарства

№ з/п	Мета	Індикатори розвитку
1	2	3
1.	Адаптація національної інноваційної системи до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності	1. Підвищення рівня винахідницької активності в системі створення інновацій у 2015 році на 15 %, у 2020 році на 20 % (кількість завершених наукових розробок <i>науковими установами НААН</i> у 2006-2010 році становила 4024, отримано охоронних документів – 2850, або 71 %). 2. Підвищення рівня комерціалізації наукових розробок в аграрній сфері економіки у 2015 році на 30 %, у 2020 році на 35 % (у 2006-2010 рр. витрати бюджетних коштів <i>науковими установами НААН</i> на розроблення інноваційних продуктів склали – 466,0 млн грн, надійшло коштів від комерціалізації інноваційних продуктів до спецфондів наукових установ – 386,2 млн грн, або 82 %).
2.	Переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит споживача	Збільшення кількості аграрних підприємств, які здійснюють технологічні інновації у 2015 році у 6 разів, у 2020 році у 7 разів (кількість агроформувань, які здійснювали впровадження інновацій у 2006-2010 рр. була 4263, або 7,6 % від загальної кількості).
3.	Поліпшення кадрового забезпечення науково-інноваційної сфери і створення привабливих умов для творців інновацій	Підвищення питомої ваги науковців у віці до 40 років у 2015 році – до 40 %, у 2020 році – до 45 %, проти 36 % у 2010 році.
4.	Створення інститутів інноваційної інфраструктури	1. Активізація малого інноваційного аграрного бізнесу (у 2015 році до 60%, у 2020 році до 70% від загальної кількості підприємств). 2. Створення нових організацій інноваційної аграрної інфраструктури (фінансових, консалтингових, маркетингових, інформаційно-консультативних, юридичних, освітніх тощо): бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технопарки, лізингові центри, фінансово-кредитні установи, фонди підтримки підприємництва, інноваційні та інвестиційні фонди і компанії, довірчі товариства, фондові і товарні біржі, інформаційно-консультативні установи, страхові компанії, аудиторські фірми.
5.	Запровадження системного підходу в управлінні інноваційним забезпеченням розвитку сільського господарства	Збільшення внутрішніх поточних витрат, за рахунок надходжень з державного бюджету України, на виконання наукових та науково-технічних робіт в сфері аграрної економіки у 2015 році до 1,5 %, у 2020 році до 1,7 % від рівня внутрішнього валового продукту.

Систематизовано автором на основі: [120].

Так, досягнення визначеної мети та стратегічних цілей передбачається за рахунок вирішення наступних основних завдань: створення конкурентоспроможного сектору досліджень і розробок, а також умов для його розширеного відтворення; удосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в країні; стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури; розвиток ефективної системи стимулювання, експертизи, фінансового та юридичного супроводу інноваційної діяльності; модернізація агропромислового виробництва на основі технологічних інновацій; розвиток кадрового потенціалу інноваційної діяльності.

Основними напрямками досягнення стратегічних цілей у формуванні ефективної системи інноваційного забезпечення сільського господарства на найближчу перспективу мають бути [123]:

- запровадження ефективного механізму стимулювання впровадження у виробництво інновацій за ринковими схемами;
- диверсифікація джерел і механізмів фінансування інноваційного процесу;
- використання переважно конкурсних (конкурентних) механізмів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;
- раціональне використання прямих і опосередкованих способів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;
- орієнтація державних інвестицій в науку та інновації на стимулювання притоку в ці сфери недержавних коштів, особливо заощаджень громадян;
- створення системи зацікавленості аграрних підприємців у вітчизняних інноваціях шляхом надання податкових пільг;
- більш активне використання інноваційного й кадрового потенціалу університетської науки через створення наукових парків;
- максимальне задіяння наявного значного потенціалу аграрної науки щодо створення нових сортів рослин і селекції нових порід тварин;

– формування сприятливого інституціонального середовища для розбудови сучасного ринкового інноваційного сільського господарства, яке здатне забезпечити в повному обсязі потреби населення в продуктах харчування та зможе успішно конкурувати на світовому аграрному ринку.

Вважаємо, що реалізація визначених завдань забезпечить наступні результати:

– зупинка виключення кваліфікованих кадрів з матеріального виробництва, їх перехід у сфери діяльності, які безпосередньо не впливають на науково-технічний прогрес;

– трансформування структури підготовки кадрів у вищих навчальних закладах аграрного профілю у бік збільшення частки виробничих професій, спеціалістів технологічних напрямків діяльності;

– підвищення соціальної мотивації щодо творчої активності населення в сфері інноваційної діяльності;

– забезпечення конкурентоспроможного агропромислового виробництва на внутрішньодержавному і міждержавному рівнях;

– збільшення обсягів виробництва наукоємної аграрної продукції шляхом застосування інноваційних розробок, розвитку кооперації та інтеграції в агропромисловому виробництві;

– посилення державної підтримки наукових досліджень і забезпечення розвитку матеріально-ресурсної бази аграрної науки;

– впровадження інноваційної моделі розвитку сільського господарства, соціальної сфери села та сільських територій;

– приріст валової продукції сільського господарства за рахунок досягнень науково-технічного прогресу;

– підвищення стійкості продовольчого забезпечення населення країни.

Загальновідомо, що у всьому світі інноваційна діяльність розглядається як головна умова модернізації економіки і, безумовно, є одним з основних факторів підвищення ефективності виробництва. Інновації можуть забезпечити покращення якості продукції, знизити залежність від природно-

кліматичних умов, розробити ресурсозберігаючу технологію і зменшити ризики забруднення навколишнього середовища. Інновації, які ґрунтуються на вітчизняних та закордонних досягненнях, дозволяють спочатку створити умови для припинення погіршення економічного розвитку галузі, стабілізувати стан, а потім значно підвищити її ефективність [69].

Позитивний досвід та інноваційні рішення в АПК розповсюджуються дуже повільно, інноваційний потенціал не використовується в повному обсязі. Більшість інноваційних розробок не стають інноваційним продуктом і залишаються не затребуваними або їх неможливо використовувати у виробництві через відсутність узгоджених поглядів владних структур, бізнесу та наукового співробітництва на етапі формування науково-технічних програм і підпрограм. [93,101]

Останніми роками для багатьох українських підприємців і компаній постає проблема фінансового забезпечення інноваційних процесів. І, на нашу думку, актуальним було б використання венчурного капіталу. Проте, сьогодні в Україні, існує проблема з венчурними фондами. Через недоліки законодавства, вони практично не фінансують інноваційну діяльність незалежно від того, що вони широко поширені на ринку нерухомості. Застосування даних стосовно роботи венчурних фондів в Україні не може бути порівнянним з аналогічною діяльністю в країнах ЄС. У той же час існує можливість обчислення великої кількості показників, що дозволяють аналізувати особливості інноваційної діяльності у країні. Необхідно згадати, що у країнах ЄС витрати на інноваційну діяльність не обчислюються на рівні уряду, оскільки надзвичайно важко визначити такі витрати у загальній промисловій діяльності [74].

Потреба венчурного капіталу в основному викликана кризою нововведень в результаті зростання великих агрохолдингів і малого підприємництва, а тому задача венчурного бізнесу полягає в забезпеченні стійкої комунікації між замовниками інновацій та їх виконавцями в середньо- і довгостроковому періодах, що дасть можливість розвивати партнерські

відносини бізнесу, влади й соціуму в процесах регулювання, стимулювання й координації забезпечення інвестиційно-інноваційної моделі економічного розвитку галузі. [117]

Венчурні інвестиції як фінансовий інструмент — хоча й ризикові, але мають, як правило, високу прибутковість. Статистика США, а саме ця країна є лідиром по розмірах венчурного капіталу, за останні 20 років показує, що ці вкладення найбільш ефективні, а середня прибутковість по них становить 19%. Розглядаючи частки країн на ринку венчурного капіталу можна відзначити, що сьогодні США разом з Канадою в цьому бізнесі володіють 60%, на другому місці - Європа із часток 25%, в Азії - 9%, Африки - 2%, а замикають цей ланцюжок Латинська Америка й СНД - по 1%. Отже, частка України в загальному обсязі світових інвестицій у венчурний бізнес у порівнянні з розвиненими країнами значно менше [102].

Зауважимо, що як обсяг, так і структура венчурного капіталу в значній мірі визначають формування й функціонування інноваційної моделі розвитку національної економіки. Зарубіжний досвід свідчить, що для фінансування венчурного бізнесу там використовується як приватний капітал, так і державна підтримка, податкові пільги, організуються нові корпорації для дифузії нововведень на підприємствах галузі.

Вважаємо, що найважливішою складовою системи венчурного інвестування є неформальний ринок венчурного капіталу, який представлено приватними інвесторами – бізнес – ангелами. Бізнес-ангели (англ. Business angels) – це неформальні приватні інвестори, які вкладають власні кошти в ризикові проекти без надання будь-якої застави. Вони отримали таку назву, тому що, крім них, мало хто наважується вкласти гроші в ризиковані проекти, можна сказати, що бізнес-ангели рятують молодих підприємців і їх компанії, які перебувають у тяжкому фінансовому становищі. Також, окрім фінансів, вони привносять в компанію цінніший вклад – досвід у сфері її діяльності і управлінські навички, чого, як правило, не вистачає компаніям на початкових стадіях, а також свої зв'язки. Багато підприємців кажуть, що

знання та досвід бізнес-ангелів для них є важливішими, ніж фінанси. Можна зазначити, бізнес-ангели корисні й тим, що додатково до безпосереднього фінансування можуть забезпечити підприємству кредитні гарантії. [102].

Венчурний фонд навряд чи буде фінансувати проект, запланована віддача від якого менше 40% річних, і хоча є венчурні фонди, які готові інвестувати малі суми, багато з них все ж таки не займаються проектами, які потребують менше одного мільйона доларів США.

Молодим винахідникам та підприємствам на початкових етапах розвитку дуже складно знайти кошти на реалізацію новітніх розробок. Це найбільш ризикована стадія, на якій ні комерційні банки, ні венчурні фонди, ні тим більше фондовий ринок не доступні. А якщо це інноваційний проект, де головним активом є бізнес-ідея, то на допомогу можуть прийти тільки приватні інвестори, які готові ризикувати своїми грошима з метою одержання прибутку в майбутньому. Головною відмінністю між сучасними венчурними фондами і бізнес-ангелами є те, що венчурний капіталіст ризикує «не власними» грошима, а бізнес-ангели – «власними». [117]

Через непублічність компаній початкової стадії бізнес-ангельська галузь є дуже закритою, і збір повних статистичних даних не можливий. У поле зору дослідників потрапляє тільки частина інвестицій, тому наявна статистика має лише відносну об'єктивність. Бізнес-ангелами можуть бути інвестори, які надають венчурний капітал один раз, щоб допомогти друзям почати бізнес, але серед них є також і ті, хто постійно шукає можливості для вигідних інвестицій, і, часто здійснюючи їх, бізнес-ангели мають не тільки фінанси, але й володіють досвідом і діловими навичками. Діапазон фінансування, як правило, від 50 тисяч до 1 мільйона доларів США. За оцінками, проведеними у Великобританії й США, бізнес-ангели інвестують у компанії від 2 до 5 разів більше капіталу, ніж венчурні фонди. Так, відповідно до оцінок фахівців кількість компаній, фінансованих бізнес-ангелами, в 30-40 разів перевищує кількість компаній, які фінансуються представниками венчурного капіталу. [92, 102]

Якщо говорити про нашу країну, то, незважаючи на окремі труднощі, Україна має ряд «ангельських» компаній, які успішно працюють у технологічному секторі. Основною вимогою для одержання приватних інвестицій є наявність бізнес-ідеї та бути готовим до участі інвестора в керуванні проектом (іноді доводиться віддавати до 90% частки).

Зауважимо, що досить проблематично знайти бізнес-ангела, тому що є брак інформації про перспективні проекти і необхідної інформації про бізнес-ангелів. З іншого боку, самі бізнес-ангели акцентують увагу на неефективності існуючих джерел інформації. Досвід європейських країн довів, що організація мереж бізнес-ангелів буде одним із найефективніших рішень проблеми інвестування. За допомогою цих мереж у підприємців буде можливість надати свої проекти декільком інвесторам, у свою чергу, бізнес-ангелам одержати можливість вивчити запропоновані проекти, зберігаючи анонімність до моменту переговорів з конкретним підприємцем. Мережі бізнес-ангелів широкорозповсюджені в США, Великобританії, Франції й Австралії.

Практика розвитку бізнес-ангелів в Україні виділяє Асоціацію «Приватні інвестори України» (АПУ), яка створена ще в 2006 році як національне об'єднання приватних інвесторів. У цей час Асоціація поєднує більше 50 приватних інвесторів і активно співпрацює з німецькими й російськими мережами бізнес-ангелів. З 2008 року – повноправний член Європейської мережі бізнес-ангелів (EBAN). Таким чином, виходячи з проведених досліджень, можна сказати, що мережа бізнес-ангелів розширюється і через певний час міцно закріпиться в Україні. [163]

Проведені дослідження венчурного ринку продемонстрували, що, крім надання стартового капіталу, приватні інвестори приносять у компанію найцінніший вклад – професійний та управлінський досвід, необхідні зв'язки та репутаційну підтримку. А також після того, як бізнес-ангели інвестують кошти у підприємство, довіра до нього підвищується і стає простіше залучити додаткове фінансування з інших джерел, та додатково до

фінансування можуть надати підприємству кредитні гарантії. Саме усього вищезазначеного, крім грошей, не вистачає багатьом підприємцям на початкових стадіях розвитку.

У країнах з високо технологічно орієнтованою економікою, формування й зміцнення інноваційної моделі економічного розвитку і його адекватного інвестиційного забезпечення залежать, головним чином, від типу інноваційного процесу і його інвестиційного забезпечення на всіх етапах і фазах інноваційного циклу. Тому продуктивний стратегічний розвиток переваг національної економіки, зміцнення її конкурентоспроможності на світовому ринку все більшою мірою сьогодні залежить від того, наскільки вона забезпечує впровадження інновацій, яких немає в інших країн.

Проте, державна інноваційна політика в Україні не орієнтована на підприємства і не створює умов, які б сприяли виконанню підприємствами ролі головних новаторів у національній інноваційній системі. До сьогоднішнього дня відчувається серйозна нестача ефективних економічних стимулів для проведення підприємствами технологічної модернізації на основі нових знань. Одночасно із цим, подеколи, українська система технічного регулювання перешкоджає торгівлі, модернізації та інвестиціям. Українська система технічного регулювання, основою якої є стара радянська система, характеризується обтяжливим, завчасним контролем та багаточисельними примусовими стандартами, що значною мірою відрізняє її від систем, які діють в Європі та країнах ОЕСР.

Протягом останніх років ще й через кризу банківської системи корпоративне та споживче кредитування інноваційних підприємств банками було вкрай обмеженим. Крім того, обсяги інвестування для приватних підприємств також обмежені та складають менше 0,1% обсягів будь-якого окремо взятого року. Згідно даних Української асоціації інвестиційного бізнесу, в країні існує понад 500 так званих «венчурних фондів» [163].

Інноваційним економічним інструментом активізації інноваційної діяльності АПК може стати створення Венчурного фонду інноваційно-

інвестиційних проектів в АПК. Засоби даного Фонду спрямовуватимуться на фінансування проектів, що мають інноваційну спрямованість. Обов'язковою умовою має стати злиття виробництва і науки. Тобто проекти повинні бути реалізовані науково-виробничими підприємствами, створеними шляхом організації на базі або злиття вузів, НДІ і виробничих підприємств.

Визначення «венчурного фінансування» подібних проектів зводяться до виконання його функціонального завдання: забезпечення зростання конкретного інноваційного бізнесу шляхом надання частини грошових коштів в обмін на частку в статутному капіталі даного підприємства або «тихої участі», що припускає отримання певного бонусу від реалізації проекту в майбутньому.

Віднесення проекту до категорії інноваційних може бути здійснено на основі експертної методики за участю групи експертів. Це забезпечить об'єктивність розподілу коштів фонду.

З метою попередження такого негативного впливу інноваційних трансформацій світового агропромислового розвитку на вітчизняне сільгоспвиробництво і внутрішній продовольчий ринок, необхідне створення довгострокових перспективних проектів розвитку аграрного сектору країни. [85]. Таким проектом, що дозволить виявити пріоритетні технології розвитку АПК, є форсайт-проекти, які нами було представлено в п.1.3.

Досить обмеженим є застосування у вітчизняній практиці таких методів, як бенчмаркінг, аутсорсинг, сканування технологій, діагностичні дослідження, технологічний прогноз, конкурентна технологічна розвідка, Інтернет-платформи тощо. Слід відмітити, що відбувається постійна переоцінка можливостей форсайту, зокрема щодо створення довгострокових інноваційних мереж, які об'єднують бізнес, сферу науки й уряд; формування інноваційної культури, у тому числі випереджаючого мислення про ринки, науку і технології, що мають бути спрямованими на створення добробуту та підвищення рівня життя; досягнення консенсусу відносно ключових для

економіки сфер науки і технології, визначення пріоритетів розвитку для державного та приватного секторів економіки тощо [164].

У рекомендаціях ЄС щодо використання форсайту на регіональному рівні він трактується як «процес активного пізнання майбутнього й створення бачення середньострокової перспективи, спрямованої на прийняття актуальних рішень, мобілізацію об'єднаних зусиль..., об'єднує ключових учасників змін і різні джерела знання для розроблення стратегічного бачення та розвитку здібностей до прогнозування майбутнього» [125]. Застосування сучасних інструментів форсайту дає змогу визначити найбільш сприятливу модель реалізації вибраних регіональних пріоритетів, передбачити й оцінити вплив факторів невизначеності під час прогнозування соціально-економічного розвитку, запропонувати відповідні інноваційно-інвестиційні механізми.

Експерти використовують різноманітну інформацію про прогнозований об'єкт (галузь, явища, процеси) як ретроспективну, так і дійсну і навіть майбутню, якщо вона існує, у вигляді окремих або системних прогнозів. Чим більшим обсягом інформації володіють експерти за умови їхньої високої кваліфікації, ерудиції, креативності мислення, компетентності, тим обґрунтованішим є прогноз. При цьому кожний з експертів свої оцінки і судження про майбутнє вибудовує індивідуально на підставі власних уявлень, логіки та переваг, тобто наявний фактор суб'єктивності. Для зниження рівня такого фактора ще на етапі розробки прогнозів залучають широке коло компетентних експертів, сприяючи тим самим виробленню ними узагальненої та погодженої групової прогнозної оцінки. Для її досягнення можуть бути використані різні організаційні форми, у тому числі очна або заочна, мозковий штурм, фокус-група тощо [85].

Форсайт від інших інструментів вивчення майбутнього розвитку відрізняють чотири основні характеристики:

- орієнтація на вживання конкретних заходів, що полягає не тільки в аналізі та міркуванні щодо перспектив майбутнього розвитку, але в

прийнятті конкретних рішень, які дадуть змогу формувати майбутнє таким, яким його хочуть бачити;

- врахування різних альтернатив майбутнього розвитку, яке ґрунтується на тому, що майбутнє не визначене;
- залученість різних учасників, тому що потрібне залучення широкого кола різнопрофільних, але зацікавлених груп учасників;
- міждисциплінарний характер. Форсайт має комплексний характер і намагається охопити всі фактори, які можуть вплинути на майбутні процеси.

В Україні також проводяться форсайтні дослідження, початок яких було покладено Державною програмою прогнозування науково-технічного розвитку на 2004-2006 роки, у рамках реалізації якої було визначено пріоритетні напрями науково-технічного розвитку. Але фінансування Програми було скорочено майже вдвічі, а її реалізацію у 2006 році призупинено. У 2007 році Постановою Кабінету Міністрів України від 11.09.2007р. № 1118 затверджено Державну програму прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008-2012 роки (далі – Програма). Базовою організацією, яка забезпечувала організаційний супровід виконання Програми, наказом Міністерства освіти і науки України було визначено Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ). [164]

Основою форсайтних досліджень, які проводилися УкрІНТЕІ в рамках реалізації Програми, був метод цільових груп експертів. За кожним пріоритетним напрямом дослідження проводилися за такою схемою:

- аналіз глобальних тенденцій світової науки і технологій;
- аналіз стану і перспективи розвитку науково-технічного потенціалу України на основі аналізу публікацій наукових статей, монографій, захищених дисертацій, звітів щодо виконаних науково-дослідних робіт тощо;
- аналіз стану нормативно-правової та законодавчої бази України щодо науково-технологічної політики в обраних сферах;

- проведення стратегічних маркетингових досліджень щодо виявлення перспективних напрямів розвитку новітніх технологій на основі експертних оцінок;
- визначення переліку підприємств, на яких можливе впровадження критичних технологій та виробництво інноваційного продукту;
- забезпечення інформування суспільства щодо переліку відібраних критичних технологій та їх впровадження [164].

Залежно від цілей і масштабів дослідження кожен з цих етапів може, у свою чергу, передбачати певні стадії з використанням відповідних процедур.

Критерії оцінки технологій змінювалися залежно від цілей політики та багатьох зовнішніх умов. Водночас, виходячи з базових принципів процедури відбору, технології відповідають основним напрямам державної науково-технологічної та інноваційної політики і потребам ринку. Враховано конкурентні переваги держави в економічній сфері, що вже склалися, можливий вплив упровадження нових технологій на ключові галузі національної економіки та ступінь відповідності розвитку технології загальній стратегії розвитку держави. [124]

У результаті проведених УкрІНТЕІ в рамках Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку в Україні на 2008- 2013 р.р. фортсайтних досліджень сформовано та актуалізовано інформаційно-ресурсну базу за пріоритетними напрямками «Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань», «Енергетика та енергоефективність», «Нові речовини та матеріали», «Рациональне природокористування», «Інформаційно-комунікаційні технології» та вперше в Україні сформовано Перелік критичних технологій за пріоритетними тематичними напрямками. [164].

Крім того, в результаті проведення стратегічних маркетингових досліджень створено: базу паспортів новітніх технологій, базу даних «Експерти України»; перелік науково-дослідних університетів та вищих навчальних закладів, які проводять дослідження у зазначених сферах; перелік

промислових підприємств, на яких можливе впровадження критичних технологій; web-сторінка «Форсайт - стратегічні маркетингові дослідження науково-технологічного розвитку України» на сайті УкрІНТЕІ [164].

Сформовані експертами та схвалені Науково-технічною радою Програми Переліки критичних технологій надіслано до Кабінету Міністрів України для врахування при формуванні Урядом державного замовлення на науково-технічну продукцію та інноваційні проекти. Водночас зазначені переліки було надіслано галузевим міністерствам, обласним та міським державним адміністраціям для можливого впровадження критичних технологій та розміщено на офіційній web-сторінці УкрІНТЕІ.

Результати проведеного УкрІНТЕІ форсайтного дослідження покладено в основу Закону України від 08.09.2011 р. №3715 «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», яким визначено стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011-2021 роки; Постанови Кабінету Міністрів України від 07.09.2011р. №942 «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року», Постанови Кабінету Міністрів України від 12.03.2012 р. №294 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 роки». [43].

Світовий досвід свідчить, що для впровадження критичних технологій необхідно залучати як державні (шляхом державного замовлення), так і приватні інвестиції (з використанням механізмів державно-приватного партнерства). Створення умов для практичного освоєння наукових досягнень за пріоритетними напрямами інноваційного розвитку в Україні повинно стати одним з ключових завдань держави.

У 2013 році наукові прогнозно-аналітичні дослідження УкрІНТЕІ проводив в рамках науково-дослідної роботи «Розроблення інституціональних механізмів регулювання інноваційної діяльності»,

зокрема, щодо: формування технологічних основ еко-інновацій у контексті «зеленого» промислового зростання; визначення критеріїв, індикаторів і розроблення методології відбору «зелених» технологій з урахуванням результатів форсайтних досліджень в Україні; підготовки пропозицій щодо механізмів визначення та коригування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності з урахуванням результатів форсайтних досліджень і визначених критеріїв та індикаторів «зеленого» промислового зростання [164].

Нами, в якості дослідження стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку підприємств АПК обрано методологію форсайту як новітнього наукового підходу у виборі пріоритетів інноваційного розвитку та методологічного інструментарію в розробці найбільш сприятливої моделі її інноваційного розвитку на довгострокову перспективу.

Технологія форсайта містить у собі «ядро» з конкретних технологій (Дельфі та сценарії) і «м'яку» оболонку (стратегічні цілі й завдання, мотиви, управлінські навички, здатність до вироблення загальних позицій і т.д.), складові частини якої дуже важко конкретизувати. При цьому необхідно враховувати кваліфікацію персоналу, наявність ресурсів (як власних, так і запозичених), наявність технопарків галузі.

Зауважимо, що оскільки у форсайті найбільше значення має процес, а не кінцевий результат, то поки відсутні чіткі показники його ефективності.

Таким чином, схема реалізації використання методології форсайт можна представити так (рис.3.5).

Аналіз економічних джерел дозволяє зробити висновок, що процес проведення форсайту на рівні галузі містить у собі наступні етапи:

- вибір цільової настанови;
- визначення бачення майбутнього галузі, і визначення кола суб'єктів, які зможуть скласти основу стратегічного розвитку;
- прогноз перспектив розвитку галузі;
- прогноз результатів фундаментальних наукових досліджень в обраних сферах галузі: виноградарства та виноробства;

- прогнозування розвитку нових технологій;
- прогнозування виходу на ринок принципово нових видів продукції. [164].

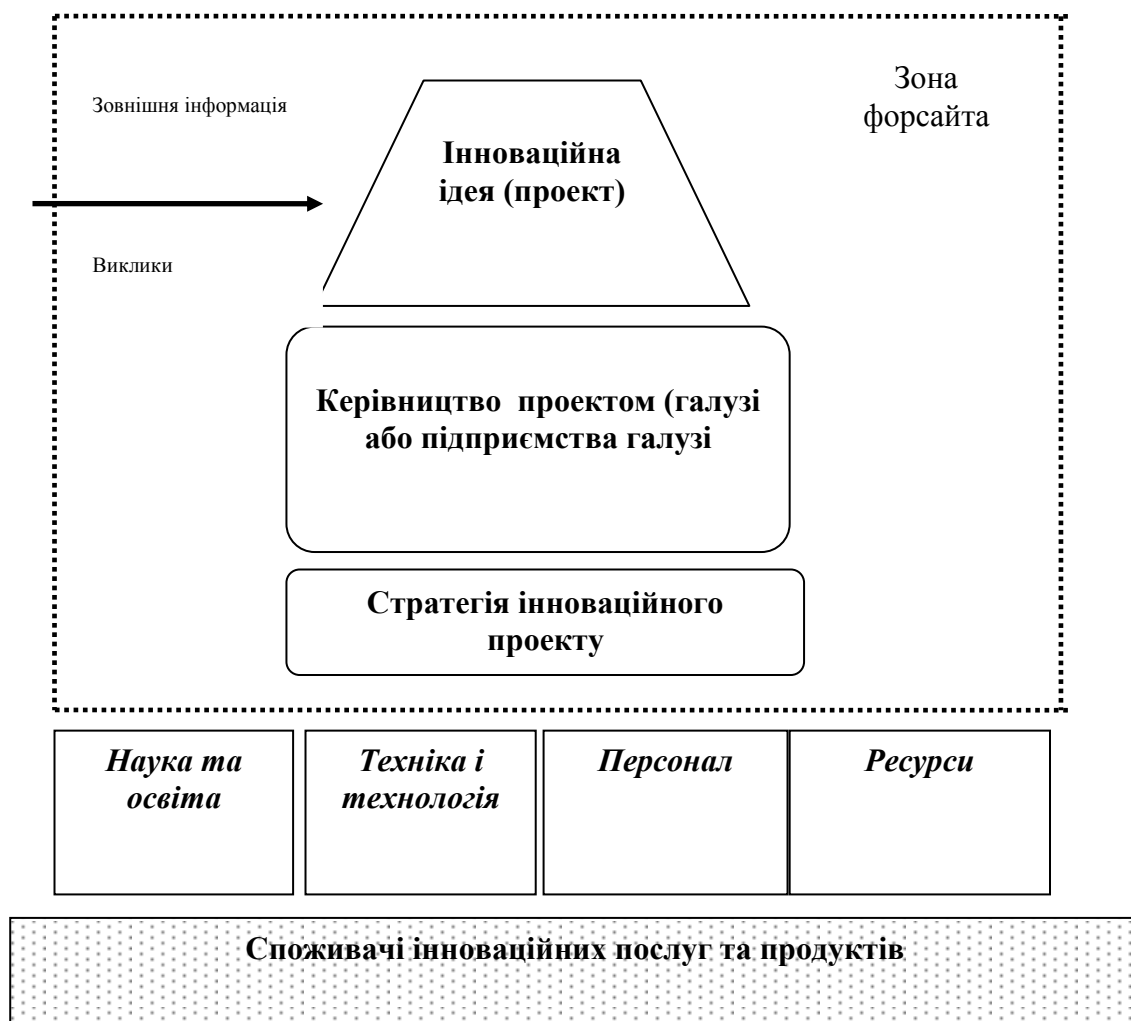

Рис.3.5. Принципова схема реалізації Форсайту
Розроблено автором

Далі результати прогнозу зіставляються з відомими або експертно-встановленими результатами розвитку досліджень, розробок інновацій у світі в цілому, що дозволяє оцінити потенційну вигоду для виробників інноваційної продукції й ухвалити рішення щодо підтримці найбільш перспективних напрямків досліджень і розробок.

В ході дослідження, використовуючи метод форсайт, для визначення найбільш сприятливої моделі інноваційного розвитку підприємств АПК на довгострокову перспективу, розрахунки проводилися з використанням

програмного засобу «FAR-AREA 4.0», схема функціонування якого показана на рис.3.6.

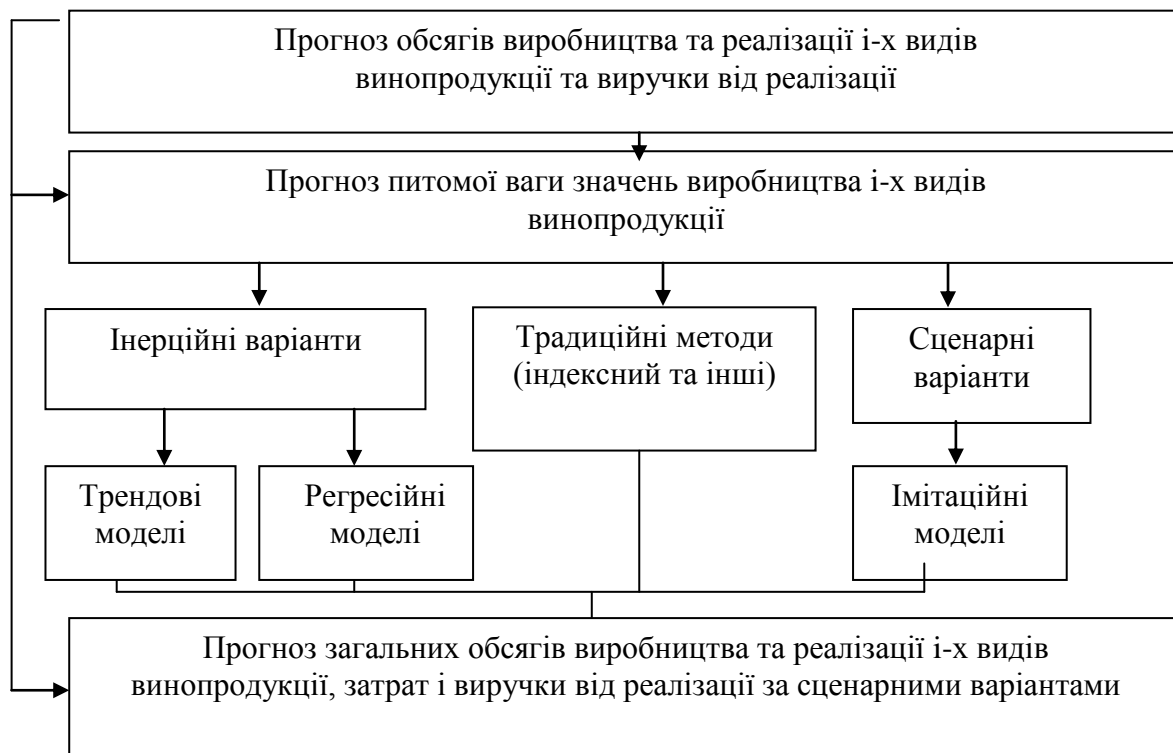

Рис.3.6. Схема проведення прогнозу методом форсайт з використанням програмного засобу «FAR - FOOD - AREA» [164]

Для дослідження нами обрано підприємство ТОВ «Дніпрянське ХПП», яке займається зберіганням, переробкою та реалізацією зернових продуктів.

Для підприємства важливим є висока якість виробленої продукції (комбікорму), у зв'язку із чим закуповується високоякісний матеріал. Проте, для підвищення ефективності виробництва та збереження якості продукції, необхідна й обробка його за визначеною технологією. Для цього підприємство планує закупити нову лінію для гранулювання і брикетування комбікорму, яку передбачається придбати за допомогою позикових коштів під інноваційний проект.

У результаті поліпшення технічної бази по випуску продукції підприємством збільшиться продуктивність лінії та обсяги виробництва при збереженні виробничого персоналу. Запропонована лінія дозволить

зменшити питому матеріаломісткість на 35 - 45 %, та забезпечує виготовлення одночасно двох рецептів комбікормів. При виконанні технологічного процесу на кожному циклі виробництва комбікормів відсутній холостий хід вагового дозатора, який виготовлений з можливістю вивантаження компонентів сировини в двох протилежних напрямках. Забезпечується зниження вартості комбікормів за рахунок скорочення транспортних витрат; здешевлення вартості годівлі за рахунок не включення в неї податку на додану вартість на комбікорми (оскільки комбікорм готується для власного використання). Також підвищується точність дозування інгредієнтів комбікормів за рахунок використання вагового дозування, що забезпечує покращення якості комбікормів. Установка додаткового устаткування не вимагає додаткових капіталовкладень для збільшення виробничих площ - воно буде встановлено в діючому цеху, що надалі позначиться на зменшенні витрат на виробництво продукції та зниженні собівартості.

Потреба в інвестиціях на даний проект складає, відповідно до справжнього бізнес-плану, визначена в 3969,7 грн, які надаються у вигляді кредиту строком на 1,5 роки по ставці 25% річних із щомісячною виплатою відсотків (наприкінці кожного місяця) і щомісячним поверненням основної суми боргу. Обґрунтування одержання кредиту для закупівлі устаткування ТОВ «Дніпрянське ХПП», графік фінансування проекту, виплати відсотків і повернення кредиту, розрахунок ризиків за проектом наведено у додатку Е.

Як умови запобігання ризиків нами розглянуто: висновок довгострокових контрактів на поставку сировини й комплектуючих; характеристика обґрунтування одержання від банку гарантій належного виконання контракту; розробка системи заходів щодо зниження потреби підприємства в оборотних коштах за рахунок підвищення ритмічності роботи, зменшення строку оборотності оборотних коштів, і скорочення строків відстрочки платежів дебіторам; висновок довгострокових контрактів з покупцями на майбутнє із чіткими умовами оплат і штрафних санкцій.

Використовуючи програмний засіб «FAR - FOOD - AREA» нами розраховано основні економічні показники ТОВ «Дніпрянське ХПП» за 2015-2016 р.р. для отримання інвестицій на інноваційний проект – закупку новітнього обладнання для виготовлення комбікормів (додаток Е).

При прогнозуванні інноваційного розвитку сільгосппідприємств АПК нами враховано основні фактори впливу при модернізації обладнання для виробництва продукції, фінансові ресурси та розроблено схему механізму фінансового (інвестиційного) забезпечення інноваційного процесу (рис.3.7).

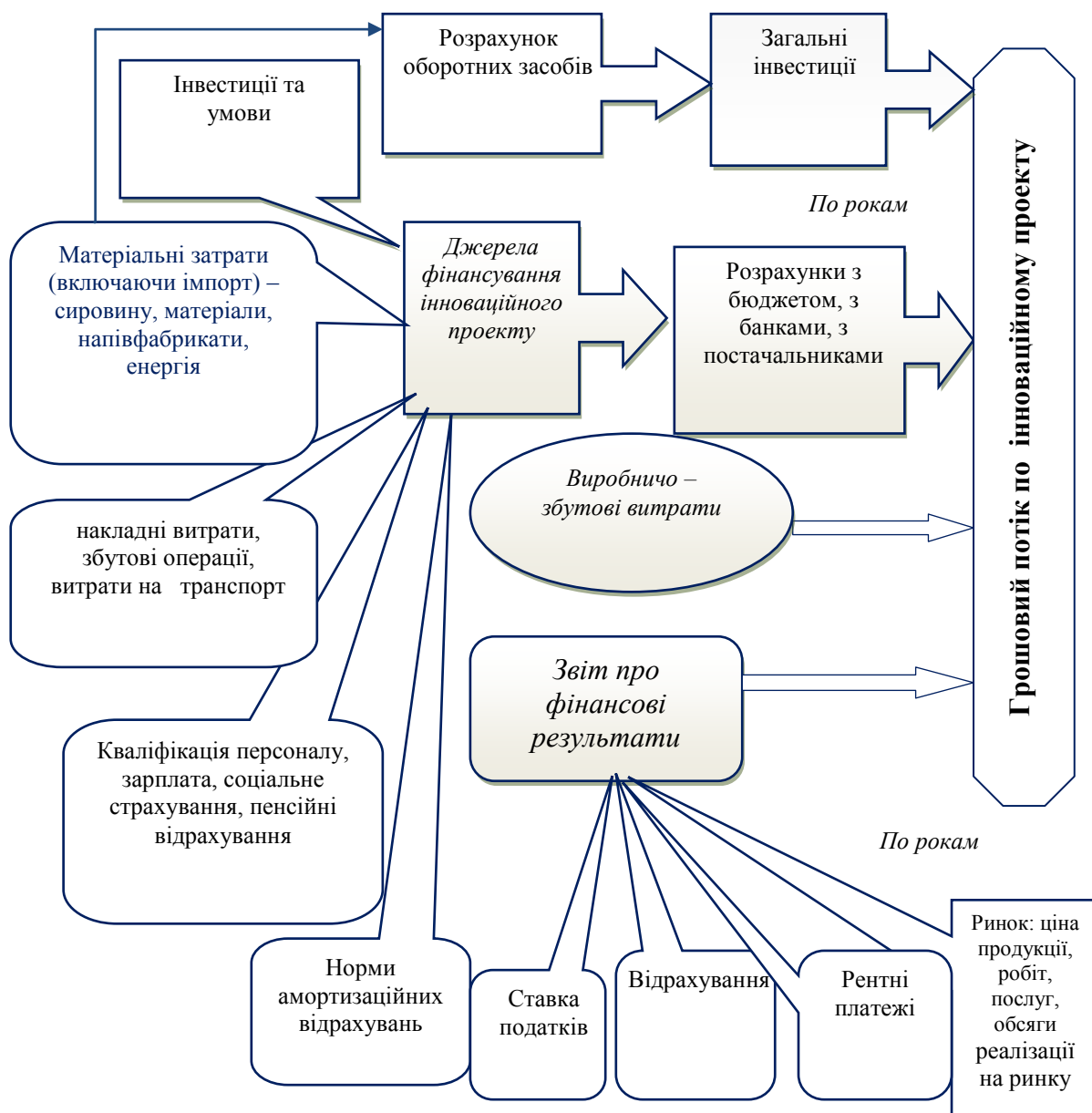

Рис.3.7. Схема організаційно-економічного механізму фінансового забезпечення інноваційного процесу підприємства АПК. Розроблено автором.

Вважаємо, що інноваційний розвиток АПК характеризується постійним оновленням асортименту продукції, впровадженням нових технологій, постійним удосконаленням системи виробництва і збуту відповідно до змін зовнішніх умов господарювання.

На прикладі сільськогосподарського підприємства ТОВ «Дніпрянське ХПП» нами обгрунтовано обрану методологію форсайту як новітнього наукового підходу у виборі пріоритетів інноваційного розвитку та методологічного інструментарію в розробці найбільш сприятливої моделі інноваційного розвитку на довгострокову перспективу. Лише системна робота з практичного застосування форсайт-методології та її подальше збагачення за рахунок нових підходів, методів, інструментів дає змогу стати певним поштовхом щодо активізації інноваційно-інвестиційної діяльності та забезпечити конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, регіонів, країни на глобальному рівні.

Враховуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що організаційно - економічний механізм розвитку інноваційної діяльності в АПК включає в себе:

- стратегічне управління інноваціями, спрямоване на розробку заходів, програм, проектів досягнення намічених цілей, виходячи з потенціалу НДДКР, виробничого потенціалу підприємств, зовнішніх і внутрішніх факторів, потреб споживачів у нововведеннях;
- планування інновацій, що включає сукупність інструментів, правил, інформації і процесів, спрямованих на досягнення кінцевих цілей;
- підтримка та стимулювання інноваційної підприємницької діяльності;
- система фінансування інноваційних процесів, що включає багатоканальність джерел надходження фінансових ресурсів, принципи вкладення акумульованих коштів, механізм контролю за використанням інвестицій, їх зворотність і оцінку ефективності інноваційних проектів;
- оподаткування організацій, що створюють і освоюють нововведення, страхування інноваційних ризиків;

- стратегічний і тактичний інноваційний маркетинг, спрямований на підтримку конкурентоспроможності підприємства та освоєння нових ринків збуту;

- ціноутворення на інноваційну продукцію та послуги.

Вважаємо, що національну інноваційну систему та інноваційну інфраструктуру (наприклад, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, тощо) необхідно посилити в інтересах інноваційних підприємств галузі. Доведено, що в умовах розвитку високотехнологічних інформаційних систем і технологій не вистачає об'єктів інформаційної інфраструктури, в якості яких пропонується створити: каталог (банк) інноваційних проектів; електронну базу потенційних інвесторів і осіб; спеціалізований електронний журнал; регіональні інформаційні мережі. Крім того, досить перспективним буде розвиток та створення таких збутових об'єктів інвестиційно – інноваційних процесів, як: постійнодіючий ярмарок інвестиційних та інноваційних проектів і розробок; зовнішньоторговельні об'єднання; спеціалізовані посередницькі фірми; венчурні ярмарки [163].

Висновки до розділу 3

1. Доведено, що удосконалення системи організації інноваційної діяльності в АПК має носити комплексний характер, охоплювати весь спектр сторін цієї діяльності в галузях агропродовольчої сфери - від проведення наукових досліджень і розробок, експериментальної перевірки наукових результатів до впровадження у виробництво та оцінки ефективності.

2. Підвищенню обґрунтованості та ефективності прийняття заходів державного впливу у сфері організації інноваційної діяльності в АПК могло б сприяти виділення даної проблеми в одну з пріоритетних галузей наукових досліджень з аграрних проблем. Це дасть певний імпульс для активізації інноваційної діяльності в галузі, що сприятиме прискоренню науково технічного прогресу і підвищенню ефективності агропромислового виробництва.

3. Порівняння реалізації державних цільових науково-технічних програм в Європі та Україні, свідчить про певні відмінності. Проте, більшість показників, що використовуються у країнах ЄС, можуть використовуватися і в Україні (показники кількості інноваційних підприємств, структуру та якість інновацій тощо).

4. Інноваційний процес в АПК необхідно сприймати як послідовний, безперервний процес планування, фінансування і здійснення інноваційної діяльності, спрямованої на досягнення економічного і соціального ефектів у галузі, регульованого державою і схильний до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку як галузі, так і національної економіки в цілому.

5. Визначено пріоритетні напрямки розвитку інноваційних процесів в АПК та обґрунтовано застосування новітніх інструментів їх забезпечення. Запропоновано використання венчурного капіталу, створення венчурних фондів, задача яких полягає в забезпеченні стійкої комунікації між замовниками інновацій та їх виконавцями в середньо- і довгостроковому періодах, що дасть можливість розвивати партнерські відносини бізнесу,

влади й соціуму в процесах регулювання, стимулювання й координації забезпечення інвестиційно-інноваційної моделі економічного розвитку галузі. Найважливішою складовою системи венчурного інвестування є неформальний ринок венчурного капіталу, який представлено приватними інвесторами – бізнес-ангелами (неформальні приватні інвестори, які вкладають власні кошти в ризикові проекти без надання будь-якої застави).

6. В якості дослідження стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку підприємств АПК обрано методологію форсайту як новітнього наукового підходу у виборі пріоритетів інноваційного розвитку та методологічного інструментарію в розробці найбільш сприятливої моделі її інноваційного розвитку на довгострокову перспективу. Результати впровадження проекту по модернізації виробництва в ТОВ «Дніпрянське ХПП» свідчать, що проект є економічно ефективним, забезпечить зворотність вкладених інвестицій за умови залучення кредиту величиною 3969,7 тис.грн строком на 1,5 роки із щомісячною виплатою відсотків по кредиту та щомісячному поверненню основної суми боргу починаючи з 01.01.2016 року.

Основні результати розділу викладено в наукових працях автора [35,38,39,40].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової задачі, яка полягає у розробці науково-практичних рекомендацій та пропозицій щодо формування організаційно-економічних механізмів активізації інноваційних процесів АПК України. Основні наукові положення дисертаційної роботи знайшли свою конструктивну реалізацію в комплексі науково-методичних рішень і практичних рекомендацій. Отримані результати дають підстави для наступних висновків:

1. Систематизовано сукупність різнопланових теоретичних підходів, що висвітлюють сутність поняття «організаційно-економічний механізм», який включає економічні та організаційні форми, за допомогою яких об'єднуються речові та особисті фактори. Розкрито економічну сутність і організаційно - економічні особливості інноваційних процесів АПК, принципи й значення інноваційної діяльності, що дає можливість розглянути інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї і завершуючи розповсюдженням продукту, а сукупний суспільний результат інновації вважати позитивним саме завдяки механізму дифузії інновацій.

2. Узагальнено існуючі науково-теоретичні аспекти та методичні підходи до управління інноваційними процесами в АПК. Змодельовано організаційно-економічний механізм активізації інноваційних процесів в АПК та сформульовано його теоретичні поняття, що полягають у наступному: це система методів і важелів управління, які впливають на об'єкт управління - інноваційні процеси в АПК, досягається зростання капіталізації і якісне вдосконалення виробничого потенціалу підприємств АПК.

Запропоновано принципову схему загального блоку керування інноваційною діяльністю в АПК, що включає: блок управління агропромисловим виробництвом, блок управління науково-технічною

діяльністю і блок управління інноваційним процесом. Вважаємо, що удосконалення системи організації інноваційної діяльності в АПК має носити комплексний характер, охоплювати весь спектр сторін цієї діяльності в галузях агропродовольчої сфери - від проведення наукових досліджень і розробок, експериментальної перевірки наукових результатів до впровадження у виробництво та оцінки ефективності.

3.Визначено, що агропромисловий комплекс є однією з пріоритетних складових національної економіки України та характеризується найбільшою часткою в її структурі. Аналіз сучасного стану інноваційних процесів вітчизняного АПК свідчить, що основними чинниками, які перешкоджають розвитку інноваційної діяльності підприємств агрокомплексу, є: нестача власних коштів (80,1% досліджених підприємств), великі витрати на нововведення (55,5%), недостатня фінансова підтримка держави (53,7%), високий економічний ризик (41%), недосконалість законодавчої бази (40,4%), тривалий термін окупності нововведень (38,7%), відсутність коштів у замовників (33,3%), нестача кваліфікованого персоналу (20%), відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями (19,7%), нестача інформації про ринки збуту (17,4%), нестача інформації про нові технології (16,1%). Результати проведеного аналізу свідчать, що розвиток та підвищення конкурентоспроможності сучасних агропромислових підприємств без активізації інноваційної діяльності неможливі для підприємств АПК України.

4.Виявлено домінантні фактори, їх значимість в критеріальному апараті та вплив на інноваційні процеси галузі в умовах трансформаційної економіки України. Визначено, що в даний час визначальний вплив на інноваційну активність в АПК мають політико-правові та інституційні чинники, серед яких: інноваційна політика держави, вектор її інвестиційно-інноваційної стратегії, нормативно-правові та законодавчі акти регіонального рівня, регулювання відносин взаємодії державного і приватного капіталів, формування і розвиток інституційного середовища, що створює умови

регулювання та підтримки різного роду операцій, пов'язаних із здійсненням інноваційних процесів в АПК. Визначено роль економічних і ринкових факторів, провідна роль серед яких відводиться рівню і темпам інфляції, паритетам цін між суміжними галузями і виробництвами, податковим та кредитним ставкам.

5. Дослідження різних теоретичних підходів розвитку інноваційних процесів, діагностика функціонування АПК, його сучасного стану та проблем у галузі, дозволили обґрунтувати концептуальні основи формування економічного механізму регулювання інноваційних процесів у галузі, що дасть змогу відновити її інвестиційно-інноваційний потенціал. Розроблено алгоритм розвитку організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності в АПК. При цьому основоположними принципами організації системи управління реалізації визначеної концепції визначено: забезпечення нормативної, методичної та інформаційної єдності програми; участь у розробці програми представників органів влади, суб'єктів аграрного підприємництва і науки

6. Обґрунтовано стратегічні напрями державного регулювання інноваційних процесів в АПК в конкурентному середовищі. Доведено, що державну підтримку необхідно зконцентрувати на фінансуванні цільових інноваційних програм, в дослідницько-виробничих господарствах, де проводиться перевірка практичного застосування науково-технічних розробок за конкретних умов. Визначено організаційно-економічні важелі процесу активізації функціонування АПК (економічні, інноваційно-інвестиційні, управлінські, інформаційно-аналітичні) та сформовано схему такого процесу, яка свідчить, що державі відведена роль організатора і координатора структурних зрушень у сфері активізації інноваційного розвитку АПК в сучасних умовах.

7. Визначено пріоритетні напрями розвитку інноваційних процесів в агропромисловому комплексі в контексті економічної глобалізації. Інноваційним економічним інструментом активізації інноваційної діяльності

АПК може стати створення венчурного фонду інноваційно - інвестиційних проектів в АПК. Засоби даного Фонду будуть направлятися на фінансування проектів, що мають інноваційну спрямованість. Обов'язковою умовою має стати злиття виробництва і науки, тобто проекти повинні бути реалізовані науково-виробничими підприємствами, створеними шляхом організації на базі або злиття вузів, НДІ і виробничих підприємств. Визначено, що найважливішою складовою системи венчурного інвестування є неформальний ринок венчурного капіталу, який представлено приватними інвесторами – бізнес – ангелами, що представляють неформальних приватних інвесторів, які вкладають власні кошти в ризикові проекти без надання будь-якої застави.

8. В якості дослідження стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку підприємств АПК обрано методологію форсайту як новітнього наукового підходу у виборі пріоритетів інноваційного розвитку та методологічного інструментарію в розробці найбільш сприятливої моделі її інноваційного розвитку на довгострокову перспективу. У результаті поліпшення технічної бази по випуску продукції досліджуваного ТОВ «Дніпрянське ХПП» збільшиться продуктивність нової лінії для гранулювання і брикетування комбікорму, яку передбачається придбати за допомогою позикових коштів під інноваційний проект. Запропонована лінія дозволить зменшити питому матеріаломісткість на 35 - 45 % та забезпечить виготовлення одночасно декількох видів комбікормів. При прогнозуванні інноваційного розвитку ТОВ «Дніпрянське ХПП» нами враховано основні фактори впливу при модернізації обладнання для виробництва продукції, фінансові ресурси та розроблено схему механізму фінансового (інвестиційного) забезпечення інноваційного процесу. Економічний ефект від впровадження нового устаткування при несприятливих умовах повернення кредитного боргу складе 4005,0 тис. грн чистого прибутку, залишок вільних коштів після сплати кредиту в останній рік становитиме 35.2 тис.грн.

Список використаної літератури

1. Аграрна реформа в Україні (соціологічна діагностика) [Текст] / М. Баланівський [та ін.] ; заг. ред. В. Тарасенко; НАН України, Ін-т соціології. - К. : ІС НАН України, 2007. - 576 с.
2. Аграрні відносини в регіональних економічних системах [Текст] : монографія / С. Я. Ковальчук, Л. Є. Купінець ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. - О. : ІПРЕЕД НАН України, 2010. - 208 с.
3. Аграрний ринок в умовах трансформації економічних систем[Текст] : монографія / Є. М. Кирилюк ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2013. - 571 с.
4. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції [Текст] / М. Г. Бетлій [та ін.] ; ред. О. М. Бородіна ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. - Ужгород : ІВА, 2006. - 496 с.
5. Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І. та ін. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія. — Донецьк: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2007. — 328 с.
6. Амоша О.І., Кабанов А.І., Стариченко Л.Л. та ін. Державна підтримка та перспективи інноваційного розвитку і структурних перетворень вугільної промисловості України: монографія. — Донецьк: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2009. — 326 с.
7. Амоша О. І. Організаційно-економічний механізм активізації інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/3103/st_31_2.pdf?sequence=1.
8. Аналіз інвестиційної привабливості міст і регіонів України / Дослідження державного аналітичного центру "Институт реформ".

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bdo.com.ua/Default.aspx?id=74&item=228>

9. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент : учеб. пос. / И.Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2001. – 304 с.

10. Бережна Ю.С. Сутність сталого розвитку сільського господарства / Ю.С. Бережна // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. – 2010. – Т. 23(62). – № 1. - С. 35– 41. – Серія: Економіка та управління.

11. Борисова И.С. Основы инновационного развития предприятий / И.С. Борисова // Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского. – 2011. – № 24. – С. 225-229.

12. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 74–85. 3.

13. Бородіна О.М. Інституційний розвиток сільського господарства і села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою / О.М. Бородіна // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 48–61.

14. Вермінська О. М. Проблеми та перспективи інвестиційно-інноваційного розвитку України / О. М. Вермінська, П. А. Гориславець // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць] / відп. ред. О. Є. Кузьмін. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 416 с.

15. Виклики і шляхи агропромислового розвитку / [Пасхавер Б. Й., Шуравська О. В., Молдаван Л. В. та ін.] ; за ред. акад. УААН Б. Й. Пасхавера; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2009. – 432 с.

16. Волощук К.Б. Сутність та складові інвестиційно-інноваційного потенціалу агропромислових підприємств / К.Б.Волощук // Збірник наукових праць ПДАТУ. – 2015. – № 3(29). – С. 97-104.

17. Волощук К.Б. Механізми забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислових підприємств / К.Б.Волощук //

Збірник наукових праць ПДАТУ. – Вип.22.- Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2014. С.121-126.

18. Волощук К.Б. Ефективність інноваційно-інвестиційного спрямованого агробізнесу / К.Б.Волощук // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». - №7 (45). – 2013. – С.5-8.

19. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України: монографія / В. М. Геєць, Семиноженко В. П. – Харків: Константа, 2006. – 272с.

20. Геєць В. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. Геєць, В.Юрчишин, О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 4–14.

21. Глобальна економічна безпека: [монографія] / О.Г. Білорус, М.В. Зубець, П.Т. Саблук, В.І. Власов. – К. : ННЦ „ІАЕ”. – 2009. – 486 с.

22. Гончаров В.М. Організація системи формування механізму інноваційного забезпечення економічної безпеки конкурентоспроможного підприємства: монографія / В.М. Гончаров, Д.В. Солоха, В.Ю. Припотень, Я.В. Васьковська. – Донецьк : СПД Купріянов В.С., 2010. – 416 с.

23. Горобець О. А. Методи оцінки ефективності запровадження інновацій на підприємстві / О. А. Горобець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т. 1. – С. 124-127.

24. Гохберг Л.М. Инновационное развитие – основа модернизации экономики России: Национальный доклад / Л.М. Гохберг, С.А. Заиченко, Г.А. Китова. – М.: ИМЭМО РАН, ГУ ВШЭ, 2008. – 168 с.

25. Гриньов В. М. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах: монографія / В. М. Гриньов, В. В. Власенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 200 с.

26. Гриньова В.М. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах: монографія / В.М. Гриньова, В.В. Власенко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2005. – 200 с.

27. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4–14.

28. Гриценко А. Економічна теорія в сучасному світі / А. Гриценко // Економіка України. – 2008. – С. 40–54.
29. Гумба Х.М. Теоретические основы инновационного развития предприятий строительной отрасли : монография / Х.М. Гумба; МОН РФ, ФГБОУ ВПО «Моск. гос. строит. ун-т». – М. : МГСУ, 2012. – 200 с.
30. Даций О.І.Ефективність інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві [Текст] : дис. д-ра екон. наук: 08.02.02 / Даций Олександр Іванович; Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" УААН. - К., 2005. - 441 арк.
31. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / За ред. д-ра екон. наук М.М. Якубовського. – К.: НДЕІ Міністерства економіки України, 2005 – с.164.
32. Дорошко О. О. Особливості інноваційного розвитку України / О. О. Дорошко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 5. – С. 21–24.
33. Друкер П.Ф. Бизнес и инновации / П.Ф. Друкер; пер. с англ. и ред. К.С. Головинского. – М.; СПб.; К. : Вильямс, 2007. – 432 с.
34. Жук М.М. Фінансування національної інноваційної інфраструктури в умовах трансформації: інституціонально-економічний аспект / М.М. Жук // Демократичне врядування : наук. вісник Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України – Вип. 12. – Львів: ЛРІДУ НАДУ – 2013. – Режим доступу: <http://lvivacademy.com/visnik12/index.html>
35. Жук М.М. Інституційно-економічні механізми модернізації національної інноваційної системи в умовах поглиблення інтеграційних процесів / М.М. Жук // Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. – 2014. – №1(33). – С. 288-291.
36. Жук М.М. Державна підтримка розвитку національної інноваційної системи в умовах нестабільності / Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при

Президентів України. — Вип. 41 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. — Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2014. — С.

37. Жук М.Н. Институционально-экономические механизмы развития инновационного процесса // Экономика, право и проблемы управления: сб. науч. трудов № 5 / под общ. ред. В.Г. Тихин. — Минск: Частн. ин-т упр. И предпр., 2015. — С. 98-102.

38. Жук М.М. Жук М.М. Основи інвестиційно-інноваційних процесів в АПК. Україна в інтеграційних процесах: загальнодержавний, регіональний та місцевий виміри: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Херсон, 21 квітня 2014р.). — Херсон: МУБіП, 2014. — С.26-28.

39. Жук М.М. Пріоритети та засоби інноваційного розвитку національної економіки: європейський досвід / М.М.Жук / Інституційні механізми зближення законодавчих норм між Україною та ЄС в період економічної кризи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Херсон, 01 червня 2015 року). — Херсон: МУБіП, 2015. — С.40-41.

40. Жук М.М. Використання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій навчання у вищих закладах освіти / М.М.Жук / Вища освіта: сучасні проблеми та європейські перспективи: матеріали всеукраїнського круглого столу (м. Херсон, 16 квітня 2015 року) — Херсон: МУБіП, 2015. — С.40-41.

41. Жук М.М. Проблеми та перспективи реалізації стратегії науково-технічного та інноваційного розвитку / М.М.Жук / Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та менеджменту: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 25-26 вересня 2015 року). — Львів: 2015. — С.

42. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 № 433-IV з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15>

43. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>

44. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків» від 16.07.1999 № 991-XIV з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14>

45. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов.— К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 448 с.

46. Зінь Е., Валюх А. Механізм розвитку регіональної інноваційної діяльності [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ashsu.org/index.php?module=pagemaster&PAGE_user_op=view_page&PAGE_id=403

47. Економіка підприємств агропродовольчого комплексу [Текст] : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. Г. Андрійчук ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2010. - 414 с.

48. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення [Текст] / О. М. Алимов [та ін.] ; НАН України, Об'єд. ін-т економіки. - К. : [б.в.], 2005. - 540 с.

49. Експрес-випуск Державної служби статистики України «Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2013 році» №131/0/05.3вн-14 від 14.04.2014. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

50. Інноваційні процеси в змішаній економіці: [монографія] у 2-х томах, том 2 / В. Г. Федоренко [та ін.]; під ред. В. Г Федоренка, Н. П. Денисенко. – К.:Пік ДСЗУ, – 2008 – 239 с.

51. Інноваційно-інвестиційні процеси в аграрному секторі: нормативний аналіз та економічні методи дослідження впливу на суспільний добробут [Текст] : монографія / В. В. Семенов, О. Д. Витвицька, М. М.

Кулаєць, В. А. Скрипченко ; за ред. канд. техн. наук В. В. Семенова ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України. - К. : ННЦ "Ін-т аграр. економіки", 2009. - 292 с.

52. Інновації в Україні: європейський досвід та рекомендації для України. – Том 3. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант (проект від 19.10.2011). – К. : Фенікс, 2011. – 76 с.

53. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посібник для студ. вузів / С.М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.

54. Ілляшенко С.М. Менеджмент і маркетинг інновацій: Монографія. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 616 с.

55. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент: підручник. / С. М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 334 с.

56. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / [Саблук П. Т., Кісіль М. І., Коденська М. Ю. та ін.] ; за ред. М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 478 с.

57. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 552 с.

58. Інноваційні технології в аграрній сфері: сутність, класифікація та українські реалії / Савицький Е. Е. // Економіка АПК. - 2014. - № 2 - С. 110

59. Инвестиционные и инновационные процессы в АПК Украины в условиях аграрной реформы / [Ткаченко В. Г., Богачёв В. И., Гончаров В. Н. и др.] ; под ред. В. Г. Ткаченко, В. И. Богачёва. – Луганск: „Книжковий світ”, 2010. – 272 с.

60. Инновации в сельском хозяйстве Израиля. [Електронний ресурс] - Режим доступу:<http://www.ya-fermer.ru>

61. Инновационный менеджмент: Многоуровневые концепции, стратегии и механизмы инновационного развития: [учебн. пос.] [Текст] / [

Под ред. В.М. Аньшина, А.А. Дагаева]. — [3-е изд., перераб., доп.]. — М.: Дело, 2007. — 584 с.

62. Информационный обзор новой рамочной программы Европейского Союза по научно-технологическому и инновационному развитию «Горизонт 2020» с 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ved.gov.ru/files/images/Gorizont_2020.pdf.

63. Карлоф Б. Деловая стратегия: концепция, содержание, символы [текст]; [пер. с англ.] / Б. Карлоф. – М.: Экономика, 1991. – 239 с.

64. Карпунь Н.І. Мотивація і стимулювання інноваційної діяльності підприємства. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2008_628/84.pdf

65. Касс М.Е. Формирование стратегии инновационного развития предприятия на основе управления нематериальными активами : монография / М.Е. Касс. – Н. Новгород : ННГАСУ, 2011. – 159 с.

66. Касич А.О. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в Україні: джерела, оцінка, перспективи: монографія / А.О. Касич. – Кременчук : ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2008. – С. 272.

67. Кибиткин А.И. Концептуальный подход к оценке инновационного развития предприятия / А.И. Кибиткин, М.Н. Чечурина // Вестник МГТУ. – 2011. – Том 14, № 2. – С. 427–434.

68. Кірдіна О.Г. Інноваційний ресурс підвищення конкурентоспроможності національної економіки / О. Г. Кірдіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1, т. 1. – С. 95–102.

69. Ковтун О. І. Стратегія підприємства / Підручник / О. І. Ковтун. - Львів: «Новий Світ - 2000», 2009. - 680 с.

70. Ковальчук С.С. Інноваційна діяльність як пріоритет економічного розвитку України / С.С. Ковальчук // Фінанси України: Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. - 2004. - №7. - С. 96.

71. Корсікова Н.М. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах // Економіка харчової промисловості, № 3, 2009 р.- 8-11 с.
72. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 30-37.
73. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності / О.В. Крисальний // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 10-12.
74. Кузьмін, О.Є. Сутність та розвиток венчурного підприємництва / О.Є. Кузьмін, І.В. Литвин // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. — 2005. — № 527: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. — С. 92—98.
75. Лазарева Є. Дослідження закономірностей інноваційних перетворень у регіональній економіці / Є. Лазарева // Економіст. – 2009. – № 9. – С. 35–37.
76. Левицька І.В. Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості / І.В. Левицька // Бізнес Інформ. – 2012. – № 11. – С. 147-150.
77. Лігоненко Л. Оцінка інноваційності економіки України в міжнародних рейтингах / Л. Лігоненко // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 3. – С. 5–22.
78. Мазур А.Г. Управління регіональними інвестиційними процесами в агропромисловому комплексі : монографія / А.Г. Мазур, С.В. Козловський, Ю. В. Герасименко. – Вінниця : Глобус- Прес, 2008. – 208 с.
79. Мамедова М.В. Форсайт – технології в аграрному виробництві / М.В. Мамедова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2008. – № 153. – С. 101-106.

80. Майкл Л. Стремительные инновации / Л. Майкл, Воркс Джеймс, Вотсон-Хемфилл Кимберли; пер. с англ. – К. : Compaгnion Group, 2006. – 350с.
81. Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації [Текст] : монографія / О. О. Єранкін; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». - К. : КНЕУ, 2009. - 419 с.
82. Маркетинг. Менеджмент. Інновації : монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми : ТОВ «ТД «Папірус», 2010. – 624 с.
83. Марков В. В. Налоговые льготы как способ стимулирования инновационной деятельности: оценка целесообразности и бюджетной результативности их применения : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (Управление инновациями)» и 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет, 2010. – 204 с.
84. Мельник Ю. Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю. Ф. Мельник, П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.
85. Методология Форсайта /Форсайт-портал СФУ [Електронний ресурс]. - Доступний з: <[http://\(foresight.sfu-kras.ru/method\)](http://foresight.sfu-kras.ru/method)>.
86. Микитюк, П. П. Інноваційна діяльність: навч. посіб. / П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
87. Мочерный С.В., Некрасов В.Н., Овчинников В.Н., Секретарюк В.В. Экономическая теория [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://library.tuit.uz/skanir_knigi/book/econ_teoriya/econ_teoriya.htm
88. Музика М.П. Підвищення ефективності інноваційної підприємницької діяльності в сільськогосподарському виробництві / М.П. Музика // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 67-69.

89. Нагірна Л. В. Інновації як умова формування конкурентних переваг підприємства / Л. В. Нагірна // [Електронний ресурс]. — Режим доступу :http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/6_55803.doc.htm
90. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. — К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держ статистки України», 2013. — 287 с.
91. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. — К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держ статистки України», 2012. — 305 с.
92. Обзор международного опыта инновационного развития [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.strf.ru/mobile.aspx?C.atalogId=223&d_no=39679.
93. Овсянюк-Бердадіна, О. Ф. Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств: реалії та інструменти забезпечення [Текст] / Олександра Федорівна Овсянюк-Бердадіна // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. — Том 19. — № 2. — С. 117-121.
94. Онікієнко В. В. Інноваційна політика країн Євросоюзу та СНД: проблеми і практика реалізації / В. В. Онікієнко // Український соціум. — 2006. — № 3. — С. 170–183.
95. Основи аграрного підприємництва / [М.Й. Малік, В.В. Зіновчук, Ю.О. Лупенко та ін.] ; за ред. М.Й. Маліка. — К. : Інст-т аграрної економіки, 2001. — 582 с.
96. Перерва П. Г. Экономическая оценка инновационного потенциала: [монография] / П. Г. Перерва, А. П. Косенко, Д. Коциски, Д. Л. Скай, О. О. Маслак. — Мишкольц: Мишк. Тех. Ун-т. — 2009. — 166 с.
97. Петричко М.М. Сучасний стан державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів в Україні / М.М.Петричко, С.В.Прохорчук // Бізнес-навігатор: Науково-виробничий журнал. — 2013.- № 1 (30). — С.220-224.

98. Підкамінний І.М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства [Електронний ресурс] / І.М. Підкамінний, В.С. Ціпуринда // Ефективна економіка. – 2011. – № 3.– Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=480>.

99. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства : монографія / Ю.С. Погорелов. – Луганськ : Глобус, 2010. – 512 с.

100. Подлевський А. А. Податкове стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні / А. А. Подлевський, Н. Ю. Перев'язко // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : збірник наукових праць. – 2011. – Вип. XVII, № 4. – С. 48–56.

101. Полковниченко С. О. Оцінка інноваційного розвитку економіки України / С. О. Полковниченко, О. В. Левківський, В. В. Левківський // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. – № 2. – С. 78–87.

102. Поручник А.М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні: моногр. / А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк. — К.: КНЕУ, 2000. — 172 с..

103. Постанова Верховної Ради України «Про концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

104. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці [текст] / [С.М. Ілляшенко, О.В.Прокопенко, Л.Г.Мельник, В.В.Божкова, О.С. Телетов]. — Суми: Університетська книга, 2005. — 582 с.

105. Прохорчук С.В. Необхідність стабілізації та формування стійкого розвитку підприємств АПК на інноваційній основі / Прохорчук С.В. // Бізнес – навігатор: науково-виробничий журнал. – Херсон: МУБІП, 2011. - № 17. - С. 51-59.

106. Програма «Горизонт - 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/HORIZON-20201.pdf
107. Рассел Дж. Альфа-лидерство / Дилтс Р., Диринг Э., Рассел Дж. – СПб.: Прайм - Еврознак, 2004. – 256 с.
108. Розпорядження КМУ від 4 червня 2015 р. № 575-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/575-2015-%D1%80>
109. Ройтман С. Система приема, формализации и продвижения новаций / С. Ройтман, О. Фиговский // Экология и жизнь. – 2007. – №10 (71). – С. 26-31.
110. Россоха В.В. Інноваційна парадигма управлінської діяльності / В.В. Россоха // Агроінком. – 2005. – Вип.5-6. – С. 59-61.
111. Саблук П.Т. Структурно-інноваційні зрушення в аграрному секторі України як фактор його соціально-економічного зростання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2004. – № 6. – С. 3–8.
112. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венг.; общ. ред. и вступ. ст. Б.В. Сазонова. – М. : Прогресс, 1990. – 295 с.
113. Сіденко В. Р. Інноваційна модель розвитку ЄС – від Лісабонської стратегії до «Європи 2020» / В. Р. Сіденко // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2011. – № 1. – С. 113–126.
114. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України : [монографія] / Н. М. Сіренко. – Миколаїв, 2010. – 416 с.
115. Сіренко Н.М. Управління інноваційною системою аграрного підприємства / Н.М. Сіренко // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 43-46.
116. Смоленюк А. П. Теоретичні засади інноваційного розвитку агропромислового виробництва / А. П. Смоленюк // Науково-теоретичний журнал «Наука й економіка». – 2009. – Випуск 2 (14). - С. 257-266.

117. Стан розвитку організаційних форм венчурного підприємництва і його інфраструктури в країнах світу та в Україні. Зінченко О.П., Ільчук В.П., Радзієвська Л.Ф., Євтушенко В.М. - К.: НДІСЕП, 2004.- 80с.
118. Статистичний щорічник України за 2013 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2014. – 558 с.
119. Статистичний щорічник України за 2014 рік. – К.: Державна служба статистики України. – 2015. – 559 с.
120. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт.-упорядн. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
121. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс] // Комітет з питань науки і освіти. - Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017
122. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3-х т., Т.2: Інноваційно- технологічний розвиток економіки / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України
123. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.
124. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nikolaychuk.at.ua/news/2010-11-17-52>.
125. Тараненко І. В. Інноваційні стратегічні ініціативи ЄС / І. В. Тараненко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць : у 3 т. Т. 1. / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – С. 72–78.

126. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; сокр. пер. с англ.; науч. ред. К.Ф. Пузыря. – М. : Экономика, 1989. – 271 с.
127. Терещенко М.А. Державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні [Текст] / М. А. Терещенко // Інвестиції: практика та досвід : журнал. – 2009. – № 11. – С. 5-6.
128. Ткаченко В.Г. Инвестиционные и инновационные процессы в АПК Украины в условиях аграрной реформы: [монография] / Под ред. В.Г. Ткаченко, И.В. Богачева. – Луганск : «Книжковий світ», 2010.
129. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В. Трегобчук // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 4–12.
130. Трубилин А.И. Инновационный путь развития агропромышленного производства / А.И. Трубилин // Власть. – 2009. – № 2. – С. 8-11.
131. Тульчинська С.О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу // Стратегічні пріоритети, №1(6), 2008 р.- 89-95 с.
132. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності / Л. І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 3. – С. 82–97.
133. Федулова І.В. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства / І.В. Федулова // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2010. – № 36. – С. 114-118.
134. Федулова Л.І. Тенденції розвитку інноваційної політики та її вплив на економічне зростання // Економіка і прогнозування. – 2011. - №2. – С. 63-81.
135. Фишер К. История новой философии: Бенедикт Спіноза / К. Фишер. – М.: АСТ, Транзиткнига, 2005. – 557 с. 11.

136. Формування і розвиток економічного потенціалу сільських територій України [Текст] : [монографія] / Альона Ключник ; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. - Миколаїв : Дизайн та поліграфія, 2011. - 467 с.
137. Хомутский Д.Ю. Управление инновациями в компании [текст] / Д.Ю. Хомутский. – М.: СОЛОН-ПРЕСС, 2008. – 169 с. – ISBN 978-5-91359-031-2.
138. Христенко О. В. Особливості законодавчого регулювання інноваційної діяльності в Україні / О. В. Христенко // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 3. – С. 49–54.
139. Череп А.В. Інвестиційна діяльність в Україні: стан та шляхи її активізації / А.В. Череп, Г. І. Рурка // Держава та регіони. – 2011. – N3. – С.48–52.
140. Чорна М. В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства: монографія / Чорна М. В., Глухова С. В. // Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. – 210 с.
141. Шипуліна Ю.С. Розвиток теоретико-методологічних засад переходу підприємств на інноваційний шлях розвитку / Ю.С. Шипуліна, С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Т. I, № 4. – С. 103-112.
142. Шпикуляк О.Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку: [моногр.] / О.Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 396 с.
143. Шубравська О.В. Інноваційні трансформації агропродовольчого сектора економіки: світові тенденції та вітчизняні реалії // Економіка і прогнозування. - 2010. - №3. – С. 90-102.
144. Шубравська О.В. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект / О.В. Шубравська // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 27 – 33.
145. Шубравська О.В., Прокопенко К.О. Розвиток агроінноваційної діяльності в Україні / О.В.Шубравська, К.О.Прокопенко // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 77-81.

146. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер.с англ. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.

147. Щеглюк С. Д. Механізми стимулювання інноваційної діяльності і концентрації ресурсів економіки регіону / С. Д. Щеглюк // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2009. – №5. – Т. 1. – С. 87-93.

148. Щетилова Т. В. Методичні підходи до оцінки економічної ефективності інноваційних проектів / Т. В. Щетилова // Економіка промисловості. – 2003. – №3(21). – С. 109-115. 150. Державне регулювання економіки

149. Циган Р.М. Основні умови розвитку агропромислового комплексу України на інноваційній основі / Р. М. Циган, А. О. Кравченко // Бізнес Інформ. - 2013. - № 5. - С. 184-188. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2013_5_32.pdf.

150. Янченко З.Б. Особливості розробки регіональних інноваційних програм аграрної сфери / З.Б.Янченко // Економіка АПК. – 2013. - № 6. – С. 63 -67.

151. Янковська О.І. Особливості інновацій в сільському господарстві [Електронний ресурс] / О.І. Янковська. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10yaoiicg.pdf.

152. Яцун Л.М. Етапи життєвого циклу інновацій підприємств харчування / Л.М. Яцун, О.В. Борисова // Вісник ДонДУЕТ. – Донецьк : ДонДУЕТ, 1999. – № 1. – С. 79-85.

153. Benavente J. M. The Role of Research and Innovation in Promoting Productivity in Chile / J. M. Benavente // University of Chile. – Department of Economics. – 2002. – WP № 200. – 29 p.

154. Lawson B. Developing innovation capability in organizations: a dynamic capabilities approach / Benn Lawson, Danny Samson // International Journal of Innovation Management. – 2001. – Vol. 5, No. 3. – P. 377-400.

155. Lesáková L. Innovations in Small and Medium Enterprises in Slovakia / Ľubica Lesáková // *Acta Polytechnica Hungarica*. – 2009. – Vol. 6, No.3. – P. 23-34.
156. Zott C. The business model: Recent developments and future research / Christoph Zott, Raphael Amit, Lorenzo Massa // *Journal of Management*. – 2011. – Vol. 37, No. 4. – P. 1019-1042.
157. Zhuk M.M. Improving the financial mechanism of state support for innovative activity of business entities under market economy / M.M. Zhuk // *Actual problems of economics*. – 2015. – №3(165). – P. 137-143.
158. Zhuk M.M. Financial support of regional innovative development in the terms of transformation / M.M. Zhuk // *Economics and Business*. – 2013. – №2. – P. 80-85.
159. Janáková H. Creative management and innovation / Hana Janáková // *Creative and Knowledge Society*. – August, 2012. – Volume 2, Issue 1. – P. 95-112.
160. Huo M. The Study of Knowledge Innovation Based on Enterprise Knowledge Ecosystem / Mingkui Huo // *Business and Management Research*. – 2013. – Vol. 2, No. 1 – P. 69-73. 24.
161. Van Den Ban A.W. Forms and methods of work of information-consulting service in Russia: Sd. Mater. Konf. po IKS. – M., 1998.
162. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державного комітету статистики України : Держкомстат України [Електронний ресурс].
163. <http://we.org.ua/ekonomika/agropromyslovyj-kompleks-ukrayiny/> - Офіційний сайт АПК.
164. <http://www.uintei.kiev.ua/foresight/index.php> - офіційний сайт УКРНТІ.

ДОДАТКИ

Додаток А

Динаміка виробництва продукції сільського господарства, харчової, металургійної та переробної промисловості загалом
(у відсотках до 2003 року)

Рис. А1. Динаміка виробництва продукції сільського господарства, харчової, металургійної та переробної промисловості (у % до 2003 року)

Додаток А

Зростання продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах України

На одного зайнятого, у порівняльних цінах 2010 року, тис. грн

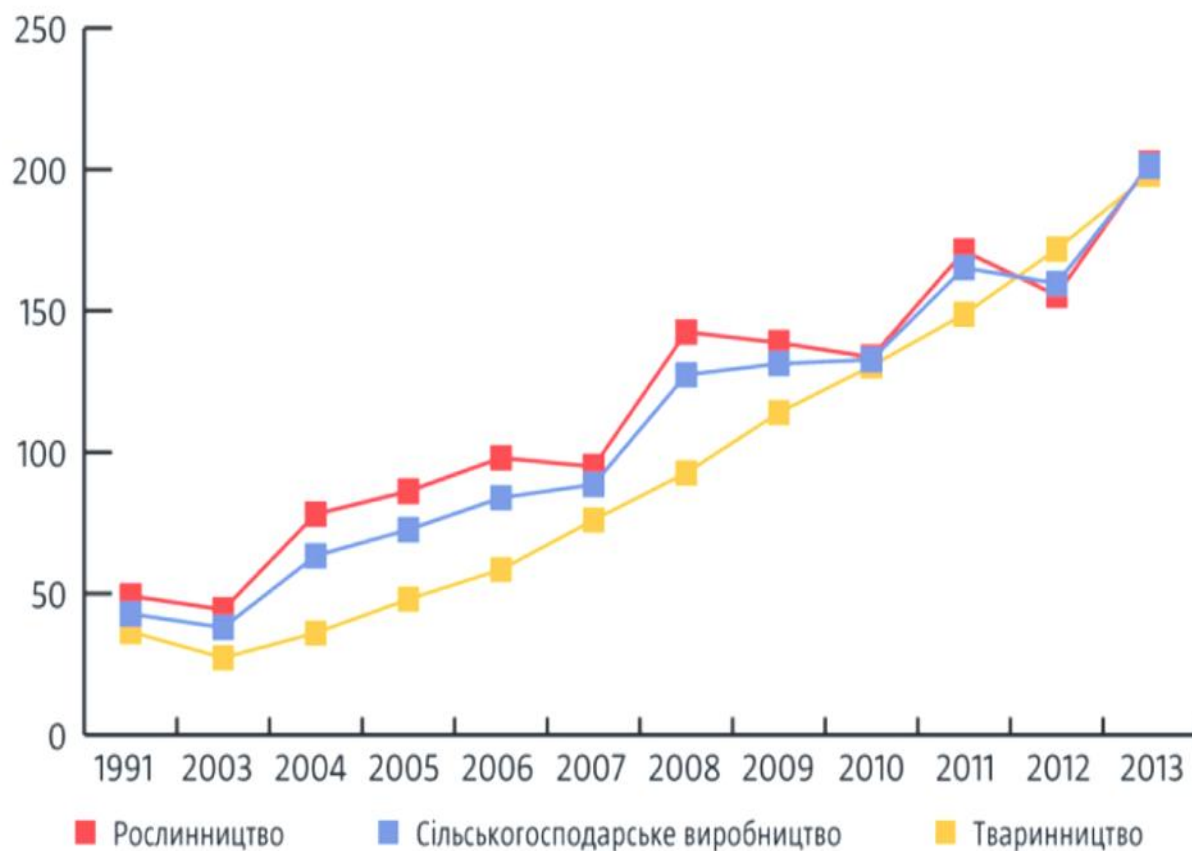

Рис.А2. Зростання продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах України (на одного зайнятого в порівняльних цінах 2010 року, тис.грн.)

Додаток А

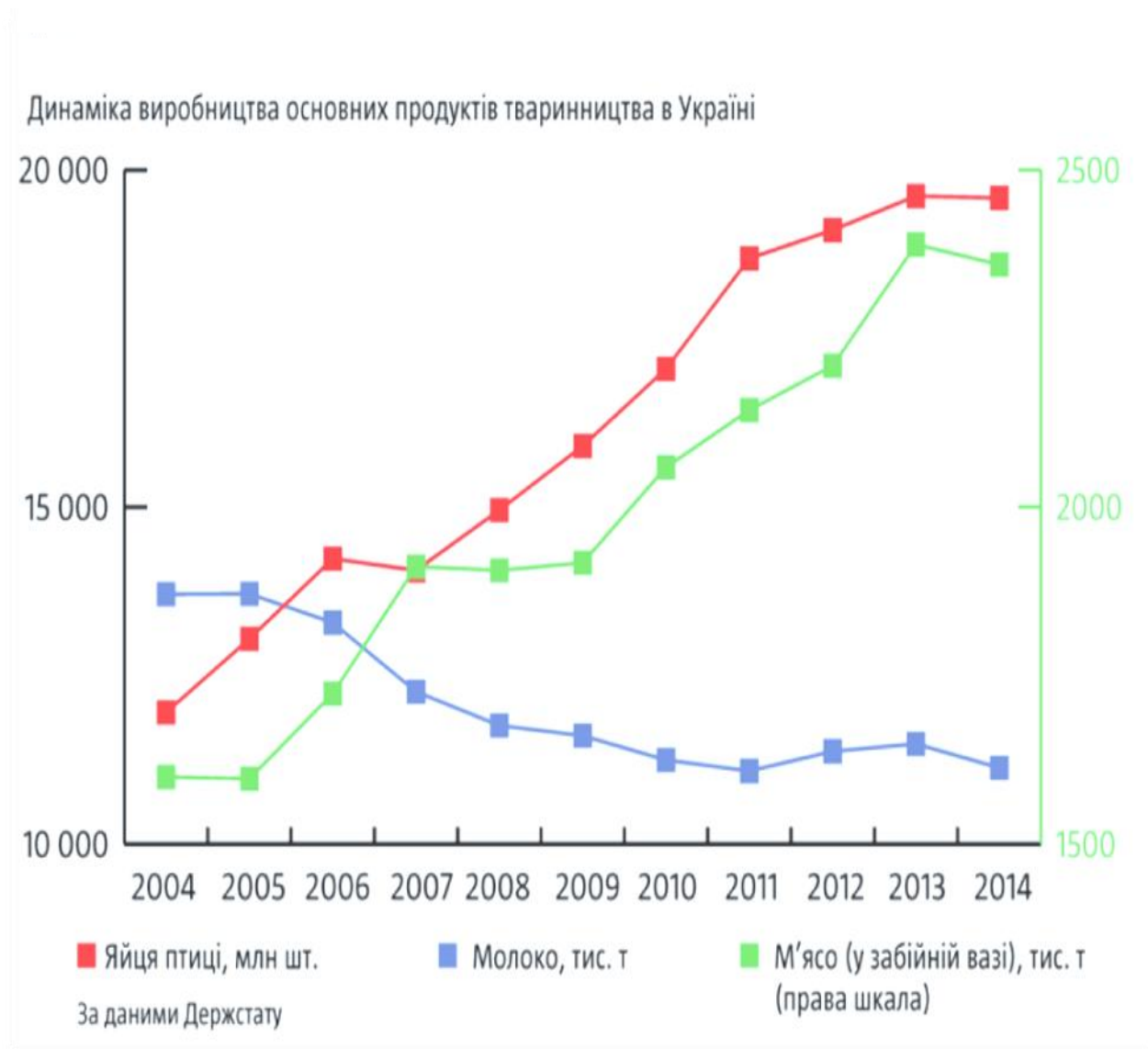

Рис.А3. Динаміка виробництва основних продуктів тваринництва в Україні 2004-2014 р.р.

Рис.Б1. Кількість інноваційно-активних підприємств, у % від загальної кількості промислових підприємств, 2006 рік

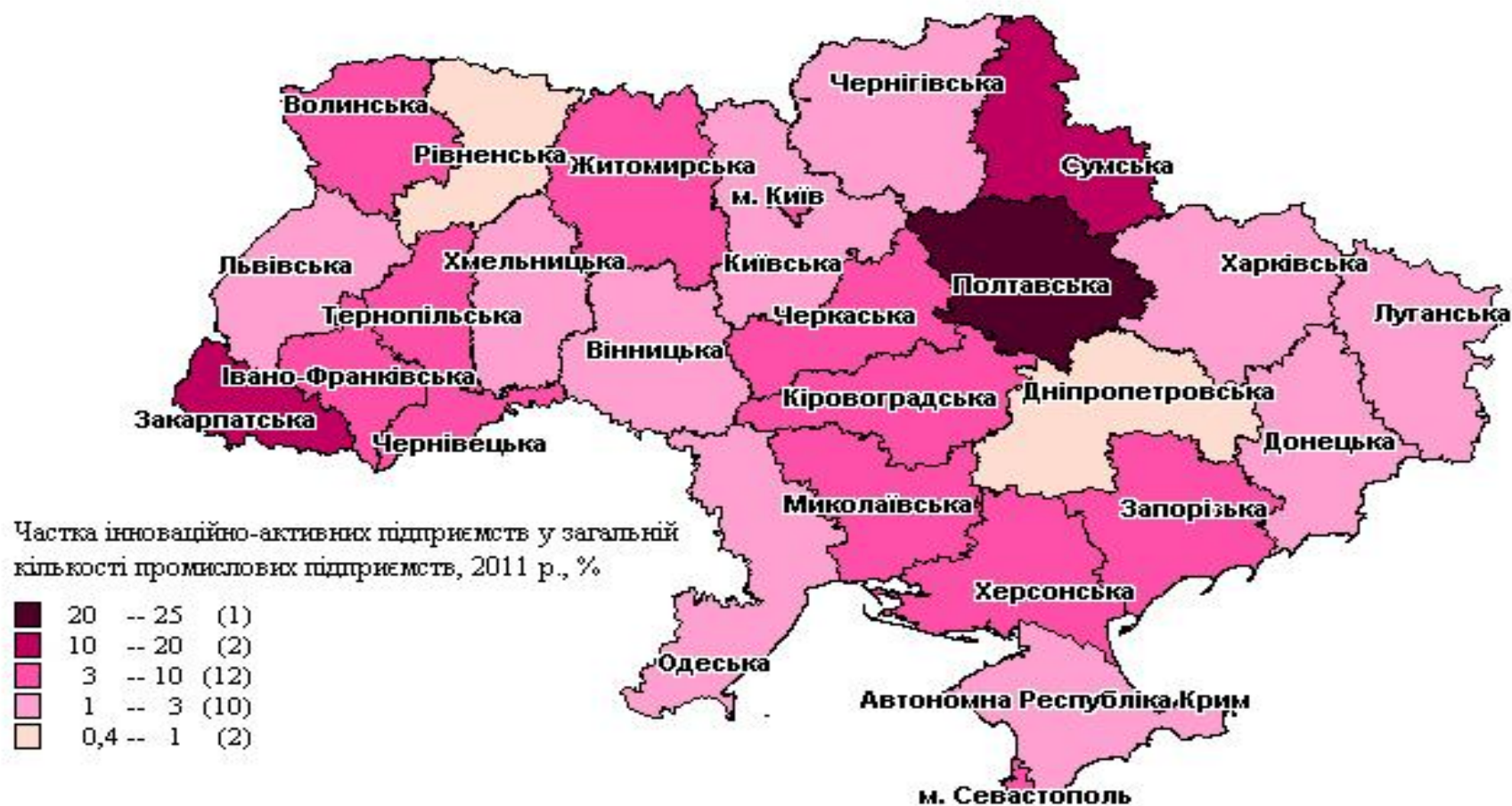

Рис.Б2. Кількість інноваційно-активних підприємств, у % від загальної кількості промислових підприємств, 2011

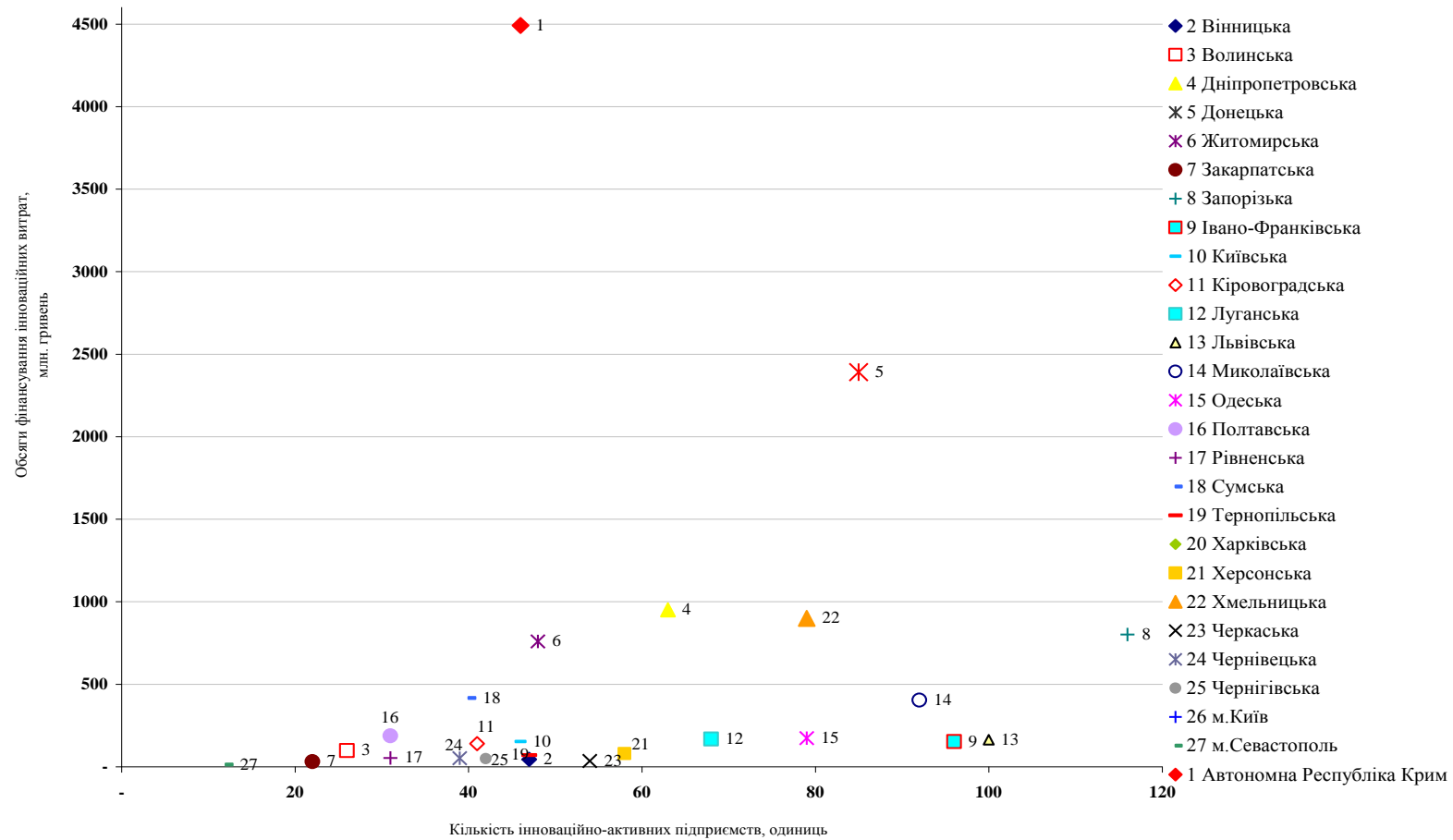

Рис.Б3. Зіставлення кількості інноваційно-активних підприємств та фінансування інноваційних витрат у 2011 році

ДОДАТОК В

Таблиця В1

Реалізація державних цільових програм підтримки інноваційного розвитку: відмінності

№ з/п	Ознака	Відмінність	
		Країни ЄС	Україна
1	Бюджет	Сума коштів, яка виділяється в Європі, вища, ніж в Україні: у ЄС бюджет невеликих програм складає близько 90000 євро. А якщо це великі програми – бюджет може сягати від 2-х до 3-х мільйонів євро.	В Україні навіть найбільш фінансовані програми мають бюджет в межах 18-21 тис євро (дані за 2009 та 2011 роки).
2	Забезпечення бюджету програми протягом всього життєвого циклу	У ЄС науковці та науково-дослідні інститути можуть планувати проекти в рамках визначеного бюджету програми. В Україні Міністерство економічного розвитку та торгівлі та Міністерство фінансів не можуть спільно передбачити суму фінансування у державному бюджеті згідно з програмами, затвердженими Парламентом і урядом.	В Україні дуже часто буває так, що програми, що були затверджені та оголошені парламентом, сьогодні все ж не отримують запланований бюджет. Закон України «Про державний бюджет» має вищу юридичну силу щодо законів, якими передбачено виконання програм. Може легко статися, що програма одержить лише 1% від обіцяного бюджету.
3	Участь підприємств	У Європейському Союзі участь підприємств в науково-дослідних та інноваційних проектах часто є передумовою виділення коштів.	В Україні менше 1% підприємств беруть участь в державних науково-технічних програмах.
4	Державно-приватне партнерство	У багатьох країнах ЄС державно-приватна співпраця заохочується. Спільне фінансування проектів приватним сектором часто є критерієм для прийняття рішень про виділення коштів.	В Україні ж не має ані ефективних інструментів, ані механізмів для встановлення державно-приватного партнерства.
5	Інтернаціоналізація	В ЄС рамкові проекти затверджуються лише міжнародним науково-дослідним консорціумам. Рішення про фінансування таких проектів в країнах-учасниках також у все більшій мірі залежить від рівня інтернаціоналізації проектних пропозицій.	В Україні міжнародні науково-дослідні програми є рідкісним явищем.
6	Моніторинг/оцінювання	В ЄС моніторинг програми передбачений в плані її реалізації. Часто моніторинг може виконуватися протягом кількох років після завершення програми, тому що результати можуть з'явитися через тривалий час після завершення програми.	В Україні оцінка та моніторинг не є одним із ключових елементів реалізації програм. У державних програмах немає відповідних показників (наприклад, немає параметрів нових технологій, економічної ефективності або комерційного

Продовження таблиці В1

1	2	3	4
			застосування технології). У багатьох випадках ані проміжні, ані остаточні результати програм не підлягають моніторингу та оцінці з точки зору витрачання бюджетних коштів, досягнення цілей чи якості.
7	Відбір та компетенції спеціалістів з оцінювання	Відбір спеціалістів з оцінювання рамкових програм та проектів відбувається на основі їхнього досвіду в тій чи іншій сфері. Також спеціалісти з оцінювання підписують декларації про відсутність конфлікту інтересів. У багатьох державах-членах ЄС спеціалістами з оцінювання є представники інших країн.	В Україні спеціалісти з оцінювання не отримують знань та навичок щодо правильного здійснення оцінювання проектів. Часто особи, що оцінюють проект, можуть брати участь у інших проектах тієї ж програми. Як результат, оцінка є недостатньо об'єктивною. Як правило, експерти з інших країн не беруть участі в процесі оцінювання.
8	Розробка програм	В ЄС програми зазвичай розробляються організаціями, які фінансують програму, в тісній співпраці з промисловим сектором економіки та науковцями (наприклад, Tekes або Академія наук у Фінляндії).	В Україні ж програми розробляються міністерствами, державними комітетами або працівниками агентств.
9	Управління програмами	У ЄС програмний менеджмент є ключовим критерієм для прийняття рішення про фінансування і оцінюється протягом виконання програми.	Україні програми недостатньо сплановані, особливо у питаннях фінансування, координації з іншими проектами та реалізації програми в цілому.
10	Відбір керівника програми	В ЄС керівниками програм виступають керівники підприємств або провідні вчені.	В Україні ж керівники програм призначаються і часто є високопосадовцями державних виконавчих органів, керівниками Національної академії наук (зазвичай, на рівні віце-президента), або міністерства (дуже часто – рівень заступників міністра).
11	Критерії фінансування	У ЄС рішення щодо фінансування приймається групами незалежних осіб, які уповноважені приймати рішення на принципах прозорості та визначених критеріїв відбору.	В Україні процес прийняття рішення про фінансування не є прозорим.

Додаток Г

ПЛАН ЗАХОДІВ

з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки

Зміст завдання	Зміст заходу	Строк виконання	Відповідальні за виконання
1	2	3	4
1. Реформування системи державного замовлення на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт	1) врахування під час розроблення порядків використання коштів державного бюджету за бюджетними програмами наукового та науково-технічного спрямування вимоги щодо першочергового спрямування таких коштів на проведення досліджень і впровадження розробок, що мають високий ступінь готовності та забезпечують практичні результати у галузі економіки	постійно	центральні органи виконавчої влади
	2) залучення інвестицій підприємств та організацій державного і недержавного секторів національної економіки для організації виробництва продукції шляхом впровадження науково-технічних розробок та технологій за державним замовленням	-“-	центральні та місцеві органи виконавчої влади
	3) розроблення і подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта щодо внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1180 “Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами” в частині розширення переліку платних послуг	2015 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мінрегіон Мін’юст Національна академія наук (за згодою)
2. Створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, впровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури	1) розроблення і подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України щодо внесення змін до Закону України “Про інноваційну діяльність” стосовно визначення механізму венчурного фінансування інноваційної діяльності, нових типів інноваційних структур	2015 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінфін ; Мінрегіон Мін’юст Національна академія наук (за згодою)
	2) подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів актів щодо визначення засад створення та функціонування технологічних платформ і кластерів	у тримісячний строк після прийняття Закону України щодо внесення змін до Закону України “Про інноваційну діяльність”	-“-

Продовження таблиці В1			
1	2	3	4
	3) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законів України (щодо врегулювання деяких питань та стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій)”	2015 рік	-“-
	4) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів актів, що визначають механізми реалізації положень Закону України “Про внесення змін до деяких законів України (щодо врегулювання деяких питань та стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій)” стосовно стимулювання суб’єктів господарювання до комерціалізації об’єктів права інтелектуальної власності	у тримісячний строк після прийняття Закону України “Про внесення змін до деяких законів України (щодо врегулювання деяких питань та стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій)”	МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мінрегіон Мін’юст ДСІВ Національна академія наук (за згодою)
	5) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України” (щодо стимулювання інноваційної діяльності)	2016 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мін’юст Національна академія наук (за згодою)
	6) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту нормативно-правового акта щодо державної підтримки розвитку високотехнологічних виробництв	-“-	-“-
	7) розроблення та затвердження в установленому порядку програми співпраці науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, підприємств та інших суб’єктів науково-технічної діяльності, що передбачає спільне фінансування діяльності з розроблення та виробництва інноваційного продукту, продукції для задоволення нагальних потреб агропромислового комплексу	-“-	Мінагрополітики МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мін’юст Національна академія аграрних наук (за згодою)
	8) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта щодо забезпечення державної підтримки патентування вітчизняних винаходів за кордоном	2016 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мінрегіон Мін’юст Національна академія правових наук (за згодою)

Продовження таблиці В1			
1	2	3	4
	9) розроблення проекту змін до державного стандарту “Патентні дослідження” (ДСТУ 3575-97) у частині проведення патентно-кон’юнктурних досліджень	2018 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінрегіон Мін’юст Національна академія наук (за згодою)
	10) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів нормативно-правових актів щодо державної підтримки системи науково-технічної інформації, зокрема підключення її до європейських мереж інформації з питань кон’юнктури ринку	-“-	МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мін’юст Національна академія наук (за згодою)
	11) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інноваційної інфраструктури до 2020 року	2016 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мінрегіон Мінінфраструктури Мін’юст Національна академія наук (за згодою)
	12) створення на основі сучасних інформаційних технологій інформаційно-аналітичної сервісної інфраструктури та бази даних конкурентоспроможних інноваційних проектів, технологічних та організаційних інновацій, матеріальних та нематеріальних активів суб’єктів господарювання	2018 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінрегіон інші центральні органи виконавчої влади національні галузеві академії наук (за згодою)
	13) розроблення методики прогнозування обсягу ринкової потреби у кінцевій інноваційній продукції	2015 рік	МОН Мінекономрозвитку національні галузеві академії наук (за згодою)
	14) внесення змін до національних стандартів проведення оцінки стану провадження інноваційної діяльності, ведення бухгалтерського обліку інноваційної діяльності та продукції з метою їх гармонізації з міжнародними стандартами	2018 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінфін національні галузеві академії наук (за згодою)

Продовження таблиці В1			
1	2	3	4
	15) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України уточненого переліку середньострокових пріоритетів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня	2016 рік	МОН Мінекономрозвитку Мінфін Мін'юст національні галузеві академії наук (за згодою)
3. Впровадження результатів наукових досліджень, винаходів та технологій, забезпечення реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності	1) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту нормативно-правового акта щодо визначення та запровадження неподаткового механізму стимулювання суб'єктів господарювання до впровадження винаходів та технологій	2017 рік	Мінфін МОН Мінекономрозвитку Мін'юст національні галузеві академії наук (за згодою)
	2) підготовка пропозиції щодо удосконалення системи економічного (податкового, кредитного, страхового) стимулювання суб'єктів господарювання до комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та формування ринку таких об'єктів	2016 рік	МОН Мінфін Мінекономрозвитку Мін'юст
	3) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів актів щодо визначення та впровадження іншого ніж податковий механізму стимулювання вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ до провадження комерційної діяльності, забезпечення реалізації наукового результату через національну мережу трансферу технологій, спрямування частини власних коштів на модернізацію наукових лабораторій, придбання нового наукового обладнання та утворення малих інноваційних підприємств	-“-	Мінфін Мінекономрозвитку МОН
4. Формування інноваційної культури	1) впровадження навчальної системи для розвитку інноваційних навичок, необхідних для ефективного управління інноваційними процесами та проектами, започаткування програми підвищення кваліфікації керівників державних підприємств, установ та організацій з питань формування та реалізації державної інноваційної політики	2017 рік	МОН Мінекономрозвитку ДСІВ інші центральні органи виконавчої влади Національна академія наук (за згодою) Національна академія правових наук (за згодою)

Закінчення таблиці В1			
1	2	3	4
	2) проведення з'їздів, конгресів, симпозіумів та науково-практичних конференцій з метою розширення доступу до інформації про результати наукової, винахідницької та інноваційної діяльності у медичній галузі для активізації впровадження інновацій шляхом налагодження взаємодії науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, закладів охорони здоров'я різних форм власності, громадських недержавних організацій, професійних асоціацій, фармацевтичних і промислових підприємств, що спеціалізуються на виробництві засобів медичного призначення, за рахунок внесків їх учасників, спонсорів, коштів спеціального фонду бюджетних установ, які беруть у них участь, та інших не заборонених законодавством джерел	постійно	Національна академія медичних наук (за згодою) МОЗ
	3) забезпечення включення до професійних програм підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування модуля з питань інноваційного розвитку	2016 рік	МОН Нацдержслужба Національна академія державного управління при Президентіві України (за згодою)

Додаток Д

КОНЦЕПЦІЯ

Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

Аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку.

Агропромисловий комплекс дає близько 9-13 відсотків валової доданої вартості країни, є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить в середньому 20 відсотків, а у товарній структурі експорту – понад чверть, забезпечуючи перше місце на світовому ринку олії соняшникової, друге місце – за експортом зернових (без рису). Проте майже половина валової продукції сільського господарства сьогодні виробляється в господарствах населення.

За період з 2007 по 2014 роки виробництво сільськогосподарської продукції зросло на 47 відсотків, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 87 відсотків. Зокрема, завдяки зростанню виробництва плодової продукції та будівництва плодосховищ втричі зменшився її імпорт.

Особливістю сільськогосподарського виробництва є наявність територій, на які постійно впливають небезпечні стихійні явища (посухи, підтоплення, зсуви, селі тощо), внаслідок чого аграрії зазнають значних матеріальних збитків. Втрати врожайності в окремих господарствах можуть сягати 50 відсотків, а при поєднанні кількох несприятливих факторів – до 70 відсотків.

Споживання основних продуктів харчування на одну особу менше від раціональних науково-обґрунтованих норм, зокрема молока – на 42, м'яса – на 34, рибної продукції – на 30, плодів – на 30, винограду у свіжому вигляді – на 75 та вин столових – на 90 відсотків. Відчувається недостатність обсягів виготовлення високобілкових консервованих продуктів на основі м'яса та риби, а також продуктів для лікувально-профілактичного харчування дітей з поширеними в Україні захворюваннями.

Конкурентні позиції вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках не є стабільними внаслідок незавершеності процесів адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів, значних коливань цін на світовому ринку, нестійкості торговельних відносин з країнами-імпортерами.

Низькі темпи техніко-технологічного оновлення виробництва, зростає рівень зношеності техніки, переважає використання застарілих технологій, збільшується вартість невідновних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції (частка пального в собівартості сільськогосподарської продукції зменшилася від 19 відсотків у 2005 р. до 13,4 відсотка у 2013 р., в тому числі у рослинництві – від 27,8 відсотка до 18 відсотків, тваринництві – від 6,5 відсотка до 3,6 відсотка), зростає залежність виробництва від природно-кліматичних умов, обмежений доступ до фінансових ресурсів.

Сезонність сільськогосподарського виробництва обумовлює необхідність залучення запозичених коштів у значних обсягах (понад 100 млрд грн в рік), у структурі кредитного портфелю банків 75 відсотків припадає на коротко- та середньострокові кредити та взагалі відсутні довгострокове кредитування з терміном користування 10-15 років.

Ситуація, що склалася в аграрному секторі, створює ряд викликів. Подальший розвиток аграрного сектору, що є одним з найбільш важливих в економіці України, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках та продовольчу безпеку держави.

Виконання цього завдання пов'язане із визначенням стратегічних напрямів державної підтримки та забезпечення ефективного функціонування ринкових механізмів, інтеграції аграрного сектору економіки країни в світову економічну систему.

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Основними проблемами розвитку аграрного сектору національної економіки є:

- недосконалість програм реформування аграрного сектору та їх невідповідність вимогам законодавства і принципам права Європейського Союзу;
- незавершеність земельної реформи;
- значний рівень розораності, деградації сільськогосподарських земель, екологічного навантаження на довкілля, відсутність державних, регіональних і місцевих програм комплексного вирішення питань

щодо використання та охорони земель;

- недосконалість нормативно-правового забезпечення бонітування і грошової оцінки земель;
- низький рівень використання потенціалу меліорованих земель;
- недостатній сучасний рівень агротехнологій (сівозмін, добрив, обробітку ґрунту, систем захисту рослин та багаторічних насаджень), який не забезпечує отримання екологічно безпечних та економічно ефективних результатів сільськогосподарської діяльності;
- недосконалість діючого законодавства щодо розвитку органічного сектору сільськогосподарського виробництва;
- низький рівень забезпечення сільськогосподарською технікою;
- відсутність умов для розвитку виноградарсько-виноробних підприємств з невеликими обсягами виробництва, які потенційно спроможні виробляти ексклюзивну продукцію, конкурентоспроможну на внутрішньому та зовнішньому ринках.
- висока вартість капіталу в трудомістких галузях сільського господарства, зокрема в овочівництві, садівництві, виноградарстві, хмелярстві, тваринництві, органічному виробництві;
- відсутність мотивації у сільськогосподарських товаровиробників до розвитку трудомістких галузей тваринництва, які потребують тривалого обороту вкладених ресурсів;
- зниження конкурентоспроможності вітчизняних племінних (генетичних) ресурсів;
- відсутність державної підтримки системи селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу та залежність від імпорту племінних (генетичних) ресурсів;
- відсутність прозорих правил поведінки на галузевих ринках;
- недостатність наукового забезпечення діяльності окремих галузей харчової та переробної промисловості;
- висока енерговитратність та залежність сільськогосподарського виробництва від імпорту паливно-енергетичних ресурсів;
- втрата значної частини основних фондів сільськогосподарських підприємств різної форми власності, а також суден рибпромислового флоту через тимчасову окупацію Автономної Республіки Криму та м. Севастополь;
- деіндустріалізація і деконцентрація сільськогосподарського виробництва;
- відсутність спеціалізованої фінансово-кредитної інфраструктури, орієнтованої на обслуговування сільськогосподарського виробництва;
- відсутність реальних обсягів державної підтримки системи страхування сільськогосподарських ризиків, що зменшує мотивацію виробників сільськогосподарської продукції до страхового захисту;
- нестабільність податкового законодавства, відсутність науково-обґрунтованих стратегічних напрямів розвитку системи податкового регулювання сільськогосподарського виробництва;
- недостатність обсягів державної фінансової підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва;
- відсутність пріоритетності державної підтримки сільського господарства;
- втрати продукції внаслідок недосконалості системи логістики її зберігання та інфраструктури аграрного ринку в цілому, зокрема в частині бюджетного фінансування цільових програм розвитку сільського господарства, а також закладення багаторічних насаджень, будівництва холодильників, сховищ та потужностей по переробці сільськогосподарських культур, плодово-ягідної продукції, винограду та хмелю;
- обмежений доступ малого і середнього бізнесу до організованого аграрного ринку;
- недостатня ефективність самоорганізації та саморегулювання ринку сільськогосподарської продукції, складність у виробленні сільськогосподарськими товаровиробниками консолідованої позиції щодо захисту своїх інтересів;
- непоінформованість значної частини сільськогосподарських товаровиробників про кон'юнктуру ринків та умови ведення бізнесу в галузі;
- неналежні інституційні та економічні умови інтеграції малих форм господарювання в організований аграрний ринок;
- необхідність цілісної національної політики довгострокового закріплення на міжнародних ринках;
- недостатній рівень експорту продукції з високою доданою вартістю;
- несприятливі інвестиційні умови для розвитку харчової та переробної промисловості;
- нерозвинуті сучасні форми торгівлі продуктами харчової та переробної промисловості (інформаційні системи, біржі тощо);
- потреба в інфраструктурних проектах галузевого значення та проектах гарантування експорту на основі державно-приватного партнерства;
- недостатній рівень упровадження досягнень науково-технічного прогресу, поширення прогресивних технологій;
- недостатня мотивація до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників;
- концентрація виробництва окремих трудомістких видів продукції в особистих

<p>селянських господарствах, що не є товаровиробниками;</p> <ul style="list-style-type: none"> о відсутність дієвих заходів щодо імплементації особистих селянських господарств у ринкові механізми функціонування аграрного сектору. <p>Розвиток аграрного сектору економіки необхідно визначити як стратегічну мету державної політики, для досягнення якої затвердити перелік завдань на державному та місцевому рівнях.</p> <p>Комплексне розв'язання проблем можливе шляхом розроблення, прийняття і виконання Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (далі – Програма).</p>
<p>Мета Програми</p> <p>Метою Програми є створення організаційно-економічних умов для ефективного соціально спрямованого розвитку аграрного сектору, стабільного забезпечення населення якісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловості сільськогосподарською сировиною, виробництво продукції з високою доданою вартістю, нарощування обсягів на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства.</p>
<p>Визначення оптимального варіанта розв'язання проблем на основі порівняльного аналізу можливих варіантів</p> <p>Розвиток аграрного сектору економіки може відбуватись за двома варіантами.</p> <p>Перший варіант характеризується недостатнім фінансуванням розвитку аграрного сектору, декларуванням соціальних, економічних і екологічних заходів, за відсутності реальних механізмів їх здійснення. За умови реалізації такого варіанту не забезпечується розв'язання основних проблем розвитку сільськогосподарського виробництва, зокрема його інтеграції у світовий економічний простір, формування ефективного, соціально спрямованого аграрного сектору економіки держави та продовжуються руйнівні процеси соціальної інфраструктури у сільській місцевості.</p> <p>Другий варіант передбачає визначення, розробку та імплементацію напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, покращення якості і безпеки сільськогосподарської продукції, охорони довкілля та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення нових робочих місць.</p> <p>Оптимальним є другий варіант, який дасть змогу аграрному сектору економіки задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі шляхом стабільного експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її глибокої переробки.</p>
<p>Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми</p> <p>Проблему передбачається розв'язати шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> о наближення законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу у сфері сільського господарства, включаючи вимоги до безпечності харчових продуктів, а також у сфері рибного господарства; о розробки та впровадження механізму стимулювання створення нових виробництв з глибокої переробки сільськогосподарської продукції з метою збільшення доданої вартості та нарощування експорту; о розширення повноважень органів місцевого самоврядування з розпорядження земельними ділянками і здійснення контролю за використанням та охороною земель; о запобігання деградаційним процесам на землях сільськогосподарського призначення шляхом проведення консервації малопродуктивних і техногенно-забруднених земель, запровадження енергозберігаючих та енергоощадних технологій, контурно-меліоративної системи землеробства з урахуванням природно-сільськогосподарського районування територій та агроландшафтів; о впровадження системи моніторингу та контролю якості всіх земель сільськогосподарського призначення та агрохімічної паспортизації а також використання рибогосподарських водойм; створення умов для збереження, відтворення і підвищення родючості ґрунтів; о відновлення зрошувальних та меліоративних систем; о вдосконалення механізмів відповідальності та запровадження економічного стимулювання користувача (власника) землі до раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення; о врегулювання порядку розпорядження землями колективної власності та відумерлої спадщини; о впровадження у виробництво нових високопродуктивних сортів та гібридів сільськогосподарських культур і садивного матеріалу, в тому числі посухостійких та адаптованих до умов зрошення, оновлення базового та сертифікованого насіння, забезпечення посіву насінням високих генерацій і насаджень садів, ягідників, виноградників та хмільників саджанцями високих селекційних категорій; о впровадження сучасних систем живлення сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень та забезпечення внесення мінеральних і органічних добрив на рівні, що забезпечує бездефіцитний баланс поживних речовин у ґрунті; о збереження біологічного та генетичного різноманіття;

- забезпечення функціонування єдиної системи селекції;
- формування власного експортного потенціалу племінних (генетичних) ресурсів та зменшення залежності від імпорту;
- запровадження системи оцінки та визначення племінної цінності тварин, ведення племінного обліку згідно з міжнародними вимогами;
- створення інформаційних автоматизованих баз даних про племінні (генетичні) ресурси, проведення випробування плідників, офіційної оцінки тварин молочних і м'ясних порід великої рогатої худоби за типом, збереження генофонду локальних і зникаючих порід, збільшення обсягу осіменіння корів і телиць у господарствах населення;
- залучення капітальних інвестицій у галузь тваринництва шляхом запровадження державних програм здешевлення інвестицій для аграрного бізнесу з різних джерел фінансування, яка направлена на стимулювання капітальних інвестицій у галузь тваринництва шляхом співфінансування (відшкодування) будівництва тваринницьких об'єктів та об'єктів інфраструктури на селі;
- удосконалення та забезпечення ефективного ведення державного реєстру сільськогосподарських тварин;
- модернізація існуючих ветеринарно-санітарних заводів з утилізації відходів тваринного походження, залучення інвестицій через механізм державного партнерства або/та державних гарантій на будівництво нових таких заводів задля забезпечення задовільної епізоотичної безпеки держави;
- забезпечення виконання загальнодержавної програми моніторингу залишкових кількостей ветеринарних препаратів та інших забруднюючих речовин у тваринах, продуктах тваринного походження і кормах;
- створення та організація системи моніторингових досліджень на губчастоподібну енцефалопатію великої рогатої худоби, отримання статусу контрольованого ризику за даним захворюванням у Міжнародному епізоотичному бюро;
- сприяння розвитку органічного виробництва в Україні за рахунок застосування інноваційних біотехнологій для нарощування внутрішнього споживання органічних продуктів та їх експорту;
- стимулювання розвитку галузей харчової промисловості шляхом переходу від прямого державного регулювання цін на продовольчі товари до запровадження програми адресної підтримки малозабезпечених категорій населення;
- розвиток саморегулювання ринків через державне визначення статусу галузевих громадських організацій;
- впровадження сучасних технологій виробництва дитячого харчування, що виключають можливість їх бактеріального, хімічного та фізичного забруднення;
- сприяння впровадженню постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР) на потужностях харчової та переробної галузей;
- впровадження енергоощадних технологій глибокої переробки сільськогосподарської продукції у харчовій та переробній промисловості;
- збільшення завантаження переробних підприємств шляхом нарощення експортного потенціалу продовольчих товарів з високою доданою вартістю, збереження робочих місць у галузях - партнерах сільського господарства;
- формування інтегрованої в світову промисловість галузі сільськогосподарського машинобудування;
- технічної модернізації виробництва, зменшення енерговитратності та імпортоенергозалежності;
- створення умов для впровадження проектів з виробництва та/або використання твердих, рідких видів біопалива та біогазу, підприємствами агропромислового комплексу;
- підтримки масового впровадження технологій та формування сировинної бази виробництва біопалива, в тому числі шляхом збільшення площ вирощування енергетичних культур;
- поступового переходу до нової системи оподаткування діяльності у аграрному секторі економіки, яка стимулюватиме розвиток сільськогосподарського виробництва суб'єктами господарювання різних форм власності, в першу чергу сімейними фермерськими господарствами;
- удосконалення системи кредитного забезпечення, а також розвиток страхування аграрних ризиків з державною підтримкою;
- створення Центру ринкової інформаційної підтримки;
- розвиток біржового ринку, запровадження фінансових та інших інструментів на ринках сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти тощо);
- створення та організація національної інфраструктурної мережі з урахуванням регіональних особливостей і орієнтуванням як на виробника, так і на споживача, зокрема оптових ринків виробничого типу;
- поліпшення інвестиційного клімату, сприяння залученню інвестицій міжнародних

фінансових установ та країн – стратегічних партнерів України для реалізації проектів в агропромисловому комплексі з дотриманням принципів прозорості, ефективності та можливості використання інституту державно-приватного партнерства;

- запровадження ефективних механізмів для розвитку промислу та аквакультури;
- забезпечення відтворення водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах загальнодержавного значення;
- забезпечення державної підтримки фермерських господарств, малих і середніх виробників сільськогосподарської продукції та створених ними сільськогосподарських кооперативів;
- створення сприятливих фінансово-економічних, податкових та організаційних умов для діяльності та модернізації тих особистих селянських господарств і фізичних осіб, які виробляють товарну сільськогосподарську продукцію, та інтеграції в інфраструктуру аграрного ринку;
- мікрокредитування та фінансова підтримка малих виробників сільськогосподарської продукції з числа особистих селянських господарств та фізичних осіб з метою стимулювання їх економічної активності та розвитку малого підприємництва на селі;
- стимулювання створення та функціонування об'єднань виробників сільськогосподарської продукції;
- розширення діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, орієнтованих на безпосередню роботу з сільським населенням, в тому числі у сфері сільськогосподарської діяльності домогосподарств, що сприятиме адаптації дрібних та середніх сільгоспвиробників до конкурентних умов господарювання;
- підвищення кваліфікації робітничих кадрів для сільського господарства, здійснення прикладних наукових та науково-технічних розробок, виконання державного замовлення у сфері розвитку агропромислового комплексу;
- впровадження механізмів стратегічного управління комплексним розвитком сільського господарства для узгодження державної і місцевих аграрних політик в умовах дерегуляції, децентралізації влади та розвитку самоврядування;
- модернізація інфраструктури життєдіяльності сільських територій для надання сільському населенню житлово-комунальних послуг;
- створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення;
- створення умов з організації забезпечення дітей високоякісними продуктами харчування вітчизняного виробництва, зокрема молоком як додатковим компонентом до раціону;
- надання підтримки в оздоровленні та відпочинку дітей працівників агропромислового комплексу;
- сприяння розвитку фізичної культури і спорту серед сільського населення.

Програму передбачається виконати протягом 2016-2020 років.

Під час першого етапу (2016 рік) передбачається розроблення та прийняття нових і внесення змін до чинних нормативно-правових актів щодо розвитку аграрного сектору економіки.

Під час другого етапу (2017-2020 роки) передбачається проведення аналізу виконання заходів першого етапу, їх коригування та подальше виконання заходів Програми.

Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

- Виконання Програми дасть змогу забезпечити:
- зростання обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції господарствами населення;
 - припинення господарського використання екологічно небезпечних та економічно неефективних земельних ділянок на визначений термін та їх залуження або заліснення;
 - створення національної системи насінництва та розсадництва з ефективним експортним потенціалом;
 - забезпечення населення вітамінною продукцією та винопродукцією відповідно науковообґрунтованих норм споживання;
 - поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин;
 - створення державного реєстру сільськогосподарських тварин;
 - збільшення обсягу споживання основних продуктів харчування на 3-7 відсотків;
 - забезпечення ефективного використання рибогосподарських водних об'єктів для вирощування риби в умовах аквакультури та доведення загального обсягу добування риби та інших водних біоресурсів до 130 тис. тонн на рік;
 - збільшення обсягів виробництва харчових продуктів на 6-8 відсотків, зокрема дитячого харчування на 9 відсотків;
 - запобігання виникненню пріонних інфекцій та захист населення і територій у разі їх появи;
 - зменшення споживання традиційних енергоресурсів галуззю на 8-10 відсотків;
 - розширення бази формування власних фінансових ресурсів та покращення умов доступу до

зовнішніх джерел, внаслідок чого доступні обсяги фінансових ресурсів зростуть на 5-7 відсотків, а їх вартість знизиться на 2,5-3 відсоткових пункти;

- вдосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва, забезпечення її прозорості;
- збільшення частки сільських домогосподарств, залучених у функціонуючі ланцюги доданої вартості у корпоративному секторі;
- збільшення кількості господарств з річним обсягом реалізації сільськогосподарської продукції у сумі, еквівалентній 1 тис. дол. США;
- насичення внутрішнього ринку високоякісною сільськогосподарською продукцією за доступними цінами;
- створення ефективної інформаційно-маркетингової системи;
- підвищення розміру середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства до середнього рівня за галузями економіки;
- зростання щороку обсягів експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції до 3-4 відсотків;
- збільшення експортних можливостей харчової та переробної промисловості України за рахунок продукції глибокої переробки, виробленої із застосуванням новітніх інноваційних параметрів, зокрема, на ринку ЄС на 5-7 відсотків.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Для виконання Програми необхідно близько 101 млрд гривень, з них за рахунок коштів державного бюджету 71,6 млрд гривень.

Конкретні обсяги фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів для розвитку аграрного сектору економіки визначаються під час розроблення завдань і заходів з виконання Програми.

Фінансування Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, приватних інвестицій та інших джерел, не заборонених законодавством.

Для виконання Програми також залучатиметься міжнародна технічна та фінансова допомога.

Додаток Е

Обґрунтування одержання кредиту для закупівлі устаткування ТОВ «Дніпрянське ХПП»

Обґрунтування одержання кредиту для закупівлі устаткування для розвитку виробництва в ТОВ «Дніпрянське ХПП» розроблено на підставі рішення ТОВ «Дніпрянське ХПП».

Метою кредитного проекту розвитку ТОВ «Дніпрянське ХПП» є досягнення стійкого обсягу виробництва й реалізації продукції у міру освоєння капіталовкладень.

Для підприємства важливим є висока якість виробленої продукції (комбікорму), у зв'язку із чим закупається високоякісний матеріал. Проте, для підвищення ефективності виробництва та збереження якості продукції, необхідна й обробка його за визначеною технологією. Для цього підприємство планує закупити нову лінію для гранулювання і брикетування комбікорму, яку передбачається придбати за допомогою позикових коштів під інноваційний проект.

У результаті поліпшення технічної бази по випуску продукції підприємством збільшиться продуктивність лінії та обсяги виробництва при збереженні виробничого персоналу. Запропонована лінія дозволить зменшити питому матеріаломісткість на 35 - 45 %, та забезпечує виготовлення одночасно двох рецептів комбікормів. При виконанні технологічного процесу на кожному циклі виробництва комбікормів відсутній холостий хід вагового дозатора, який виготовлений з можливістю вивантаження компонентів сировини в двох протилежних напрямках. Забезпечується зниження вартості комбікормів за рахунок скорочення транспортних витрат; здешевлення вартості годівлі за рахунок не включення в неї податку на додану вартість на комбікорми (оскільки комбікорм готується для власного використання). Також підвищується точність дозування інгредієнтів комбікормів за рахунок використання вагового дозування, що забезпечує покращення якості комбікормів. Установка додаткового устаткування не вимагає додаткових капіталовкладень для збільшення виробничих площ - воно буде встановлено в діючому цеху, що надалі позначиться на зменшенні витрат на виробництво продукції та зниженні собівартості.

Для досягнення поставленої мети підприємству потрібно вирішити наступні завдання:

- доповнення існуючого устаткування новим більше ефективним високоякісним устаткуванням;
- освоєння й просування на ринок нових сортів комбікормів;
- перехід до використання нових видів упаковки;
- проведення комплексу маркетингових заходів щодо дослідження ринку й просуванню продукції.

Особливостями та перевагами справжнього кредитного проекту відповідно до поставленої мети, є:

- збільшення виробництва, зберігаючи якість;
- спрямованість на підтримку вітчизняного товаровиробника;
- спрямованість на витиснення з українського ринку імпортової продукції;
- спрямованість на підвищення виробничого потенціалу й конкурентоспроможності підприємства;
- спрямованість на просування на ринки вітчизняних продуктів;
- спрямованість на реконструкцію діючого виробництва.

Загальна потреба в інвестиціях, відповідно до справжнього бізнес-плану, визначена в 3969,7 тис. грн, які надаються у вигляді кредиту строком на 1,5 роки по ставці 25% річних із щомісячною виплатою відсотків (наприкінці кожного місяця) і щомісячним поверненням основної суми боргу. Графік фінансування проекту, виплати відсотків і повернення кредиту наведений у таблиці Е1.

Таблиця Е1

**Графік фінансування та зворотності кредиту
ТОВ «Дніпрянське ХПП»**

(тис.грн)

Показники, тис. грн	1-й кв. 2015р.	2-й кв. 2015р.	3-й кв. 2015р.	4-кв. 2015р.	1-йкв. 2016р.	2-й кв. 2016р.	Всього
Отримано кредит							3969,7
Плата за кредит	196,3	187,3	161,6	116,7	76,5	22,0	760,4
Повернення кредиту	120,0	210,0	600,0	750,0	900,0	1389,7	3969,7

З метою успішної реалізації кредитного проекту розвитку ТОВ «Дніпрянське ХПП» передбачається:

- * створити спеціальну робочу групу під керівництвом Генерального директора підприємства, до складу якої будуть введені провідні спеціалісти підприємства, представники інвестора й банківських фахівців із проектного фінансування;

Як умови запобігання ризиків розглядаються:

- * висновок довгострокових контрактів на поставку сировини й комплектуючих;
- * одержання від банків гарантій належного виконання контрактів;
- * розробка системи заходів щодо зниження потреби підприємства в оборотних коштах за рахунок підвищення ритмічності роботи, зменшення строку оборотності оборотних коштів, і скорочення строків відстрочки платежів дебіторам;

- * висновок довгострокових контрактів з покупцями із чіткими умовами оплат і штрафних санкцій.

Політика ціноутворення ТОВ «Дніпрянське ХПП» спрямована на підтримку оптимального сполучення ціни і якості продукції. Відпускні оптові ціни продукції в цей час становлять від 12 до 114 гривень за 1 кг продукції є конкурентоспроможними на ринку комбікормів. Збільшивши продуктивність устаткування при тих же витратах праці, постійній величині амортизації дасть можливість знизити відпускну ціну, у результаті товар буде більш конкурентоспроможний на ринку.

Привабливий для підприємств торгівлі й споживачів рівень цін, разом із заходами щодо підвищення якості продукції, активному просуванню її на ринок, дозволяють із великою ймовірністю прогнозувати збільшення обсягу виробництва та продажів в 2015 - 2016р.р. і розширення частки ТОВ на ринку комбікормової продукції, дозволяють із великою ймовірністю прогнозувати збільшення обсягу продажів до 100 тис. кг у рік і розширення частки ТОВ «Дніпрянське ХПП» на українському ринку комбікормів. Для цього рекомендовано провести модернізацію виробництва, на що необхідно мати додатковий позиковий капітал.

З метою юридичного захисту прав кредитора, забезпечення гарантій реалізації проекту і як забезпечення виконання зобов'язань по кредиту Власник ТОВ закладає кредиторів на весь термін дії кредитного договору здобуте обладнання, що становить 142,2% суми кредиту.

Проведений у бізнес-плані фінансово-економічний аналіз проекту показав, що проект по розвитку виробництва на ТОВ «Дніпрянське ХПП» є економічно ефективним, забезпечує зворотність вкладених інвестицій за умови залучення кредиту величиною 3969,7 тис.грн строком на 1,5 роки під 25% річних із щомісячною виплатою відсотків по кредиту й щомісячному поверненні основної суми боргу починаючи із сьомого місяця.

ТОВ «Дніпрянське ХПП» було організовано в 2013 році. В цьому ж році було проведено повну реконструкцію виробничих приміщень та обладнання. Відновлена і введена в експлуатацію перша черга складів підлогового зберігання зерна потужністю в 16000 тонн. Відремонтовано всі вузли для приймання, сепарації і відвантаження зерна на воду. В серпні

2013 року після реконструкції було прийнято перші 2500 тонн зерна. З того часу підприємство стабільно функціонує і здатне перевалювати 1000 тонн / добу зерна. Підприємством систематизовано закупівлю зерна та організовано виробництво продуктів його переробки (комбікормів) з повним технологічним циклом, повністю забезпечений енергоресурсами й водою, власною лабораторією, складами.

Підвищення рівня прибутковості ТОВ «Дніпрянське ХПП», ґрунтується на тому, що нове обладнання дасть можливість підприємству поліпшити якість продукції, впровадити у виробництво нових видів комбікормів, збільшення обсягів виробництва, зниження собівартості й реалізації продукції.

Формування дохідної й витратної частини балансу, розподіл прибутку підприємства формування надходжень у бюджет, розрахунок погашення відсотків по кредитах, погашення тіла кредиту, плановане відповідно до справжнього кредитного проекту, наведено в таблиці Е2.

Таблиця Е2

ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ВИРОБНИЦТВА
ТОВ «Дніпрянське ХПП», 2013-2014 р.р. (тис. грн)

Найменування статті	2013 рік		2014 рік	
	усього	на одиницю	усього	на одиницю
Вироблено продукції, тис. кг	41,8	х	63,7	х
Валовий дохід	7219,6	172,7	6966,9	109,37
Непрямі податки - ПДВ	1203,7		1161,2	
Чистий дохід	5836,1	139,6	5632,0	88,41
Виробничі витрати	4116,4	98,48	3381,1	53,08
Зарплата	324,8	7,77	254,8	4,00
Відрахування ЄСВ	120,1	2,87	94,9	1,49
Амортизація	498,2	11,92	399,2	6,27
Операційні витрати	247,4	5,92	249,1	3,91
Платежі по % за кредити	100,00	2,39	472,9	7,42
Усього витрати (тис. грн)	5306,9	126,96	4379,1	68,74
Прибуток до виплати податку (тис. грн)	529,2	12,66	780,0	12,24
Податок на прибуток	132,3	3,17	195,0	3,06

Аналізуючи показники таблиці видно, що виробництво комбікормів - ефективний вид діяльності. Валовий дохід підприємства (у перерахуванні на рік) виріс на 44,7%. 2013 рік - перший рік роботи підприємства, рік налагодження роботи устаткування, становлення колективу, налагодження співробітництва з постачальниками сировини й комплектуючих. Результати роботи 2014 року (аналізуючи економічні показники на одиницю продукції), показують, що витрати на, значно нижче чим в 2013 році. По витратах праці видно, що зросла продуктивність праці, тому, що при тій же чисельності робітників виробництво виросло на 128%, витрати зменшилися майже на половину.

Ціль стратегії маркетингу справжнього проекту складається в збільшенні частки ТОВ «Дніпрянське ХПП» на ринках усіх регіонів України, в активному просуванні на ринок нових видів комбікормів й неухильне підвищення якості й стійкості, продукції, що випускається.

Завдання збільшення частки ТОВ «Дніпрянське ХПП» на ринку й просування нових видів комбікормів та добавок планується вирішувати з використанням:

- масштабної рекламної компанії;
- збільшення виробництва і якості продукції за рахунок нового обладнання;
- освоєння й випуск нових видів комбікорму,
- освоєння й випуск нового продукту;
- реєстрація нової торговельної марки, пакування в новий вид європакетів, новий дизайн продукції;

- участі в українських і міжнародних виставках і ярмарках;
- політики збереження доступних цін на продукцію;
- створення й оптимізацією збутової мережі;
- підвищення стійкості продукції, що випускається.

Політика ціноутворення ТОВ «Дніпрянське ХПП» спрямована на підтримку оптимального сполучення ціни і якості продукції, що випускається. Відпускні оптові ціни ТОВ у цей час становлять від 12 до 114 гривень за 1 кг і є конкурентоспроможними на ринку комбікормів.

Привабливий для підприємств торгівлі й споживачів рівень цін разом із заходами щодо підвищення якості продукції й активному просуванню її на ринок дозволяють із великою ймовірністю прогнозувати збільшення обсягу продажів комбікормів в 2015 – 2016 р.р. до 120 тис. кг на рік .

Докладний план виробництва продукції по на весь період передбачуваного кредиту розписаний у таблиці Е3.

Таблиця Е3

Динаміка виробництва та продажу продукції ТОВ «Дніпрянське ХПП» 2015р. - червень 2016р.

Вид продукту	Період кредиту						Всього
	1-й кв. 2015р.	2-й кв. 2015р.	3-й кв. 2015р.	4-й кв. 2015р.	1-й кв. 2016р.	2-й кв. 2016р.	
Разом власного виробництва, тис.грн.	3300,0	3750,0	3525,0	4650,0	3675,0	4150,0	23050,0
Динаміка росту	1	1,13	0,94	1,32	0,79	1,13	
Разом товар, тис.грн.	3300,0	3750,0	3525,0	4650,0	3675,0	4150,0	23050,0
Динаміка росту товару	1	1,13	0,94	1,32	0,79	1,13	
Усього, тис.грн.	6600,0	7500,0	7050,0	9300,0	7350,0	8300,0	46100,0
Динаміка росту всього	1	1,13	0,94	1,32	0,79	1,13	

У таблиці 3 наведені показники динаміки виробництва й продажу продукції за період кредиту по роках. Щорічний приріст виробництва й продажу власної продукції становить приблизно 10-18%. У цілому за період кредиту передбачається зробити й продати 460,8 тис. кг продукції.. Підприємством планується, що в структурі продажів, найбільша питома вага, повинні становити комбікорми дешевих асортиментів, найбільш дорогі - становлять найменший відсоток. Це говорить про те, що підприємством не завищені показники планування.

Показники планування продажів товару в значній мірі не відрізняються від планування власної продукції.

Для виконання намічених планів підприємство припускає одержання кредиту для закупівлі нового, більше продуктивного устаткування, а саме головне устаткування, що дозволить докорінно змінити технологію і як слідство змінити якість готового товару. Технологія виробництва продукту буде відповідати новим передовим сучасним технологіям.

Установка нового обладнання не вимагає додаткових капіталовкладень у будівництво приміщень, реконструкцію існуючі. Передбачається розмістити його в існуючому виробничому приміщенні.

Для покупки встаткування ТОВ «Дніпрянське ХПП» укладено Договір з ТОВ «Ресурс» № 07/08 від 24.07.2014р. на поставку нового обладнання і ємностей. Згідно даного Договору поставка устаткування повинна бути впродовж 25 календарних днів після одержання кредиту й оплати. Монтаж нових ліній і переналагодження виробництва буде відбуватися в діючих виробничих приміщеннях без зупинки роботи існуючих ліній. Розриву в процесі виробництва продукції не буде. Виробничо - фінансовий план представлено таблиці Е4.

Таблиця Е4

Виробничо – фінансовий план на 2015р. та I півріччя 2016р.

Основні статті	2015 рік				2016 рік		Всього
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	
Валовий дохід	6600,0	7500,0	7050,0	9300,0	7350,0	8300,0	46100,0
Непрямі податки	1100,0	1250,0	1175,0	1550,0	1225,0	1383,3	7683,3
Чистий дохід	5335,0	6062,5	5698,7	7517,5	5941,2	6709,2	37264,1
Виробничі витрати							
Матеріальні витрати	2030,0	2320,0	2380,0	3940,0	2080,0	2530,0	15280,0
Енергоносії	27,0	24,0	18,0	18,0	27,0	21,0	135,0
Зарплата з обов'язковими платежами	369,0	396,0	414,0	402,0	504,0	459,0	2544,0
Транспортні видатки й митні платежі	276,8	297,0	310,5	301,5	378,0	344,3	1908,1
Послуги сторонніх організацій	172,2	184,8	193,2	187,6	235,2	214,2	1187,2
Адміністративні й управлінські видатки	799,5	858,0	897,0	871,0	1092,0	994,5	5512,0
Інші видатки	430,5	462,0	483,0	469,0	588,8	535,0	2968,0
Оплата % і комісій із кредитів	196,3	187,3	161,6	116,7	76,5	22,0	760,4
Усього витрат	4301,3	4729,1	4857,3	6305,8	4980,7	1588,7	30294,7
Прибуток до виплати податку	1033,7	1333,4	841,4	1211,7	960,5	1588,7	6969,4
Податок на прибуток	258,4	333,4	210,4	302,9	240,1	397,2	1742,4
Погашення тіла кредиту	120,0	210,	600,0	750,0	900,0	1389,7	3696,7
Залишок прибутку після погашення кредиту, спочатку	655,3	1445,3	1476,3	1635,1	1455,5	1257,3	1257,3

Доходи ТОВ «Дніпрянське ХПП», одержані в ході реалізації кредитного проекту, визначаються співвідношенням відпускних цін на комбікорми та собівартістю їх виготовлення (по видах), а також планованими обсягами виробництва.

Розрахунок потоку чистих коштів, утворених у результаті інвестиційної, операційної й фінансової діяльності, здійснюваної ТОВ «Дніпрянське ХПП» у процесі реалізації кредитного проекту виконано по роках розрахункового періоду з наростаючим підсумком, починаючи з першого року інвестування (табл.Е5).

Потік чистих коштів формується на основі балансів одноразових і поточних витрат і доходів (активів і пасивів), надходжень у бюджет, виплат по кредитних зобов'язаннях та ін. У цей час у ТОВ «Дніпрянське ХПП» є заборгованість перед ПАТ КБ «Приватбанк» по кредитній лінії згідно Договору № 2007-125/DC від 12 січня 2013 року. За даними таблиці видно, що при виконанні плану виробництва й продажу продукції підприємство цілком платоспроможне вчасно погашати відсотки за користування кредитами й саме тіло кредиту. Після погашення зазначених зобов'язань, підприємство буде мати у своєму розпорядженні вільні кошти, які може направляти на погашення кредитної лінії й частково на розвиток.

ТОВ «Дніпрянське ХПП» проведено розрахунок страхування комерційного ризику.

У даній методиці під ризиком розуміється небезпека того, що мета, поставлена в проекті, може бути не досягнута повністю або частково. Так, як розглянутий проект досить складний у відношенні, що охоплює чітко виражені непрості стадії, то й оцінку ризику доцільно проводити по них, тобто по *підготовчій* стадії й стадії *функціонування*.

Постадійна оцінка ризиків заснована на тому, що ризики визначаються для кожної стадії проекту окремо, а потім підсумовується сумарний ризик по всьому проекту. У справжньому проекті виділяються наступні стадії: підготовча: виконання всього комплексу робіт, необхідного для початку реалізації проекту; функціонування: висновок проекту на повну потужність і одержання прибутку.

Таблиця Е5

**Прогнозовані грошові потоки на період видачі кредитного продукту
ТОВ «Дніпрянське ХПП»**

Основні статті	2015				2016		Всього
	1кв.	2кв.	3кв.	4кв.	1кв.	2кв.	
1.Поточна діяльність							
Надходження коштів:	6150,0	6600,0	6900,0	6700,0	8400,0	7650,0	42400,0
-виторг від реалізації товарів, послуги	6150,0	6600,0	6900,0	6700,0	8400,0	7650,0	42400,0
-інші надходження	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Витрата коштів	3489,45	3739,8	3902,7	3790,1	4756,2	4327,95	24006,2
Матеріали, запчастини, сировина	1230,0	1320,0	1380,0	1340,0	1680,0	1530,0	8480,0
Енергоносії	27,0	24,0	18,0	18,0	27,0	21,0	135,0
Зарплата з обов'язковими платежами й аналогічні виплати	369,0	396,0	414,0	402,0	504,0	459,0	2544,0
Транспортні видатки й митні платежі	276,8	297,0	310,5	301,5	378,0	344,3	1908,0
Послуги сторонніх організацій	172,2	184,8	193,2	187,6	235,2	214,2	1187,2
Адміністративні й управлінські видатки	799,5	858,0	897,0	871,0	1092,0	994,5	5512,0
Податки	184,5	198,0	207,0	201,0	252,0	229,5	1272,0
Інші видатки	430,5	462,0	483,0	469,0	588,0	535,5	2968,0
Залишок коштів по поточній діяльності	2660,55	2860,2	2997,3	2909,9	3643,8	3322,05	18393,8
2. Інвестиційна діяльність							
Поступлення коштів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Надходження від реалізації основних коштів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Доходи від інвестицій в інші підприємства	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Витрата коштів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Капітальні вкладення	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інвестиційні вкладення в інші підприємства	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Залишок коштів по інвестиційній діяльності	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Залишок коштів по поточній і інвестиційній діяльності	2660,6	2860,2	2997,3	2909,9	3643,8	3322,1	18383,8
3.Фінансова діяльність							
Надходження коштів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Одержання кредитів, позик	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-у тому числі кредити у ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Продаж цінних паперів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Витрата коштів	316,3	397,3	761,6	866,7	976,5	1411,7	4730,1
Погашення кредитів, позик	120,0	210,0	600,0	750,0	900,0	1389,7	3969,7
- у тому числі кредити у ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	120,0	210,0	600,0	750,0	900,0	1389,7	3969,7
Оплата відсотків і комісій із кредитів, позикам	196,3	187,3	161,6	116,7	76,5	22,0	760,4
у тому числі по кредитах ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	196,3	187,3	161,6	116,7	76,5	22,0	760,4
Залишок коштів по фінансовій діяльності	-316,3	-397,3	-761,6	-866,7	-976,5-	-1411,7	-4730,1
Залишок коштів з обліком поточної, інвестиційної й фінансової діяльності	2344,2	2462,9	2235,7	2043,2	2667,3	1910,3	13663,7
Залишок коштів наростаючим підсумком	2344,2	4807,1	7042,8	9086,0	11753,4	13663,7	48697,3

Характер кредитного проекту як чогось чиненого в індивідуальному порядку, по суті, залишає єдину можливість для оцінки значень ризиків - використання думок експертів.

Для оцінки ймовірності ризиків використовувалися думки двох експертів: Власник ТОВ ТОВ «Дніпрянське ХПП» (1); Генеральний Директор (2).

Розроблювачами проекту було складено перелік первинних ризиків по всіх стадіях проекту. Кожному експертові, що працює окремо, надавався перелік первинних ризиків, і їм пропонувалося оцінити ймовірність їхнього настання, керуючись наступною системою оцінок:

- 0 - ризик розглядається як несуттєвий;
- 25 - ризик, швидше за все, не реалізується;
- 50 - про настання події нічого певного сказати не можна;
- 75 - ризик, швидше за все, виявиться;
- 100 - ризик напевно реалізується.

Оцінки експертів піддавалися аналізу на їхню несуперечність відповідно до прийнятої методики. Дві оцінки зведені в середню, котра використовується в подальших розрахунках (див. графу 5 таблиці). У таблиці Е6 наведені оцінки пріоритетів, які відображають важливість кожної окремої події для всього проекту. Обґрунтування пріоритетів виконане розроблювачами проекту.

Таблиця Е6

Аналіз ризиків інвестиційного проекту ТОВ «Дніпрянське ХП»

№ з/п	Прості ризики	Експерти		середня Vi	Приоритет Pi	Wi	Pi
		Експерт 1	Експерт 2				
1	2	3	4	5	6	7	8
Підготовочка стадія							1,25
1	Далекість від інженерних мереж	0	0	0	3	0,01	0,00
2	Відношення місцевої влади	25	0	12,5	1	0,1	1,25
3	Доступність підрядників на місці	0	0	0	3	0,01	0,00
Функціонування							9,28
Фінансово-економічні:							4,51
1	Нестійкість попиту	25	25	25	3	0,01	0,25
2	Поява альтернативного продукту (конкурента)	25	25	25	3	0,01	0,25
3	Зниження цін конкурентами	25	25	25	3	0,01	0,25
4	Збільшення виробництва в конкурентів	25	0	12,5	3	0,01	0,13
5	Ріст податків	50	50	50	3	0,01	0,50
6	Неплатоспроможність споживачів	0	0	0	1	0,1	0,00
7	Ріст цін на сировину, матеріали, перевезення	50	50	50	3	0,01	0,5
8	Залежність від постачальників	25	0	12,5	3	0,01	0,13
9	Недолік оборотних коштів	25	25	25	1	0,1	2,5
Соціальні:							3,44
1	Труднощі з набором кваліфікованої робочої сили	0	0	0	3	0,01	0,00
2	Загроза страйку	25	25	25	1	0,1	2,5
3	Відношення місцевої влади	25	25	25	3	0,01	0,25
4	Недостатній рівень заробітної плати	0	25	12,5	2	0,055	0,69
5	Кваліфікація кадрів	0	0	0	3	0,01	0,00
Технічні:							1,07
1	Нестабільність якості сировини й матеріалів	25	0	12,5	3	0,01	0,13
2	Новизна технології	0	25	12,5	3	0,01	0,13
3	Недостатня надійність технології	0	25	12,5	2	0,055	0,68
4	Відсутність резерву потужності	0	25	12,5	3	0,01	0,13
Екологічні:							0,26
1	Імовірність залпових викидів	0	25	12,5	3	0,01	0,13
2	Шкідливість виробництва	0	25	12,5	3	0,01	0,13
				Сумарний ризик проекту			10,53

Питання про доступність підрядників на місці є обов'язковим для підготовчої стадії. Переконаність у їхній наявності є важливою умовою успіху справи. Обидва експерта одностайні в тому, що із цієї сторони неприємності не загрожують.

Після визначення ймовірностей по простих ризиках була проведена інтегральна оцінка ризику. Відповідно до застосовуваної методики інтегральна оцінка ризику здійснювалася у два послідовних етапи: спочатку визначалася оцінка ризику для кожної зі стадій, попередньо розрахувавши ризики для підстадій (композицій), стадії функціонування - фінансово-економічної, технологічної, соціальної й екологічної; після цього можна працювати з об'єднаними ризиками й дати оцінку ризику всього проекту на основі оцінок ризику окремих стадій.

Для одержання оцінки об'єднаних ризиків використовувалася процедура визначення вагової частки, для якої необхідно визначити ваги, з якими кожний простий ризик входить у загальний ризик проекту. При цьому використовувалася єдина система вагової частки для кожної композиції простих ризиків, ваги задовольняли природній умові незаперечності, а їхня сума дорівнює одиниці.

Процедура визначення частки (визначення ваги, з якими кожний простий ризик входить у загальний ризик проекту) проводилася відповідно до наступних правил: всі прості ризики можуть бути проранжировані по ступеню важливості (розставлені по пріоритетах). Ризики першого пріоритету мають більшу вагу, чим ризики другого, і т.д.; всі ризики з тим самим пріоритетом мають рівну вагу.

Визначення пріоритетів прямо пов'язане із соціально-економічною ситуацією в країні. Тому що вона істотно пов'язана з неплатежами, а всі ризики, пов'язані із системою розрахунків, мали перший пріоритет. Другий пріоритет був відданий соціальним факторам.

При аналізі ризиків розглянутого проекту минулого використані три пріоритети. Вони визначають значення частки у такий спосіб: перший і останній пріоритети визначають відповідно максимальне й мінімальне значення ваги; ваги, другий пріоритет є середнім арифметичним між ними, тобто ваги, що відповідають сусіднім пріоритетам. Для одержання значень ваги кожного простого ризику було прийняте відношення ваг, що відповідають першому й третьому пріоритетам, рівне 10 і вага простого ризику в третьому пріоритеті був прийнятий рівним 0,01. При використанні середньої арифметичної вага одного простого ризику в першому пріоритеті складе 0,1. Вага простого ризику в другому пріоритеті складе $0,055 = (0,01 + 0,1) / 2$.

З наведених даних видно, що ймовірність ризику для підготовчої стадії - 1,25%, що складається з ризику «відносини з місцевою владою».

Необхідно звернути увагу, що один із простих ризиків - несвоєчасна підготовка ІТП і робітників - визнаний експертами несуттєвим. Всі вони виразили впевненість у тім, що ймовірність цього ризику дорівнює нулю. З результатів розрахунку фінансово-економічних ризиків треба, що середня ймовірність становить приблизно 4,51%, причому головними, домінуючими причинами цього є недолік оборотних коштів, імовірність істотної зміни податкової системи й можлива неплатоспроможність споживачів. Серед технічних ризиків, як і слід було сподіватися, найбільші побоювання викликає недостатня надійність технології. Розглянутий проект не зв'язаний зі значними екологічними ризиками.

Беручи на себе кредитні зобов'язання, на підприємстві прораховували зворотність тіла кредиту й сплату відсотків у випадку виникнення непередбачених ситуацій, у результаті яких не буде виконана запланована кількість й проданої продукції (табл. Е7).

Таблиця Е7

**Розрахунок виробництва мінімальної кількості
продукції для повернення кредитного боргу ТОВ «Дніпрянське ХПП»**

Найменування показника	2015рік				2016		Всього
	1кв.	2кв.	3кв.	4кв.	1кв.	2кв.	
Розрахунок ціни продажу у виробничо – фінансовому плані							
Обсяг продажів, тис. кг	32,54	34,92	36,51	35,45	44,44	40,48	224,34
Виторг від реалізації, тис. грн.	6150,0	6600,0	6900,0	6700,0	8400,0	7650,0	42400,0
Ціна продажу, грн	189,00	189,00	189,00	189,00	189,00	189,00	189,00
Розрахунок мінімальної кількості виробництва продукції (тис.кг)							
Мінімальний необхідний обсяг виробництва продукції	26,74	28,7	30,0	29,13	36,52	33,26	184,35
Виторг від реалізації, тис. грн.	6150,0	6600,0	6900,0	6700,0	8400,0	7650,0	42400,0
Ціна продажу, грн	230,00	230,00	230,00	230,00	230,00	230,00	230,00

Таблиця Е 8

**Розрахунок показників виробництва при несприятливих умовах
повернення кредитного боргу ТОВ «Дніпрянське ХПП»**

Найменування статті	2015				2016		2015
	1 кв.	2 кв.	1 кв.	2 кв.	1 кв.	2 кв.	
Валовий дохід	6600,0	7500,0	7050,0	9300,0	7350,0	8300,0	46100,0
Непрямі податки	1100,0	1250,0	1175,0	1550,0	1225,0	1383,3	7683,3
Чистий дохід	5302,0	6025,0	5663,5	7471,0	5904,5	6640,1	37006,1
Матеріальні витрати	2133,0	2452,0	2418,0	4000,0	2184,0	2600,0	15787,0
Енергоносії	29,7	26,4	20,0	20,0	28,4	22,0	146,5
Зарплата з обов'язковими платежами	369,0	396,0	414,0	402,0	504,0	459,0	2544,0
Транспортні видатки й обов'язкові платежі	304,5	326,7	341,6	331,7	396,9	361,5	2062,9
Послуги сторонніх організацій	189,4	203,3	212,5	206,4	246,9	224,9	1283,4
Адміністративні й управлінські видатки	879,5	943,8	986,7	958,1	1124,8	1000,2	5893,1
Інші видатки	473,6	508,2	511,3	515,9	617,4	562,2	3188,6
Платежі по % за кредити	196,3	187,3	161,6	116,7	76,5	22,0	760,4
Всього витрати (тис. грн)	4575,0	5043,7	5065,7	6550,8	5178,9	5251,8	31665,9
Прибуток до сплати податку на прибуток	727	981,3	597,8	920,2	725,6	1388,3	5340,1
Податок на прибуток	181,8	245,3	149,5	230,0	181,4	347,1	1335,1
Чистий прибуток	545,2	736,0	448,3	690,0	544,2	1041,2	4005,0
Погашення тіла кредиту	120,0	210,0	600,0	750,0	900	1389,7	3969,7
Залишок вільних коштів підприємства, на початок	425,2	951,2	799,5	739,5	383,7	35,2	35,2

Відповідно розрахунків таблиць 7-8 визначена крапка беззбитковості 0,85. Виконуючи заплановану програму понад 85% , підприємство починає заробляти додатковий капітал, що дозволить повернути боргові зобов'язання й накопичувати кошти для розширення виробництва.

Отже, результати проведеного аналізу показали, що проект по модернізації виробництва в ТОВ «Дніпрянське ХПП» є економічно ефективним, забезпечить зворотність вкладених інвестицій за умови залучення кредиту величиною 3969,7 тис.грн строком на 1,5 роки із щомісячною виплатою відсотків по кредиту та щомісячному поверненню основної суми боргу починаючи з 01.01.2016 року. Економічний ефект від впровадження нового устаткування при несприятливих умовах повернення кредитного боргу ТОВ «Дніпрянське ХПП» складе 4005,0 тис. грн. чистого прибутку, залишок вільних коштів після сплати кредиту в останній рік становитиме 35.2 тис.гривень.